

bladene sidder. I Danm. dyrkes 3 sorter: *Bangholm* med violet, *Wilhelmsburger* med grønt og *Shepherd* med grønviolett hoved. Der er i Danm. tiltrukket en række forsk. stammer. I de sidst afsluttede stammefforsøg 1940-43 er det ude-

lukkende stammer af Bangholm og Wilhelmsburger, der er kommet i 1. kl. (se også under rodfrugter).

kålsommerfugle (*Pieris*), hvidvingede dagsommerfugle, hvis larver lever af korsblomstredes blade. 2. undertidet 3 generationer, at hvilke navngiv 2. generation i juli-aug. kan gøre meget skade. Overvintrer som pupper, fasthæftede til træstammer, vægge o. l. Fl. arter i Danm. Størst bet. har den store **k.** (*P. brassicae*). (III. se tavle Sommerfugle).

kåltrips, d. s. s. kålbltere-fod.

kåltegg (*Eurotenui ole'racea*), metal-skinnende stink tæge, suger på korsblomstre. Skadelig.

kåluge (*Ma'mestra brassicæ*), natsommerflugl, hvis grønlige larve lever i kål-hoveder. Skadelig. (II. se tavle Sommerfugle).

Kaalund, Hans Kilhelm (1818-85), da. forfatter. 1859 overlærer ved Vridsløse-lille Fængsel. K-s klassiske bog er *Fabler for Barn* (1845); senere digtsaml. *Et Forår* (1858) og *En Eftervår* (1877), hvori bl. a. *På det Jæne* og *Til Virkeligheden* rummer mandig resignation og realitets-sans. Hans egl. livssyn forblev dog romantis; som kunstner erkendte han at være epigon, men hans form er fast og klar, hans tone oftest ægte. Det lyriske drama *Fulvia* (1875) har sen-antikt emne, men strejfer moderne kvindesagsproblemer. (Portræt).

Joseph Koenig.

Arthur Koestler.

H. V. Kaalund.

Niels Kaas.

Kålund, Kristian (1844-1919), da. filolog. Bibliotekar v. Den Arnamagnæanske Håndskriftsaml., som han gjorde til gengeliggende end før med *katalog* 1-2 (1889-94). Udgav el. forestod udg. af en række isl. skr.

Kaalund-Jørgensen, Frederik Christian (f. 1890), da. skolemand. Statskonsulent for folkeskolen og seminarerne 1930-49, fratrædte efter stærkt press fra skole-kredse på gr. a. sin holdning under besættelsen. Fortsætter i særlig oprettet embede som undervisnings-min.s konsulent vedr. skoleordninger i andre lande.

Kålund Kloster, hovedgård i Kalundborg. Opr. gråbrødre-kloster, grl. 1239, efter Reformationen ladegård for Kalundborg slot. Fra 1887 i slægten La-waetz's eje. Bygn. fra 1752, fredet i kl. A. **Kárde** (opr. slav.), stodvåben med trekanet, hulsleben, ret stiv Klinge; k-fægtning, fagfeform, der tillader et hvert stød, uanset, hvor det rammer. Den ramte er taber.

kárer, d. s. s. mysider.

káring, valg ved håndsoprækning. Før 1915 foregik valget i Folketinget principielt ved k., men under den voksede polit. interesse bl. valgernes foretræk man især efter 1870 skriftlig afstemning i de fleste kredse.

káring af husdyr, off. anerkendelse af fuldkønsne avlsdyrs eksteriør. I Danm. er k. frivillig, men i adsk. lande er der tvungen káring af handyr, idet kun kárede dyr må anv. tilavl.

Kaarsberg, Hans (1854-1929), da. læge og forfatter. Djærvé rejsebøger fra op-

hold ml. primitive folkeslag og fl. novelistiske arbejder. Bidk. morsomme *memoirer* (1921-26).

Kaarsberg, Johannes (1856-1917), da. gynækolog. Overlæge ved St. Lucasstift. 1900 til sin død. Skabte denne stiftelses lægelige ry.

Kaarsberg, Otto (rømmer f. 1894), da. jurist. 1932-37 dommer i Kbhs. Byret. 1941-43 dommer i Østre Landsret. 1947 højesterettsdommer.

Kás, tidl. hovedgård V. f. Skive, opr. stamsæde for Mur-Kás'ernes slægt. Hovedbygn. fra 1635; fredet i kl. A. **Kás**, da. stationsby (Åbybro-Løkken) i Vendsyssel; 812 indb. (1945). Tørve- og brikkfabrik.

Kaas, Frederik Louis (1758-1827), da. minister. Stiftamtmand i Christiansia 1795-1802; præsident i Da. Kancelli 1804-09, 1810-27, fra 1813 justitsmin. Støttede under krigen Fred. 6.s eneværker-sfersøg; fjendtlig stemt mod A. S. Ørsted.

Kaas, Niels (1534-94), da. kansler. Adelig, men lidet godsrig; fra 1560 knyttet til kancelliet, 1573 kongens kansler. Videnskabeligt interesseret; fra 1588 ledende i formynderreg. for Chr. 4., styrede mildt, men uden stærkt initiativ. (Portræt).

Kás Bredning, farvand i Limfjorden ml. Mors, Jægindø og Salling.

Kaas Johansen, Niels (f. 1910), da. kritiker. Efter tilknytning til »Social-Demokrat« fra 1946 ved »Information«, *Den Dram. Teknik i Hans Sachs Fastelavns-spil* (1937), *Ernest Hemingway* (1940).

kát, lappisk telt.

L

L, 1. det 12. bogstav i det da. alfabet; stammer fra gr. **λ** (lambda); 1 i po. betegner det hule (gutturel) 1, udtales omrent som [w].

L, som romersk betegn. f. 50.

£ (egl. fork. f. lat. *libra* pund), tegn f. pund sterling. - £ A = austr. pund. - £ E = ægypt. pund. - £ NZ = new-zealandsk pund. - £ I = Israel-pund. - £ SA = sydafr. pund. - £ T = tyrk. pund.

L, autom.-kendingsmærke f. Maribo amt. L., efter naturhist. artsnavne forkortelse f. den sv. naturforsker Linne.

1, **kern**, fork. af levus (lat: venstre). Betegner, sat foran en kern. forbindelses-navn, at stoffet er et (opr. venstre-drejende) af et optisk isometrisk stofpar (se optisk isomer).

1. fork. f. liter.

1. tegn f. mikroliter.

1., betegn. f. naturlig logaritm.

La, kern. tegn. f. lanthan.

La., off. fork. f. staten Louisiana, USA.

la, solmisationstavelse for tonen a.

1. a., receptfork. af lat. *lege anis* efter

kunstens lov.

Laar (Laer) [la:r]. *Pieter van*, kaldet »Bamboccio« (grotesk dukke) (1592-1642), holl.

maler. Yndlingsmotiv: ital. gade- og folkeliv.

Laatotka [la:t-], fi. navn på søen Ladoga.

LAB, fork. f. Landsforeningen til Arbejdsløshedens Bekæmpelse.

Labadie [-di], Jean de (1610-74), fr. mystiker, opr. jesuit, fra omkr. 1650 calvinsk prædikant; dannede et separatistisk samfund i Holl. Hans bog om kirkegens reform blev et afgørende forlæg for Spopers »Pia desideria«.

Laban, patriarken Jakobs upålidelige svigerfader. Bruges nu under påvirkning af t. i betydni. lommel el. lign.

Laban, Rudolph von (f. 1879), ty. danser, pedagog og dansestørerer; stor bet. inden for ekspressionistisk danseskunst.

'**labarum** (mlat.), hærens banner i senrom. kejsereti.

Labe [la:bæ], dech. navn på Elben.

Labenwolf [la:bɔn-J. Pancraz] (1492-1563), ty. billedhugger og bronzestøber.

Skal have udført springvandsfig. *Das Gdnsemndnchen* i Nürnberg. Sønnen Georg L. (d. 1585) virkede i Danm.

Labeo, Marcus Antistius (ca. 100 e. Kr.), rom. jurist. Skal have været sin samtidis betydeligste jurist og er i øvrigt kendt for

sin oppositionelle indstilling over for Augustus. Af hans store forf. skab er kun enkelte citater bevaret.

laber (hol. *labber* slap), mild og svag (wind). **'laberda'n** (hol., af byen Aberdeen i Skotl.), torsk nedsalset i tønder.

labi'a'l (lat. *labium* læbe), sproglyd, ved hvis artikulation læberne spiller en væsentlig rolle, som ved p, b, m og w. **labiali'se'ring** (lat. *labium* læbe), run-ding af læberne ved udtale af en sproglyd. **labi'a'lryner** (lat. *labium* læbe), ekskretionsorgane hos visse primitive insekter, minder på baglæberne, svarer til krebsdyrenes skalkirtel.

labi'a'lstemmer (lat. *labium* læbe), orgelpiber, hvor tonen frembringes ved, at en luftstrøm brydes mod en skarp kant. Længde fra få cm til 11-12 m.

Labiche [la'bij] Eugène (1815-88), fr. dram. forfatter; har skrevet mange lystspil med ikke ringe menneskekundskab, som *Le voyage de M. Perrichon* (1860; da. s. å.).

Labienus (d. 45 f. Kr.), Cæsars betroede officer i gallerkrigen 58-50, gik i borgerkrigen over til Pompejus.

la'b'il (lat. *labi* glide), som let kommer ud

når en byrde manuelt skal løftes højere, end en enkelt mand kan række.

Ladakh (eng. [te'dæk], ind. [lɪdʒdɑːk̪]), landskab i Ø-Kashmir. Hovedby: Leh.

•**ladanum** (nylat., af gr. *Idianum* harpiks), harpiks af citrusarter fra Middelhavsmrådet med ambraagtig lugt, tidl. anv. som stimulans, nu kun i parfumerier.

Ladby-skibet, højsat vikingeskib ved Ladby på S-siden af Kerteminde Fjord. Fundet 1935 og udgravet Hg. år. Af L var kun naglene bevaret. Af aftrykket

Aftryk af Ladby-skibet.

kan sluttes, at L var ca. 22 m l. og 3 m br. klinkbygget båd, i hvis forstavn der lå heste- og hundeskeletter. Et gravkammer i skibets bagstavn, sandsynligvis for en høvding, var plundret. L ligger overbygget af en hvælvning på sin opr. blads.

Lade, landbrugssbygning til opbevaring af uaførsket sød m. v.

lade (ty: skrin) el. *svendelade*, skrin, hvori håndværkslavene i ældre tid opbevarede deres penge og dokumenter.

Lade [la:d3], gård ved Trondheim, Larlernes sæde; fra 1922 lærerhøjskole. Iadebom el. *lossebom*, bom til ind- og udtagning af skibets last.

lade foged, funktionær på en større gård. Ofte fungerer I som forkarl el. avlskarl.

ladegård, større avlsgård ved en herregård.[^]

ladegården, Kbh.s komms fattiggård og tvangsarbejdanstalt 1816-1908. Opr. avlsgård til Kbh. Slot.

Ladegårdssæn, vandløb i Kbh., dannet v. samløb af Lygteåen og Grøndalsåen, udmundende i Peblingesøen N f. den. gi. ladegård. Nu overdekket så Falkonerallé til Peblingesø.

Ladejarler, jarler af høvdingeætten på Lade (Håkon, Erik, Sven og Sigurd), som i 10.-11. årh. ledede trøndernes opposition mod konungsene kristendommen.

Ladelund Landbrugs- og Mælkeriskole ved Brørup i Sydjylland er oprettet 1879 af forstander Niels Pedersen. Fra efteråret 1882 blev en del af N. J. Fjords forsøgvirksomhed knyttet til L. I 1886 blev der oprettet et specielt mejerikursus på L. Skolen har et mejerihistorisk museum og fra 1906 er en afd. af Dansk Landbrugsmuseum flyttet her til; i 1898 knyttedes et statsanerkendt analytisk kemisk laboratorium til skolen. Skolens bibliotek er på ca. 40 000 bd. L er en af landets største. 1948 havde L 261 elever, deraf 86 på mejeriafd. (8 mdr., kursus), 140 på 5 mdr., og 35 på 9 mdr. landbrugskursus.

lademærker, søv., d. s. s. lastelinie-mærker.

ladeprofil, den på jernbanestationer opstillede skabelon, hvormed kontrolleres, at læssepørfet overholderes.

ladeskala (eng. *loading scale*) indeholder et fragtskibs vigtigste faktorer til beregning af displacement, dybgående o. a. oplysninger ved lasts indtagelse.

ladedested, i No. opr. mindre by, der ikke havde fulde købstadsrettigheder, nu kun forskellig fra købstæder ved, at I ikke danner selvstændig valgkreds v. stortingsvalg.

Paul la Cour.

Vilhelm la Cour.

Marquis de la Fayette.

Jean de la Fontaine.

ladeсток, ved forladegeværer den træ- el. jernstok, hvormed krudtfodning og projektil førtes ned i løbet. I bruges også til at rense geværløbet med. I er nu afskaffet, idet man ved bagladegeværer rengører løbet med viskestok el. viskesnor.

ladestrøm, betegn. for 1) et akkumulatorbatteris opladningsstrøm, 2) en kondensators opladningsstrøm.

lādhīqlyā, El [jillā:<3-i:jā], arab. navn på Latakia i Syrien.

la dino (sp: latin, lærde; egl. blandingsproget af sp. og hebr. der taltes af de sp. jøder), i S-Amer. betegn. for efterkommer af indiansk moder øgur. fader.

la dino-klöver (sp. *ladino*, egl: latin; fremmedtak, blandings-), en hvid kløver, som efterhånden dyrkes meget i amerikanske kulturlængsange. Indeholder 8% mere protein end lúcerne og kan give et meget stort høststudbytte. Bliver for tiden (1949) afprøvet i Danmark.

la'di'nsk, d. s. s. rhætoromansk.

'Ladislaus (ung. *László*), syv. konger i Ungarn: Ladislaus 1., reg. 1077-95, løsrev sig fra ty. overhøjhed, erobrede Kroatiens: helgen 1198. - Ladislaus 2., reg. 1440-44, d. s. s. *Wladyslaw* 3. af Polen. - Ladislaus 6. (fech). *Vladislav* 1.) Posthumus (1440-57), konge i Ungarn 1444-57, i Böhmen 1440-57. I Ungarn styrede János Hunyadi, i Böhmen Georg af Poděbrad i hans sted.

ladning, betegn. for 1) den proces, ved hvilken en akkumulator el. en kondensator bringes i opladt tilstand; 2) den elektricitetsmængde, som et legeme indeholder. 3) mil., a) den handling, hvorved man gør et væben færdigt til skud; b) den krudtmængde, der må anv. i et skydevåben for at afskyde projektilet med den ønskede hastighed.

ladningsmanifest, fortægn. over samtl. varer om bord på et skib. Udkraves ikke efter da. ret, men vil af hensyn til fremmede landes bestemmelser ofte findes bl. skibspapirerne.

ladningståthed, ved et væben forholdet ml. ladningens vægt i kg og ladningsrummets rumfang i dm³.

'Ladoga, li. *Laatokka* [la:tɔ:kɔ], Sø i RSFSR, Sovj., NØ f. Leningrad; 18 180 km²; indtil 223 m dyb. Største tilløb er Svir fra Onega-søen; afløb: Neva til Finske Bugt genn. Leningrad. Står i forb. med Hvidehavskanalen og har genn. sofsartskanalen langs S-kysten (del af Maria kanalen) forb. med Volga.

la'dro'nerne, andet navn på ørgruppen Mari anerne.

lady [t'eidi] (oldeng. *hlafidge* brødælterske), 1) stilfuld, elegant dame; 2) i Engl. mindre formel titel til countess, viscontess og baroness; titel brugt foran fornavn til døtre af duke, marquis el. earl; el. sat foran mandens navn til hustruer af baronets og knights; brugt som alm. titale til fornemme damer, ladies and gentlemen; mine damer, og herrer, fadylke [leidilaik], som optræder som en fuldendt dame.

ladysmith [la'edismi:/], jernbaneknudepunkt i Natal, Sydaf. Union, 200 km NV f. Durban; 10 000 indb.

Laeken [la:kan] (fr. [la'kan]), bydel i Bruxelles. L slot er kg! residens. Opholdssted for Leopold 3. under d. ty. okkupation af Belgien 1940-44.

Laénneç [lae'næk], René Théophile Hyacinthe (1781-1826), fr. læge, prof. v. univ. i Paris. Opfundt 1816 støtsokopet og gav en fyldig vejledning i dets brug (1819).

Gav de første beskr. af bronkiectasis.

lungeemfysem og lungeødem samt af den levercirrhose, der bærer hans navn.

Laer, Pieter, se Laar.

Laermans [la:rmans], Eugène (f. 1864), belg. maler. Har i sin kunst, der er beslægtet med Brueghel d. ældres, skildret fattige arbejdernes og bonders liv.

La'ertes, gr. sagnhist. konge på Ithákē, Odysseus' fader.

La Farge [fe'fan], John (1835-1910), armer, maler. Elev af Couture og W. H. Hunt. Har udført væg- og glasmalerier samt figurbilleder bl. a. m. japanske motiver.

La Fayette [la fa'jet], Marie Joseph Paul du Motier, Marquis de (1757-1834), fr. politiker. Deltog i Arner. Uafhængighedskrig, støttede borgerlige reformkrav i 1789, nationalgarden chef 1789-91, ivrig for menneskerettighedsdeklareringen. Forlod Frankrig 1792 som modstander af Republikanerne, men havde hverken sympati for de aristokratiske emigranter el. Napoleon. Støttede Ludvig Filip 1830, men fandt ham snart for konservativ. (Portræt).

La Fayette [la fa'jet], Marie Maaeleine de (1634-93), fr. forfatterinde, berømt for den psyk. roman *La princesse de Cléves* (1678).

La Ferasie [færa'zi], klippehule i S-Frankrig med rester af neandertalens mennesker.

Laffit [la'fit], Jacques (1767-1847), fr. politiker. Fremtrædende finansmand, guvernør for Banque de France 1814-19, modarbejdede Bourbonerne. Støttede Ludvig Filip 1830, regeringschef 1830-31, men kongen fandt L for driftig og for liberal. Kort efter ruineret. Tilhørte derpå oppositionen.

Lafite, Chateau [iato la'fit], fin. rød bordeaux-vin.

La Fleche [la 'flæj], fr. by i dept. Sarthe, militærskole; berømt jesuiterkollegium 17. årh. 11 000 indb. (1946).

La Follette [ts'falti], Robert (1855-1925), armer, politiker; 1905 senator for Wisconsin, fremskridtsmand og radikal, isolationstilhænger under 1. Verdenskrig, modst. af Wilson, faldt som præsidentkandidat 1924.

Lafontaine [la fjtæn], August Heinrich (1758-1831), ty. forfatter; L-talr. rørende romancer blev slugt af det brede læserpublikum såvel i Tysk. som i Danm.

Lafontaine [-fæ'tæn], Henri (1854-1943), belg. folkerestlærd, fredsforkæmper. Nobelfredsprisen 1913. Hovedværk: *Bibliographie de la paix et de l'arbitrage international* (1904).

La Fontaine [la f5'tæn], Jean de (1621-95), Frankrigs berømte fabeldigter. Hans fabler begyndte at udkomme i 1668 (da. udvalg 1918); emneerne er ofte lånt an-detsdets fra (f. eks. fra Aesop, Fedrus o. a.), men originalt behandlet; de gyldreforfællinger er fortalt med livagtig-hed og en understrøm af lune, og viser ham som en dybsindig jagttager af menneskenaturen. (Portræt).

Laforgue [la'fbrg], Jules (1860-87), fr. symbolistisk digter. Digsamlinger (*Les Complains* (1885), *Vimutation de Notre-Dame-la-Lune* (1885)).

Lafratta (etter byen L i nærheden af Arezzo), ital. majolika fra Renæssance-tiden med sgraffittodekorations.

Par Lagerkvist.

Selma Lagerlöf

J. L. Lagrange.

Fiorello La Guardia.

Lafrensen [la:v-j. Niclas, den ældre (1698-1756), sv. miniaturmaler ligesom sønnen Nicolaus L den yngre (1737-1807), der op holdt sig mest i Paris og i øvrigt malede fremragende billeder af tidenes galante liv.

La Fresnaye [la fræ:næj. Roger de (1885-1925), fr. maler. Har malet kubistiske opstillinge og kompositioner af stor farveskønhed. *Opstilling* (kunstmus., Kbh.).

laft(e)-bygning, bygn., hvis vægge er dannet af tømmerstokke, der er lagt vandret oven på hinanden (laftet).

Lafuente [la:fwæntε], Modesto (1806-66), sp. historiker. *Historia general de Espana* (1850-66; 30 bd.); også humoristisk forf.

lag, **geol.**, bjergartsmasse aflejret ml. to parallelle flader. De fleste sedimenter aflejres ved dannelse af det ene I over det andet.

'**Lagan**', 270 km l. sv. flod, fra Taberg i Småland, genn. Halland til Laholmsbukten. Fiskeri (laks); fl. kraftværker.

Lagarde [la:gord]. Paul Anton de (1827-81), ty. orientalist; grundlæggende arbejder med Bibelteksten, især Septuaginta. Virkede for en germanisering af kristendommen.

Lagarfljöt [la:yarflijt], sør i Fljotsdalur, Ø-Island.

'**Lagash** (-al), oldtidsby i S-Babylonien. Hér herskede bl. a. først Gudea. L var længe hovedstedet for kendskabet tilsumerisk kultur.

Lagberedningen [*lag-] i Sv. (fra 1841) og Fini. (fra 1884) betegn. for et organ, som skal afgive betenk. om og forslag til ændringer i lvgivn.

lagdømme [lkg-], i middelalderen i Norden under el. lagting, hørende område.

lage (mnt. lake stillesætende vand), saltoplossning til opbevaring af fisk, kod o. **1.**

Lage **Gudmundsen** (d. 1252), ridder i kong Abels tjeneste; mentes at have myrdet Erik Plovpenning 1250.

lager (ty.), 1) bygning el. lokale, hvor en forretningsmand opbevarer sine varer; 2) de oplagrede varer.

lagerbog, i bogholderi bog, hvori føres regnskab med varelageret i mængde (hypsigst), værdi el. begge dele.

Lagerborg [In:garbárj.], Rolf f. 1874), fi. filosof og psykolog. Radikal og anti-metafs. indstillet. Har bl. a. skr. *Veteranskæpiga vanfbrestellningar* (1920).

Lagercrantz [lkg:gr̄n]. Olof f. 1911), sv. forfatter og kritiker. Især kendt for saml. af eksklusiv og folksom refleksionslyrik, formelt præget af den litt. tradition *Den svåra studien* (1918), *Himlens hemlighet* (1919). *Mannen utan själ* (1936, da. 1945), æstetiske skrifter *Modem teater* (1918), noveller, aforismar o. a. Fra grænsebos lysangst udtrykt i ekstatisk ekspræsentistisk sti! er L' næst t. positiv mennesket og enkel sprogspræng. Anses for mellemkrigstidens betydeligste sv. digter. (Portræt).

Lagerkvist [la:gr̄vist.], Par f. 1891, sv. forfatter. Udgært fra borgerlig provinsmilieu. Stud. 1910; fil. dr. h. c. 1941. Har skrevet lyrik: *Ängest* (1916), *Hjärtats sanger* (1926), *Sang och strid* (1940), dramer: *Den svåra studien* (1918), *Himlens hemlighet* (1919). *Mannen utan själ* (1936, da. 1945), æstetiske skrifter *Modem teater* (1918), noveller, aforismar o. a. Fra grænsebos lysangst udtrykt i ekstatisk ekspræsentistisk sti! er L' næst t. positiv mennesket og enkel sprogspræng. Anses for mellemkrigstidens betydeligste sv. digter. (Portræt).

Lagerlof [la:gɔ:rɔ:v], Selma (1858-1940), sv. forfatterinde. Lærerinde 1885-95, fil. dr. h. c. 1907, Nobelprisen 1909. Debut, m. romanen *Gosta Berlings saga* (1891), køligt modtaget i Sv., nu oversat t. ca. 30 sprog. Senere hovedverker: *Antikristens mirakler* (1897), *Jerusalem* 1-2

(1901-02) og børnebogen *Niels Holgerssons underbara resa* (1906-07); alle præget af opr. rig fantasi, rel. idealisme og naivistisk legenderestil. Forf. skabet overs., til da. (Portræt).

lagerol (efter ty. *Lagerbier*, egl. ol. der kan opbevares), ekstraktigt ol. der er gæret med undergær. I i skatteklasse II (alkoholsgvt.) gøres dog med overgær.

La'gider, d. s. s. Ptolemaer, det make-dønsk-gr. kongehus i Ægypten 305-31 f. Kr., opkaldt efter Ptolemaios 1.s fader Lagos.

lagmann: da: *lovmann*, gi. nord. betegn. for retsbyndige, der i Sv., No. og Isl. udviklede sig til regulære embedsmænd. I Isl. afdøste en i 1272 lovsigemannen som Altingets formand, fra 1276 var der to; stillingen ophævedes 1800. I Sv. var 1 ei landskabs talsmand over for kongen og fik sede i rigsrådet. I No. blev 1 fra Sverres til kgl. embedsmænd; embederne ophævedes 1797, genindførtes 1887. På Færøerne er 1 fra 1948 titelen på Landsstyrets formand.

lagmannsrett [lkg:g-], i No. appelinstanten i forh. til herreds- og byretterne.

'**lago** (ital., sp.), sør.

Lagoa Santa [la:gowa 'santa], landsby i Minas Gerais i Brasilien, kendt som station for P. W. Lund (1835-80) og E. Warming (1863-66). I omegnen af kalkhulerne fandt P. W. Lund skeletrledet af 147 pattedyrarter, deraf 53 udøde former. Endvidere fandt han skeletter af L-racen. Warming undersøgte egnens tropiske vegetation med stor grundighed.

Lagoa Santa racen [la:gowa 's'cta-J, primitiv indianerace fra S-Amer., først kendt genn. P. W. Lunds fund i kalkhulerne i omegnen af landsbyen Lagoa Santa. Dens træk genfindes hos de lavestst  ende nulevende indianere, ildl  ndere, botokuder m. fl.

Lago di Como [komø], da. *Como-søen*, nordtidal, s  p. Alpernes S-skraning 45 km N f. Milano; gennemstrømmes af Adda; 145 km², 199 m. o. h., 410 m dyb. De natursk  ne kyster har mild vinter og suptriptisk vegetation.

Lago di Garda, da. *Garda-søen*, ital. s  v. ved Alpernes S-skraning; 370 km², 65 m. o. h., 346 m dyb. L. der er enestående skøn, gennemstrømmes af Mincio. Kyternes klima er så mildt, at citroner kan modnes.

Lago d'Iseo [-di:zao], da. *Iseo-søen*, ital. s  p. Alpernes S-skraning, gennemstrømmet af Oglia; 62 km², 185 m. o. h., 251 m dyb.

Lago Maggiore [-ma:d:iore], (ital.: den største s  ), ital. s  p. Alpernes S-skraning; N-spidsen n  r ind i Schweiz; 212 km², 191 m. o. h., 372 m dyb. Kysterne har meget mildt klima.

lagophthalmus (gr. *lagos* hare + gr. *epithalmos* øje), h  reøje; mangelfuld lunkning af øjet.

Lagos [t  tg  s], hovedstad og vigtigste havneby i Nigeria ved Guineabugten; 174 000 indb. (1945).

'**Lagos**, makedonsk adelsmand, fader til Ptolemaios 1., konge i Ægypten 305-285 f. Kr.

Lagosta, ital. navn på øen Lastovo.

Lagrange [la:gr  -3:3], Joseph Louis (1736-1813), fr. matematiker, blev 19 år gammel prof. i Torino, 1766 præsident for den mat.-naturvidensk. klasse af Videnskabernes Akademii i Berlin. 1787 flyttede han til Paris og blev senere prof. ved Ecole polytechnique. L. var en af

det 18.   rh.s største matematikere. Han har givet væsentlige bidrag til talteori, algebra, differential- og integralregning, variationsregning, mekanik og astronomi. Hans hovedværk er »M  canique analytique« (1788). (Portræt).

La Granja [-granj  ], de sp. Kongers tidl. sommerresidens på sydsiden af Sierra de Guadarrama nær byen Segovia.

lagretten [la:g-], i No. den jury, bestående af 10 personer, der s. m. 3 jur. dommere udgør lagmannsretten i straffesager.

lagring, opbevaring af varer i længere tid for under hensigtsmæssige betingelser at fremme visse processer (tørring, g  ring m. v.), hvorf  r kvaliteten forbedres. 1.   v. f. eks. for m  beltr  , korn, kaffe, kakao, ost, tobak, vin, g  l osv.

lagrad [lag-] sv. myndighed (oprettet 1909), der afgiver betenkning over de lovforslag, som forel  ges den af rege-ringen. I visse tilf. sk  l s  d  n betenkning indhentes. Består af 3 justitie-r  der og et lovkyndigt medl. af rege-ringsretten (overs  t sv. for val tn.-dom-stol).

lagtima [la:g-] (sv.), ordinær (samling af den sv. rigsdag); mods. urtima.

'Laging, 1) indtil 1797 retsinsti-tution i No., svarende til landstingene i Danm., opr. 4: Gula-, Frosta-, Eidsiva- og Borgarting; 2) den ene afd. af det no. stortings; 3) (farøsk. *Lo#*/w#[l'dkti]ig) tinget på Færøerne. Det opr. L ophævedes 1816 som farøsk overret. Fra 1852 er L Færøernes polit. forsamlung, der if. Lov om Færøernes Hjemmestyrke 23. 3. 1948 har lovgivende magt i farøske s  rannliggender og velger særl. farøsk forvaltn. (Landsstyret), 20 kredsvalgte medlemmer og indtil 10 till  gsmander.

La Guaira [-gwai-], havneby for Venezuela's hovedstad Caracas; ca. 10 000 indb.

La Guardia [la:gwardis], Fiorello (1882-1947), USA-politiker, Sagfører, flyver-officer under 1. Verdenskrig, medl. af Repræsentanternes Hus 1917-20, 1923-33 (Republikaner). Borgmester i New York 1934-45, sprængte Tammany Hall, gennemførte omfattende nybygningaprogram, socialforsorg m. m.; direktør for UNRRA marts-dec. 1946. (Portr.).

La Guardia Field [lo 'gwurdia 'fi:ld], luft havn ved New York, anv. i kontinentalt og interkontinentalt lufttrafik. Sidstn  v  te overføres til Idlewild Airport.

La'guna el. La La'guna, by på Tenerife bl. De Canariske   er; 33 000 indb. (1940).

la'gune (ital. og sp. *laguna*), 1) strands-; 2) vandområde i en atol.

Lagune-  erne, d. s. s. Ellice   erne.

La'gurus (gr. *lagos* hare + *lira* hale), slægt af græsfam. med 1 art, L ovatus (Middelhavslandene), der har en hoved-formet dusk; dyrkkes som prydplante og anv. til tørke buketter. .

La Haye [la:  ], fr. navn for Haag.

LaHade [Maidal], Gerhard Ludwig (1765-1833), ty.-da. kobberstikker, elev af Clemens; har fonduen talrige portr  etter bl. a. udført *Stik af Kbh.'s Brand 1794* og *Bombardementet 1807*.

Lahn [la:n], 218 km l. biflod til Rhinen, fra Rothaargebirge.

lahn el. *Ian* [la:n], tynd, fladvalset metal-tråd (20-50 000 m. el. mere pr. kg); af forgylt og alm. s  lvrtr  d el. (u  g  te) af aluminium, kobber, messing o.   . Benyttes mest til omvikling af bomulds-el. silketr  d, der anv. til frynser, borter m. m., den u  g  te til julepynt.

La'holm, sv. k  bstad (fra 13.   rh.), Halland, 8 km fra Lagans munding; 2900 indb. (1949).

La'holmsbukten, indskæring i Sv. fra Kattegat, N f. Hallands  s.

Lahontan-søen [laa'td-], stor s  , der i istiden lå i Great Basin i vestl. Nevada.

Lahore (eng. [ia'h  ], iic:[h  ]), ind. *Lâhaur* [Uchaur], hovedstad i prov. V-Punjab, Pakistan. NV f. Delhi; 672 000 indb. (1941). Jernbanecentrum med handel og alsiidig industri. Vigtigt kulturcentrum. Brit. fra 1846.

Lahti [la:ti], 1) finsk navn for bugt, f. eks. Suomen Lahti, Finske Bugt; 2)

finsk købstad (fra 1905), ca. 100 km NNØ f. Helsinki; 41000 finsktalende indb. (1947). Industri. Radiostation. Genopbygget efter bombardement 14. 1. 1940.

lai [la:i], betegn. for et kort digt i oldfr. litt., dels af lyrisk, dels af fortællende karakter.

Laibach [laiba], ty. navn på byen Ljubljana i Jugoslavien.

Lai'der, *Edu* (f. 1908), da. sanger (lys baryton). Deb. 1936. Elev af Gigli. Har indsuget talr. grammofonplader.

Laidoner [laidanær], *Johan* (f. 1884), estisk general, ledede 1918-19 kampene mod sovjet. og ty. tropper, slog 1924 kommunistrejsning ned; øverstkomm. 1934-40, derefter deporteret.

Lâinez [mainz], *Diego* (1512-65), sp. teolog; Loyolas efterfølger som jesuitergeneral (1558). Virkede som fremragende dogmatiker på Tridentinerkonciliet.

Lainioälv, 210 km l. biclv til Torné älv, vestre bred.

Lairesse [la:res], *Gerard de* (1641-1711), holl. maler. Har malet billeder med mytol. og allegoriske motiver og udg. en bog om kunstteori. *Het groot schilder-boek* 1-2 (1707). Hans allegoriske fremst. Rom findes på Kronborg.

laisse [la:s], betegn. for de (indbyrdes ulige store) strofer, hvori de oldfr. helte-digte inddeltes. Versene i dem forbantdes opr. ved assonans, senere ved rim.

laisser-aller [laese'a:le] (fr: lade gå), ligegladhed.

laissez faire, laissez passer [la:se'fa:rəsə'pe:sə] (fr: lad (industrien) producere, lad (handelen) omsætte), politisk liberalistisk slagord.

laistry'go'ner, i den gr. mytol. et menne-skeende folk boende mod nord i de korte nætters land; Odysseus gæstede dem.

Lajos ['bjɔ:l], ung. navneform for Ludvig. **lak** (pers.), 1) segl- er en sammensmeltet blanding af shellak, kolofonium, terpentin og farvestof; som fyldstoffer anv. kridt, tungspat o. l.

2) 1 til overfladebehandling af metaller, træ osv. er en oplosning af stoffer, der giver en blank, tæt, hård og modstandsdygtig film, når oplosningsmidlet er for-dampet (spiritus, cellulose osv.) el. efter kern. forandring af oplosn.- og bindemidlet ved oxydation og polymerisation (olie-1). I reglen tilsattes et blodgrøningsmiddel, der gør filmen lidt elastisk; spiritus-1 fremst. af sprit, shell el. spritropeloselige harpikser og lidt olie; olie-1 fremst. af udsmeltede naturharpikser neutraliserede (hærdede) med kalk, zinkhydrid, glycerin o. l. el. kunstharpikser, pigment, olie (standolie), sikkativer og fortyndningsmiddel (f. eks. terpentin). Efter oleindholdet benævnes olie-1 fede el. magre. Asfalt-1, består af asfalt, stearinbeg o. a. bitumina oplost i terpen-tin, stenkulsnafta o. l. Cellulose-1 er det filmdannende stof celluloseestere (cell.- nitrat el. -acetat) el. cell.-æter (ætyl- el. benzyl-cell.), undertiden tilsat kunstharpiks. Som oplosningsmidler anv. benzol, acetone, butylalkohol, amylacetat, o. l. Blodgrøningsmidler er butylfatal, glykol, trikresylfostat, ricinusolie o. l. Disse 1 er særlig egnede som sprøjte-1.

la'kaj' (ty.), livreklaedt tjener; krybende underdanig person.

lakarbejder. Anv. af lak til overtræk af

Lakmøbel i sort lak, dekorere! med relief-maleri i guld. Kina 17. årh.

trævarer stammer fra Kina fra tiden f. Kr. fødsel; kunsten bragtes til fuldkomheden i Japan. Fra Persien kendes lakmalede bogbind. Efter genstanden præparerer pæstryges tykflydende lak, derefter afslbes fladen. Den dekoreres ofte med guld, sølv el. afvigende farver el. indlægning i forsk. materialer. Østasiat. lakmøbler o. a. I blev i 17. og 18. årh. efterligner i Eur.

lake [la:ek] (eng), sø.

Lake'daimon (gr. " Sparta.

Lake District [la:ek 'distrik], (eng: sø-districket), sørøg egn i Cumbrian Mountains, NV-Engl. Største søer: Windermere og Ullswater. L blev verdenskendt gnm. the Lake Poets.

Lakehurst [la:kharst], marinelufthavn i New Jersey, USA, 80 km SSV f. New York.

Lake of the Woods [la:ek av 5a 'wudz] (eng: skovenes sø), indsg. i Ontario, Canada, på grænsen til USA; 3486 km² deraf 564 til USA. Vandspejl 324 m. o. h. Afvandes gnm. Winnipeg River til Winnipeg-søen.

Lake Poets [la:ik 'pouits] (eng: Sø-digterne) el. *Lake-school* (Søskolen), the [da 'laik 'sku:l], de første romantiske digtere i Engl: Wordsworth, Coleridge, Southey, hvis navne er knyttet til Lake District.

la'ke'ring, påføring af fl. lag fed lak-fernis el. cellulosefak m. mellømliggende tørring og afsløbning.

Lake Success [la:ek 'sak'ses] (eng. success held), siden 1946 midlertidigt hovedsæde for De Forenede Nationer; beliggende på Long Island ved New York, USA.

LakeSuperior [la:ek'sa:pri:a:r], armer, navn på Øvre-sø.

lake'-vessels [la:ek'-væsalz] (eng: sø-skibe), skibe med mange korte, brede luger til fart på de store armer, større tilbage til havet. En del går til grunde efter første yngleperiode, enkelte når dog at yngle 3-4' gange. Åeglægningen foregår om vinteren. Når ungerne er 2 år gamle vandrer de ud til havet, hvor de holder sig et par år, inden de bliver kønsmodne. I Danm. yngler 1 i Gudenåen og enkelte vestyske ærer. I havet fanges en del 1. flest i nordlige Stillehav ved flodområder (årsfangst henved 700 mill. kg). Anv. frossen el. til hermetik. I Danm. fiskes 1 iser ved Bornholm. 1 bruges i køkkensprogs også om andre laksefisk.

lakpladeoptagelse, lydregistrering på særlige grammofonplader. Anv. ved radiodioniens reporterat.

lakrids (nylat. *liquiritia* af gr. *glykys* sød — *riza* rod) er den inddannede vandige ekstrakt af rødder og jordstænger af lakridsrod (*Glycyrrhiza*), slægt af ærteblomstfam., mest urter; 1-planten (*G. glabra*) dyrkes mest i S-Eur. I værdsættes efter indholdet af sodestoffet glycyrrhizin, der betinger 1-eks træns årsv. mod hæsred og hoste og som smagskorrigens i med. Bl. 1-varer skal nævnes 1-kugler til med. brug (af blokl. og mentol), eng. 1 af blokl. og gummi arabicum og salmiakpastiller 1, stivelse, alm. sukker, glykos og ca. 5% salmiak.

laks ('Salmo 'salar), stor fisk m. rødl. kød, kraftige tænder, små skæl. Vandrefisk. I havet solvskinnende m. sorte pletter på sidernes øverste del. I yngletiden mørkere m. rødl. pletter, hannens underkæbe krogformet forlænget, vandrer nu op i ferskvand, hvor den kan passere mindre holl. maler. Har malet billeder med mytol. og allegoriske motiver og udg. en bog om kunstteori. *Het groot schilder-boek* 1-2 (1707). Hans allegoriske fremst. Rom findes på Kronborg.

vandfald. Under opstigningen tager den ingen næring til sig, men terer på de bet. fedtmasser, deñ har oplagret. Åeglægningen foregår højt oppe i vandløbene på grusede steder m. stærk strøm. Æggene graves ned i bunden, hvorpå l vandrer tilbage til havet. En del går til grunde efter første yngleperiode, enkelte når dog at yngle 3-4' gange. Åeglægningen foregår om vinteren. Når ungerne er 2 år gamle vandrer de ud til havet, hvor de holder sig et par år, inden de bliver kønsmodne. I Danm. yngler 1 i Gudenåen og enkelte vestyske ærer. I havet fanges en del 1. flest i nordlige Stillehav ved flodområder (årsfangst henved 700 mill. kg). Anv. frossen el. til hermetik. I Danm. fiskes 1 iser ved Bornholm. 1 bruges i køkkensprogs også om andre laksefisk.

lak'sant'ia el. *laksa'ti'er* (lat. *laxare* udvide, løsne), afføringssmidler.

laksefisk (*Salmonidae*), fiskegruppe af ordenen Isospondyli. Ofte store, m. kraftig tandbevæbning, bagtil på ryggen en lille fedfinne, mangler æggleder, æggene falder ud i krophulen og udømmes gnm. en pore bag gattet. Hertil laks, ørred, helt, smelt, stalling, fjeldørred, kongelaks, guldaks.

Laksefjord, 80 km l., 8-30 km br. fjord i N-Norgc, Finnmark fylke.

laksegæder (*Gala'xidae*), fiskefam., beslægtet m. laksefisk, mangler fedfinne. Ferskvand på den sydl. halvkugle.

laksesild (*Myc'tophidae*), primitive ben-fisk, beslægtet m. silde og laks, ofte m. fedfinne. Små solgylinsende, oceaniske fisk, ofte m. lysorganer. Et par arter nu og da i Danm.

laksforeller, små laks, inden de er vandret ud i havet; i køkkensproget også om regnbueørred.

Lakshmi ['lákjmi], i ind. rel. gudinde for lykke og skønhed, dyrket jævnside med Vishnu som dennes hustru.

lakskjoldlus (*Ta'chardia*), ostind. skjoldlus, på figen.

Laksmænd, da. adelsslægt, først nævnt 1315, udød 1642; Hans L (d. 1443), ørkebispu i Lund 1436-43, indførte bispestiende i Skåne; modstander af Erik af Pommern. - Poul L (d. 1502), rigsråd 1483, rigshovmester 1490; efter hans mord blev hans gods konfiskeret p. gr. af højforræderianklage.

laksørred, d. s. s. havørred.

lakt- (lat. *lac* mælk), mælke-.

lakta'goga (lat. *lac* mælk + *-agoga*), mælkedrevende midler.

lak'talbumi'n (lat. *— albumin*), et til albuminerne hørende proteinstof. Findes i mælk gnlst. 0,5%.

lak tam (*laktam* — *amin*), anhydrid af visse aminosyrer, i hvilke karboksylgruppen og amin-gruppen fra samme molekyle reagerer under vandfraspalt-

Skematisk tværsnit af lakkolitter m. gange. trængt ind i sedimentær og har hævet de overliggende lag under dannelsen af en linseformet masse.

laklæder, kalve-, gede- el. hestehuder præpareret m. svarte og i reglen tre lag sikkativeret linolie, der opvarmes til forsk. polymerisationsgrader og tørrer med varmluft under belysning med sol- og ultraviolet lys; anv. til bælter og fodtøj.

lakmus (nylat. *laccumus* moslak), et af forsk. lavarter (f. eks. *Roccella*) udvundet farvestof. 1 er rødt i sur og blåt i basisk oplosning. Det anv. derfor som syre-base indikator. Tidl. anv. som tekniskstiffarvestof.

La'kol'k, badested på vestsiden af Rømø. **La'ko'nien**, gr. *Lakonia* [lako'nia], gr. landskab, (nu prov.) på SØ-Peloponnes. 4327 km²; 187 000 indb. (1938). Hovedstad: Sparta.

lakonisk (gr. *lakonikos* spartansk), kort og fyndig.

ning. Herved opstår en cykisk forb. indhørende atomgruppen -CO-NH-C
lak'tase (lakt- 4- diastat), et enzym i tarmen, der kan spalte mælkesukker, lactose, til galaktose og glukose.

lak'ta't (lat. lac mælk), salt af mælkesyre.

laktation (lat. lac mælk), dæggivning.

lak'ti'm (laktos + imid), omlejet anhydrid (laktam) af en aminosyre.

'lakto- (lat. lac mælk), mælke-.

laktobi'o^se, d. s. s. laktose.

laktolla'vi'n (lakto- -f lat. flavus gul), d. s. s. riboflavin.

laktoglobu'l'i'n (laktos- + globuliri), proteinstof (æggevidestof), som findes i mælk.

lakto'krit (lakto- -r gr. krinein sondre); apparat til bestemmelse af fedtindhold i mælk, konstrueret af G. de Laval.

lak'to'n (lat. lac mælk), anhydrid af visse oksysyrer, i hvilke karboksylgruppen og hydroksylgruppen fra samme molekyle reagerer under vandfraspaltnings. Herved opstår en cykisk forb. med atomgruppen -CO-O-C-. De fleste i kan få igen hydrolyseres til oksysyren.

lak'tose (lat. lac mælk) el. *laktobiose*, Cit/fjOu, mælkesukker, disakkarid i komælk gnsrl. 4,7%, som anhydrid; i kvindemælk 5-8%. I kan hydrolyseres til glukose og galaktose.

lak'to'sko'p (lakto- -skop), apparat til

bestemmelse af mælkens fedtindhold. la'kune (lat. lacuna hul), tomt rum; manglende parti (i tekst).

laku'stri'n (lat. lacus indso), vedr. søer.

Lalande [la'l'd:d], André (f. 1867), fr. filosof. Har bl. a. skr. *La dissolution opposée à l'évolution* (1899) og *Les théories de l'induction et de l'expérimentation* (1929).

Lalande [-l'd:d], Joseph Jérôme (1732-1807), fr. astronom; har udført et stort antal observationer af stjernepositioner; udgav en skatret lærebog i astronomi.

la'li' (gr. lalein snakke) -tale.

La' Linea, sp. by på tangen, der forbinder Gibraltar med Span.; 38 000 indb. (1940).

Lalique [la'lik], René (1860-1945), fr. kunsthåndværker. Fine arbejder i edelmetal (iser smykker) og glas.

lalle'man'tiaolie, en fed olie, udvindes af frøene af den i Iran, Syrien og S-Rusland voksende Lallemandia ibérica (læbelblomstfam.). Anv. som tørrende olie til fernisser, på hjemegnen til madolje.

'laller, betegn. f. sælens lemmer.

Lalo [la'lō], Edouard (1823-92), fr. komponist, en af den fr. musik-impressionistiske forløbere. Mest kendt er hans ouverture til operaen *Le roi d'Ys* (1876) og *Symphonie espagnole*, for violin og orkester.

Lalou [la'lū], René (f. 1891), fr. kritiker, især kendt for den fortrefelige og myndige *Histoire de la littérature française contemporaine* (1923; 3. udg. 1946).

La' Louvière [la'luj'e:r], belg. kanal- og jernbaneknudepunkt i prov. Hainaut; 21 000 indb. (1948), med forstæder 104 000 indb. Kulgruber og jernværker. Glas- og fajanceindustri.

lam, i N. T. og i Kirken symbol for Kristus, der bærer verdens synd (Joh. 1,29); afbildes også efter Joh. Ab. 5 med sejrsfanen vajende over ryggen.

'lama (tibetansk bla'-ma den overordnede), opr. titel for medl. af lamaismens højeste præsteskab, hvis overste er dalai-lama.

Nu anv. som høflig betegn. for alle lamaiske munke.

lama, 1) en sjælden art uld (1-uld) af s-amer. lamaer; 2) et blødt, uldent løstsvævet flonet (1-flonet), der anv. til vinterøj o. a.; 3) plader af kradslud, der anv. til madrasser og tepper.

lame'a (fra peruviansk) (*Auche'niidae*), m. kamelerne beslagtet s-amer. hovdyrfam. Uldagtig hækklædning, uden pukkel, noget mindre end kameler. Hertil guanako, vikunna. En temmet form af guanako er den tamme 1, der, allede for europeerne kom til S-Amer., bruges som lastdyr, og hvis kød og skinnd kan anvendes meget. (III).

lama'isme (af lama), en gren af buddhismen, der i 8. årh. blev statsrel. i Tibet og Mongoli og fandt indgang

nogle steder i det nordligste Kina foruden i det vestl. Centralasien hos kal-mukker og kirgisere. I er en forening af shamanistisk folkerel. med udlovere af den folkelige mahayana-buddhisme - isprængt elementer fra Civa-kultus. Det fast opbyggede munkevæsen og præsteskab ledes af to kirkeoverster, dalái-lama og tashi-lama. Disse to storlamaer og formenne abbeder vælges ved den khubilanskiske arvefølge, d. v. s. at der til efterfølger vælges et barn, hvori den buddha el. bodhisattva, hvis inkarnation den afdode var, formodes at have taget bolig. Det omfattende pantheon krones af gudetredenen Amitābha, Avalokitecvara el. Padmapāni, og Vajrapāni, eller Amitābha, Vajrapāni og Manjusri. Hertil kommer en guds moder. Tara.

La 'Mancha [-tja], sp. højslette og græssteppe i det østl. Ny-Castilien, kendt fra Cervantes' Don Quijote de la M.

La Manche [la'md:J], fr. navn på Kanalen.

La'marc, Jean-Baptiste (1744-1829), fr. botaniker og zoolog. Udgav et værk om Frankrigs flora (1778) og kaldtes Frankrigs Linné. Slog om til zool. og arbejdede med de hvirvelløse dyr systematisk. Fremsatte i *Philosophie zoologique* (1809) en teori om dyrenes udvikling gennem kærenes prægende indflydelse og organers brug og ikke-brug. L brod dermed med den linneiske skoles ideer om de velafgrænsede arters uforanderlighed. (Portr.)

lamare'kisme, en af J. B. Lamarck fremst. teori om arternes omdannelse og udvikling som følge af kærenes indflydelse og en organismernes iboende »trang» til udvikling. Fik ringe tilslutning i samtiden, men blev efter Darwins fremsættelse ret udbredt i slutn. af 19. og beg. af 20. årh. (neo-1). Nu kun få tilh.

Lamartine [lamar'tin], Alphonse de (1790-1869), fr. digter. Frankrigs første store romantiske lyriker. Digtssaml. *Méditations poétiques* (1820) brachte ikke noget nyt i formen, men var præget af hans sværmeriske kærlighed og længsel efter idealerne, udtrykt i blide, melodiosive vers. Andre digtssamlinger er *Les Nouvelles Méditations* (1823) og *Harmonies poétiques et religieuses* (1830). Af et planlagt arbejde om menneskehedens udvikling udkom kun brudstykkerne *orelyen* (1836; da. 1873) og *La Chuted'un Ange* (1838). Andre prosa værker er romanen *Graziella* (1851; da. 1887) og *Histoire des Girondins* (1847). Blev 1848 chef for den provisoriske regering. (Portr. sp. 2648).

Lamas, Carlos de Saavedra [sa:/'ze5ra'lamas] (f. 1880), argentinsk politiker. Sociolog, jurist, prof. i nationaløkon. Udenrigsmin. 1932-38, ledede Buenos Aires-konference 1936, der endte Chaco-konflikten; folkeforbundspolit., talsmand f. internat, forståelse. Nobels fredspris 1936.

Lamb [lam], Charles (1775-1834), eng. essay-forfatter. S. m. søsteren Mary skrev L. *Tales from Shakespeare* (1807), prosaengfortællinger af Shakespeares dramer. L-s hovedværk er *Essays of Elia* (1823-33). I en snurrig, konversende stil og m. en egen vemondig humor handler de om L-s erindringer, London, litt. og drama og hverdagsindtryk. Som kritiker interesserede L sig især f. Elisabethitidens dramatikere. (Portr. sp. 2649).

lambda, A, A, det gr. bogstav 1.

Lambeaux [l'd:bo], Joseph (1852-1908), belg. billedhugger. Hans hovedværk er *bronzestatuen af Salv. Brabo* til fontænen for garnisonen i Antwerpen. I reliefet *De Menneskelige Lidenskaber* kommer hans temperamentet til fuld udformelse.

Lam'bek, Christian (1870-1948), da. filosofisk og psykologisk forfatter. Párvirket af L. Feilberg. Forkæmper for retsmoralen.

Lambert, Johann Heinrich (1728-77), tysk filosof og matematiker. Hovedværk: *Neues Organon oder Gedanken über die Erforschung und Bezeichnung des Wahren* (1764). Heri søger rationalisme og empirisme forenet.

Lambert [l'ämbs:t], John (1619-83), eng. general i parlamentshæren under borgerkrigen 1642-49. Udvirke Cromwells overtagelse af protokrateret 1653 og udarbejdede Instrument of government. Søgte forgeves at redde republikken ved militærkup efter Cromwells død, slæbt af Monk. I fængsel til sin død.

lam'bertshasse Kmhyt. *Lamparten Lombardiet — hassel*) (*Corylus maxima*), art af hasselfam. med ret store og tyndskalde nødder. Dyrkes i haver.

Lamberts Land, stort nunatakområde på Østrøn, 79° n. br. Her ligger grønlænderen J. Brønlunds grav.

Lambéz [l'd:ba:z], fr. d. s. s. lat. Lambesis.

Lambeth [l'tämbo:H] bydel i SV-London med L Palace [-pälis], der er residens for ærkebiskoppen af Canterbury; 227 000 indb. (1948).

Lambeth-konferencerne, de anglikanske bispemöder, som siden 1867 ca. hvert 10. år samles i Lambeth Palace til drøftelse af kirk. problemer; L har haft bet. økumenisk virkning.

Lambeth walk [lämbo:w/ wä:k], selskabsdans lancoret i London 1937 og opkaldt efter folkelig gade i S-London. Under 2. Verdenskrig tilkliquep. Len Lye af filmstuder med Hitler og hans marcherende soldater en parodi-film over 1 melodiens.

lambic [l'd:bik], surt og selvgæret øl, laves kun i Belgien.

lambrequin [l'dbr's:kæ] (fr.), gardinformat ornament, opr. hjelmlæde. I tapeter ser-sproget en kappe med borter og kvaster over vinduer, himmelsegne o. a.

lambris [l'dbri] (fr.), vægbeklædning af træ (panel), marmor el. stuk.

Lamb'sæsis (fr. Lambéz, arab. Lambessa), oldtidsby i Algérie. Gr. som rom. militærlejr af Hadrian, siden provinsen Numidiens hovedstad. Omfattende rom. ruiner bevaret.

la'mé, vævede stoffer, der indeholder metaltråde kæde el. skud. Anv. til aftenstoffer o. 1.

la'mel (lat. lamella tynd plade), tyndt, lille metalblad, bladformet dannelse.

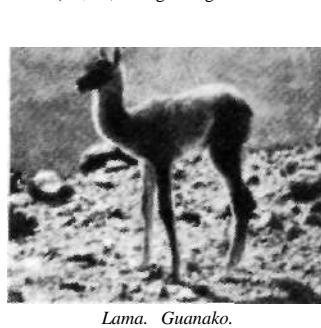
la'mel'kobling (af *lamel*), friktionskobling m. pladeformede friktionsflader, hvorfør hveranden sidder i samme koblingsdel.

la'mel'ler (lat. lamella tynd plade), bot., knivbladliggende dannelser, der træffes hos paddehatten, hvor de er fastet til hattens underside og stillet strælefornet m!. hattens rand og stokken. På 1 danner sporene.

lamelsikring (af *lamelle*), en spec. type af smeltesikring.

lameltag (af *lamelle*), tagkonstruktion, hvor den bærende konstruktionsamtidigt danner underlaget for tagbeklædningen. Lamellerne er serielt fastsættede (1,70-2,50 m lange) og samles ved monteringen med bolte el. skruer til en nettagtig pladeformet tagbeklædning, der uden sojler el. a. bærer fra mur til mur.

Lamennais [lam'na:z], Hugues Félicité Robert de (1782-1854), fr. teolog. Skabte efter 1815 en sterkt ultramontan retnig, vakte samtidig uro i den katolske kirke ved at kræve forståelse for liberale og sociale bevægelser; brød med Rom (Paroles d'un croyant en troendes ord),

Lama. Guanaco.

søgte i sine sidste år at forene kristendom og socialisme. (Portræt).

lamen'table (ital.), *mus.*, klagende.

lamen'te're (lat.), klage, jamre; lamentation, klage, klagesang.

lamen'toso (ital.), *mus.*, klagende.

la'metta, flad, tynd metaltråd (juletræspyt, englehår).

Lamettrie [lame'tri], *Julien* (1709-51), fr. filosof og læge. Skr. bl. a. *Histoire naturelle de l'âme* (1745) og *L'homme machine* (1747), hvor materialismen forsvarer.

Lamfa, græsk by N f. Thermopylae; ca. 15 000 indb.

lamina (lat. tynd plade), *anat.*, tynd knogleplade.

lami'nâ'r (lat. *lamina* lag, lamelle) kaldes en vædskes bevægelse, når vædskedlene bevirger sig i tynde lag, der glider forbi hinanden uden at blænde os ud en danne hvirvler. Mods. turbulent.

lami'nâriastift, stav, udskæret af en torret alge (*laminaria*), udvinder sig voldsomt i fugtighed, anv. derfor til udblokning af livmoderhalsen for operationer.

lami'nâ'ter (lat. *lamina* lag), lagdelte materialer (verksstoffer) bestående af to el. fl. lag papir, teknstof, træ (krydsfinner), glas (splintglas), metal osv. sammenholdt med termoplastiske el. hærdnende bindemidler, f. eks. fenol-formaldehyd, urinost-formaldehyd, melamin-formaldehyd osv. Fremstilles ved lavt el. højt tryk og med el. uden varme. Altsidigt stærkt konstruktionsmateriale til automobiler, flyvemaskiner osv.

laminekt'o'mi' (*lamina*- I -ektoni), bortoperation af nogle af rygradens buer og tornatope for at afdække rygmarven og f. eks. hjerne svulster derfra.

la'miske krig, gr. oprør mod Makedoniens 323-322 f. Kr., dæmplet af Antipater, som en tid var belejret i Lamia.

Lamm, *Martin* (f. 1880), sv. litteraturhistoriker. Prof. 1919 (Sthlm.). Speciale i det 18. årh. Hovedværker: *Upplysnings-tidens romantik* (1918-20), *Strindbergs drramer* (1924-26), Aug. *Strindberg* (1940-42).

Lammejfjord, indskæring i NV-Sjæll, fra Isefjord ml. Odsherred og Tuse Næs; vestl. del inddæmmet 1874, helt udtrættet 1941.

lammegrib (*Gy'paetus bar'batus*), rovfugl af falkefam., ikke nærmere beslagtet m. gribben. Hovedets øverste del

dunklædt. S-Eur.s. Asiens og Afrikas højfjelde. Tager ikke alene ådler, men også småpatedyr som lam, kid, harer o. l.

lammelse af en muskel er ophævelse el. nedstættelse af individets evne til vilkårligt at sammentrække den og derigent nem udføre en bevægelse. Fuldstændigt kaldes *paralyse*, nedstættelse af bevægelsen kaldes *paresē*. Helbredelse af l afhænger af ls art og karakter.

Lammermoor [lámmsmuj], højdedrag (533 m) i SØ-Skotl.

Lammers, Oustav (1802-78), no. vækkelsesprædikant, præst i Skien, hvor han,

Jean-Bapt. Lamarck.

Alph. de Lamartine.

Charles Lamh.

H. F. Lamennais.

påvirket af Kierkegaard, 1856 stiftede en frimenighed.

Lammers, Hans Heinrich (f. 1879), ty. politiker og embedsmand, ministerialråd i indenrigsmin. 1922, chef for rigs-kancelliet 1933, rigsminister 1937. Arrestet af de Allierede 1945. 1949 dømt til 20 års fængsel som medansvarlig f. ty. overfallopstik.

Lammers, Thorvald (M~1922), no. sang- (baryton) og kordirigent. Skrev det populærbiogr. arbejde *Store Musikere* (1912).

lammeskind går i handelen dels med passidde uld til pelsværk, dels uden uld til lader (handskeskind o. l.). Værdifuldest til pelsværk er 1 fra fedthalefåret (persianer).

lammeskyer, variant af højtliggende stratus-el.lagskyer. Idet det oprindelig sammenhængende skylag er oplost i et stort antal tæt liggende, små skyklatter, minder udseendet om en flok lam set ovenfra.

La Motte-Houdar(d) [mat u'da:r], *Antoine* (de 1672-1731), fr. forfatter, en af de første, der angreb den fr. smags krav om tidens og stedets enhed i dramat.

Lamoureux, Abraham César, se Amoureaux.

Lamoureux [lamu'rø], *Charles* (1834-99), fr. kapelmester. Grl. i 1881 Nouveaux concerts, der stadig - under navnet Concerts L - er en af de fornemste koncert-institutioner i Paris.

Lampedusa [-du'za], en af De Pelagiske Øer ml. Sicilien og N-Afrika; 15 km², 3100 indb. (1936). Dens ital. besætning kapitulerede 12. 6. 1943.

lamper (mnyt., af gr. *lampds* fakkel), apparater, der frembringer lys. 1) ved forbrenning af luftarter (gas, acetylen) el. olier (tran, petroleum o. l.), der opsiges i en væge; 2) ved at bringe metaloksyder (thorium el. cerium) i glød ved opvarming f. eks. med gas; 3) ved elektr. opvarmning af metaltræde anbragte i lufttomme el. med inaktive luftarter (kvælstof, argon) fyldte glaskolober; 4) ved at lade elektr. udladninger foregå i rør fyldte med luftarter (neon, kvælstof, helium) el. metaldampe (natrium, kviksolv); 5) ved at danne en lysbane mellem 2 metal- el. kulstænger (büelampe). Som 1 betegnes også de til radioapparater anv. elektronrør, samt blæse-l og lodde-1. Historisk: 1 kendes allerede fra oldtiden. Orientens og det forhistoriske Grækenlands 1 var flade skåle til olie, af ler el. metal, m. simpel vægeanordning; overtages af grækerne i arkaisk tid og udstyrtes m. vægetud (ofte fl.), og indadøjbet kant. I hellenistisk tid lukkes skålen. Fra 2. árh. f. Kr. laves ler-1 i form, ofte reliefprydede. Tingen overtages af romerne. I senromersk og oldkristelig tid findes pæreformede 1 med vægehul i spidsen. I af tin fik dekorative former, især i Italien, og fra Indien kendes fint ciserelerede messingmessinglamper med øbien ølieskål og fem vægetude på høj fod. - Petroleum- og gaslamper i kunstnerisk nedgangsperiode; først funktionalismen i samarb. med elektronikken frembragte igen smukke 1.

lampet [-pæt] (af *lampe*), vægarm, som bærer et el. fl. belysningslegemer.

lampevæge til lamper el. petroleumsapparater væves el. snoes af bomuldsgarn som bånd el. rør.

lampion [-pæn] (fr.), lille dekorationslygte.

Lamprecht [-æxt], *Karl* (1856-1915), ty.

historiker; grundlægger af en forskningsretning, der ser historien som en lovmæssig udvikling af social-psykologiske kräfter. *Deutsche Ceschichte* 1-12 (1891-1909); *Die kulturhistoriske Methode* (1900).

Lamprecht [lam'prækt], *Lilly f. Carndt* (f. 1887), da. operasangerinde (lyrisk sopran). 1911-31 ved Det Kgl. Teater. Kammersangerinde 1922.

lam'prett (*Petromyzonidae*), fam. af

Bækklampret.

Haslampret.

rundmundte, munden m. en sugeskive m. hornænder. Larverne er de såkaldte hørål. Hertil bæk-, flod- og havl.

lampro'fy'r (gr. *lampros* skinnende + *por-j-n*), mørke, finkornede eruptive gangbergerter, der danner en basisk modsætning til aplit.

'Lampsakos, oldtidsby v. Hellespont (Dardanelerne).

la'mut, gruppe af tunguser ved Det Ohotske Hav.

Lnark [lánksk], grevskab i S- og Ml-Skotl.; 2278 km²; 1 638 000 indb. (1947). Rige kulfelter. Største by: Glasgow.

lancade [laij'sa:fl3] (fr. *lancer* slynge, sætte i fart), voldsomt spring af enhest. Bagparten er under springet lavere end forparten og sættes først til jorden; 2) vedvært, fladt spring fremefter.

Lancashire [lákajis], grevskab i NV-Engl. ml. Penninerne og Irskes Hav. 4857 km², 5 065 000 indb. (1948). Tekstilindustri samt kul- og jernlejer. Tet befolket med store industribyer (bl. a. Barrow-in-Furness, Blackburn, Blackpool, Bolton, Liverpool, Manchester, Oldham, Preston (hovedstad), Rochdale, Southport og Warrington). Omkring Manchester verdens største centrum for bomuldsindustri.

Lancashire-kedel [láijskja-], cylindrisk dampkedel m. 2 indvendige ildkanaler.

Lancaster [lánkastə], tidl. hovedstad i Lancashire i NV-Engl. nær Morecambe Bay. 50 000 indb. (1948). Tekstil-, porcelæns- og maskinindustri. Opr. en rom. by.

Lancaster [Ufojksstar], by i Pennsylvania, USA; 61 000 indb. (1940).

Lancaster [lánkasta], eng. kongehus 1399-1461, nedstammande fra Johan af Gaunt, en yngre son af Edward 3.

Lancaster [lái:kastə], *Joseph* (1778-1838), eng. pedagog. Grl. 1798 en fattigskole i London, hvor han benyttedes indbyrdes undervisn., samtidig med, men uafh. af Andrew Bell. L-skoler, sk med indbyrdes undervisn., efter L-s mønster, meget alm. i Eur. i beg. af 19. árh.

Lancaster, Chancellor of the Duchy of [l'tloinsta sv 9s 'dåti av iáiakastə] (eng. kansler f. hertugd. L.), brit. ministreltel, hvortil der nu ikke er knyttet bestemte opgaver. 1945-48 var et ved L administrationen af de brit. zoner i Tysk. og Østr.

Lancaster Sound [iá'ksstar 'saund], stræde ml. Baffin Land og Devon i arktisk Canada, fører fra Baffin Bugt til Barrow Strait.

Lancelot du Lac [lds'lø dy'lak], en af de berømteste af Ridderne af Det Runde Bord i legenden om Kong Arthur.

lancere [la'se'rəs] (fr. *lancer* kaste, slynge, egl: en lance), fremføre noget nyt og gøre det kendt.

lancerede stoffer, form for brocherede stoffer. Lancertrædene danner mønstret, men er ikke bestanddel af grundvævet.

lancet [la'Vetə] (fr.), lille tveægget spids kniv, spec. g. kir. skæreinstrument.

lancetbue (after *lancet*, p. gr. af formen), i gotisk arkit. en meget smal spidsbue.

lancetdannet (after *lancet*) kaldes et blad, der er mere end 3 gange så langt som bredt, bredest på midten og derfra javnt afsmålhende til begge ender. Eks.: lauræblerblad.

laneftisk (*Amphi'oxus lanceo'latus*), 7-8 cm langt, meget primitivt hvirveldyr, lever nedgravet i sand ved europæiske

Skematisk længdesnit af lanceftisk

kyster. Hovede og lemmer mangler. På undersiden af den tilspidsede forende findes munden, der fører ind i en gællerarm, fra hvilken tærlige gællespærter fører ud i en omgivende hule omkr. gællerarmen. Foden føres v. hj. af fimmrehånden, gællerarmen og ind i maven. Gattet ud under på undersiden et godt stykke foran bagenden. Under rygmarven en stavformet rygstreng, skelet mangler i øvrigt, legedes egl. hjerte og hjerne. Muskulaturen bladet som hos fisk, ekskretionsorganerne minder om visse børsteormes. Særkønnet.

Lan-chow [landsoul], hovedstad i prov. Kan-su, NV-Kina; 178 000 indb. (1942). L ligger ved Hwang-ho og på karavane-ruten til Sin-kiang.

lancier [la'sje] (fr.), d. s. s. lanserer.

lanciers [la'jɛr] (Jes) (fr., egl: *quadrille des lanciers* lansererne kvadrille), ældre kvadrilledans af eng. oprindelse, danset af 4 par med 5 ture.

lancinerende [la'jsi'nɛ] (fr., af lat. *lancinare* sørderlise) kaldes smerten, der fornemmes, som om en dolk blev boret i benet; optræder især v. rygmarvs tæring.

Lanéret [la'kras], Nicolas (1690-1743), fr. maler, elev af Gillot og påvirket af Watteau. Havescener med ekskene par el. legende børn. 2 billeder på kunstmus. i Kbh.

land, de dele af jordens overflade, der ikke er dækket af vand; en mindre del ligger lavere end havfladen (dele af Holland, 1 omkr. Døde Hav og andre dybe gravsenkninger).

'landauer (efter den ty. by *Landau* i Pfalz), rummelig vogn med kaleche.

landboforeninger, sammenslutninger af landmand (især gårdejere), har til formål at fremme den alm. landokon. udvikl. ved ansættelse af konsulenter, afholdelse af foredrag, dyrskuer, udstillinger, lokale markforsøg m. m. Der findes i Danm. (1948) 138 lokale foreninger med 142 000 medl., der over provinsialerne sammenslutninger danner De Samvir-kende Danske Landboforeninger.

Landbohøjskolekollegiet, bolig for studerende v. Landbohøjskolen; indviet 1944. 80 værelser, heraf 4 for kvindel. studerende.

Landbohøjskolen, off. Den Kul. Veterinær- og Landbohøjskole, grl. 1856, udd. dyrlæger (veterinærer), landinspektører (landmålere), landbrugskandidater, havebrugskandidater, skovbrugskandidater og mejeribrugskandidater. L kan ud-nævne doktorer i veterinær- og landbrugsvidenskab. 1. 1. 1949 havde L 50 lærere (heraf 34 prof., 3 docterer, 13 lektorer) og 1080 stud. (heraf 43 kvinder).

Landbokommision, Den Store, 1786-1814, kommission af jurister og godsejere, der under ledelse af Chr. D. Reventlow og Chr. Colbjørnsen gennemførte de store landboreformer, støttet til tidlige kommissionsarbejder og forsøg. - Senere er gentagne gange landbokommisioner nedsat, således 1849 (fæstefløsn., afskaffelse af høveri m. m.).

landbolovgivning, de lovregler, som ordner landboforhold, f. eks. om landbrugejendomme, mark- og vejfred m. m.

landboreformer, de store, omlægning af da. landbrug i slutn. af 18. årh. Vigtigste forudsætn. høje kornpriser efter ca. 1750 og fysiotraktiske ideer, der kom frem fra ca. 1755 i drøftelse af landbrugets vilkår. 1/ af landets jord lå under faste-gærd, der blev slet dyrket p. gr. af bøn-dernes hoverbyrder og landsbyfælles-skab. Lov af 1781 leftede udskiftning. Reformvenlig regering efter 1784 (Chr. Ditl. Reventlow, A. P. Bernstorff) ned-satte Store Landbokommision 1786 (Colbjørnsen sekretær); 8. 6. 1787 kom love om fastebondens retsstilling (sikring mod vilkårlig udvisning, erstatning for forbedringer, forbud mod gi. straffemoder); 20. 6. 1788 opnævdes stavns-båndet (gradvis), hvorefter godsejnerne i eng interesse søgte at fastlægge høveri. Under de høje konjunkturer blev meget høveri afsløst, og ca. 60% af gården var kommet i selveje, da prisfald efter 1818 standsede udviklingen. Samtidig gennemførtes ud-skiftning, hvorefter spredt bebyggelse aflostede tidl. landskabsstyper med åben ter-ram ml. store samlede landsbyer; land-brugsareal udvides, husmandstal steg. Forbud mod nedlæggelse af bondegårde fastholdtes.

landbrug, udnyttelse af jorden gnm. planteavl og husdyrhold, idet man dog ofte udsætter skovbrug, frugtavl og have-brug med pelsdyravl som særlige erhverv. I er historisk udviklet som den første højerestående produktionsform og beskæftiget fremdeles størstedelen af jordens befolkning. Dets produkter tjen-te til menneskekøfe, til foder for hus-dyr og til industrielle råstofsl. Klima og jordbundsforhold har været bestem-mende for dets udbredelse og nærmere karakter. Hovedformerne for landbrug- drift er: 1) ekstensiv kvægavl, særlig som stordrift i sletteområder (Arner., Austr.); 2) ekstensiv kornavl, dels som stordrift med moderne maskiner m. v. (Arner., Sovj.), dels i primitive landbrug (S- og Ø-Eur., Arner., Afr.); 3) intensiv kvægavl (særlig i V-Eur.) i relativt små brug; 4) kombineret intensiv kornavl og kvæg-avl i tætbefolkede områder (Eur. og Arner.) med højt udviklet vækseldrift og tildels maskinavl; 5) meget intensiv dyrk. af korn og grøntsager m. v. i små-brug, dels på grænsen til gartneri el. havebrug (V-Eur. og USA), dels overvejende baseret på dyrkn. af ris el. te (Øst-asien). (For Danmark se sp. 870-73).

Landbrugernes Sammenslutning (fork: *Ls*), forening af da. landmand, grl. dec. 1930. Arb. off som rent faglig sammenslutn., for forbedring af landbrugets vilkår, vandt under ledelse af Knud Bach stor tilslutn. i 1930ernes krisé m. skarpe angreb p. Soc.dem. og mod Venstres le-delse, krævede vidtgående inflation, skattesænkning, gældsmoratorium; vendte sig skarpt mod tvangsauktioneerne. Massedemonstrationer (betonet til Kbh. 1935, mælkestrekke) gav ikke resultater; derimod fik L indflydelse over dele af andelsbevægelsen, og L-s ideer repræsenteredes polit. af Bondeparten; en del af L vendte sig mod det da. folkestyre, søgte under besættelsen forståelse m. de nazister og modarbejdende især i 1940 regeringen, hvorefter bevægelsen svæk-kedes ved masseudmeldelser. Trods for-dommelse af L-s tyskvenl. karakter fort-sættes L efter befrielsen. 1948: 18 400 medl.

landbrugsakademi, i udlandet anv-betegn. for en landbrugsvidensk. forsknings- og undervisningsanstalt.

landbrugsejendom. If. lov af 1925 udgør i alm. enhver landejendom med jordværdi mindst 1000 kr. og et areal af mindst 1 ha en 1. Enhver l skal være noteret i matrikul og tingbog og må ikke nedlægges som selvst. brug.

landbrugsfaglige ungdomsskoler. I forsk, egn. af Danm. gennemføres der en landbrugsfaglig undervisning for unge landmænd. Undervisningen foregår om vinteren i eftermiddags- el. aftentimer 1 gang ugentl. og ledes i reglen af de landøkon. konsulenter.

Landbrugsinstitut, Det Internatio-nale (Vinstitut *international d'aerkultur*), blev oprettet i Rom 1905 og har bl. a. til opgave at indsamle, bearbejde og offentliggøre statistiske, tekn. og økon-omiske oplysninger om landbrug i forsk. lande.

landbrugskandidat er den, der har taget landbrugeskolen ved Landbohøjskolen. Studietiden er 2^{2/3} år; forud kræves mindst 2 års praktisk uddannelse.

landbrugskapitalen er den saml. værdi af jord, bygninger, besætning, inventar og forråd, som hører til en landbrugs-ejendom.

landbrugskonsulent, en af staten el. de landøkonomiske foreninger ansat rådgiver i landbrugsforhold.

landbrugskrise betegner en nedgang i landbrugets økon. kår. Den kan skyldes misvækst, stærkt fald i priserne på land-brugets salgs- el. eksportvarer el. sterk stigning i driftsomkostninger m. v. Man taler alm. om 1 i Danm. 1818-28 og i 1880 til sidst i 90erne, el. den krise, der fulgte efter kronestigningen i 1925 samt efter prisfaldet særlig på landbrugsva-rerne i 1930.

Landbrugslotteriet, grl. 1907. Gevinsterne er især landbrugsvarer; overskudet dels tilf. fordel for mindre land-brug o. 1.

Landbrugsministeriet (1935-47 *Min. / Landbrug og Fiskeri*), udskilt 1896 fra Indenrigsmin. L består nu af Land-væsenkontoret, Domænekontoret, Er-hvervsdept. og Direktorater for Matr-kulvsænet, hvortil kommer bl. a. Stats-skovdirektoratet, Landbohøjskolen samt forsk. eksportudvalg.

Landbrugsmuseum, Dansk, samling af redskaber, modeller, kort, billeder m. m. til belysning af landbrugets historie, grl. 1888 af J. C. la Cour, fra 1916 i ny bygning i Lyngby. Ledes under Landbrug-ministeriet, men i nær tilknytning til Frilandsmuseet. Filialer ved forsk. land-brugsskoler.

landbrugsordninger, da. love siden 1930erne (f. eks. smørordn., svine- el. baconordn., kornordn.), hvorefter områder af landbrugssprod. er underkastet reguleringer m. h. t. pris og mængde for at have landbrugsværernes hjemmemar-kedspris, fordele nedstætter af eksportkvoter m. v.

Landbrugsrådet, fællesrepræsentation f. det da. landbrug, oprettet i 1919 med det formål at fremme samarbejdet ml. land-brugets faglige og økon. organisationer, stille sig til rádighed for regering og rigs-dag samt at repræsentere landbruget over for udlandet og i forholdet til de øvr. erhverv. Under L er nedsat en række udvalg, der arbejder i nær tilknytning til Landbrugministeriet. Rådet omfatter repræsentanter for landboforeningerne (10 medl.) og andelsorganisationerne (8 medl.), medens husmandsforeningerne kun har været repræsenteret i L 1932-40.

landbrugsskoler. Den første 1 blev oprettet af Det Classenske Fideikomis på Næsgaard i 1799, men af mangel på elever kom skolen først i gang 1849. Der blev her givet både teoretisk og praktisk un-dervisning i landbrug. En del mindre skoler efter samme plan blev oprettet i forsk. egne af landet; men først efter at kaptajn J. C. la Cour i 1867 oprettede Lyngby Landboskole og A. Svendsen (1843-1912) i 1871 Tune Landboskole med udelukkende teoretisk undervisning i de egl. landbrugsfag samt i naturfag, fandt i deres hidtil blivende form, 1 er et barn af folkehøjskolen. Undervisningen varer 5-6-9 måneder. 1946-47 fandtes i Danm. 24 1 med ialt 2416 elever (heraf 216 kvindelige).

landbrugsstatistik, opgørelser af oplysninger vedr. landbruget, såsom for eks. køb og salg af landbrugsejendomme, kreaturhold, arealernes benyttelse, høst-udbytte, mejeriproduktion og driftsresultater. Foruden Stat. Arbog og Stat. Efterretninger indeholder Landøkon. Arbog og Det Landøkon. Driftsburcaus be-retninger oplysninger om 1.

landbrugssystemer. Et landbrugs driftssystem er først og fremmest afhængigt af jordbunds- og klimaforhold, dernæst af samfunds- og afsætningsforholdene. Hertil kommer ejerens el. driftslederens personlige interesser og kvalifikationer. Det opr. i Danm. var aldsædbruget, hvor de samme agte hvert år blev tilslættet med korn. Dette blev i jordfællesskabets tid afløst af trevangsbruget, hvor man delte den dyrkede mark i tre vange og drev dem i sædskiftet: rug, byg og selv-sæt græs. Med jordens udskifning gik man over til at anv. kløver, bælgæd og roer som mellemkulturer. I slutningen af 18. årh. indførtes kobbelbrug fra Holsten, d.v.s. marken deltes i flere skifter, hvert skifte bar korn 4-6 år og derefter græs i 3-6 år, hvorefter marken blev brakket. Det mod. landbrug med sit udviklede husdyrhold er vekselbrug, ved hvilket der skiftes ml. korn og bredbladede afgrøder og græsmarksplanter og hvor brækken delvis el. helt er afløst af rodfrugter og andre rækkesæde afgrøder. Efter driftsformerne, som væsentlig bestemmes af salgsafgrøderne, skelner man i det mod. landbrug ml. græsningbrug, komsalgsgård, frøavlbrug, sukkerøbrug, ejendomme med stor el. lille besætning og (yderpunktet) kvægløst landbrug - idet det dog findes alle mulige o varianter.

Landudnyttelseskortet over Bjørnø giver et konkret eksempel på markindeling i et lille da. landskab. Bjørnø, ved Fåborg Fjord, har et samlet areal på 152 ha, hvoraf mere end 9/10 er landbrugsjord. Udskeftningen fandt sted i 1832, men der er ikke sket nævneværdig udflytning. 1947 fandtes 6 hussmandssteder (2-6 ha) og 6 gårde (hver 15-20 ha). Af disse 12 ejendomme havde en marken delt i 5 skifter, en i 6, seks i 7, tre havde 8 og en havde 9 skifter (en gård har 7-8 skifter). Følgende eks. på sædkortet er repræsenteret på Bjørnø: A (5 skifter): 1. år græs, 2. år græs, 3. år blandsæd, 4. år rodfrugt, 5. år blandsæd. B (6 skifter): 1. år græs, 2. år græs, 3. år havre, 4. år vintersæd 4. rodfrugt, 5. år byg, 6. år blandsæd. C (7 skifter): 1. år græs, 2. år græs, 3. år havre, 4. år vintersæd, 5. år rodfrugt, 6. år byg, 7. år blandsæd. D (7 skifter): 1. år græs, 2. år græs, 3. år havre, 4. år vintersæd, 5. år blandsæd, 6. år rodfrugt, 7. år blandsæd. E (8 skifter): 1. år græs, 2. år græs, 3. år havre, 4. år vintersæd, 5. år rodfrugt, 6. år byg, 7. år rodfrugt, 8. år blandsæd. F (8 skifter): 1. år græs, 2. år græs, 3. år havre, 4. år vintersæd, 5. år rodfrugt, 6. år byg, 7. år blandsæd + rodfrugt, 8. år blandsæd. G (9 skifter): 1. år græs, 2. år græs, 3. år græs, 4. år blandsæd, 5. år vintersæd, 6. år rodfrugt, 7. år byg, 8. år havre + rodfrugt, 9. år blandsæd.

Den almindeligste kornafgrøde på Bjørnø er blandsæd, fulgt af byg og havre. De vigtigste rodfrugtafgrøder er runkeløber og kålroer, mindre bet. har turnips og kartofler. Der avles lidt fodersukkerroer. Frøavlens er uden bet. - Sammenlignet m. hornkvæglen er Bjørnøs svineavl ringe. Det skyldes, at al øens mælk leveres til et konsummælkmejeri (i Fåborg), og følgelig er der kun ringe mulighed for at få skummetmelk retur til svinene. Dette forhold har formentlig også indflydelse på agerbruget (ringe kartoffelavl).

Landbygningerne, Den Almindelige Brandforsikring for, grl. 1792 under regeringens ledelse som særl. gensidig forsikringsforening for landdistrikterne; fil. 1872 selvstyre under justitsmin. tilsyn. Er langt den største da. bygningsbrandforsikring. Ud over landet varetages forsikringens interesser af sognevurderingsformænd og de såk. branddirektører 1. 4. 1948. Kapital ca. 61,4 mill. kr., indtægt forsikringssum 15 860 mill. kr. Landdag /dag = forsamlung af personer, der forhandler, opr. om den for forsamlingen

Harald Lander.

Margot Lander.

fastsatte dag), opr. stænderforsaml. i ty. enkeltek, madsat fælles rigsdag. Fast institution i senmiddelalderen, havde den en magt over for fyrtærne ved skattekællingssæt; svækket efter 1600, da fyrtærne, støttet til stående hære, brød 1-s rettigheder og efterh. undlod at sammenkalde dem de fl. steder. I 19. årh. betegnelse for folkerepræsentation i de enkelte ty. lande, bevaredes efter 1871 m. lovgivende og bevilgende magt i sær-liggende: opnået ved Hitlers ønskning 1934. Genindført efter 2. Verdenskrig. - Den finske folkerepræsentation i den russiske periode 1809-1917 hed 1 (sv. landdag).

landefarere, tidl. tiders omrejsende kvak-salvere og operatører.

landefred, den fred, som i den middelald. ty. ret tilvejebragtes ved overenskomster ml. ty. magthavere, og som havde til formål at begrænse udøvelsen af den private fejderet.

landemode (-mode, samme ord som møde) el. provostemode, 1) siden 1618 forsaml. af et stifts provoster under forsaede af stiftens manden (stiftamtmanden) og biskopen til afgørelse af en række kirk. admin. spørgsmål; 1 kan være rádgivende ang. kirk. love; 2) gejstig overrett be-stående af stiftamtmanden og biskopen.

landemærke, fællesnord. ord for grænse, grænsekort.

'**Lander** [-dsr], **Harald** (f. 1905), da. danser, balletmester og koreograf. Udd. ved Kgl. Ballet, 1929 solodanser, 1932 balletmester. Udmærker sig som danser især i karakterfulde nationaldans og ved komisk mimik. Som koreograf formår han især på original vis at skabe store, rytmiske optimer. Har haft stor bet. for Den Kgl. Ballet. Bl. hans værker må nævnes *Gaucho* (1931), *Thorvaldsen* (1938) og *Festi-Polonoise* (1942), *Svanesøen* (1938), *Trolldomsmæren Lerling* (1940) og *Quartiluni* (1942); Etude. (Portrait).

'**Landerup** [-gård] [Ians-], skolehjem for drenge, V. f. Fredericia. Gr. 1867 som filial af Klækkbjærg. Nu selvst.

Landes, les [le'ld:d], 1) fr. hedelandskab ml. Garonne og Adour, nu delvis be-planlet og opdyrket; 2) fr. departement, omfattende 1); 9 364 km²; 248 000 indb. (1946).

Landet, ill. da. ugeblad, grl. 1940; udg. af Berl. Tid. Populære artikler og noveller; henviser sig især til landbefolkingen. Oplag 1949: 53 000.

landeveje, off. betegn. for veje sorterende under amtskommunerne mods. biveje, der sorterer under sognekommunerne. 1 er mods. biveje forsynet m. kilometersten.

landevejsløb, cyklen løb på landevej. Krævende idrætsgrøn, som foruden tak-tiske evner og udholdenhed ofte fordrer styrkstyrke, idet fl. rytttere i reglen når oplobet samtidig.

landeværn var i Danm. i tidlige middel-alderen alle fri mænd påhvilende pligt til at forsvar vedkommende landsdel, hvilken senere udvides til at galde hele riget. Efter Jyske Lov kendtegnede

ordet krigsordningen i almindelighed. I nyere og nyeste tid er 1 et troppeopbud, der har tjen. i el. endnu ikke er inddrættet i linjen. Danm. havde et ordnet 1 1801-08. **Landeværnet**, sonderjysk forening, stiftet 1913 som modtræk mod skerpet ty. jordpolitik; medl. bandt sig til ikke at sælge jord til ty. dommerne el. rentegårde (fri jord). Formand: H. P. Hanssen. Op-hørt under 1. Verdenskrig, da jordkam-pen standsesede; genoprettet jan. 1927, da Kreditanstalt Vogelgesang begyndte sin virksomhed. Opnæde at neutralisere Vogelgesangs arbejde.

landfoged, politimesteren på Færøerne. **landgangsfærtøjer** el. invasionsfærtøjer, specialskibe til landgangsfæretøjer (invasioner). Gnm. tiderne har adsk. forsøg været gjort på at fremstille de ide-elle 1. f. eks. i 1798 på den i Brest påtænkte konstruerede invasionspram, der skulle føre en del af Napoleons tropper, materiel m. v. over Kanalen. 1. 2. Verdenskrig har 1 spillet stor rolle ved de tal. landgangsfæretøjer såvel på Eur. kyster som i Stillehavet. 1 omfatter f. eks. LST (landing ship tank) på ca. 1500 t til landsætning af panservogne og tanks, LC1 (landing craft infantry) på 150-200 t til landsætning af tropper, LCS (landing craft supply) på 200-250 t til landsætning af forråd, LCR (landing craft rocket) til bombardementsopgaver under invasion osv. Samt. 1 er karakteriseret af ringe dybgående, bred pansret stævn, som regel nedklappelig, ringe fri-bord m. v. En spec. type er amfibiekøretøjer, der i kortere tid samt under rolige vejrforhold kan bevege sig i vand. (III. se tavle Krigsskibe).

landgilde (oldn. gildi betaling), en fæsters årlige afgift til ejeren.

landgreve, i det gi. ty. rige grever, der ikke stod under nogen hertug, men regnedes bl. rigsfyrtærne.

Landhusholdningssekskab, Det Kgl. Danske, den ældste landokon. forening i Danm., oprettet 1769 for at fremme den almene oplysning inden for landbruget. Af foreningens mange opgaver er de fleste efterh. overtaget af landboforeningerne. I 1932 har 1 fællesskab med andre organisationer dannet »Samvirksomheden for Landbrugsfagligt Oplysningsarbejde i Danmark«, ligesom 1 nu driver en bet. forlagsvirksomhed og har oprettet en brevskole.

landhøns, **danske**, da. lettere hønse-race; farve som brune italienere. Tidl. var 1 meget udbredte, nu næsten uddøde.

landingshjælpemidler i luftfarten anv. ved anflyvning af en lufthaven i usigt-bart vejr el. i mørke. Ved mørkeanflyvning i sigbart vejr består 1 af spec. lys-rekker langs landingsbanen (banebelysning) og i forlængelse af denne (indflyvningsslys) evt. suppl. med landingsbane-projektorer (fladelys). Samtidig anf. flyveren de på maskinen anbragte landingsprojektorer. Ved anflyvning i usigtbart vejr anv. foruden luft havnsbelysningen tillige spec. radio-hjælpemidler til blind-landing.

landingsklapper, bevægelige flader an-bragt langs bagkanten på det underste stykke af en flyvemaskines bærepæl. 1, der under flyvning flugter med planets underside, fældes ned ved start og landing. Denne ændring af planprofil bet. virker forøget opdrift, hvorfod man op-når en lavere start- og landningshastighed.

landingsstel, d. s. s. understel (på flyve-maskiner).

Lan'dino, **Francesco** (1325-97), ital. musiker. Måske den betydeligste komp. i den ital. Renaissance ungé dage. Vær blind og levede i Firenze. Spillede orgel, komp. madrigaler, ballader, canzoner m. v.

landinspektør, embedsmand, der er ener-berettiget til at udføre udstyknings og sammenlegninger af faste ejendomme samt andre forretninger, der medfører ændringer i matrikulens dokumenter. 1 skal medvirk. ved forsk. taksations- og iøvrigt også ved kulturtekn. og vej- og kloakarbejder. 1 beskikkedes af kongen, far gkg. bestilling. Betingelserne herfor er 1) bestået 1-eksamen ved Landbohøj-

skolen, 2) 2 års assistentvirksomhed og 3) alder mindst 25 år.

Landkadetakademiet i Danmark

(1713-1861) uddannede officerer til fodfolk og rytterier. Officerer til artilleriet uddannedes på Artilleriekadetinstituttet. **landkending**, *sov.*, det at få land i sigte, orientere sig ved genkendelse af punkter i land.

landkort, plane afbildninger af større el. mindre dele af Jordens overflade v. hj. af forsk., kortprojektioner. Reproduceres v. hj. af kobbertryk el. litografiske tryk. I udarb. i forsk. målestokke: matrikelkort m. fl. i Dansk, indtil 1 : 4000, topogr. kort ml. 1 : 1000000 og 1 : 10000000 geogr. kort i endnu mindre målestokke.

landkrabber, fællesbetegn. for forsk. slægter af trop. krabber, der lever på land; som regel gravende.

landkrigsret, de folkeretlige regler om krigsførelse til lands. Findes i det væsentlige samlet i det til den 4. Haagkonvention 1907 knyttede landkrigsreglement, hvis bestemmelser, om end ofte krænket, dog stadig anses for normgivende og således bl. a. ved Nürnbergdommen af 30. 9. og 1. 10. 1946 er lagt til grund for afgørelsen af, hvilke handlinger der er krigsforbrydelser.

Land League [lænd 4:g] (eng: landliga), irsk politisk forening, stiftet 1879 af M. Davitt og senere ledet af Parnell (nationalligaen; forbudt 1887). Søgte at bedre de irske fæsteres forhold.

landløber, *bot.*, d. s. s. Tropæolum.

landmandsbanken, off. Den Dansk Landmandsbank Hypothek- og Vekselsbank, grl. 1871; aktiekapital 50 mill. kr. Indførte kassekrediten i Dansk. Under Isak Glückstadts ledelse nåede 1 hurtigt en bet. position, og aktiekap. udvides gentagne gange, senest i 1917 til 100 mill. kr. Under 1. Verdenskrig førtes den under Emil Glückstadts ledelse ind i mislykkede spekulationer - særl. gnm. Det Transatlantiske Kompagni som 1922 førte til ls. rekonstruktion og nedskrivn. af aktiekap. til 10 mill. kr. 1923 overtog staten fuld garanti for kreditorerne og hindrede derved 1-s standsvaden. Banks forhold ordnedes endelig ved lov 1928, hvorfod staten i alt indbetalede 220 mill. kr., deraf 50 mill. kr. i ny aktiekap. Efter aktieaftænderier 1936 og 1947 har staten ikke længere aktiemajoritet.

landmandsforsamling, landsomfattende møder til drøftelse af aktuelle landbrugssfaglige emner; afholdtes fra 1845 til 1900 med kortere el. længere mellemrum i Dansk. Nu afløst af de landokonforeningers delegeret- og sendemandsmøder.

landmine el. *landtorpedo*, brisant sprengladning på nogle kg, forsynet med pckrusionsantænding. Indesluttet i en kasse anbringes 1 tet under jordoverfladen foran egen stilling; 1 udlægges som oftest skakbrætformet i fl. rk. Antændelsen sker automatisk, enten ved at der trædes på den el. man fanger en udspændt tråd. Anv. særlig til forsvar mod tanks og panservogne.

landmåler, ældre betegn. for landinspektør.

landmåling, opmålingsarbejder til bestemmelse af inbyrdes beliggenhed af terrænets punkter og linjer. Terrænpunkterne projiceres over på den mat. jordoverflade, den såk. sfærøde. Ved den egl. 1 bestemmes punkternes beliggenhed på denne flade (plan gengivelse opnås gnm. en kortprojektion); ved nivellement bestemmes punkternes højder i forh. til fladen. Man skelnes ml. forsk. arter af 1: ved gradmåling bestemmes sfæroids dimensioner, ved topografisk opmåling fremstilles oversigtskort over store terræner, og ved tekn.-økon. opmåling tilsligter man en fremstilling af tekn. detaljer el. ejendomsforhold. Ved 1 bestemmes først et system af fiks punkter, hvorefter terrænpunkterne indmåles i forh. til disse ved detailmåling. Fiks punkterne bestemmes ved triangulation el. på et senere trin, ved polygontmåling.

landnam (oldn. *landnám* til *nema* tage), det at tage herreløst, ubetygget land i

besiddelse; især anv. om den no. kolonisation på Island o. a. st. i vikingetiden. **Landnamabok** (isl.: landnamsbogen), isl. skrift, opprenger og giver genealogiske og hist. oplysninger om ca. 400 af de største isl. landnamsmænd. I bygger på ældre optegnelser. De eksisterende redaktioner går tilbage til en form, der ikke kan være ældre end 13. årh.s første årtier.

landnamstid, den tid, da Island blev bebygget (874-ca. 930).

Land og Folk, da, dagblad, udk. fra 1941 illegalt, fra 1945 legalt organ for Dansk Kommunistiske Parti; chefred. siden 1945: Børge Houmann. Oplag 1948: 32 000, sondage 39 000.

Landon [ländsn], Alfred Mossman (f. 1887), US A-politiker, forretningsm. (olie). Guvernør i Kansas 1933-37; republikansk præsidentkandidat 1936, led stor nederlag mod Roosevelt.

Landon [ländlåd]: *ländlåd*, Walter Savage (1775-1864), eng. forfatter. Boede i mange år i 1 tal. L er mest kendt f. sine *Imaginary Conversations* (1824-29), opdigtede samtales mel. berømte mænd. Desuden digte: *Gebir* (1798) med et romantisk emne i klassisk behandling.

Landouzy [luddu'zi]: Louis (1845-1917), fr. nerveclege; prof. i terapi og medikamentære i Paris. Betydelige arbejder om neurologiske o. a. emner.

Landowski [luddof'ski]: Paul (f. 1875), fr. billedhugger. Gruppen *Kains Sønner* på Place du Carrousel i Paris findes i en bronzeafstøbning foran glyptoteket i Kbh.

Landquist [kmdkvist], John (f. 1881), sv. litt. historiker og filosof. Prof. i psyk. 1936 (Lund). Har udg. filos. og æstetiske afd., hvis synspunkter er præget af Bergson: *Gustav Fröding* (1916), *Humanism* (1931), *Själens enhet* (1935) og *Pedagogikens historia* (1941).

landrace, husdyrrace, der kun i mindre grad er dannet ved menneskers bevistde indgriben.

landret, den ret, som i ældre tid gjaldt for landet mods. den for byerne gældende ret. I Tysk. nævnlig om de hovedsagelig på gi. germ. ret hvidlene regler, mods. romerretten, i Dansk. den af Chr. 2. 1521 udstede lov for landet, mods. hans byret af 1522.

Landru [l'dry], Henri Désiré (d. 1921), fr. morder og ægtesskabsvindler. 1921 dømt til døden for mord på en halv snes kvinder.

Landry'ske paralyse [laVdr-i] (efter den fr. læge J. B. O. Landry (1826-65)), forstået fællesbetegn. for forsk. sygdomme, som viser sig ved lammelser, der begynder i benene og stiger oppefter.

landråd (ty. *Landrat*), til 1945 den ledende statsansatte admin. embedsmand i en kreds (ty. Kreis) i Tysk. (sv. t. da. amtmænd).

landsalamandre (*Sala'mandra*), halepadder, lever så godt som udelukkende på land, trind hale. Hertil ildsalamander og alpesalamander.

landsarkiv, afd. af da. rigsarkiv, overv. m. admin. akter af lokalhist. karakter (kirkebøger, tingbøger). I Kbh., Viborg, Odense, Åbenrå.

Landbanki Islands [*lansbaigje 'ns-lans*], selvstjende institution, grl. 1885; Islands centralbank.

Landsberg [*lontsbaerk*], ty. navn på byen

Gorzow.

landsbibliotek, tidl. betegn. for folkebibliotek for en landsdel, nu d. s. s. centralbibliotek.

landsby, samling af gårde og huse i tæt-sluttede grupper. Kendes i Dansk, allerede fra den y. stenalders beg. (Barkær) og er således samtidig med vor ældste bondekultur. Fra jættestuetid kendes en større landsby (Troldebjerg), men man ikke ved noget om 1 i bronzealderen. Derimod er forholdene i æ. jernalders godt oplyst (Ginderup). Jernalders 1 bestod af enlængede garde og noget mindre huse, ofte liggende i række langs en langgade el. grupperet omkr. en bygade (Borretemose). På grundlag af de nuv. stednavnes endelser har man forsøgt en tidsbestemmelse og mener, at 1-navne på

-sted, -heim (-um), -inge går tilbage til i hvert fald ældre rom. jernalder (0-200 e. Kr.), -øse til yngre rom. jernalder (2-400), medens -lev tilhører ældre (4-600) og -toft, -by yngre germ. jernalder (6-800). Til vikingetid (800-1000) og noget senere henføres -torp, -bølle, -rød, -holz, -skov.

landsbyfællesskab, form for bønderne i en landsby, hvorefter den dyrkede jord uddeles i lodder til partthaverne, som lod dem dyrke i fællesskab. Alm. udbredt i germ. og slaviske lande siden oldtiden, men afvikles i 18.-19. årh.

landsdommer, 1) ca. 1300-1805 den kgl. dommer på landstingene i Dansk. Stillingen opnåedes ved nedlæggelsen af disse 1805; 2) fra 1916 betegn. for en dommer i landsretten.

Landseer [lånsis], Edwin (1802-73), eng. maler. Let sentimentale dyreskildringer. Skulpturer bl. a. *løverne foran Nelsons sjølen* (Trafalgar Square, London).

Land's End [l'an(dz) 'ænd], Engls sydvestligste punkt i Cornwall.

landsfoged, siden 1925 den øverste lokale admin. embedsmand og dommer i 1. instans for hver af landsdelene S-Grønl. og N-Grønl. 1, som udøves af kongen, er formand for landsrådet i hver af de to landsdele.

landsforræderi, forbrydelse mod statens selvstændighed og sikkerhed i forh. t. fremmede magter. Regler herom findes i straffelovens kap. 12 samt straffelovstilletagget af 1. 6. 1945 m. ændringer af 29. 6. 1946.

landsforvisning, *jur.*, en persons udvisning af fædrelandet og derved faktisk ophevelse af vedk. statsborgers rettigheder, p. gr. af lovovertrædelse. Anv. i ældre tiders strafferet for bl. a. modstand mod øvrigheden, signen, manen o. lign., ved trykkefrihedsforordningen af 27. 9. 1799 indfør for trykte forfærmelser mod kongen, angreb på den monarkiske regeringsform m. m. 1 er nu overalt afskaffet, i Dansk. ved forordn. af 30. 3. 1827; midlertidigt genindført 1851-66.

landshold, udvalgt hold af en idrætsgrens bedste udøvere fra hele landet.

Landshut [*Umtshut*], ty. by i Bayern, ved Isår; 32 000 indb. (1939). Håndel, mangesidig industri. Mange gi. bygninger.

landshøvding, person, som på landsherrens vegne styrer en provins. I Sv. den øverste civile embedsmand i et län. 1874-1903 øverste da. embedsmand på Island.

Lands jagtforening af 1923 stiftedes opr. for at øge jagtloven af 1922 ændret og i opposition mod Da. Jagtforening, med hvilken L dog senere kom i samarbejde. Dens formål er at oplyse medl. om jagt og vildtpfleje, at modvirke særrettigheder såvel som jagtforbud på oftfælige vande m. m. Medlemstal april 1948: ca. 34 000.

landskab, et af naturlige skillelinier bemærgnet landområde.

landskabslove, i Dansk. de fra 13. årh. stammende tekster af den enkelte landsdeles ret. (Valdemars Sjællandske Lov, Eriks Sjællandske Lov, Skånske Lov og Anders Sunesens parafraze over denne samt Jyske Lov).

landskamp, sportskamp ml. udvalgte mandskaber fra to lande.

landskat, da. skat på harkortet 1818-1903; afsløste matrikulskatten.

landskildpadder (*Te'stud*), skildpadder m. stærkt hvælvet rygskjold, sammenvok-

Kempelandskildpadder

sede tær, hovagtige klør. En art (*T. graeca*) i S-Eur. Kæmpestørre arter på fl. trop. øer. Overvejende planterædere.

landsknægt (ty.), i 15. árh. navn på lavere retsbedsmand, fra 1486 på hvervet infanterist, der kæmpede for eget land, senere på lejessolet i alm.

Lands'krona, sv. købstad. Skåne. NNV f. Malmö; 25 000 indb. (1949). Sofia Albertinakirken (grvl. 1754), citadel (16. árh.). Fabr. af sukker, superfosfat, maskiner; skibsverft; dampmølle. Livlig handel og skibsfart. Grl. af Erik af Pommern 1413. Ved L led danskerne af gørende nederlag i Skånske Krig 1677.

landskyld, gi. no. og til dels sv. betegn. for jordjeafsgift (⇒ den da. landgilde).

landsloge, sv. betegn. f. den førende fri-

murerloge i en provins.

landslov, i No. og Sv. i den senere mid-delalder den alm. lov mod. mere spec. love (kirkelov, hirdlov osv.). En for hele landet gældende lov tilvej-bragtes i No. allerede i 1274, i Sv. i mid-tiden af 14. árh.

landslov og ret, d. v. s. hele den gældende ret. Under evenealeden spec. borgernes adgang til at søge beskyttelse hos domstolene over for overgreb fra embedsmændenes el. andres side.

landsmål, nu *nynorsk*, kaldes den af Ivar Aasen dannede fællesnævner for **no.** bygdemål. Grundlaget var de ældste vestslanske dialekter. Senere er der kommet østno, træk ind i 1.

landsnegle, fællesbetegn. for de lungesnegle og forgællesnegle, som lever på landjorden.

landsogn, 1) et på landet liggende sogn; 2) en til en købstad knyttet selvstændig sognekommune.

landsoldat, betegn. for de i Damm. indtil 1849 (indførelse af den alm. værneplicht) alene bl. landboerne udskrevne soldater.

Landsoldaten, mindesmærke over krigen

H. W. Bissen: Landsoldaten

1848-50. Statue i bronze udført af H. W. Bissen, opstillet i Fredericia; afsløret 1858. Gipsmodel, udført 1850-51, på kunstmus.

Landsorganisationen i Sverige (fork. *LO*), centralorganisation for fabgevægelsen i Sv., stiftet 1898. Godt 1 mill. medl. landsoverret, appelinstant i Danm. fra 1805 til 1919. Aflost landstinget og blev selv erstattet af landsretten. Der fandtes opr. fire, til sidst kun to 1.

Landsoverskatterådet, 1912-38 øverste da. appelmynghed m. h. t. ligning af indkomst- og formueskat. Opgik i ligningsdirektoratet og Landsskatteretten.

Landsret, Østre (i Kh.) og Vestre (i Viborg) er dels appelinstanter for afgørelser der træffes af underretterne i henholdsvis og vestre landsretskreds, dels første instanser i større sager. I hver sag medvirker 3 dommere (landsdommere), i domsmands-sager tillige 3 domsmænd. Østre L består af en præsident og 23 andre dommere. Vestre L af en præsident og 14 andre dommere.

landsretssagfører, sagfører, der er be-skicket til at mede for landsretterne og under- og sideordnede instanser. I visse tilf. tillige mødeberettiget f. Højesteret. Inden en person kan opnå beskikkelse som 1, skal han bl. a. have udført 3 rets-

sager m. mundtl. procedure for lands-retten (1-proven).

landsråd, de øverste rådgivende og be-sluttende forsamlinger for henh. S-Grønl. og N-Grønl. 1-s beslutninger skal godkendes af landsfogden af vedk. minister.

landsskadelig virksomhed, enhver op-træder under den ty. okkupation 1940-45, der kunne skade Danm.; straffes i h. t. forræderiloven.

Landsskatteretten består af en af kon-gen udnevnt formand, 6 medl., valgt af rigs-dagen, og 8 medl., valgt af finansmini-steren. Påkender de af skatteråd, skyld-råd og ligningsrådet foretagne ansæt-telser, som indankes for L.

Landsstyret (færøsk *Landstýri* [lands-tóurstí]), den af Færøernes Lagting op-rettede forvaltning (i h.t. lovafr. 23.3.1948).

Landstad [lensta], *Magnus* (1802-80), no. præst og salmedigter. Udarbejdede den no. *kirkesalmebog* (autorisert 1869); grundlag: de gi. da. salmer (Kingo, Brorson), forøget m. no. bl. a. af P. Dass og ca. 50 af L selv.

Landsteiner [Umtlantskr.], *Karl* (1868-1943), østr.-amer. bakteriolog og serolog. Nobelprisen 1930 for sin opdagelse af blod-typerne hos mennesket, der har gjort det muligt at foretage blodtransfusioner uden fare for agglutination.

Landsting, *retshist*. Fra den hist. tids beg-fandtes Damm. et større antal 1, de vig-tigste i Viborg, Lund og Ringsted. 1 var dé polit. organ for det påg. land (valgte kongen); gav samtykke til krigsforsrelse) samt domstol, navnlig i større sager. Alle frie, våbenfore mænd var berettigede til at møde på 1 og deltage i dennes beslutn.

Siden 13. árh. trådte 1 som polit. forsam-ling i skygge for rigsmynghedene (danehof, rigets bedste mænd og senere rigsrådet). Som domstol bestod 1 indtil 1805 - Bornholms 1 indtil 1813 - idet domsmyndigheden dog allerede i mid-delalderen udvovedes på tingets vegne af landsdommeren, der udnevntes af kongen. 1 SV. det representative (folkevalgte) organ for et läns admin. selvstyre; 1 vælger også medl. af d. sv. rigsdays 1. kammer. Svarer omtrent til da. amtsråd.

Landstinget, den del af den da. rigsday, som vælges ved indirekte valg i større valgkredse, for 8 år ad gangen (dog så-ledes at der hvert 4. år afholdes landstingsvalg for halvdelen af mandaternes vedk.) og af vælgere, der er fyldt 35 år. 19 medl. af L vælges dog af det fore-gående L efter forhåndstal. L vælger halvdelen af rigsretterns medl., medens den anden halvdel består af højesteret. Medens Folketinget frit kan oplyses, er L meget vanskeligt oplöselt, idet det portset fra grundlovsforandringer kun kan oplyses i tilf. af langvarig uenighed ml. Folketinget og L.

landstingssekretær, til Landstinget knyttet tjenestemand, der udnevnes og afskediges af formanden og forretnings-udvalget; bistår formanden under ud-øvelsen af hans hvær.

landstorm (ty.), alm. betegn. for det sidste opbud af våbenydigt mandskab. I den da. her oprettedes en i 1813-14 og ved herloven 1922, men ophevedes 1932.

landsvale, d. s. s. forstuevæle.

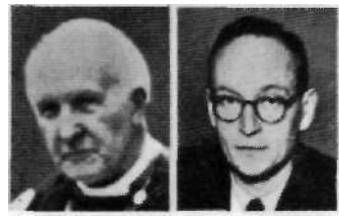
landtoning (holl. *loonen vise*), svøv., tegning af kystområds til vejledning for so-farende i sejladshåndbøger el. lign.

landtorpedo, d. s. s. landmine.

landtæger (*Ceoco/rise*), gruppe af tæger m. lange følehorn; lever på land el. på vandoverfladen mods. de svømmende vandtæger m. korte følehorn. Hertil de fleste tæger.

landvin, billige røde og hvide bordvine.

landvind. Ved mange kyster med rolige vejrførheder mærkes en regelmæssig skif-te af vinden i dognets løb, idet der om aftenen og natten blæser en 1 *el. fralands-vind*, og om dagen en svindel el. *fralands-vind*. Disse vinde når for det meste ingen stor styrke, ca. 3-5 m i sek. Luftens over det faste land afköles om aftenen mere end luften over havet, bliver derfor tun-gere og flyder ud over havet, hvori den mærkes som 1, mens luften om dagen bliver varmest over det faste land og

Cosmo Lang.

Halvard Lange

derfor suger den koldere luft over havet ind over landet, sørvinde. Denne ven-deleds af vindens ledssæd af kendelige for-andringer i temp. m. m.

landvinding sker naturligt ved sedimen-tation og ved landhævning; kunstigt ved inddæmning og tørlægning af sør og havbugter.

landvæsen, ældre betegn. for landbrug.

landvæsenskommission, komm. ned-sat i hvert konkret tilf. til domsafgørelse af visse landborettelige sager. Som over-instans fungerer en overlandvæsens-kommision.

Landvæsenkontor, **Landbrugsmini-strier**, admin. Den Kgl. Vet.- og Landbohøjsk., Forsøgsvesenet, statskon-sulentvirksomhed, statstilskud t. land-brugsbr. m. m.

landvætter, overnaturlige væsener, der beskytter landet mod fjender; kendes fra vikingetiden, spiller langt op i tiden en rolle i bornh. folketro.

landøkonomi er et forældet udtryk for landbrug. Landøkonom bruges nærmest om den, der beskæftiger sig med landbrugets teori.

Landøkonomiske Driftsbureau, Det, grl. 1918, har til hovedformål at frem-skaffe, bearbejde og publicere pålidelige regnskabsresultater fra da. landbrug. I 1947/48 omfattede opgørelsen 1020 regnskaber.

Lang [ta:i], *Cosmo* Gordon (1864-1945), ærkebiskop af York 1908-28, af Canterbury 1928-42. Gik under forhandlingerne om Edward 8.s abdikation kraftigt mod kongens ægteskab. (Portræt).

Lang, *Fritz*, (1890), ty.-amer. filminstruk-tør. Knyttedes til ty. film 1919 og satte med de store fantastiske film »Nibelungen« 1-2 (1923-24) og »Metropolis« (1925) sit præg på mellemkrigstidens ty. film. Det dekadent-uhylgebetonede i hans talent kom til udfoldelse i talefil-mene »M» (1931) og »Dr. Mabuses Testa-mente« (1932-33). Siden 1936 i USA, hvor han iscenesat bl. a. »Hævneren« (1936), »Kvinden i Vinuet« (1944).

Langanes [lau>7ganaes], Islands nordøstligste halvø; på spidsen Fontur et fyr.

Langbehn [-be:n], *Julius* (1851-1907), ty. forfatter f. i Haderslev. L-s kultur-kritiker *Rembrandt als Erzieher* (1890, anonymt), og opgør med tidens materialisme og intellektuelle kultur, inspirerede hjemstavnslit. og påvirkede senere nazismen.

langbold, gi. skand. boldspil; spilles på rektangulær bane, inddelt i hovedmål, mark og bagmål, med bold og boldtræ. Deltagerne deles i lige store hold, hvorf. det ene sender en opgiver i hovedmål, mens det øvr. spiller spredes i marken; det andet tager opstilling i hovedmål og deltagerne skiftes til med boldtræet at slå til bolden, som opgiver kaster lidt i vejret. Efter slag søger den (de) mål-spiller, der har slæbt (forgæves) mod banens modsatte ende, bagmål. Mark-spillerne opgave er med bolden at ramme, stikke, målspilleren i marken; opnå dette, skiftes position. Points erhverves af hver målspiller, der når tilbage til hovedmål.

langbue, bue til bueskydning, vigtigste skydevåben i oldtid og middelalder; havde i modsætn. til armbrøsten mands-højde.

langbuk (*Cerambyx cerd*), træbuk, lar-ven under barken af løvtreer, puppe-hulen i vedtet. Noget skadelig.

langdagsplanter, planter, hvis blom-

Julius Lange.

Per Lange.

Sven Lange.

Thor Lange.

string indtræffer hurtigst, når dagen (belysningsstiden) er over 12 timer; jfr. blomstring.

langdysse, aflang, rektangulær dysse. **Lange** (*Molva 'molva'*), mere end 1½ m l., alfaagtig torskefisk. 2 rygfinner, 1 gatfinne. På dybere vand ud for V-Eur. Genstand for fiskeri.

Lange, Carl (1834-1900), da. læge, 1885 prof. i patol. anatomi ved Kbh.s Univ. Arb. om patol. Anat., især rygmarvens patologi.

Lange, Christian Lous (1869-1938), no. historiker. 1909 generalsekretær i interparlamentariske union, som L oprettholdt under 1. Verdenskrig. 1920-37 no. delegeret v. Folkeforbundet. Nobels fredspris 1921 s. m. Branting. Doktorafhandl. om internationalismens hist. før 1648; *Mellemløkkelig pol til ikk 1875-1914*; skoleborgsforf.

Lange, Friedrich Albert (1828-75), ty. filosof. Mest kendt for sin *Geschichte des Materialismus* (1866).

Lange, Halvard (f. 1902), no. politiker. Nationaløkonom, medl. af Arbejderpartiet, fra 1931 i Oslos kommunalråd. Fængslet som modstandsmand 1940-41, 1942-45 (en tid i Sachsenhausen). Febr. 1946 Trygve Lies efterfølger som udenrigsmin. Hævdede under no.-sv.-da. forhdl. 1948-49 no. ønske om tilslutn. til atlanterhavspagt i modsætn. til sv. neutralitetspolitik og fik febr. s. å. arbejderpartiets godkendelse af No.s orientering mod V efter forhdl. i Washington og London. (Portræt sp. 2661).

Lange, Wans Ostenfeldt (1863-1943), da. ægyptolog og biblioteksmann; overbibliotekar ved Det Kgl. Bibl. 1901-24, lektor i ægyptologi ved Kbh.s Univ. 1924-37; har særlig arb. med ægypt. filologi og religionshist. - Deltog det praktiske kirk. arbejde.

Lange, Hans Wilhelm (1815-73), da. teaterdirektør. Abnede 1848 Kbh.s 1. privateater, Casino, 1857 Folketeatret, som han ledede til sin død.

Lange, Ib (1900-1948), da. forfatter. Søn af Sven L. Digsaml. *Fortrolige Ord* (1936) og den psyk. roman *Ingeborg* (1937) rummer fin og stilfærdig kunst; stærke vejr i digtet *Det Vågne Hjerte* (1940).

Lange, Jacob Emanuel (1864-1941), da. landbrugslærer og botaniker. Lærer ved Dalm Landbrugsskole 1888-1918. Forstander for Fyns Stifts Husmandsskole 1918-34. Har bl. a. oversat Henry Georges »Fremskridt og Fattigdom« (da. 1905) og redigeret ff. vidensk. bot. værker.

Lange, Johan (1818-98), da. botaniker. Direktør for Kbh.s Univ.s bot. have (1856) og prof. ved Landbohøjskolen (1860). L-s hovedværk er *Håndbog i Den Danske Flora* (1851), der kom i fl. udgaver og endnu benyttes.

Lange, Julius (1838-96), da. kunsthistoriker, prof. ved Kbh.s Univ. 1888, 1895 leder af Statens Afstøbningssamml. 1 sit pro-

gramskrift *Om Kunstmård* (1876) opbygger L hele sin værditeori med kunstværkets emne som grundlag; over for de nyere fr. kunststren, stod han uforstående. Hans hovedværk er *Billedkunstens Fremstilling af Menneskeskikkelsen* 1-2 (1892-98), hvori han bl. a. fremsatte sin meget omdiskuterede »frontalstil«. Har skrevet forsk. afndfulde essays: *Michelangelo og Marmoret, Hånden på Brystet* m. m. (Portræt).

Lange, Mads (1807-56), da. handelsmand i Østasien. Sømand, drev fra 1834 handel på Lombok, efter 1839 på Bali, hvor L efterh. blev ledende. Mæglede ml. Holl. og Balis rajaher, sikrede efter holl. erobring en vis selvstændighed for B.

Lange, Oscar (f. 1904), polsk diplomat. Nationaløkon., socialist; 1937 til USA, arb. under 2. Verdenskrig for po. forstælelse m. Sovjet, 1943 til Sovjet; fra dec. 1945 po. repr. i Sikkerhedsrådet.

Lange, Per (f. 1901), da. forfatter. Son af Sven L. Ved en klassisk streng form og et dybt personligt indhold af særpræget andelig fornemhed hævder digtsaml. *Kaos og Stjernen* (1926), *Forsvandler* (1929) og *Orfeus* (1932) sig bl. det allerlypperste i nyere da. lyrik. Digtudvalget *Reliever* (1943). Også udsgøte overs. (Portræt).

Lange, Philip de (ca. 1700-66), da.-holl. arkitekt; kom til Kbh. som murermester og entreprenør efter branden 1728. Har bl. a. bygget *Fladens Arsenal* (1742-45), *mastekranen* på Nyholm (1748-50), *postgården* på Købmagergade (1729), herregården *Glorup* (1743) og mange kbh. privatbøsse.

Lange, Sven (1868-1930), da. forfatter. 1893-99 i udlandet, fra ca. 1900 knyttet til »Politiken« som litt.- og navnlig teater anmelder; *Meninger om Litt.* og *Meninger om Teater* (beg. 1929). Af hans talr. skuespil er *De Sille Stuer* og *En Forbryder* (beg. 1902) samt *Samsøn og Dalila* (1909) typiske, både ved deres bitterhed og deres dæmpede effekter. Af hans romancer er *Hjertets Gerninger* (1901) og kbh. tidsbillede fra ca. 1900, mens *De Første Kampe* (1925) omhandler Georg Brandes og »det moderne gennembrud«. (Portræt).

Lange, Thomas (1829-87), da. forfatter. Huskes især for fortællingen *Æventyrets Land* (1865) (om egenen ved Blåvands Huk, hvor han var vokset op); her som i senere bøger er forholder ml. mennesker og naturen hans hovedmotiv.

Lange, Thor (1851-1915), da. filolog og forfatter. Lærer i klassiske sprog i Moskva; blev i Rusl. til sin død, fra 1906 som privatmand på sin russ. føde hustrus gods i Ukraine. Mesterlige gendigtninger af navnlig slav. folkepoesi. Hans indfærdige, vedomsmættede tone begrundede dels af 90ernes lyrik. Skænkedie Dansk. fl. nat. mindesmærker, f. eks. Magnus den Gode-stenen i Skibelund Krat og Knud Lavard-korset ved Haraldsted. (Portr.).

langebarn (navnet p. gr. af dens lighed

med en lille lange) (*Lum'penidae*), fam. af meget langstrakte, spidshalede fisk, beslægtet m. tangspræl. Et par arter i Dansk. • **Langebek, Jakob** (1710-75), da. historiker, geheimearkivar 1748, stiftede 1745 »Danske Selskab for Fædrelands Historie og Sprog«, som udgav »Danske Magazin«. Beg. 1772 udsendelsen af *Scriptores rerum Danicarum medi avi* og forberede et da. diplomatarium.

Langebro, bro ml. Sjælland og Amager. Den første L. bygget 1686, waren træbro, som i 1875 aflostes af en ny træbro, som efter i 1903 aflostes af en jernbro. Denne aflostes i 1930 af en interimistisk bro, som hurtigt skulle have været erstattet med en ny bro. Projektet til den nye L. (tegnet af prof. Kaj Gottlob) vedtages 1948, arbejdet er udbrudt til licitation 1949. Broens bredde bliver 32 m, den samle. længde 250 m, heraf ml. kajerne 137,5 m. Den bevegelige del bliver en dobbelt klapbro med fri sejlvæde 35 m, fri sejlhøjde 7,1 m. Jernbaneportet til Amager overføres på en interimistisk, dobbeltbæltet svингbro umiddelbart syd for gadebroen (ikke vis. på fig. nederst på siden).

lange bølger, radiobølger med bølgelængde over 1000 m.

Langeland, da. ø ml. Store-Bælt, Østersøen. Sydfynske Øhav og Lundeborg Bælt; 284 km²; 20 354 indb. (1945), heraf i Rudkøbing 4308. L er gennemgående lav med mange moser og ørge og en del ret stejle, men lave bakkedrag (tværbakker). Skovlebjærg 46 m. Jordene er frugtbare; skov findes på en del af bakkerne; ubet. soer og vandløb. - *Historie*. L tilhørte 1241-1326 normalt Abels slægt, 1326-40 var øen bortført af Laurits Jensen. - Ved folketingsvalg har L hyppigt stemt radikal (Edv. Brandes 1880-94, P. Munch 1909-43).

Langelandsbælt, den sydl. del af Store-Bælt ml. Langeland, Ømø og Lolland. **'langelejre** [-laejr], no. cithertlign. folkeligt musikinstrument af langagtig form med melodi- og akkompagnementsstrænge. **Lange linie** i Kbh., ml. Kastellet og havnen, er anlagt samtidig med Frihavnen (arkit. V. Dahlerup) og haveinspektør Henry August Flindt (1822-1901)) og omfatter Promenaden, anlægget om lystbadehavnen. Grøningen og siden 1918 Smedelinien. Af bygn. findes Esplanaden (1884), den eng. kirke S. Alban (1885-87) og indtil 1944 arkit. F. Kochs L-pavillon (dödelagd v. Schalburgtage); af monumenter skal nævnes: Gefionspringvandet (1908, Bungdaard), Der Lille Havfrue (1913, Edv. Eriksen) og sofartsmonumentet (1928, Rathssack) for de i 1. Verdenskrig omkomne sømænd. (III. se tavle København).

Lange-Müller, Peter Erasmus (1850-1926), da. komponist. Måtte opgive et statsvidenskabeligt studium af helbrehensy. Deb. 1874 som komp. med sangcyklussen *Sulamith og Salomon*. Vakte 1876 opsigt med orkesteresuiten *Alhambra*. Har bl. a. komp. operaerne *Tove* (1878), *Spaniske Studenter* (1883), *Fru Jeanna* (1891) og *Vikingeblad* (1890), endv. musik til skuespil, bl. a. Drachmanns »Der Var Engang« (1886), »Renaissance« (1901). For orkester foreligger suiten *Weyerburg*, to symfonicer og violinkoncert. F. ndv. kammermusik, klaver værker og korværker. Fortsætter i sine sange traditionerne fra Weisse, Heise, Hartmann og Gade, f. eks. i *Kornmodsglansen*. (Portræt sp. 2665).

Langen, Johann Georg von (1699-1776), ty.-da. forstmand. Var 1737-42 ansat ved Kongsbergs skove, No.; blev 1763

Projektet til den nye Langebro.

P. E. Lange-Müller. František Langer.

indkaldt til Danm. Han gennemførte kortlægning, planlægning og ændret kulturmethode i den nordjæ. skov og oprettede en skovbrugssundervisning; størst blivende bet. fik L ved indførelse i da. skovbr.; af forsk., næletræer, som ikke el. kun i meget ringe omfang tidl. fundtes i landet.

Langenscheidtsche Verlagsbuchhandlung, ty. forlag, gr. 1856 i Berlin af den ty. sproglærer G. Langenscheidt (1832-95). Har udg. ordbøger og sprogrundskurser til selvstudium i mange sprog.

Langeoog [la'2?3'ok], en af de ty. Østfrisiske Øer (18 km²). Fuglekoloni.

Lange Parlament, den eng. parlamentssamling 1640-53. Karl I. indkaldte L for at skaffe penge, men oppositionen var i flertal. Dens vidtgående krav førte til borgerkrigen 1642-49. 1648 udstødtes 140 presbyterianere af Cromwell, som endelig 1653 oploste resterne (rumpf.). L trådte sammen 1659-60 for at udskrive nyvalg.

Langer, *František* (f. 1888), czech. dramatiker og novellist, skrev novellesamlet *Jernulven* (1920), som handler om de czech. legionærers hjemfærd fra Rusl. Behandlede i fl. skuespil det moderne kapitalistiske industrialsamsfund selvmodsigelser, opholdt sig under 2. Verdenskrig i Engl., hvor han skrev en prosabog *Børnene og Dolken*. (Portræt).

Lang'er, *Viggo* (1860-1942), da. landskabs- og dyremaler. Vakte i sin ungdom opmærksomhed med billeder fra Leffingevens. Siden 1913 tilsluttet Dyrehavens Malere.

Langerak, den østl. smalle del af Limfjorden mel. Gol Bredning og Hals.

langerhanske øer (efter den ty. lege Paul Langerhans (1847-1888)), betegn. for det væv i bugspytkirtlen, der producerer insulin. Vævet ligger spredt i bugspytkirtlen, deraf betegn. øer (lat. *insula* Ø) og insulin.

Langeskov, 1) hovedgård på Fyn 13 km NV for Svendborg; 2) stationsby (Fynske Tverbane) 13 km Ø for Odense, 750 indb. (1946).

Langesund [la:jissu:n], no. ladested i Telemark ved munningen af Langesundsfjorden; 2025 indb. (1946).

Langesø, hovedgård NV f. Odense; fra 1684 i slægten (Berner-Schilden)- Holstens eje. Hovedbygning fra 1774-78 (arkitektur G. E. Rønberg og G. D. Tschierscke), fredet i kl. A; ruin af ældre bygn. fra 1554 udgravet 1943.

Langevin [ld3'væl], *Paul* (1872-1946), fr. fysiker. Fremsatte 1905 en teori for parao. diagnetismen, som har dannet grundlag for alle senere arbejder over magnetismens natur.

Langfjellene, fællesbetegn. for det no. fjeldplateau med Dovre og Lindesnes adskillende Øst- og Vestlandet. Mod V falder de stejlt af, mod Ø skråner de jevnlig og er furet af lange dale. Vigtigste dele: Jotunheimen, Filefjell, Hemsedalsfjella og Hardangervidda.

langfredag, helligdag i påskeugen til minde om Jesu korsfestelse.

Langgaard, *Rued* (f. 1893), da. komponist. Domorganist i Ribe 1940. Har skrevet store orkesterverker, strygekvartetter, sonater, operaen *Fortabetningen* m. v.

langhalede dekapoder, betegn. f. alle 10-benede krebs undt. krabber.

langhaler (*Ma'cruridae*), fam. af torskespisk. m. stort hoved, lang finnelos tilspidsel hale, store øjne. Dybvandsfisk. Hertil skolesk.

langhalet kjove, d. s. s. lille kjove. **langhalm**, halm af rug el. hvede, der ved terskning behandles på særlig måde, således at halmen ikke kommer i urede. Kan benyttes til stråtag, halmmåtte o. l. **langhalse** (*Lepido'morpha*), rankefodder, festet til underlaget m. en tyk stil. På drivtømmer o. l., andre på koraller, efter andre på hajer og hvæler.

'Langhans, *Karl Gotthard* (1732-1808), ty. arkitekt, nyklassiker. Hovedværk: *Braendenburger Tor* i Berlin.

Langholz, hovedgård NØ f. Nørre-Sundby, 1355 erhvervet af Valdemar Atterdag. Bl. senere ejer admiral Jens Rodsten og i 19. árh. den *Langhals*, kendte kvægopdrætter M. S. *højre side* H. Ahlmann (1844-1902). af 'kappen

langhorn, ældre eng. kvægferner. race, nu ringe udbrædelse.

Langhornstyr.

langhøje, opførtes i sten-, bronze- og jernalder samtidig med rundhøje, men meget sjældnere og er undertiden opstået ved sammenbygning af 2-3 rundhøje.

langhøvl, d. s. s. rubank.

Langsijor [la'u'igjesjour], isl. sø, V f. Vatnajökull.

Langjokull [la'u(i)kjo:gödl], isl. firnplateau, V f. Hofsjökull; 1355 m h.; 1300 km².

Langkilde, *Hans Erling* (f. 1906), da. arkitekt. Son af H. P. L. Fra 1946 formand for Akad. Arkitektenforening. Har opf. fl. bygn. s. m. Ib M. Jensen. Forf. til *Bedre Køkkener* (1941). *Da. Byggesamt omkr. 1792 og 1942* (1942) (s. m. H. Langkilde).

Langkilde, Hans Peter (1879-1948), da. gymnastikinspektør, oberstløjtnant. Foregangsmand inden for da. gymn. Virkede 1906-07 som instruktør v. den eng. hærs gymnskole i Aldershot, ledede 1909-11 feriekursus i gymn. f. eng. lægere. 1919 gymn. inspektør i Kbh., hvor han i bet. grad medvirkede til højnelse af faget. Forf. til fl. bøger, bl. a. *Legemsøvelsernes Historie 1500-1800* (1932).~

Langkjær, Asger (f. 1905), da. psykolog. Han især beskæftiget sig med reklame- og behovpsyk. og bl. a. skr. *Salgspsykologi med et Udkast til Psvk. Salgspsyktere* (1943) og *Har De Komplekser?* (1944).

Langkjær, //ans (1865-1942), da. arbejdsgiverleder. Bogtrykker 1893, 1918 næstform., 1920-32 form. i arbejdsgiverforeningen.

Langland [lä'rtynd], *William* (ca. 1330-ca. 1400), efter traditionen forf. til de eng. middelalderdigtige *The Visions of Piers the Ploughman*, som i bogstavrimede vers behandler soc. forhold i det urolige 14. árh.

Langlet [le:], *Emil* (1824-98), sv. arkitekt. Adsk. bygn. i Norge bl. a. *Stortingshuset i Oslo* (1861-66). Udg. *Protestantiska kyrkobyggnader enligt central-systemet* (1879).

Langley [lär'ti], *Samuel Pierpont* (1834-1906), amer. astronom og fysiker. Under-søgelse over solstrålingen. Pionér inden for flyveteknikken; konstruerede de første propeldrevne flyvemaskinmodeller (1896).

Langmuir [Ubjmjur], *Irving* (f. 1881), amer. fysiker. Opfandt svejsning med atomar brint samt de luftfyldte glødelamper og konstruerede kviksølvkondenser.

sationspumpen, en form for diffusions-pumpe. Arbejder over elektronemission. Nobelpris i kemi 1932.

langmærke, sav., to punkter der holdes over et i kurslinen på langs gnm. snævert farvand.

lang'bar'der, germansk folk, der fra 568 under Alboin underlagde sig det meste af I tal., hvor 1s koniger regerede til Karl den Stores erobring 774. Kong Authari (584-90) ordnede forholdet til romerne, så 1 fik %, af jorden mod at overtage forsvarer. Under Grimoald (662-71) sejrede katolicismen. Liutprand (712-44) gav 1s love.

langrend, skilb i kuperet terræn og på tydeligt afmærkede løpper. Internat, øvelse over afstande fra 15-18 el. fra 30-60 km.

Langreo [lai'græD], nordsp. kulmineby 30 km S f. Gijon; 44 000 indb. (1940).

Langres [la:gr], befæstet lille fr. by i dept. Haute-Marne; rom. ruiner.

Langres-plateauet [læ:gr], skovkledt kalkplateau i Øst-Frankrig (593 m h.).

langsav, sav til skæring af tømmer og planker. I betjenes af to mand og bruges i lodret stilling.

'Langseth [-set], *Alex* (f. 1895), da. kemiker. Prof. i kemi v. Kbhs Univ. 1938. Arb. bl. a. over molekylspektroskopiske undersøgelser.

langsæller, hoveder med længde-bredde-indeks under 75.

langskip, vikingernes handels- el. krigsfartøjer (f. eks. Ose-, bergskibet).

langs kibspantesy stem., vor., byggenæde hvor spanterne lægges parallelt med skibets længdeakse, benyttes ved visse skibstyper, f. eks. tankskibe, af styrkehensyn.

langskud, hot, skud med lange stængelled. **langspil**, isl. strygeinstrument med 2-6 strenge, der er spændt over et gribebræt med kromatisk båndinddeling.

langsplejning, sɒv., sammenfletning af 2 tovender, således at tovens oprindelige tykkelse (forlighed) bibeholdes af h. t. typevis i blokke og taljer.

langsvelte, jernbanesvelle, der ligger på langs under skinnerne. Anv. kun undtagelsesvis.

langsynethed, hyppigste form er hypermetropi (el. hyperopi), brydningsfejl i øjet. H. beror hyppigt på, at øjet er for kort i retning forfra bagtil og afhjælpes med brilleglas (samlelinser) af passende styrke. (III. se briller). En anden form for 1 er presbyopi.

langs, lang smal ø udnyttende en lavning i en tunnelldal.

Langsø, navn på fl. danske øer (ofte vandfyldte fordybninger i tunneldale), bl. a. Salten L. Silkeborg L og Tjelle L.

langtid'sbrandør, brandør anv. i tids-indstillede bomber.

langtid'sprogram, program for den økon. udvikl. i tiden 1. 7. 1948-1. 7. 1952, som hvert delfagerland i Marshall-planen forpligtedes til at opstille. Målet for 1 skal være, at vedk. lands økonomi ved Marshall-periodens udlob skal kunne hvile i sig selv uden dollarhjælp udefra; hovedmidlerne til at opnå dette er omfattende investeringer til udvidelse af produktionsapparater og eksport samt friere internat. samhandel. 1 skal i sidste instans godkendes af ECA i Washington.

Langton [lā'tan], *Stephen* (d. 1228), eng. gejstlig, kardinal 1206 og ærkebiskop af Canterbury 1213, spillede en hovedrolle i kampen mod Johan under Land og ved Magna Cartas udstedelse.

langfornet ulk (*Myoxo'cephalus 'babalis'*), ulkeart m. lange gællelæggtorne. Bændeltangsområdet, ret almt. i da. farvande.

langtrækssameringsaggregat, en anordning, der tillader flyveren fra sit sæde at desarmere de under maskinen hængende bomber, inden de kastes.

langue d'oc [ldg'dlk], den middelalderlige betegnelse for det sydfr. sprog; egl. det sprog (fr. *langue*), hvori »ja« hedder »oc«, modsat *langue d'oil* (oli = moderne fr. *oui* ja), nordfransk.

Languedoc [lag'dak], sydfr. landskab ved Middelhavet, ml. Rhône og Garonne. Hovedby: Toulouse.

Languedoc Kanalen, d. s. s. (anal du Midi).

Languedoc-vine, dels hede vine, dels bordvigne fra provinsen L.

languendo [-gwén], (ital.), mug., hensmægtig.

lan'güst (*Palinurus vul'garis*), hummerlign., 10-benet krebsdyr uden klosakse, Eur.s SV-kyst, Middelhavet. Genstand for fiskeri.

langviremaskine, kontinuerligt arbejdende papirmaskine.

Langø, da. o. i Ulvsund, SV f. Kalvehave; 1,5 km²; 29 indb. (1945). Dæmning til Sjælland.

'Lango'r, havn ved Stavns Fjord på Samsø. Langøv [lavø], navn på fl. no. øer; den største i Vesterålen; 860 km², 15 641 indb. (1946).

Langå, da. jernbaneknudpunkt ved Gudenå; baner til Arhus, Randers og Viborg; 1830 indb. (1945).

Lani ti l (ital. *lana*, uld | *italia*, Italien), d. s. s. kaseinuld.

'Lanner, Joseph (1801-43), østr. komponist. Skønt autodidakt, blev han dog Wienervalsens pioner. Af hans 208 værker lever adsk. stadig.

Lannes [lan], Jean (1769-1809), fr. marskal en af Napoleons mest fremragende generaler, faldt i Aspern-Esslingen-slaget.

lano'l'i'n (lat. *lana* uld), udfødt udvundt af fareuld ved alkalisudvaskning el. ekstraktion med benzin el. svovlkulstof. 1 indeholder estere af kolesterin og isokolesterol, endy. højere alkoholer og syrer. Det rene 1 er en sejg, klebrig masse, der tilslaa 2 x sin vægt vand bliver salveagtigt. Det i handelen gænde 1 indeh. altid 25-30 % vand. 1 er et udmærket salvegrundlag, for med. som for kosmetiske salver takket være det høje kolesterindhold; det trænger let ind i huden og bliver ikke harsk.

Lansbury [lānzbi(a)r], George (1859-1940), brit. politiker 1910-12 og fra 1922 j. Underhuset (Labour). Min. f. offentl. arb. 1929-31, leder af oppositionen mod nationalreg. 1931-35. Trædte tilbage som modstændre af sanktioner mod Ital. Pacifist.

Lansdowne [lānzdaun], Henry Charles Keith Petty-Fitzmaurice, Marquess of (1845-1927), brit. politiker. Gik 1880 fra de liberale over til unionisterne. 1900-05 udenrigsmin. Sluttede 1902 forb. m. Jap. og opnåede 1904 ententen m. Frankr. (overenskomst om Ægypten og Marokko).

lansen (opr. keltisk), stød- el. kastevåben med spids og skarp od på en lang, slank stage.

lanse-ne'r (fr. *lancier*), lansernebet rytter i hære fra midt i 18. årh. til 2. Verdenskrig. 1 da. her 1791-1842.

lanceslange (*Lachesis lanceo'laius*), arner. giftslange af grubehugormenes gruppe.

Lansing [lānsɪŋ], hovedstad i Michigan, USA; 79 000 indb. (1940).

Lansing [lānsɪŋ], Robert (1864-1928), USA-diplomát. Demokrat, udenrigsmin. 1915-20, deltog i fredskonferencen 1919 (udg. skr. herom), vendte sig kritisk mod Wilson.

Lanson [lānsɔ̃], Gustave (1857-1934), fr. litt. historiker, forf. til den kendte *Histoire ile la littérature française* (1894).

Lan'tana, stueplante nær læbeblomstfam. med stedsgrønne, ru blade og små, farverige, sterkt lugtede blomster i tette stande.

Lantbrukshøjskolen, den sv. landbohøjskole, i Ultuna (s. d.).

Ian terne (fr. af lat. *lanterna* lygte), 1) sov., lampe el. lygte (lys, olie, petroleum el. elektr.); 1-tøring (positionslyng) er top, agter- og ankerl (klare), styrbords 1 (grøn) og bagbords 1 (rod) i h. t. de internat, soveværelser; 2) *arkil*, lyteaggregat opbygning på kuppel el. tag, også om det tilsv. led på et spir.

lanternefisk (*Anamlopidae*). trop. havfisk af aborefiskenes orden. 1 stor lysorgan under hvert øje. Betegn, også laksesild.

lanthan [-ta'n] (gT. *lanthdein* være skjult),

grundstof, kern. tegn La, atomnr. 57, atom vægt 138,9, fl. 6,2, snip. 826°, valens 3. Jernliggende metal hørende til de sjeldne jordarterne metaller. Forekommer kun i små mængder.

lantha'nit, sjældent mineral, vandholdegt karbonat af lanthan.

'Lantmannapartiet, sv. rigsdagsgruppe; dannet efter rigsdagsreformen 1866 af godsejere og moderat bønder i mods. til liberale bypolitiske, blev enerådende i 2. Kammer. Ønskede alm. værnehæft, besparelser, skattereform. Dannede regering (Posse) 1880-83, splittedes på toldsagen 1888, efter forenet i 1890erne, blev hovedstamme i sv. Højreparti i 20. årh.

lantmarskalk [-lolkj], fra Gustav Adolfs død betegn. f. sv. adels ordfører på Ridderhuset; nærmere fastlagt i Ridderhusordenen 1626, bestod til 1866. 1 fi. stenderfærdig bestod 1-titlen til landdagsreformen 1906.

lanugo (lat. dun, fnug), uldhår, der findes på stortesteden af menneskets hud.

la'nuvium (nu *Lanuvio*), til 1911 *Civita [thi] Lavinia*, oldtidsby i Albanerbjergene ca. 33 km SØ. Rom, m. Juno-tempel.

lao [lau] (flertal *Haoter*), bagind, folk med indokin. sprogs, beslægtet med thailofkene, i Ø-Siam og i Fr. Indokina, hvortil de indvandrede fra SV-Kina og blandede sig med mon-khmer folkene, hvis kultur de optog.

Laodi'keia (gr.), navn p. fl. gr. oldtidsbyer; 1) i Frygien i NV-Lilleasien, nu Eskihisar. Gr. af Antiochos 2. til minde om hans dronning Laodike; 2) L Katakeukau'mene (gr. nedbrændt), i Central-Lilleasien; 3) L ad mare, v. Syriens kyst, nu Ladhiqije; 4) L ad Libanum, i Syrien, det hittitiske Qadesh.

Laoghis [lāijij], (tidl. *Queen's County el. Leix*), irsk grevskab i prov. Leinster, SV f. Dublin; 1719 km²; 50 000 indb. (1946).

La'oko'on (gr. *Laokoon*), if. gr. sagn Apollons præst i Troja. Ladvarede trojanerne mod den »trojanske træhest«, hvori de bedste gr. krigere havde skjult sig, men da han derefter gik ved stranden for at ofre til Poseidon, kom der fra havet to slanger, omslyngete L og hans to sønner og kvalte dem; motiv for Laokoongruppen.

Laokoongruppen, antik marmorguppe forestillende Laokoon og hans sønner,

som dræbes af slanger. Fundet i Rom 1506, nu i Vatikanet. Udført af Athanodoros, Agesandros og Polydoros fra Rhodos (ca. 25 f. Kr.).

Laon [lān], vigtig fr. handelsby i dept. Aisne; 17 000 indb. (1946). Gotic domkirke fra ca. 1200.

Laos (fr. [la'os]), kongedømme (fr. protektorat) i den. indre, vestl. del af Indokina; 231400 km²; ca. 15 mill. indb. (1946). Fr. 1893.

Lao-tse [lau d33], kin. moralfilosof og mystiker (ca. 600 f. Kr.). Gr. taoismen, if. hvilken Tao (vejen, fornuftnen) er det mystisk-panteistiske verdensprincip. Rel. og moral forenes i Te (dyden). Kardinaldyder er: godhed, sparsommelighed, beskedenhed.

Lapa'gerie (efter den fr. botaniker J. de la Pagerie), slægt af liljeafam. med en art L. rosea. en klærende urt med store, klokkeformede, røde blomster. Chile. Dyrkes i vinterhaver, hvor den blomstrer om efteråret. L. findes indpræget på chilenske mønter.

La Pallice [pa'lis], fr. fiskerihavn V f. La Rochelle; grl. 1890.

laparot'o'mi' (gr. *lapára* lysken + -tomt), bugsnit; operation, hvorført bugbulen åbnes. Alle operationer på organer i bugbulen indledes med 1, hvorført ordet nu betyder operationer i bugbulen.

La Paz [lo 'pns] (sp. freden), Boliviens regeringsby; 302 000 indb. (1946); i Øst-cordilleren (3690 m. o. h.) SØ f. Titicaca-søen. Bane til Buenos Aires (Argentina), til Antofagasta og Arica (Chile), og via Titicaca-søen til Mollendo (Peru). Grl. 1548.

La Pérouse [la pe'ru:z], Jean Francois de Galoup, Comte de (1741-88), fransk opdagelsesrejsende. Vidstrakte rejser i Stillehavet 1786-88; opdagede L-strædet.

La Pérouse Straedt [lape'ru:z], jap. *Soya* *Kaiyo*, farvandet ml. Sahalin og Hokkaido.

lapi'da'r (lat. *lapis* sten), kort og fyndig (som en indskrift på sten).

lapi'da'r (fr. *lapidaire* af lat. *lapis* sten), slibe- og poleremaskine, der bruges af urmægere.

la'pi Hi (ital. småsten), løse vulkanske udbrudsprodukter med partikler af størrelse som småsten.

lapis (lat. sten), d.s. s. sølvnitrat, har i oplossning stærkt bakteriedræbende virkning; giftigt.

lapis la'zuli [-suli] (lat. *lapis* sten, pers. *lāzhuwār* himmelblå), lasursten.

la'pith'er, i gr. mytol. et thessalsk folkeslag, mest kendt for deres kampe med kentaurene. Disse kamp-sagn er opr. myter til kultopførsler, hvori afspejles hist. minder om stridigheder ml. nördgr. bjergfolk.

Laplac'e [la'plas], Pierre-Simon (1749-1827), fr. matematiker og astronom. L-s undersøgelser af planeternes bevægelse if. Newtons tiltrækningsslav blev af allers største betydning for udviklingen af den celeste mekanik. Ligeledes af stor betydning var hans kosmogeniske undersøgelser, særlig vedr. planetensystemets opindelse (Kant-Laplace hypoteze). Indenfor mat. har L-s undersøgelse over sandsynlighedsregning haft særlig betydning. (Portræt sp. 2673).

Lapland, da. stavemåde for Lappland. laplandsmejse ('Parus cinctus'), brunl. mejse. N-Eur.s og N-Asiens birkeskov. lap lands ugle (*Strix lapponica*), stor natuge. Nordl. Rusl., Sibirien, nordl. Skand.

laplandsværling (*Calcarius lapponicus*), nordstørste værling, sort hoved, rødtnakkebånd.

La'Plata, 1) (Rio de la P.), den felles trætfomrige udmunding for Rio Paraná og Rio Uruguay i Sydamer. Vigtigste indgangsport til Argentina, Uruguay og Paraguay; 2) argentinsk by, 251 000 indb. (1945). Dens udhavn, Ensenada, udfører kød og korn. (Kort se Argentina).

La Plata-staterne, betegnelse for Argentina, Paraguay, Uruguay.

lappedykere (*Podicipedidae*), fam. af lømfugle. Langt, spidst næb, korte vinger, benene langt tilbage, føden lappet, fjerdagten silkeglinsende, ofte fjertop

Toppet lappedykker.

o. 1. prydelsjer. Flydende rede af plantede. Opfører karakteristiske parringslegge. Ungerne forlader straks reden.

Trækfugle el. strejfugle. Knyttet til rørbevoksede soer og moser, om vinteren ved havet. Lever af fisk, krebsdyr o. l. Hertil toppet 1, gråstrubet 1, sorthalset 1, hornet log lille 1.

Lappeenranta [lɪnp:a:nr:nta], sv. *Viljamstrand*, fi. *kobstad* (fra 1649), ved Saimaa sydligste bred; 15 000 finsk talende indb. (1947). Fabrikation af trædruller, svovlsyre m. m.

Lappefod, en fuglefod m. brede hudlapper om fortærne. Findes hos blishøns, svømmesnæpper og lappedykkere.

Lappegrund, sandgrund N og NV f. Kronborg.

Lapper (egent navn: *samer*; i Norge kaldet *finner*), folk i N-Skandinavien fra Roros og N-Dalarna gnm. Finland til Kola-halvøen; ca. 32 000. I tilhører en særskilt lappid race inden for den mongoliske racegruppe; karakteristisk er ringe le-gemshøjde, kortskallethed, mørkt hår, brune øjne, fremstændende kindben, ringe skægvækst. Sproget er finsk-ugrisk, det gi. ursprug er forsvundet. Opr. et subarktisk jæger- og fiskerfolk; hvis flertal har udviklet sig til rensdyrnoder. Efter levevis deles de i *fjeld*-, der om

- sommeren vandrer med deres rener i højfjeldet, om vinteren i skovene; *skov-l*, der året rundt lever i skovene; *fiske-l*, der lever af fiskeri i soer og elve, muligvis som følge af opgivelse af nomadismen. Mange l er i nyere tid blevet bofaste med lidt agerbrug og kveagavl. Is-vandringer følger renernes; boligen er transportabel, et kegleformet telt (kate) med dække af uld-el. vadmelstepper; ejendele transporteret på lastrener om sommeren, i bådformet sledé (pulk) om vinteren, og

1 følger hjordene om sommeren til fod, om vinteren på ski. Kun i N-Sv. er denne levevis alm.; de fl. steder bor 1 nu hos bønderne el. i egne huse om vinteren, i faste tørvekåter om sommeren, og kun mændene følger hjordene (halvnomadisme). Sommerdragt af vadmel, vinterdragt af renskind. Bortset fra skolt-l er 1 protestanter, missionen foregik i 17.-18. árh.; den opr. hedenske rel. havde tilknytning til den arktiske shamanisme.

lappestære (*Creadiornis tidae*), rundvingede, new-zelandiske stære. Hudlapper v. mundvigne.

lappet kaldes en bladplade, som har indskæringer 'v'-/« ind på bladpladen. Eks.: egeblad. (III. se blad).

l'appétit vient en mangeant [lape'ti 'vjfe a md'3d] (fr. appetiten kommer, medens man spiser), bevinget ord fra Rabelais' *Gargantua* (1533-64).

lappetromme, spåtromme af skind med malede rel. fremstillinger, brugt hos lapperne i disse shamanistiske tid for missi-neringen i 17.-18. árh.

Lappi, sv. *Lappland*, Finlands nordligste len; 99 305 km²; 153 000 indb. (1947). 2 købstæder: Kemi og Tornio.

Lappland, sv. land-skab ml. Norrbotten, Västerbotten og no. grænse; 118 031 km²; 127 000 indb. (1946). Over fjeldmarkerne (900-1200 m) hæver sig Kebne-kaise (2120 m) og Sulitälma (1877 m). Højfladerne er føret af dale, gennemstrømt af Muonio ålv., Lainio ålv., Torne ålv., Kalix ålv., Stora Lule ålv., Pite ålv., Skellefte ålv. og Ängermanälven. I en højde af 300-500 m ligger en rekke store soer. Tornetrask, Stora Luleträsk, Hornavan, Uddjaur, Storavan og Storuman. Store malmforekomster: Kirunavaara, Gällivare, Luossavaara, Tuoluvuara, der alle bearbejdes, endv. Eksstromberg, Mertainen. Svappavaara m. fl. Den østlige del af L er dækket af mægtige moser og delvis skovklædt.

Lappmark, 1) de overv. af lappere beboede områder i N-Skandinavien; 2) admin. inddeling af de sv. lappers område: Torne, Lule, Pite, Lycksele og Åsele lappmark.

Lappo, sv. navn på Lapua, Fini.

Lappo-bevægelsen, fi. bondebevægelse med centrum i landsbyen L (Lapua). Opstod i slutten af 1920erne, skarpt vendt mod kommunismen og med kritik af fri forfatning. L organiserede 1930 bonde tog til Helsinki, gennemførte forbud mod kommunistiske partier. L virkede i nogen grad ved åben vold, rettede attentat mod Ståhlberg og rejste 1932 nye krav, hvorefter reg. lod militæret og politi gribe ind. Lederne straffedes meget mildt. Fra 1933胎 L terren. Opløst okt. 1944.

Lapperten, lappisk *Tjuonjavagge*, sv. pas, N-Lappland, SØ f. Abisko.

lapsus (lat: gliden, fald, fejtrin), uagt-somhedsfejl, fortalelsefejl; 1 'calami', skrivefejl.

Laptjev-havet [stjef-], den del af Det Arktiske Hav, der ligger N f. Midtsibirien ml. Severnaja Zemlja og De Nysibiriske Øer. L besejles om sommeren. Mod S munder Lena.

Lapua, sv. *Lappo*, fi. herred og landsby, ca. 70 km ØSØ f. Vaasa. I herredet opstod Lappo-bevægelsen.

Lapuanjoki [-jakli], sv. *Lappo ålv* el. *Nykarleby ålv*, 166 km l. fi. elv; udmunder ved Uusikaarlepyy.

Larache [-rni:tæ], by i Sp. Marokko ved Atlanterhavet; ca. 30 000 indb.

Laramie [lārāmi], universitetsby i SØ-Wyoming, USA; 11000 indb. (1940); beliggende på højsletten L. Plains, der med en højde af 2000 m danner en naturlig overgang over Rocky Mountains; 0 f. L Plains ligger L. Mountains.

laramieformation (efter Laramie Mountains), serie af ferskvandsdannelser fra yngre kridt i N-Amer. med talr. store krvbryd (fr. eks. triceratops).

Larche [la:r̥i], *Raoul Francois* (1860-1912), fr. billedhugger. Har udført *Jesus, der*, 12 År GL, *Besøger Templet* (gentagelse i glyptoteket), *monument over Corot*.

L'Archevêque [la:r̥a:vœ:k] el. *Larchevesque*, *Pierre Hubert* (1721-78), fr. billedhugger. Virkede fra 1755 i Sthlm., hvor han bl. a. udførte *statuen af Gustav Vasa* foran Riddarhuset, og en *rytterstatue af Gustav Adolf*.

lard (eng. [ta:d]), hvid fedtstof med salveagtig konsistens, smp. 40-45° C, udvunget ved skånsom udsmelting af svinefedt (flommefedt); anv. til animalisk margarine og fedtstoffer til bageribrug; compound 1 var opr. en blanding af svinefedt og vegetabilisk olie, især bomuldssfølie, nu betegn. for blandingen af ret højt hærdet og flydende veget. olie.

larda'lit (efter det no. herred *Lårdal* i Vestfold), grå sodalitholdig nefelinsyenit fra Oslo-egnen.

la'rer (lat. *lares*), i rom. rel. guddommelige væsener. Opr. var 1, opfattet i ental, guddom for det dyrkede land, der omgav den rom. bondesædegård, og kom derfra ind i hjemmet, hvor deres billeder opstilles ved arnen. Også byens kvarterer og landdistrikter havde deres 1, hvis alt stod ved gade- el. vejhjørner. I fremstillelsen som unge mandige skikkelsler, iført tunica, med et drukkehorn og en skål i hænderne.

larga'mento (ital.), *mus.*, i en fri bred stil. **large** [la:rzj] (fr.), rundhåndet, flot; stor-sindet; largesse, rundhåndthed.

larghetto [-geto] (ital.), *mus.*, tempobe-tagn., lidt hurtigere end largo.

largillière [la:z̥i:lje:r], *Nicolas de* (1656-1746), fr. maler. Har malet hist.- og gen-reibilleder, men er især kendt for sine portrætter, bl. a. af *Otto Chr. Skeel* (1725. Fr.borg).

largo (ital.), *mos.*, betegn. for et bredt, langsomt tempo.

La Rioja [-riDfa], sp. vindistrikt omkr. øvre Ebro.

Lárisa, gr. provinshovedstad i Thessalien; vigtig handelsby for det omliggende frugtbare land; 24 000 indb. (1938).

Låristå [tore'ston el. -stu:n], prov. i S-Iran ved Hormuzstrædet; ca. 54 000 km²; ca. 250 000 indb.

Larivey [lari've], *Pierre* (1540-1612), fr. dram. forfatter, har skrevet prosakomedier, der er efterligninger af ital. komedier.

Pierre-Simon Laplace. F. de la Rocque.

Félix de la Rocque.

Larix, (lat.) bot., lerk.

larmfugle (*Chi'zaerhis*), afr. gøgefugle, beslektede m. bananædere.

Larinat [-na:j], *Edgard de* (f. 1895), fr. general, 1940 tilsluttet de Gaulle, organiserede 1941 under Syrienfeltetog den første frie fr. division. Generalinspektør f. d. fr. kolonistyrker 1945-47.

larmoyant (fr. [larmo'yan], da. [larmo'jan]) (fr. *larme* tåre), rørende, begrädelig.

La Roche [la'M], *Sophie*, f. Gutermann (1730-1807), ty. forfatterinde, Wielands umgdomsforlovede, inddeler med brevromanen *Geschichte des Fräulein von Sternheim* (1771) den ty. underholdende kvinderoman.

la Rochefoucauld [laroffu'ko], *Francois* (1613-80), fr. moraliflos forfatter; hertug. G. m. hertuginden af Chevreuse, deltog i den højadelige fronde mod Mazarin til 1652. Gav i *Réflexions ou sentences et maximes morales* (1665) i skarpt formulerede aforismer udtryk for, at egoismen er motiv til al menneskelig handling.

La Rochelle [laro'læ], fr. fiskeri- og flådefabrik ved Atlanterhavskysten; 49 000 indb. (1946). Store skibsbyggerier, fiskehermetikindustri. — Hugenotternes hovedby, overgav sig til Richelieu 1628. — Holdt af ty. styrker til kapitulationen maj 1945.

La-Roche-sur-Yon [la'rɔjsy'jɔ], fr. by i Vendée; 18 000 indb. (1946).

la Rocque [la'rɔk], *Francois* de (1887-1946), fr. politiker, oberst. Gr. II. krigsbevægelsen, angreb parlamentarisme og korruption, havde fremgang ved Statistiky-affæren 1934; tabte terræn i 1935. Under 2. Verdenskrig interneret af tyskerne. (Portræt).

Laro'sa'n, æggehvide- og kalkrigt nærings-præparat til spædbørn og afkraeftede in-divider.

Larousse [la'rʊs]. *Pierre* (1817-75), fr. leksikograf. Hans navn er endnu knyttet til en række leksika, f. eks. »Nouveau petit Larousse illustré».

Larra, *Mariano José de* (1809-37), sp. satirisk-romantisk forf., skrev under navnet *Figaro*.

Larrey [la:r̥e], *Dominique Jean* (1766-1842), fr. generallæge under Napoleon. Fremragende organisator af det mil. sanitetsvæsen, oprettede fremskudte ambulancer til første behandling af sårede.

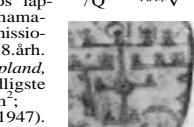
Lars, da. mandsnavn, af helgennavnet Laurentius; andre former heraf: Laurits, Laust, Lasse og Lorens.

Larsa, oldtidsby i det sydl. Babylonien, sæde for et dynasti, som blev omstyrret af Hammurabi; berømt Shamash-tempel.

Larsen, *Absalon* (f. 1871), da. elektrotekniker. 1906-43 prof. elektrotekt. ved Danmarks Tekniske Højskole. Særlige arbejder: studier ang. vagabonderende strømme, elektr. måleinstrumenter og ang. radiofoninformstyrrelser og midler derimod.

Larsen, *Aksel* (f. 1897), da. politiker. Opr. støberiarbejder; kommunist 1920. Fra 1932 folketingsm., partiformand, ledende i kommunistisk opposition mod min. Stauning. Efter 1940 s. m. Christmas Møller optaget af illegal agitation; arrestet af det politi nov. 1942, udleveret til tyskerne. 1943-45 i fy. fængsel og koncentrationslejr. Maj-nov. 1945 min. u. p.; i skarp opposition mod de flg. ministerier (Portræt sp. 2674).

Larsen, *Alf* (f. 1885), no. forfatter. Har skrevet talr. digtsaml.; fra beg. af 20-erne optager forkynelse af en mystisk

Lappetromme.

/Q ^**V

^*.^a

^*.^b

^*.^c

^*.^d

^*.^e

^*.^f

^*.^g

^*.^h

^*.ⁱ

^*.^j

^*.^k

^*.^l

^*.^m

^*.ⁿ

^*.^o

^*.^p

^*.^q

^*.^r

^*.^s

^*.^t

^*.^u

^*.^v

^*.^w

^*.^x

^*.^y

^*.^z

^*.^{aa}

^*.^{bb}

^*.^{cc}

^*.^{dd}

^*.^{ee}

^*.^{ff}

^*.^{gg}

^*.^{hh}

^*.ⁱⁱ

^*.^{jj}

^*.^{kk}

^*.^{ll}

^*.^{mm}

^*.ⁿⁿ

^*.^{oo}

^*.^{pp}

^*.^{qq}

^*.^{rr}

^*.^{ss}

^*.^{tt}

^*.^{uu}

^*.^{vv}

^*.^{ww}

^*.^{xx}

^*.^{yy}

^*.^{zz}

^*.^{aa}

^*.^{bb}

^*.^{cc}

^*.^{dd}

^*.^{ee}

^*.^{ff}

^*.^{gg}

^*.^{hh}

^*.ⁱⁱ

^*.^{jj}

^*.^{kk}

^*.^{ll}

^*.^{mm}

^*.ⁿⁿ

^*.^{oo}

^*.^{pp}

^*.^{qq}

^*.^{rr}

^*.^{ss}

^*.^{tt}

^*.^{uu}

^*.^{vv}

^*.^{ww}

^*.^{xx}

^*.^{yy}

^*.^{zz}

^*.^{aa}

^*.^{bb}

^*.^{cc}

^*.^{dd}

^*.^{ee}

^*.^{ff}

^*.^{gg}

^*.^{hh}

^*.ⁱⁱ

^*.^{jj}

^*.^{kk}

^*.^{ll}

^*.^{mm}

^*.ⁿⁿ

^*.^{oo}

^*.^{pp}

^*.^{qq}

^*.^{rr}

^*.^{ss}

^*.^{tt}

^*.^{uu}

^*.^{vv}

^*.^{ww}

^*.^{xx}

^*.^{yy}

^*.^{zz}

^*.^{aa}

^*.^{bb}

^*.^{cc}

^*.^{dd}

^*.^{ee}

^*.^{ff}

^*.^{gg}

^*.^{hh}

^*.ⁱⁱ

^*.^{jj}

^*.^{kk}

^*.^{ll}

^*.^{mm}

^*.ⁿⁿ

^*.^{oo}

^*.^{pp}

^*.^{qq}

^*.^{rr}

^*.^{ss}

^*.^{tt}

^*.^{uu}

^*.^{vv}

^*.^{ww}

^*.^{xx}

^*.^{yy}

^*.^{zz}

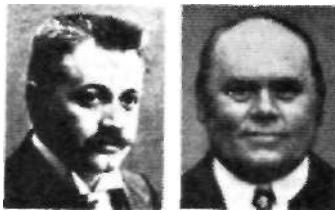
^*.^{aa}

Larsen

Aksel Larsen.

Karl Larsen.

Thoger Larsen.

Lars Larsen-Ledet.

Anna Larsen Bjørner.

Harold J. Laski.

rel. livsanskuelse en stadigt mere fremtrædende plads deri. *Med vår under vin-gen* (1928), *Jordens dram* (1930). Udg. 1933-40 tidsskr. *Janus*.

Larsen, Ørsted Christian (1840-1914), da. forfatter og biblioteksmann. Hans my- rationalistiske teol. forf.skab, der som hans person var af sjælden noblesse, har måske betydet mindre end hans sakratiske samtalekunst.

Larsen, Abilda (f. 1914), da. politiker; form. f. Danmarks Komm. Ungdomsför- bund 1936-40, medl. af centralkomiteen for Damm.s Komm. Parti fra 1937, arresteret juni-økt. 1941, i Sv. 1943-45, folketingsmedl. fra 1945. Medl. af Frederiksberg kommunalbest. fra 1946.

Larsen, Dorothy, da. operasangerinde (dram. sopran). Siden 1937 ved Det Kgl. Teater.

Larsen, Egede (f. 1899), da. embedsmand. Fra 1. 1. 1948 stiftamtmand over Viborg stift.

Larsen, Eivind (f. 1898), da. jur. embeds- mand. 1937 chef f. Kbhs. opdagelsespdl., 1941 dept.chef i justitsmin.

Larsen, Emanuel (1823-59), da. marine- maler, elev af Eckersberg; motiver fra Danm., Isl. og Middelhavet.

Larsen, Gunnar (f. 1902), da. forretnings- mand. Søn af Poul L.; 1935-40 admindir. og bestyrelsesformand i F. L. Smith & Co., støttede udvikl. af da. luftfart. Juli 1940-aug. 1943 min. f. off. arb., skarpt angrebet af modstandsbevægelsen for forretningsmæss. samarb. m. Tyskl. og imødekomende politik over for ty- krav. Ydede pengemaess. støtte til na/ist- grupper, der stod Frits Clausen imod. 1. slutn. af krigen i Sv., maj 1945-apr. 1946 interneret; domt for værnemagen ved byretten; frifundet ved landsretten aug. 1947, v. Højesteret juni 1948.

Larsen, Hans W. (f. 1886), da. billed- hugger, Charlottenborgudstiller fra 1914, Eckersbergs Medaille 1928. *Fiskerimoni- mentet i Frederikshavn*, *Salomons Dom* (Gdteborg rådhus).

Larsen, Jens Peter (f. 1902), da. musik- videnskabsmand. Prof. v. Kbhs. s Univ. 1945. Har bl. a. skrevet *Die Huydn-Uber- lieferung* (1939) og *Drei Havdh-Kataloge* (1941).

Larsen, Johannes (f. 1867), da. maler; elev af Zahrtmann, medl. af »Den Frie Udst.« 1894-1914 og fra 1925. Har malet figur- bill., bl. a. portræt af *Moderen* (1886), by- bill. *Udsigt over Tage i Kerteminde* (1896), havbill. og landskaber m. el. uden ind-

Johannes Larsen: Rødbenene.

fojede skildringer af fugle m. m. og et fint studium af vejrtil og lys, bl.a. *livge- veir i Tårbystranden* (1901-07). *Udsmykn. af Fåborg mus.s arkiv og fest- salen i Odense rådhus* (1934-36), akva-

reller og en meget betydelig grafisk pro- duktion, navnlig træsnit, bl. a. til Blachers »Trækfuglene«. Nydigt repr. bl. a. i kunstmus. og Fåborg mus.

Larsen, Johannes Ephraim (1799-1856), da. retslærd og politiker. 1831 prof. v. Kbhs. Univ. 1856 justitiarius i Højesteret. Størst værdi har hans retshist. arbejder. Var medl. af stenderforsamlingerne, den grundlovgiv. forsamlng, hvor han for- gaves foreslog en mindre demokratisk valgordning til rigsden, fra 1849 af Folketinget og fra 1853 af Landstinget. Arbejdede for bevarelse af Kongelovens tronfølge (m. arveret f. kvinder), støttede Bondevennerne ved at hævde fastebonden medejendomsret til fæstejord.

Larsen, Karl (1860-1931), da. forfatter. If. slægtforudsætninger og opdragelse tidlig engageret i modsætn. da.-ty. Høj- depunkter i hans Kbhs.-skildringer er *Uden for Rangklasserne* (1896) (forberedt gnm. tidi. proletarterportrætter) og *Det Cl. Voldkvarter* (1899). Som psykolog dybtest i *Doktor X* (1896), *Seksten År* (1900) og *Hvi Ser Du Skeven* (1901). Rejsbøgerne *Poetisk Tyskl.* (1898) og *Det Skønne Portugal* (1904) rummer yperlig prosa. Hans sympati for ty. og jap. militarisme isolerede ham periodevis. (Portræt).

Larsen, Karl Georg (f. 1897), da. maler. *En Træppgang* (1917) m. m.; Eckersbergs Medaille 1919. Medl. af »De 4« (1921-28). Arbejder i mosaik og stentøj.

Larsen, Knud (1865-1922), da. maler. Opr. landkabs- og genrebill. *En Vestjysk Begravelse* (1905), senere især portrætter, (*V.Uh.Thomsen, Harald Hoffding*). Alter- tavler bl. a. i Johanneskirken i Odense og Markuskirken i Kbhs. Illustrationer til Chr. Richardts »Vort Land« og Blachers »Trækfuglene«.

Larsen, Lars Hansen (f. 1890), da. land- økonom. 1934 prof. i husdyrbrug ved Landbohøjskolen og forstander for for- søgslaboratoriets afd. for forsøg med kvæg.

Larsen, Lars Peter (1862-1940), da. mis- sionær i Indien. Arbejdede først i DMS.s tjeneste, siden selvst. bl. ind. studenter, fra 1910 prof. v. præsteskolen i Bangalore. Fra 1933 etter i Danm. Hans kend- skab til ind. åndsliv var usedvanligt, og han var en meget læst forf.

Larsen, Morten (1851-1936), da. præst, 1881 i Paris, 1887 for valgmenigheden i Holstebro (nu frimeningen). Bet. grundtvig- forf. og predikant, bekæmpede enhver kirkeforfatning.

Larsen, Niels Bjørn (f. 1913), da. danser og koreograf, udd. ved Den Kgl. Ballet, 1935-37 på orlov, rejste med Trudi Schoop hvis mod. og mimiske dansestil har præget ham. Solo danser 1942. Star- tede som koreograf 1940 eget ensemble.

Larsen, Ajele Jakob (1845-1928), da. redaktør. Jurist. Venstremed. red. 1873-81 »Morgenbladet«, trådte efterh. i skygge for Hørup. Folketingsm. 1881-1903, støttede Bojsen.

Larsen, Ole ttansen (f. 1875), da. land- økonom. Prof. i alm. landbrugslære ved Landbohøjskolen 1914-41 og leder af Det Landøkonomiske Driftsbureau fra dets oprettelse i 1918 til 1945. Medlem af talr. inden- og udenlandske kommis- sioner og selskaber. Talr. faglige publikationer.

Larsen, Ove (f. 1895), da. embedsmand, dir. f. Statens Bygningsdirektorat fra 1943. **Larsen, Peder** (f. 1898), da. maler; medl. af »Kammeraterne«; repr. for det sociale maleri;

Larsen Stevns

Larsen, Poul (1859-1935), da. ingenør, fra 1886 medindehaver af cementindustri- firmaet F. L. Smith & Co.

Larsen, Svend (f. 1905), da. museumsdir. Ved Odenses bys offentl. samlinger (der- under H. C. Andersens hus) fra 1931, som dir. fra 1939. Red. af »Anderseiania« fra 1941. Har bl. a. udg. *H. C. Andersens Breveksling med Henriette Hanck* (1946).

Larsen, Søren Christian (f. 1886), da. arkitekt. Fra 1935 forstander for Det Tekn. Selskabs skoler. Kbhs. nye tekn. skole (1936, s. m. Aa. Rafn), det sammenbyggede apotek- rådhus-posthus i Narre-Sundby (1922, 1927, 1937).

Larsen, Søren Peter (1888-1948), da. po- litiker. Opr. håndværker; lærer; form. f. Venstres Ungdom 1921-23. Folketingsm. siden 1926; arbejds- og socialmin. nov. 1945-17.4. 1947.

Larsen, Thomas (1854-1944), da. venstre- politiker. Opr. smed; kommunalpolitiker. Folketingsm. 1895-1920, landstingsmed. 1920-32. Arb. f. folkeforsikring, forbed- ring af husmænds og landarb.s kår; tra- fikmin. 1909, 1910-13. Skildret sin hjem- egn Vendysæs andelige og polit. hist. i 19. årh. En Gennembrudstid (1917-34).

Larsen, Thoryd (f. 1892), da. teaterleder. Udd. som boghandler, deb. 1919 som skuespiller, 1927-35 dir. for Odense Teater, fra 1935 dir. for Folketeatret, der fra 1939 s. m. Det Ny Teater udgjorde alliancescenerne, hvor L. er leder s. m. Peer Grei;aard.

Larsen, Thøger (1875-1928), da. forfatter. Hele hans liv forlod ved og i Lemvig. 2 novellesaml. og den posthumt udg. roman *Freias Rok* har i sig selv værdi, men især som baggrund for hans ejen- dommeligt stærke lyrik, der ofte indfører hans indtryk i en stor biologisk og kos- mik samhæng, og hvis udtryk præges af hans astron. studier. Hans første 2 digtsaml. 1904-05 samlet i *Jord* (1916); *Søndgalm* (1926), inspireret af en Ital. rejse. Også fremragende vers-vers. (Por- træt).

Larsen, William Peter (f. 1884), da. billed- hugger. Kendt som bronze-tekniker. Talar- statuetter, især kvindefigurer (*Eva*, *Nationalmus.*, *Stihlm.*, *Afrodite* (ueforgyldt), Eckersbergs Medaille 1930).

Larsen-Ledet, Lars (f. 1881), da. jour- nalist og afholdsagitator. 1906-46 red. af »Afholdsbladet«. Medl. af Alkohol- kommissionen af 1934. Erindringer: *Mit Livs Karrusel* 1-3 (1945-48). (Portræt).

Larsen, Niels Stevns, Niels (1864-1941), da.

Niels Larsen Stevns: Freske fra Helligåndshuset i Slagelse.

maler; elev af Zahrtmann; medl. af »Den Frie Udst.« fra 1905; J. Skovgaards

medhj. v. freskoudsmyken. af Viborg Domk.; landskaber, altertavler o. a. figurbill.; akvareller, grafik m. l. L fornyede det dekorative materi ved et personlig arb. m. farven forbundet med fremstillingens udtryksfuldhed. Hovedværker: *fresker i H. C. Andersens Mindehal i Odense* (1931-32) m. emner fra digterens liv, i *bibl.* i *Hjørring* m. emner fra Skipper Clements og den fæerde bonde Lars Dyrskjøts (1630-1707) hist. og i *Helligåndshuset i Slagelse* m. motiver fra den kristelige barmhjertighedsgerming.

Larssen, Anna, g. Bjørner (f. 1875), da. skuespillerinde. Deb. 1882, brød igennem i 1890erne. 1899-1900 på Dagmartheateret. Ejede fuldendt naturligt talent, charme og skælmeri (Valborg, Salome, Ophelia og Trilby). Forlod 1909 teatret for at arbejde inden for pinsebevægelsen. (Portr.).

Larsson, Carl (1853-1919), sv. maler, kendt som »hemmets målare« gnm. sine genrebill. fra sit eget hjem i Sundborn i

Carl Larsson: Selvportræt. 1918.

Dalarna, i hvilke meget populære arb. han udviklede sin egen stil m. stærk betoning af strengen; *vægmalerier* til *Fürstenbergs Galleri* i Göteborg (1888-89), *Dramatiska teatern* (1906-07) og *nat.mus.* (1896), Sthlm., og portrætter (bl. a. af Leverin og Carl C. Laurin, *Selvportræt* (i Uffizierne); har udf. bogill.; gobelin *Krebselfangst* (Kunstindustrimus., Kbh.).

Larsson (i By), Carl (f. 1877), sv. forfatter og bonde. Har skrevet digte og fortællinger om bondens standsbevidsthed og hjems tavnskærlighed.

Larsson, Hans (1862-1944), sv. filosof, psykolog og skønlitt. forf. Mest kendt for *Poesiens logik* (1898), *Intuitionsproblem* (1912) og *Platon og var tid* (1913). Har skrevet talr. lærebøger og haft stor indflydelse i Sv.

Larsson, Lars-Erik (f. 1908), sv. komponist. Sidst radiodirigent i Sthlm. Har bl. a. skrevet en opera, to symfonier, filmsmusik m. v.

l'art pour l'art [la:pur la:rɔ:f] (fr): kunsten for kunstens (eigen) skyld, udtryk for, at kunsten ikke bør lade sig normer diktorende udefra, mods. den opfattelse, at kunsten bør have f. eks. et belærende formål. Slagordet er skabt af T. Gautier.

larva (lat.), spogelse, ond ånd.

larva'migrans (lat.: vandrende spogelse), sjælden hudiidelse bestående af en bugtet, ophøjet, rød linie, der skyldes, at en fluelærve baner sig vej under huden overflade.

larve (lat. *larva* spogelse), betegn. 1) i dyregeriet ungdomsstadier, der afviger bet. fra de voksne (i denne bet. først anv. af Linne); 2) hos Agrippa (von Nettestem) en syndig sjæl, der ikke er kommet til et godt opholdsssted efter døden.

larvefodsbil, d. s. Caterpillar.

larvehakkere (*Buphagus*), tyknæbbede, brunl. stere. Lever af larver og tæger, som hakkes ud af huden på bøfser, elefanter o. i. Afrika.

larvelim, klæbrig middel, der påsmores frugtræer og skovtræer i en ring om stammen for at hindre larverne el. de vingeløse hunner af visse sommerfuglearter i at vandre op i træet.

larveædere (*Campephagidae*), fam. af trop. spurvefugle m. lign. levevis som tornskader.

Larvik, no. købstad (fra 1671), Vestfold, ved Farriselvas udløb i Larviksfjord; 9725 indb. (1946). N. f. L. kurstested Farris Bad, Trevareindustri. Hjemsted for 14% af No.s hvalfangerflåde (1940). Station på Vestfjordbanen.

Larvik el. *Laurvig*, tidl. no. grevskab, oprettet for Ulrik Fr. Gyldenløve 1671; tilhørte efter hans død hans efterkommere Danneskjold-Laurvig. Greveskabsprivilegier ophørte 1817.

larvik'kit (efter *Larvik*), grå syneti med blåt labradoriserende alkalifelddspat fra Osloegnen. Anv. som facadesten.

laryng- (gr. *larynx* svælg, strupe), strubefon, der fastspændes om halsen.

laryng'ga'l (gr. *larynx* strupe), konsonant, der artikuleres i strubehovedet, som det da. stod.

laryngekt'o'mi /*laryng-* I. -ekтоми), operativ fjernelse af strubehovedet.

laryng'i'tis (*laryng-* + -itis), strubekatarr.

laryngo- (gr. *larynx* svælg, strupe), strube-,

laryngolo'gi (*laryng-* -r -logi), læren om struben og dens sygdomme.

laryng'o'skop (*laryng-* + -skop), rørformet apparat med belysning, føres gnm. munnen ned i strubehovedet til direkte betragtning af dette (laryngoskopia directa). I anv. dels for at stille en diagnose, dels for at udføre en behandling.

'larynks (gr.), strubehoved.

La Salle [lo:sɔ:l], Robert Cavelier, Sieur de (1643-87), fr. opdagelsesrejsende. Udforskede Ohio 1669-70, gennemsejede som første europæer Mississippi 1681-82 og kaldte efter Ludvig 14. M.-landet for Louisiana.

las 'Casas, Bartolome de (1474-1566), sp. historiker, biskop i Mexico. Angreb spansernes mishandl. af Amer. s indianere, særl. i skr. *Kort Redegørelse for Indianernes Udryddelse* (1552), hvis meddelelses dels for delvis overdrivne.

Las Cases [la:ska:z], Emmanuel (1766-1842), fr. historieskriver; knyttedes til Napoleons hof og fulgte med Napoleon til St. Helena, hvor han nedskrev sine samtaler med ham. *Memorial de Sainte-Hélène* (1823).

lasciate ogni speranza [lo:ʃite 'onji spe'nm̩tɔ:f 'tit.al.], »ad alt hâbare. Indskriften over helvedes port i Dantes »Divina Commedia«.

lasciv [-si've] (lat. *lascivus* lustig, utugtig), slibrig, uanstændig.

Laségue's fænomén [la:zæg-], (efter den fr. læge E. C. Laségue (1816-83)), ischias-sympтом, bestående i, at patientens ben ikke uden stærke smerten kan bøjes i hoften, når knæet er strakt.

la'se're (af ty. *lasieren*), læge gennemsigtig farve (lasurfarve) over et farvet underlag.

Lashio (eng. [lai'əu, loi'lou]), by i det øst. Burma, NØ f. Mandalay; endestation for jernbane fra Rangoon, udgangspunkt for Burriavejen til Kunming (Yiin-nan) i SV-Kina.

Lashkar [la:lkər], by i den indiske stat Gwalior, SØ f. Delhi; 182 000 indb. (1941).

laskar (hindustansk), malajisk fyrbøder el. arbejdsmålst. til sós.

'Låskaris, byzantinsk kejserhus i Nikaea 1204-59.

laske (mnyt. *lasche* (afrevet) tjøstrimmel), en konstruktionsdel, der forbinder to bjælker, jernbaneskinner el. lign., der ligger i forlængelse af hinanden. Anv. normalt parvis.

Lasker, Eduard (1829-84), ty. politiker. Blandt nationalliberale ledere fra 1860erne, fremragende rigsdagstaler; støttede Bismarcks liberale lovgivning efter 1867, kritiserede tvangsløvene mod katolikker og socialister, brød med Bismarck anl. af toldsagen 1879; 1880 tilsluttet De Frisindede.

Ferdinand Lassalle. Elna Lassen,

Lasker, Emanuel (1868-1941), ty. skakmester og -forfatter. Verdensmester 1894-1921.

Laski [laski], Harold Joseph (f. 1893), brit. politiker og nationaløkonom. Siden 1926 prof. v. Londons univ. Fra 1936 medl. af Labour Party's eksekutivkomité, form. f. parti 1945-46, afløst af Noel-Baker. L. ønsker internat, socialistisk samarb. Bl. hans talr. værker kan nævnes *Authority in the Modern State* (1919) og *Reflections on the Revolution of Our Time* (1943; da. *Vor Tids Revolution*, 1946). (Portræt sp. 2676).

Laski, Jan (1499-1560), po. calvinsk reformator, førte en omflakkende tilværelse, søgte at slå sig ned i Damm., hvilket gav anledning til fremmedartiklerne; virkede siden for en evang. union i Po.

Las 'Palmas, 1) sp. prov. på De Kanarske Øer, omfattende øerne Gran Canaria, Fuerteventura og Lanzarote; 4065 km²; 357 000 indb. (1945); 2) hovedstad i 1) på Gran Canaria; 136 000 indb. (1945).

La Spezia [-'spætsia], off. navn på Spezia. **Lassalle** [la:sal], Ferdinand (1825-64), ty. filosof og politiker. Son af jødisk købmand, søgte at rejse et demokratisk arbejderparti på national grund, ville bygge på alm. stemmeret og statsunderstøttede produktionsforeninger. Stiftede 1863 »Den alm. ty. arbejderforening«, forhandlede m. Bismarck (fælles mød-sætning til liberalismen). Formede ud fra tidenes nationaløkon. ideer en glimrende agitation, hæbde i modsæt. til Marx på, at arbejderne gnm. alm. stemmeret og kooperativ bevægelse kunne gennemføre socialismen, arb. f. Tysklands samling; havde ikke pået at organisere mange af Tysklands arbejdere, da han dræbtes i duel. Skrev bl. a. *System der erworbene Rechte* (1861). (Portræt).

Lassen, Anders (1920-45), brit. officer af da. nationalitet. 1938 somand i da. handelsflåde. 4. 1940-24. 1. 1941 menig ved The Buffs, meldte sig derefter til commando-tropperne og avancerede hurtigt til major. Han ledede 1943-44 commando-raids p. gr. øer; faldt under 8. brit. armés forårsoffensiv i 1 tal. Dekoreredes efter sin død med Victoria-korset.

Lassen, Elna (1901-1930), da. danserinde, f. Hansen, Udd, på Den Kgl. Balletskole; fik efter længere udlandsophold (hos Fokin i Paris og USA) 1925 sit gennembrud som Svanhilda i »Coppelia«, Solo-danserinde (1925). Ballettens forende kunstnerinde med sin teknisk brillerende dans og sin smilende charme. Død for egen hånd. (Portræt).

Lassen, Hans (1831-96), sørderjysk politiker. Gård ejer i Lysabild, Als. Valgt t. preuss. landdag efter 1875, affladte 1881 den krevede ed for at kunne tage del i forhandl., uanset skarp uvilje fra tilhængere af protestpolitik. Rigsdagsmand 1881-84. Efter L.-s død afsløredes underslæb i den af L. ledede Lysabild sparekasse.

Lassen, //enry Cai Alexander (f. 1900), overlege ved Blegdamshosp. 1939, prof. i epidemiske sygdomme ved Kbh.s Univ. 1940.

Lassen, Julius (1847-1923), da. retslærd. 1881-1918 prof. v. Kbh.s Univ. Hovedværk: *Håndbog i Obligationssretten* (1892), der har haft afgørende bet. for retsudviklingen på formuleret område.

Lassen, Lorentz [jølderup] (1756-1837), da. soofficer. I slaget på Reden 2. 4. 1801 kommanderede L. det mest utsatte af de

da. blokskibe, »Prøvestenen«, med glimrende tapperhed.

Lassen, Niels (1848-1923), da. dommer og retslærd. Assessor i Højesteret 1897, justitiarius smst. 1909-15. Har navnlig behandlet straffe- og erstatningsret.

Lassen, Peder (1606-81), da. retslærd. En af de få da. embedsmænd og dommere i tiden, som havde gennemgået en egl. videnskabelig udd. En af hovedforfatterne til Danske Lov af 1683.

Lassen [læsn], Peter (1800-59), da. nybygger i Californien fra 1839; mistede sin ejendom, da Cai. kom under USA; grl. uafh. republik i Nevada, faldt her i kamp mod indianerne. Fl. arner, stednavne opkaldt efter L.

Lassen, Rudolf (1882), da. embedsmand; fra 1933 amtmand i Svendborg.

Lassen, Vilhelm (1861-1908), da. Venstrepolitiker. Jurist. Fra 1889 red. af »Aalborg Amtstidende«; skarp taltsmand for landbosynspunkter, mod forliger 1894, krævede 1894 udstrykning i humandsbrug med statsfæstesystem. Folketingsm. (Sæby) efter 1901; 1905-08 finansmin. under I. C. Christensen; gennemførte toldforliget 1908, død for lovens vedtagelse. G. m. Marie L. f. Balle (1864-1921), der efter mandens død videreførte »Aalborg Amtstid«, formelt som udgiver, reeft også som red. Medl. af Landstinget fra 1918. (Portræt sp. 2684).

Lassen Peak [læsn 'pink] (efter Peter Lassen), 3183 m h. vulkan i Lassen Volcanic National Park med hede kilder og gejserer, i den nordl. del af Sierra Nevada i California, USA.

'lasso (sp. *lazo* slyng), slynge til indfangning af kvæg, en lærdsnor med rendeløkke. GI. redskab kendt af sumerer, lapper og sibiriske nomader; i hist. tid fort til Amer., hvor det er et karakteristisk gauchos- og cowboyredskab.

Lasson, Per (1859-83), no. komponist til sange og klaverstykker, herimellem det populære *Crescendo*.

'Lassus, Orlando el. *Orlando di Lasso* (1522-94), nederl. komponist. Har i alt skrevet over 2000 værker, herimellem messer (46), motetter (1200), magnificat (100) samt talr. verdslige korværker. En række af hans værker blev i 1604 udg. af hans sonner som *Magnum opus musicum*. (Portræt sp. 2684).

Lasswell [læswal], Harold £-wright (f. 1902), amer. statvidenskabsmand, prof. ved Yale univ. fra 1938; har bl. a. skrevet *Propaganda Technique in the World War* (1927), *Psychopathology and Politics* (1930), *World Politics and Personal Security* (1935), *World Politics Faces Economics* (1946).

last, sov. 1) ladningen i et skib; 2) rummet, hvori denne anbringes.

laste, sov., indtage last; kunne rumme (en vis last).

laste-konvention, internat, overenskomst afsluttet i London 1930, fastlægger ensartede regler for skibes maksimumslastning.

lastelinier ør ker, mærker på skibssiden,

Lasteliniemarker. S sommer, W vinter. WNA vinter nordlige Atlanterhav, T tropisk. F. fersk vand.

der angiver det største dybtgående, hvortil skibet under forsk. forh. må lastes (jfr. fribord).

'lastex, tynde gummitråde, presset gnm. huller i dyser, hærdet som kunstsilke og omspundet med silke, kunstsilke el. bomuld.

'lasting (eng. holdbart), tæt, glat, satin-vævet, ensfarvet stof af bomuld, halv-el. heluld. Anv. til for, kitler o. a.

last, not least [tøst nat 'li:st] (eng.), sidst, men ikke mindst (citat fra Shakespeare: Kong Lear og Jul. Cæsar.)

'Lastovo, ital. *luigosta*, tidl. ital., fra

1947 jugoslav. 0 ved Dalmatiens kyst; 53 km²; 1900 indb. (1936).

la'su'rfarver (pers. *lāzhuward* himmelblå, sml. lasere), gennemsigtige farver (mods. dækfarver), hvorfed underlagets struktur ses.

lasursten (pers. *lāzhuward* himmelblå), smukt blå, sjeldent stenart, overvejende bestående af et mineral, beslægtet med hiatyn. Forekommer i Centralasien og anv. som smykkesten.

lat (lett. *lats*), 1922-40 møntkunoden i Letland; o pr. = 1 guldfrank.

lat (hindi *lāth*), flertal *lats*, ind. betegn. for en særlig art arkeol. mindesmærker, sjøljer af sten el. jern, oftest med indskrift, de fleste og ældste rejst af kong A'loka (273-232 f. Kr.) med rel. og etiske dekreter udfra buddhismens lære.

Lata'kia (arab. *Lāthiqiyā*), 1) prov. i NV-Syrien: 6200 km²; 433 000 indb. (1943); 2) hovedstad i 1) (oldtidens *Laodiceia*); 37 000 indb. (1943); ved Middelhavet uden bane til indlandet.

latakia (da. *[la'ta'kja]*), lilleasiat. tobak, navnet efter byen L. Tøres gnm. rygning, hvorved der opnås en karakteristisk lugt og smag. Anv. som blandning til shagtabak.

La Tene-kulturen [la 'tē:n-J] afslører Hallstatt-kulturen som dominérende faktor i Ml.- og N-Eur. æ. jernalder og brydes først af romerne omkr. Kr. f. Hovedområdet er først N-Frankr.-Rhinlandet, senere når L fra Irland helt helt ned til Sortehavet. Opkaldt efter det første store fundsted, en militærlejr ved La Tene nær Neuchâtelsoen, undersøgt 1858-78.

la'ten'st'id (lat. *latens* skjult), den tid, der hengår, fra et irritation rammer et organ (f. eks. en nerve el. en muskel), til organet reagerer. 1 afhænger af organet, temp., træthed, giftstoffer o. a.

la'ten't (lat. *latere* være skjult), skjult, (endnu) ikke fremtrædende, som ikke er kommet til frembrud.

latent billede, det usynlige billede, dannet v. belysning af en fot. plade. Bliver først synligt v. fremkaldeelse.

latent varme kaldes den til et stofs smelting el. fordampling tilførte varmemængde, som etter frigøres ved styrkning el. fortætning.

late'ræ'l (lat. *latus* side), hvad der vedrører siden el. (*jur.* sidelinjen; *fonet*, sidelyd, konsonant, der artikuleres med tungery el. -spids mod ganen, mens luften passer på den ene el. begge sider. Eks. lyden I.

lateralsklerose, amyotrofisk, kronisk, ikke arvelig el. betændelsesagtig rygmarvslidelse af ukendt årsag, visende sig ved svind og lammelse af musklene på hånden og stivhed af benene.

late'ræ'net (tilhørte opr. den rom. senator Plautius *Lateranus*), ital. *Palazzo Laterano*, pavernes ældste residens, brændt 1308, genopf. 1586 af Fontana. 1843 museum (antik skulptur). Sammenbygget m. pavernes huskapel (*Sancta Sanctorum*) fra 1278, m. den hellige trappe (*Scala Santa*), som angives at stamme fra Pilatus' hus og som Kristus skal have betrædt.

Lateranforliget, traktat ml. pavestolen og Ital. 11.2.1929, hvor paven anerkender kongeriget Ital., men fik Vatikanstaten som suverænt område og 1750 mill. lire; hertil sluttede sig konkordat om kirken stilling i Ital. L bekræftedes 1947 ved republikken Ital.s nye forfat.

Laterankirken, ital. *San Giovanni in Laterano*, Rom's egl. hovedkirke, har haft to forgængere, der er ældste opf. af Konstantin d. St. Den nuv. bygn. er fra ca. 1650. Facaden dog yngre, fra 1734. - Tæt ved L det 8-kantede dabskapel *San Giovanni in Fonte*, i hovedsagen fra 5. årh.

Lateransynoder, de økumeniske conciler i Lateranet 1123, 1139, 1179, 1215 og 1512.

late'rít (lat. *later* teglsten), teglstensrød forvirtingsjord fra troperne, væs. bestående af aluminium- og jernhydroksyder.

la'terna 'ma'gica (lat. *tryllelygte*), navn for det ældste lysbilledapparat, opfundet 1553.

•latex (kautsjukmælkesaft), det naturlige råstoff for gummifabr., affælles ved indsnit i forsk. gummiträer. I består af en kolloid opl. af findispergeret polyisopren (C₈H₁₆)_n med harpiks og protein som beskyttelseskolloid (diameter intil 0,002 mm, negativ ladning). I kan forhindres i at koagulere ved tilsætn. af kasein, ammoniak, formaldehyd og kan for transport inddampes; I bringes til at koagulere med eddike- el. myresyre el. ved tørring, f. eks. forstovningstørring; 1 anv. i stigende grad direkte til gummirver (jf. gummi).

laty'risme (gr. *Lathyrus* en bælgfrugt), forgitning med frø el. bælg fra visse arter blomstrede planter.

La'thyrus el. *fladbælg*, slægt af ærteblomstfam. Urter med finnede blade og klatreræde el. brod, store fodflige og store blomster i klaser. 100 arter;

Dann. er 8 vildtvoksende, deribl. gul fladbælg (*L. pratensis*) med gule blomster, alm. ved veje og på enge. Fl. arter er yndede pyrpydplanter, f. eks. L. *fatfolius* til espaler og L. *odoratus* i mange varieteter, enårig med store blomster i mange farver.

lati'fun'die (lat. *latus* vidstrakt ^ *fundus* ejendom), storborg.

Latimer [latimər], Hugh (1490-1555), eng. reformator; brændt under Marie den Blodige.

Latime'ria, navnet på en meterstor fisk, tilhørende den i ørigt for fl. mill. år siden udde døde fiskegruppe crossopterygier el. kvastfinnede. Et enkelt eksp. blev fundet i 1938 v. S-Afrs Ø-kyst.

la'ti'n, sprogs af den indoeur. familie, taltes opr. kun i landskabet Latium (hovedstad: Rom). Ældste indskr. på 1 omkr. 500 f. Kr., skrevet m. det lat. alfabet, der er udviklet af det gr. alfabet. I 3. årh. f. Kr. beg. den lat. litt., der blomstre i årh. omkr. Kr. f. (Cicero, Horats, Vergil). S. m. Romes herredømme brede sig i middelhavslandene, og efter rigets undergang udviklede de romanske sprog sig af I i de enkelte lande. I anv. dog langt op gnm. tiden og er stadig den kat. kirkes sprog; jfr. *latinisk litteratur*.

La'tina, tidl. *Littoria*, ital. prov. i Lazio; 2249 km²; 266 000 indb. (1942). Omfatter bl. a. de nu udtrørrede Pontinske Sumpe med byen Littoria.

Latinamerika, de opr. fra Spán. og Portugal koloniserede dele af Amer., d. v. s. nu S-Amer., Ml.-Amer., Mexico og Vestindien; i alt 21 mill. km² med 130 mill. indb. = 19% af verdens beboede areal og 6% af verdens befolkning.

la'ti'nere, oldtidsfolk i N-Latinum, dannede et rel. forbund om Jupitertemplet på Albanerbjerget, kom efterh. i vasalforhold til Rom og blev endeligt indlemmet ved L-krigen 340-38 f. Kr.

latinersejl, trekantet sejl til mindre fartøj.

latini'se're, omdanne efter lat. mørnster; lati'nisme, lat. udtryksmåde, rom. kultur; lati'nist, lati'nær person, der kan latini.

latinske bogstaver, i bogtryk, skrifter, konstr. på grundlag af de gi. rom. kapitalskr.; kaldes i alm. antikva.

latinske folk, de folk, hvis sprog nedstammer direkte fra latin, d. v. s. italienerne, franskmand, spaniere, portugisere, rumænere, rhætoromanerne (i Schweiz) og kolonisatorer fra disse lande samt disses efterkommere i oversøiske lande (iser S-Amer.).

latinske kejserdømme, det kejserrige, korsfærerne oprettet i Konstantinopel 1204. Bestod til 1261.

latinske møntkonvention, afsluttet 1865 ml. Frankr., Belg., Ital. og Schw., fra 1868 også Grækenl.; 1 indførte det fr. møntsystem i de nævnte lande. Opløst efter I. Verdenskrig.

latinsk litteratur, den på lat. skrevne litt. Den første 1 var indskriften, bl. hvilke de 12 tavlers lov. Den engl. 1 hos romerne var domineret af gr. indflydelse. 1. 3. árh. f. Kr. beg. Livius Andronicus at oversætte gr. litt. t. lat.; 3.-2. árh. f. Kr.: komediedigte Plautus og Terentius; Ennius skrev Roms hist. på heksameter; det ældste bevarede prosa værk er Catos »Om Landbrug«. I. árh. f. Kr.: 1-s guldalder m. prosaskribenterne Cicero, Cæsar, Sallust og Livius og digterne Catul, Vergil, Horats, Ovid, Tibul og Properts. 1. árh. e. Kr.: hist.-skrивere Tacitus, Velleius Paterculus, Sveton, filosofen Seneca, satirikernes Petronius, Persius, Juvenal, Martial, litt.kritikeren Quintilian, epikerne Lucan, Silius, Statius, naturvidenskabsmanden Plinius d. æ. og brevsksribenteren Plinius d. y. 2.-5. árh. er 1 afstøgning i omfang og lødighed. Fremstændende er retsvidenskab m. Gajus, Papinian, Ulpian, Paulus. Poesi: Ausonius, Claudian; hist.skrivere Ammian; retorik Symmachus. Efter romerrikets fald spores yderligere tilbagegang. 6. árh. skriver Gregor af Tours sin frankerkronike. Middelalderen ignm. afskrives den gen. 1. Selvständige arbejder er få: rel. litt., krøniker, annaler, epistler, biografier, hymner. Fremhæves bør Alkuin og Einhard. I Renaissancetiden genopstår interessen f. klass. litt. og medfører ny blomstring af 1: Petrarcha og Boccaccio (ital.), Scaliger (frankr.), Grotius (nederland.). Th. More, Milton (engl.), Reuchlin, Erasmus, Luther, Melanchthon (tysk.). Efter 17. árh. var lat. fortrinsvis filologernes sprog, bl. a. repr. af Madvig i Danm., hvor sidste lat. doktordisp. blev skrevet år 1900 (H. Ræder).

latinskoler, verdslige skoler, der i Reformationstiden opstod i byerne. De forberede til univ. og havde lat. til hovedfag og undervisningssprog. Henimod 1800 indførtes realfag og modernsmål. Navnet 1 aflostes af gymnasium el. højere almensekole.

latitude [-ty:3a] (fr. af lat.), bredde (spec. afstand fra ækvator), spillerum.

latitude-system, den i moderne straffelove fulgte fremgangsmåde, hvorved lovene alene fastsætter maksimum og minimum for straffen for en forbrydelse, mens dens nærmere udmåling overlades til domstolen.

latitudina'risme (lat. *latitudo* bredde), i 17.-18. árh. i Engl. en kirk. retning, som ville gøre den anglikanske kirke konfessionelt rummelig. Svarer til nutidens bredkirkelighed.

'Lati'num, m. *Lazio*, landskab i Ital. ml. Toscana og Campanien, i oldtiden beboet af latinerne, volsker o. a.

Latour [la'tu:r], MauriceQuemin de (1704-88), fr. maler. F. i St. Quentin, hvis mær er et udøgt saml. af hans forfinede pastelportrætter, bl. a. af Voltaire og Rousseau.

Latour, Chateau [Jato la'tu:r], vinslot i Paulliac ved Bordeaux.

la'tri' (gr. *latreia* tjeneste, spec. tempeltjeneste), dyrkelse, tilbedelse.

la'tri'n (lat. *la(v)atrina*, egl. vaskerum, retirade), saml. af menneskelige ekskrementer. 1 betegn. også nørdførsthus, forsynet med en kule til opsamling af ud-tømmelserne.

latrinfluer (*Fannia*), slægt af blomsterfluer, nogle arter larver i godtning.

latterdue (*Strepto/pelia dec'docto*), hvidgul, asiat. turteldue, der ofte holdes i fangenskab.

lattergas el. *kvetelstofforite*, N_2O , bedøvelsesmiddel, fremkalder i svag koncentration opstemthed hos patienten.

lattermåge, d. s. s. hætermåge.

Latre de Tassigny, se Tassigny.

Latvija, lett. navn på Letland.

'Latvæge (ty. fra mlat. *electuarium*, vistnok fra gr. *elektron* som kan slikkies op), i reglen afførende lægemiddel i marmeladeform.

Lau', Olga (f. 1875), da. malerinde; bl. a. figurbill. og landskaber; *Vi Ser Billeder* (Kunstmus.).

Lau'b, Frederik Vilhelm.tfaae (1887-1945), da. sprofficer, havnedir. Detolt 1909-10

Vilhelm Lassen.

Orlandus Lassus.

Thomas Laub.

Marcus Lauesen.

i »Alabama-ekspeditionen» til Ø-Grønl. Fra 1932 havnedir. i Kbh. Støttede modstandsbevægelsen, myrdet af tyskerne 16. 2. 1945.

Laub, Thomas Linnemann (1852-1927), da. kirkemusiker, 1884 organist ved Helligåndskirken, 1891 ved Holmens Kirke. Kæmpede for den rene kirk. sti i kirke-musikken mod det 19. árh. s. romance-agte salmemelodier (Hartmann, Barnekow). Udg. *Dansk Kirkesang* (1918), der endv. indeholder adsk. melodier, som L selv har komp. i gl. stil. Et lign. rekonstruktionsarbejde findes i melodisamlet *Danske Folkeviser med Gamle Melodier* 1-2 (1899-1904). Endv. har han komp. orgelmusik til kirkeligt brug, liturgisk musik og sange. Udsendte s. m. Carl Nielsen *En Snes Danske Viser* 1-2 (1915-17), der fil. afgørende bet. inden for højskolebevægelsen og senere i folke- og skolesangen. L foretog tonesammenstillingen af rådhushuskloknerne i Kbh. og komp. kvarter- og fuldslagene. (Portr.).

laud., fork. f. laudabilis.

Laud [la'd], William (1573-1645), ærkebiskop af Canterbury fra 1633; anglikanismens mest prægnante repr. Karl 1.s vigtigste kirk. rådgiver; henrettet under borgerkrigen, beskyldt for at have villet indføre papismen.

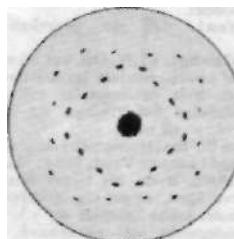
laudabilis (lat: rosvardig); 1. karakter ved univ.eksamen; 1 *præ ceteris* (rosvardig fremfor de øvrige) el. 1 et qui dem e'gregie (rosvardig og det ypperlig), 1. karakter m. udmarkelse.

laudanum (gr. *lādānon* harpiks), gi. aromatisk opiumspræparat.

laudi (ental *lauda* el. *laudé*) (ital: pris, ros), ældste åndelige lovsange i det ital. sprog. Bl. a. anv. ved processioner og festlige lejligheder i 13.-16. árh.

'Laue, Max von (f. 1879), ty. fysiker. Foreslag i 1912 at benytte krystaller som gitter for røntgenstråler for ved interferens at påvise deres bolgenatur. Arbejder over relativitetsteori. Nobelpris 1914.

One-diagram (efter M. von Laue), det

interferensbillede, der dannes, når røntgenstråler passerer en krystal og rammer en fot. plade.

Lauenburg, tidl. ty. hertugdomme, 0 f. Hamburg; nu en del af Schleswig-Holstein; 1882 km². Historie. L kom 1180 fra welfisk besiddelse til Askanierne; 1260 særligt hertugdomme ved Sachsens deling; 1689 til Hannover, kom 1814-16 via Preussen til Danm. Afstået til Preussen og Østr. 1864; købt af Preussen 1865.

Lauesen, Marcus (f. 1907), da. forfatter. At hans mange romaner blev *Og Nu Venter Vi På Skib* (1931) en enestående succes, der uretfærdigt stillede de fig. i skygge, bl. a. *De Meget Skønne Dage* (1935). 2 store *Luther-romaner* (1934-36) vejer næppe så tungt som de små, fint gennemarbejdede *Skipper Theobald* (1936) og *Den Rige Vandring* (1940). Af hans

lyrik bekræfter bl. a. *Guds Gøglere* (1928), *Høsteligi* (1930) og *Ventetider* (1944) indtrykket af menneskekundskab, søgende tænkning og kunstnerisk energi. (Pört.).

Laughton [lā:tñ], Charles (f. 1899), eng. amer. (film)sugespiller. Teaterdebut 1926, slog igennem på film med Alexander Korda's »Henrik 8.s Privatliv« (1933) og skabte derefter en række strålede karakterstudier, fra det rørende til det patologiske bl. a. i »Barretts fra Wimpole Street« (1934), »Det Begyndte i Paris«, »De Elendige« (1935), »Klokkeren fra Notre-Dame« (1939). (Portræt sp. 2687).

Launceston [lāmsætsn], by på N-Tasmanien; 37 000 indb. (1947).

Launder [lāmds], Frank (f. 1907), eng. filminstruktør. Har i nært samarb. med Sidney Gilliat skrevet, produceret og iscenesat en lang række eng. film, f. eks. »The Rake's Progress« (1945).

La Union [u'nldn], lille sp. by med bet. metallurgisk industri tæt 0 f. Cartagena.

Launis, Annas (f. 1884), fi. komponist. Har gjort et stort arbejde med indsamling af lappisk folkemusik.

Laura (d. 1348), navnet på den kvinde (en provencalerinde), som Petrarcha var ulykkeligt forelsket i, og som han besang i »Canzoniere« (Sangenes Bog).

Laur'aña, Francesco da (ca. 1423-1502),

Francesco Laurana: Infantinden Eleonora d'Aragona.

ital. billedhugger. Især kendt for sine yndefulde kvindebuster.

laurbærkrans var i den gr. oldtid sejrspris i sportslegene. I Rom bar en sejrig fejtherre 1 ved sit triumftog, ligesom den hørte til de rom. kejseres officielle dragt; kejser- og kongekronen er en udvikl. deraf.

laurbærolie fås af frugterne af laurbærtreet og anv. navnlig tidl. som indgåningsmiddel mod insektstik og ved gigt.

laurbærpil (*Salix pen'tandra*), art af pilbusk el. træ med ægformede, blanke blade, der har en laurbærtæg til lugt. Ikke sjælden i moser.

laurbærtre (*Laurus*), slægt af laurbærtree og anv. navnlig tidl. som indgåningsmiddel mod insektstik og ved gigt. Laurbærtre (Laurus nobilis) er et 2-arter; almindelig 1 (L. nobilis), el. 5-20 m h. træ, har fæderagtige, lancetdannede, på oversiden glinsende, på undersiden matte blade, forsynet med talr. kirtler. Blomster enkønnede. Frugten et 1 cm 1. ægformet bær. Middehavslandene. Af bærenne fås laurbærtolie; bladene anv. i husholdningen. 1 dyrkes i koldhus. Anv. til såvel inden- som uden-dørs dekorationsplanter i balje.

laure'atus (lat.), laurbærkronet.

Laurel [lā:rl], Stan (f. 1890), amer. filmsugespiller. Opr. v. cirkus og varieté.

henrettet 15. 10. s. å. efter først at have forsøgt selvmyrd. (Portrait).

Laval, de [d'olaval], Gustaf (1845-1913), sv. ingenier, opfindes af dampsturbine, glødelamper og buelamper, konstr. 1878 en kontinuerlig centrifuge, for hvis fremstilling Aktiebolaget »Separator», Stockholm, dannedes.

lavalder, kriminel (opr. *lavalder*, den i loven foreskrivne alder; myndighedsalder), den alder, en person skal have opnået for at pådrage sig straf for en fornøjelse. I geld. da ret: 15 år.

La Valletta, ital. navn på Valletta.

la Valette [val'let], Jean Parrot (de) (1494-1568), stormester for malteserordenen 1557-68. Afslog Suleiman 2.s belejring 1565. Valletta, Maltas hovedstad, gr. 1566 af V.

Lavallière [-ljæ:r], Louise, hertuginde af (1644-1710), Ludvig 14.s elskerinde fra 1661, fortængtes af Mme de Montespan fra 1667. 1674 karmelitnonnen.

Lavater [la:fatar], Johann Kaspar (1741-1801), schw. filos.-rel. forfatter. Udviklede i *Aussichten in die Ewigkeit* 1-4 (1768-78) en mystisk-pietistisk kristendom og bekæmpede oplysningsfilos. Mest kendt for *Physiognomische Fragmente 1-4* (1775-78), hvori han ydede bidrag til fysiognomiens og grafologien.

La vatera (efter schweizisk naturforsker imvater (d. 1701)). slægt af katostfam.;

bladene hele el. lappede, blomsterne enkeltvis. 20 arter; et par med røde el. hvide blomster er prydblænde i haver.

lavblad, i reglen et blad af enkel, oftest skelagtig form, siddende neden for skudets løvblade. Eks.: løgskæl hos løgplanter.

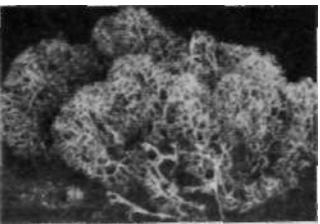
lavdag (egl. *lovdag*), i gi. da. retssprop den dag, på hvilken en retssag skal finde sin afgørelse.

lavement [lav'ma*] (fr.), udskyldning af endetærmen v. hj. af irrigator.

la'ven'del (*La'vandula*) (lat. *lavare* vaske; blomsterne bruges til at komme i badevand el. til at lægge ml. linned), slægt af løbeblomstfam. Især halvbuske el. buske. Blomsterstanden, en cylindrisk disk, blomsterne blå el. violette. 26 arter, især Middelhavslandene. 1 har tidl. været dyrket i køkkenhaven p. gr. af de især efter tørring velugtede blomster, der blev benyttet til at lægge i linnedeskab. Dyrkes nu som indfatningsplante.

lavendelolie, æterisk olie udvundet ved destillation af blomsterne af Lavandula officinalis. Anv. i parfumeindustrien.

lav'er (*Li'ches*), gruppe af løvsporeplanter, dobbeltvæsen, bestående af en svamp (som regel en sæksporesvamp) og en alge (hypogist eencellede grønalger). Løvet kan være 1) skorpeformet, d. v. s. fuldkommen fladt udbredt over underlaget, 2) bladformet, d. v. s. ligeledes

Rendsyrlav.

fladt udbredt, men en del af randen er fri, og 3) buskformet, d. v. s. mere el. mindre opret og forgrenet og kun fastet med den smalle grunddel. Formering sker ved, at løsrevne stykker af løvet faste sig og vokser videre, el. ved visse smålegemer (soredier el. knopkorn), der spredes af vinden, og endelig kan lavsvampen danne sporer, som kan udvikle sig til nye planter, såfremt den ved sporens spiring dannede hyfe finder en passende alg, den kan omklamre. Mindst 16 000 arter. I findes over hele jorden, meget nojsomme i deres livskrav, voksende på klipper, sten, bark og jord. Enkelte 1-arter har praktisk anv. Det i ørkenegne voksende mannal kan anv. til brødbagning p. gr. af sit indh. af lavstivelse, islandsk mos anv. i farmacien; rensdyr! tjener rendsyrene til føde; andre arter anv. til udvinding af farvestoffer (jf. lakmus og orseille).

Laveran [la'vr], Alphonse (1845-1922), fr. læge, opdagede 1880 malaria-parasitten. Nobelpris 1907.

la'vering, d. s. s. lavis.

Lavery [lævar'i], John (1856-1941), eng. maler. Har malet figurbilleder, landskaber og indtagende kvindeportrætter.

Lawes [læz], John Bennett (1814-1900), eng. agritakturkemi. På sit gods i Hertfordshire oprettede han 1843 forsøgsstationen Rothamsted, hvor han s. m. J. H. Gilbert (1817-1902) udførte et stort særligt praktisk som vidensk. forsøgsarbejde vedr. planternes ernæring. L. oprettede i 1843 den første superfosfatfabrik.

la'vet, skytsunderlag, d. s. s. affutage.

Lave Øer, d. s. s. Tuamotu Øerne.

lavfrekvens, radiotekn., frekvenser inden for det hørlige område, f. eks. fra 30 til 15 000 perioder pr. sek.

lavfrekvensforstærker, forstærker for de i telefoni anv. vekselsstrømme med frekvenser inden for det hørlige område.

lavhævd (egl. *lovhævd*), egl. lovlig besiddelse, d. v. s. en besiddelse, som i g. da. ret gav indehaveren ret til med partsed med mededesmand at bevisse, at han var ejer af den pågæld. faste ejendom. For at en besiddelse skulle blive 1, måtte den normalt have været i 3 år uden afbrydelse.

Lavigerie [lavisa'ri], Charles (1825-92), fr. ærkebiskop i Algier 1867, kardinal 1882, primas for Afr. 1884, stiftede et selskab til udbreddelse af fr. magt og kat. tro i N-Afrika, bekæmpede slavehandelen.

La Villette [vil'et], nordøstl. arbejderkvarter i Paris med kvægtorve og slætghaller.

la'vine (rhætoromansk fra mlat. *labina* (jordskred), snemasser, der styrter ned ad en bjergskråning, idet de stadig medriver mere sne på vejen ned. Kan volde store ødeleggelser.

lavinegallerier anlægges på bjerg- og bjerglandsbaner på steder, hvor der kan ventes lavineskred, som ville kunne medfare farver for at opnå skyggevirkning. I er alm. i kin. maleri.

lavinsætter anlægges på bjerg- og bjerglandsbaner på steder, hvor der kan ventes lavineskred, som ville kunne medfare farver for at opnå skyggevirkning. I er alm. i kin. maleri.

lavin [la'vin], oldtidsby ca. 25 km S f. Rom ved nuv. landsby Pratica di Mare.

lavis [la'vi], (fr. *laver* vaske), lavering, maling med tuschfortydning el. udblodte farver for at opnå skyggevirkning. I er alm. i kin. maleri.

lavisse [la'vis], Ernest (1842-1922), fr. historiker. Udg. den store »Histoire de France« (1900-22), hvor L. selv skrev grundlæggende, kritisk skildring af Ludvig 14.s tid.

lavkirke, da. betegn. for eng. LowChurch og for kirk. retninger af lign. karakter i andre lande.

lavland, land under 200 m højde Oavslutte, bakkeland, klippeiland.

lavlandskvæg, fællesbetegn. for kvægracer, hjemmehørende på lavlandet, oftest store og hurtigvoksende.

Law Lords [lå: lå:dz] (eng. lov-adelsmænd), de af den eng. konge på livstid udhævne 7 medl. af det eng. Overhus, der pådømmer de sager, som indbringes

Pierre Laval. A. L. Lavoisier.

for Overhuset som højesteret. Har i reglen forinden beklædt andre høje dommerstillinger.

lavmose, kaldes i modsætn. til højmoser tilgrønningsmoserne.

law tennis [lå:n tænis] (eng. plænetennis), off. navn for tennis. Spilles i Eng. opr. kun på tæktklippede græsbaner (deraf navnet).

Law-Tennis Forbund, Dansk, Kbh., stiftet 1920. Del i 7 unioner med tilsammen 15 570 aktive medl. (1948).

Lavoisier [javwa'zje], Antoine Laurent (1743-94), fr. kemiker og fysiolog. L-s. arb. er grundlæggende for den mod. kemi; han forklarede forbrændingsprocessen og viste, at vægtforøgelsen herunder skyldes tiloptagelsen fra luften. L. fremsatte loven om materiens konstans. Undersøgeler over stofskiftet. Henrettet under Den Fr. Revolution. (Portrait).

Lavongai [la'väigai], ty. *Neu-Kamøyer*, 0 i Bismarck-arkipelaget; 1553 km².

lavra (gr. stræde) opr. en eremitkoloni, hvor enboerne bor i egne hytter, men under en fælles abbed. Først kendte fra 4. árh. i Palæstina. - Nu betegn. for et stort kloster i den ortodoxe kirke.

Lavrbjerg, da. stationsby (Århus-Langå); udgangspunkt for bane til Silkeborg; 686 indb. (1945).

Lawrence [lárans], industriby i Massachusetts, USA. 86 000 indb. (1945).

Lawrence [lárans], David Herbert (1885-1930), eng. forfatter. Påvirket af Freuds psykoanalyse skildrer L. indgående menneskelivet som bestemt af instinkter, der ofte er i kamp med fornuften. Med stemningsskabende kunst udredrer han, hvorfedes personernes ubevistde, oftest erotiske ønsker efterhånden bestemmer hele deres tilværelse og skaber konflikter mel. dem. Romaner: *Sons and Lovers* (1913, da. *Sønner og Elskere* 1935), *Women in Love* (1920, da. *Når Kvinder Elsker*, 1936), *Lady Chatterley's Lover* (1928; da. *L. C. S. Elsker* 1932) o. a. (Portrait sp. 2692).

Lawrence [lárans], Ernest (f. 1901), armer, fysiker. Konstruerede cyklotronen og udførte pionerarbejder over elektromagnetisk isotopadskillelse ved atombombebprojektet 1940-45. Nobelpris 1939.

Lawrence [lárans], Gertrude (f. 1901), eng. skuespillerinde. Har som Noel Cowards partnerske vundet berømmelse for vittig og elegant lydstilstil og raffineret mus. foredrag i musical comedies og revyer. Filmdebut 1929.

Lawrence [lárans], Thomas (1769-1830), eng. maler, Hofmaler og præsident for Royal Academy. Portrætter, bl. a. *Mrs. Siddons*, *Miss Farren* og *Kongen af Rom*.

Lawrence [lárans], Thomas Edward (1888-1935), eng. arkæolog, officer, forf. Kom under ekspedition 1915 i forb. m. araberne, knyttet til Faisal; fremtraadende i oprøret mod sultanen, gik forfæves ind for samlet arab. nationalstat som arab. repr. på fredskonferencen. Afgr. i protest som officer, tjente siden som mening i luftstyrkerne. Sine oplevelser og tanker skildrer L. i *Seven Pillars of Wisdom* (1919, da. *Visdommens Syv Søjler*, 1936) (forkortet udg. *Oprøret i Ørkenen* 1927). (Portrait sp. 2692).

Lawrence [lárans], Thomas (1805-1830), eng. maler, Hofmaler og præsident for Royal Academy. Portrætter, bl. a. *Mrs. Siddons*, *Miss Farren* og *Kongen af Rom*.

Lawrence [lárans], Thomas Edward (1888-1935), eng. arkæolog, officer, forf. Kom under ekspedition 1915 i forb. m. araberne, knyttet til Faisal; fremtraadende i oprøret mod sultanen, gik forfæves ind for samlet arab. nationalstat som arab. repr. på fredskonferencen. Afgr. i protest som officer, tjente siden som mening i luftstyrkerne. Sine oplevelser og tanker skildrer L. i *Seven Pillars of Wisdom* (1919, da. *Visdommens Syv Søjler*, 1936) (forkortet udg. *Oprøret i Ørkenen* 1927). (Portrait sp. 2692).

lawvinium, oldtidsby ca. 25 km S f. Rom ved nuv. landsby Pratica di Mare.

lavinsætter anlægges på bjerg- og bjerglandsbaner på steder, hvor der kan ventes lavineskred, som ville kunne medfare farver for at opnå skyggevirkning. I er alm. i kin. maleri.

lavise [la'vis], Ernest (1842-1922), fr. historiker. Udg. den store »Histoire de France« (1900-22), hvor L. selv skrev grundlæggende, kritisk skildring af Ludvig 14.s tid.

lavkirke, da. betegn. for eng. LowChurch og for kirk. retninger af lign. karakter i andre lande.

lavland, land under 200 m højde Oavslutte, bakkeland, klippeiland.

lavlandskvæg, fællesbetegn. for kvægracer, hjemmehørende på lavlandet, oftest store og hurtigvoksende.

law lords [lå: lå:dz] (eng. lov-adelsmænd), de af den eng. konge på livstid udhævne 7 medl. af det eng. Overhus, der pådømmer de sager, som indbringes

lavskovsdrift, benyttes ved dyrkning af pil, hassel og el.; fornyelsen sker alene ved stævning, ikke ved fro.

lavskrige (no.) (*Perisoreus infaustus*), lille, gråbrun ravnfugl. Den gi. verdens næleskovområder.

lavslætte, jævnt el. svagt bølget lavland.

lavspænding, i Danm. if. sterkstrøms-

D. H. Lawrence.

T. E. Lawrence.

Halldor Laxness.

reglementet alle driftsspændinger på under 250 volt til jord.

lavtryk, *meteor*, et område, hvor lufttrykket er lavere end omgivelsernes. Under passagen af et i forandrer vejet sig ofte sterk; det er derfor en vigtig del af meteorologien at klarlægge udvikl. og bevægelsen af et 1.

lavtryksmaskine, dampmaskine m. kondensatør.

lavværg (egl. *lovværg*), af øvrigheden beskikket rådgiver for personer, hvis uerfarehed el. legemlige el. sjælelige tilstand gør det pækrevet; ls samtykke er en forudsæt. for gyldigheden af vedks retshandler og læser formueret, forpligtelser. De nævnte personer må selv anmode om at blive sat under 1-mål.

Laxá [Malsau], fl. isl. elve, bl. a. Myvatns afløb. Vandkraftstation, der forsyner Akureyri og Húsavík med elektricitet. **'Laxdoela saga** [-dø-] (oldisl.: sagaen om laksdølerne, islandingesaga med romanagtig handling, skrevet omkr. midten af 13. árh. Hovedmotivet er det elskende par Kjartan og Guðrunus tragiske kærlighedshist.; de adskilles ved et bedrag og indgår begge ægteeskab. Af jalosu ægger Guðrun sin mand til at dræbe Kj., selv dør hun angrende som kristen eneboerske.

Laxness [laf'sne:s], *Halldor* (f. 1902), isl. forf. Har som repr. f. den symboliske sociale realisme vundet internat., ry med sine romancykler, der giver et sarkastisk-poetisk billede af samtiden: *pii vinniQur hreini - Fuglinn ifjórumni* (1931-32, da. *Salka Valka*, 1934), *Ljos heimsins - Hbl sumarlandsins - Hus skáldsins - Fegurb himinins* (1937-40, da. *Verdens Lys - Sommerlandets Slot - Himlens Skønhed*, 1937-41). Med den hist. romantrilogi *Íslandsklukkhan - Hid ljós man - Eldur i Kaupinhhafi* (1943-46, da. *Islands Klokke - Den Lyse, Mø - Kbh. Brander*, 1946-48) har L. vundet en ny kunstnerisk sejr ved sin sikre metode og kogenialitet med ældre isl. litt. (Portr.).

Layamon [læiaman] (12. árh.), eng. forfatter. Skrev digtet *The Brut*, der lader brierne nedstamme fra trojaneren Brutus.

Layard [laesd], *Austen Henry* (1817-94), eng. arkæolog; begyndte udgravninger i oldtidens Assyrien samtidigt med P. E. Botta. I Kelach og Nineveh fandt han palader med væreliever, dyreklosser, beskrevne monumenter og dele af det kgl. bibliotek, nu i Brit. Museum.

lay-out [lei'ut], (eng. *udkast*), plan til arrangement, særlig af en annonces typografiske opstætning.

Layton [laet'n]. Sir *Walter Thomas* (f. 1884), brit. økonom og politiker. 1940-43 høje stillinger inden for forsynings- og produktionsmin. Dir. f. FN's økon. og finansielle sektion. Form. f. News Chronicle Ltd., dir. f. Reuter.

laza'ret [-s-], felthospital.

lazaretskib, d. s. s. hospitalsskib.

Lazarillo de 'Tormes [lapaT'yo], titel på sp. gavtyveroman, udg. 1554 i Burgos.

laza'rister [-s-], fr. præstelig kongregation for Indre og Ydre Mission, stiftet 1632.

laza'ro'n [-sa-] (ital. af *Lazarus*), gadedagdriver i ital. byer; lurvet individ.

'Lazarus [-sa-], 1) broder til Martha og Maria, af Jesus opvakt fra de døde; 2) en fattig i en af Jesu lignelser. Luk. 16,20.

Lazarus [Urt.s-], *Moritz* (1824-1903), ty. filosof. Indførte i *Vher den Begriff und die Möglichkeit einer Volkserpsychologie* (1856-57) begrebet folkesociologi.

Le Bon [la 'bo], *Gustave* (1842-1931), fr. psykolog. Især kendt for massepsyk. Skr. *Psychologie des foules* (massepsykologi) (1895), *La Vie des Vérités* (sandhedenes liv) (1914) m. fl.

Le Bourget [ls'bøt], nordøstl. forstad til Paris, med lufthavn for Paris, udgangspunkt og krydsningsstation for taf. eur. rutter.

Lebrun [ls'bro], *Albert* (f. 1871), Fransk præsident 1932-40 (formelt til 1944). Opgav jun. 1940 at flygte fra Fr. og fortsatte kampen, lod Pétain tage ledelsen og opnørte at fungere. I tv. fangenskab 1943-44. (Portr. sp. 2696).

Lebrun [fa'bø], *Charles* (1619-90), fr. maler; knyttet til Ludvig 14.shof som førstestamler. Har maleet loftsmalerier i Louvre og Versailles. Efter L-s tegninger er udført fl. serier gobeliner, bl. a. *Alexander-suiten* (to stk. af denne på Fredensborg). Prægede tidens kunstliv og anses for skaberne af den pomposé ital. prægde barokstil.

Lebrun, *Elisabeth Louise*, se Vigée-Lebrun, E. L.

Lece [let'Je], ital. by i Apulien SØ f. Brindisi; 49 000 indb. (1936). Velhavende handelsby.

Lech [leχ], 285 km 1. biflod til Donau, udspringer i Alperne. Ved L. slog Gustav Adolf 1632 Tilly, der såredes dodeligt.

Le Châtelier [laja'tje], *Henry* (1850-1936), fr. kemiker og ingenør. Har udført grundlægg. arb. over cementens og gibsons hærdning (L-s koge prøve er en del af den foreskrevne cementprøvning, den kontrollerer cements formbestandighed) og inden for metallurgien at stålets mikrostruktur og hærdning. L-s princip fremsat 1888, der særlig har gjort hans navn bekendt, udviser: Forstyrres en bevegelig ligevægtstående en proces, der forløber i en sådan retning, at indgrebet modvirkes. Den muliggør forudsigelse af den virkning, en given ændring af tryk, temp. el. koncentration vil have på en kern. ligevægtsblanding. (Portr. sp. 2696).

lechertråde [læxar-] (efter den østr. fiziker Ernst Lecher) (1856-1926), to parallele kobbertråde, der benyttes ved måling af korte radiobølger.

Lechfeld [læxfælt], del af Den Schwabisch-Bayerske Højslette, nær Augsburg. Hist. kendt fra kejser Otto I.s sejr over ungarerne 955.

•Lechon [-tanj], *Jan* (f. 1899), po. lyriker og essayist, medl. af den modernist. gruppe omkr. tidskriftet »Skamader«.

Lechtauer Alper [læxta:Ur], parti i nordl. kalkalper ml. Inn og Lech, Østr. Højeste punkt: Par'seier Spitzte.

leci'ti'n [-s-] (gr. *lékithos* æggebomme) ester af glycerin og to ækvivalenter fedtsyre og et ækvivalent fosforsyre, som desuden har dannet ester med et ækv. kolin. Forsk. I kendes. I hører til de sæk. fosfatider, som har fysiol. bet. I findes udbredt i forsk. dyre- og plantearganer, f. eks. hjernesubstan., æg, blod, gar, korn. I udvindes tekn. især af æggebomme og sojaolie og benyttes bl. a. i margarine og sojaolie og benyttes bl. a. i margarine og sojaolie og benyttes bl. a. i emulgeringssmidde og til forbedring af stegemeven.

Le Clerc [la'kle:r], *Louis Auguste* (1688-99), fr. billedhugger. Virkede fra 1735 i Danm. ved det ny Christiansborg. Hår desuden udført *Drenget med Svanen* i Rosenborg Have (nu erstatset af Freunds fig.).

Leclerc [W>klær], *Philippe* (1902-47), fr. general. Efter eventyrlig flugt 1940 tilsluttet de Gaulle; fik kommando i Cameroun, deltog i Abessinienkrigen 1941, trængte 1942 gnm. Sahara frem til Tripolis, hvor L. jan. 1943 stølte til 8. armé. Deltog i invasionen i Normandiet 1944, trængte gnm. Lorraine og tog Strasbourg nov. 1944. 1945 til Indokina. Dræbt ved flyveulykke v. Oran. (Portr. sp. 2697).

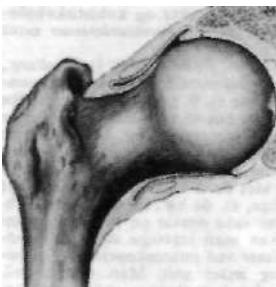
Leconte de Lisle [lækont'ds'lil], *Charles-Marie* (1818-94), fr. digter, fører for for »parnassismen«. Tilstræbte en upersonlig poesi hvilende på studier og med respekt for det håndværksmæssige arbejde med formen. Hans egne vers er

som mejslede i marmor, og skildrer bl. a. glansfuldt tropernes liv og fortidens kulturer med en pessimistisk grundsteming: *Poèmes antiques* (1852), *Poèmes barbares* (1862) o. a.

Le Corbusier [la korby'zje], pseud. for Charles Édouard Jeanneret (f. 1887), schw.-fr. arkitekt, maler og forfatter; opr. udd. som ingeniør. Som udgiver af tidsskriftet »*l'Esprit Nouveau*« kæmpede han for moderne funktionalistisk arkitektur og kunstsfattelse. *L'Esprit Nouveau* og *Nouvelle architecture* (1922), *Vart décoratif d'autour d'hui* (1922) *Urbanisme* (1925) og *Croisade* (1933) m. m. (Portræt).

Le Creusot [lakrø'zo], fr. by i dept. Saône-et-Loire; 24 000 indb. (1946). Stor stenkulsbrydning, bet. jern- og stålindustri. Centrum for den fr. rusningsindustri (Schneider). Fl. allierede luftangreb under 2. Verdenskrig, især 17. 10. 1942.

led (*junctura ossium*), med., forb. ml. skeletdele. 1) uægte 1 (synarthrosis), ml. de tilgrænsende knogler kommer i stand

Høftled.

ved en indskudt vævmasse af brusk el. bindevev og 2) ægte 1 (diarthrosis), hvor der ml. knoglernes bruskklædte endeflader er indskudt en 1-hule, som aflukskes af en 1-kapsel. I 1-hulen findes en ringe mængde vædske og kapselen forstærkes oftest af forsk. bånd (ligamenta). De ægte 1 inndeles i øvrigt efter ledfladernes form i: hængsel 1, tapl., spirali, kugel osv. Medens der i de uægte 1 kun foregår rokkende bevægelser med små udslag, vil der i de ægte 1 kunne foregå bevægelser om een, to el. fl. akser, og udslagene vil være betydeligt større.

Leda, i gr. mytol. en atolisk prinsesse til hvem Zeus kom i en svanes skikkelse. Med ham fik hun to æg, af det ene opstod Helena, af det andet de to dioskorer.

ledbetændelse (*arthroitis* el. *arthrosis*) findes akut og kronisk som følge af lokalinfektion el. s. f. af almenne infektioner (bl. a. gigtfeber, gonorrø, tuberkulose, sepsis). De lettere former helbredes oftest uden varigt men. Omdannes ledvædsken til materie, er 1 så udtalt, at operation er nødvendig; nu anv. også penicillinbehandling.

ledbælg, bælgfrugt, der ved tværvægge er delt i fl. rum.

leddegit, populær betegn. for en række former af gigt.

leddyrl (*Arthropoda*), den artsrigeste af alle dyrerækker. Omfatter foruden insekter: tusindben, spindlere og krebsdyr. Legemet leddelet, bæklædt m. et som regel veludviklet hudskelet, der enkelte led forsk., forsynet m. leddede lemmer, som oftest et veludviklet hovede m. følehorn og fl. par mundlemmer (kindbakker, kabber). Vækst foregår gnm. hudskefter. Nervesystemet på bugsidén; øjnene oftest sammensatte. Som regel særkonnéde, gennemløber oftest en forvandling.

ledeblokke, i istidsaflejninger fundne sten, hvis hjemsted er kendt. Anv. ved studiet af isens bevægelser.

Albert Lebrun.

Henry Le Châtelier.

Philippe Ledere.

Le Corbusier.

ledebu'rít, en eutektisk blanding af cement og kulstofindhold, findes i hvit støbefjern og nogle stålsorter.

ledeforstening, for en bestemt geol. zone karakter. forstening.

Leleganck [leidal'aŋk], Karel L. (1805-47), flamsk lyriker. Hovedværk *De drie zustersteden* (1846) (de tre søsterbyer (Antwerpen, Brugge og Gent)).

ledemotiv, et mus. motiv, der karakteriserer en person el. begivenhed i grammusik el. opera, og som citeres stykket igennem i allusion til den pågældende person el. begivenhed. En teknik der kulminerer i Wagners operaer.

ledemærke, to punkter i land, der holdt over et leder gnm. et farvand.

leder, dagbladsartikel af rasonnerende art. (oftest) skrevet af redaktionen og repræsenterende dennes ønskuelser om et aktuelt emne; som regel anbragt på fast fremtrædende plads i bladet.

ledetone, mus., i alm. betegn. for det 7. trin i skalaen - tertsen i dominanttrekklangen - der naturligt stræber hen imod grundtonen, tonika.

ledfrugt, en ved tværvægge ml. frøne delt, tør frugt, der ved modenheten deler sig på tværs i nøjagtige delfruger (ledbælg, ledskulpe). Eks: kiddike.

ledige penge, populær betegn. for den pengerieltighed, som opstod i Danm. under 2. Verdenskrig som flg. af nationalbankens af staten garanterede finansiering af ydelser til Tyskl. (i alt ca. 7,5 milliarder kr.).

lediggang Hvis en arbejdssør person p. gr. af vanemaessig 1, der må anses for selvskyldt, falder det off. til byrde, el. vedk. må antages ikke at såge at ernære sig på lovlig vis, kan der anv. straf, evt. i forbindelse med 1) tilhold om i indtil 5 år derefter at meddele politiet oplysninger om ophold og erhverv el. 2) anbringelse i tvangsarbejdsanstalt el. 1)

lediggang er Fandens hovedpude, efter lat. *otium est pulvinar diaboli*; skal stamme fra Kirkefaderen Ambrosius.

leding, den da værnepligt i middelalderen: Danm. var delt i distrikter, skipæn, der udstrædede og bemandede et skip. Underafdelingerne, havnene, stillede hver en beväbnad mand. Fra 12.-13. årh. aflosses 1 af en skat.

ledkapselbetændelse, d. s. s. synovitis.

ledkoraller (*isis*), hornkoraller, hvis skelet skiftevis består af horn- og kalkagtige ringe.

ledmus, små fritbevægelige legemer i et led bestående af brusk el. bruskbeklædte knogledede. Findes særlig ved en lidelse (osteochondritis), som giver anledning til afstdøning af smædele af ledbrusken.

Symptomerne er pludseligt optrædende smerte med aflåsning af ledet i en bestemt stilling el. indskrænkning af ledets bevægelser. I bør fjernes ved operation, hvis de generer.

ledningsbaner, bundter af nervetræde, der forbinder forsk. afsnit af centralnervesystemet og altså udgør en del af dette.

ledningsevne for elektr. strøm er den reciproke værdi af den elektr. ledning - modstand.

ledningsstrenge, de til ledning afvand og næringsstoffer særligt udviklede anat. elementer hos højere planter. Består af vedkar og sører, evt. ledsaget af afstivende tæveceller.

ledorme (*Annelida*), dyrerække, karakteristisk ved, at legemet består af et stort

antal overvejende ensartede led. Leddelingen gør sig også gældende i den indre bygning. Munden, der fører ind til et ofte udskydeligt svælg, i foreenden, gattet i bagenden. Nervesystemet under tarmkanalen m. en nerveknude i hvert led, hjertet på rygsiden. Ekskretionsorganerne fømreklaede rør, oftest et par i hvert led. Omfatter børsteorme og igler.

(edovejen (eng. [laidou-, li:dou]), vej fra Ledo i NØ-Assam til Burmavejen (N. f. Lashio), anlagt 1941-febr. 1945 for at erstatte den af japanerne afbrudte del af Burma vejen.

Ledreborg [lædrø:bɔr], hovedgård SV f. Roskilde, oprettet 1663 under navnet Lejregård af rentemester Henrik Müller, 1740 købt af Joh. Ludv. Holstein, 1746-1926 grevskab; stedse gået i arv

fi

optør 1740-55 over den gamle Lejregård; arkitekter J. C. Krieger og L. Thura; Nic. Eigtved medvirkede ved den indre udsmykning; portbygn. fra ca. 1790. Fredet i kl. A. S. m. den terrasse-, formede have og den 7 km lange, naturfrede Ledreborg Allé og af barok tidens formestre herregårdsanlæg.

ledresktion (lat. *resecio* afskeering), en ledoperation, hvorfed ledenderne el. ledkaplen fjernes; bevirker sammenveksning af knogleenderne, så ledet bliver stift. Udføres oftest ved tuberkulose.

Ledru-Rollin [la'dry r'Dlc], Alexandre (1807-74), fr. politiker. Radikal oppositionsmand; bidrog 1848 til republikkens sejr og alm. valgret.

ledskred, *luksatlon*, lésion, hvorved ledkaplen spranges, og ledenderne tvinges fra hinanden, oftest i skulder og tommefinger. Reponeres under bedøvelse og behandles derefter først med ro.

ledspindlere (*Arthro'gastra*), forældet fællesbetegn. for skorpioner, mosseskorpioner og mejere.

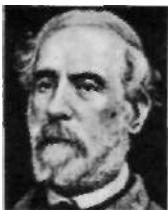
ledstvidh el. *ankyhse*. Oftest forårsaget af sammenveksning af knogleenderne (ossos 1) el. skrumpling af ledkaplen (fibros 1), kan opstå efter ledbetændelser el. knoglebrud i led. Efter bandaging af knoglebrud kan der opstå forbigående 1.

ledtuberkulose, tuberkuløs, kronisk ledbetændelse, hyppigt hos børn. Symptomer: smerte i ledet, indskranket betægtelighed og hævelse, undertidneden materialeamslinger og fisteldannelse. Behandling ved langvarig gibbsbandage el. ved resekion, d. v. s. fjernelse af det tuberkuløse væv.

Leduc's storm [ls'dyk-] (angivet 1902 af den fr. fysiker *Nicolas Leduc*), en i lægevidensk. benyttet spec. form af jævnstrøm, der affrydes ca. 100 gange i sek.

ledvand (*hydrarthron*), vædksæansamling i ledhuler, oftest i knæleddet. Kan skyldes en tidl. blødning i ledet, overanstrengelede ledhuler, ledmus, simple betændelser el. tuberkulose og syfilis. Behandles med el. kir. alt efter årsagen.

Ledøje kirke, SV f. Ballerup, opført ca. 1225 som privat kapel af ukendt herremand, hvis gård har været sammenbyg-

Robert E. Lee.

Franz Lehár.

Orla Lehmann.

G. W. Leibniz.

get m. kirken (nu sognekirke). Arkitektonisk maerkelig som Dann's eneste dobbeltkapel. Hvelvingerne i underkirken skib bæres af 4 smukke sojler (import fra Belgien), hvormellem der er åbent til overkirken, hvis sojler og hvælv dog stammer fra en restaurering 1887-92. - Matriale: munkesteng og kridtkvadre.

Lee [ti:], Robert E. (1807-70), armer, general. Af godejerslægten fra Virginia; fra 1862 øverstkommanderende f. Sydstaterne her. Fremragende strateg, langsomt vigtende mod overmagten, måtte apr. 1865 rømme Richmond og kapitulerede s. måned til Grant. (Portrait).

Leeb [le:p], Wilhelm Ritter von (f. 1876), ty. general. Kommanderede på Vestfronten i stilstandssperioden 1939-40, derpå v. offensiven maj 1940 chef f. sydligste armegruppe. 1941-42 leder af nordligste armegruppe på Østronden. Fanges 1945. Idømt 3 års fængsel 1948 v. krigsforbryderproces.

Leeds [li:dz], stor industriby i Yorkshire, N-Engl. 502 000 indb. (1948). Jernbane-, vej- og kanalknudepunkt. Centrum for Yorkshires ulindustri; endv. anden tekstilindustri, skotøj-, glas-, lervare- og metalindustri (dampmaskiner, værkøj, landbrugsmaskiner). I omegnen kul- og jernlejer. Univ. (grl. 1904).

Leeds, Duke of, d. s. s. Danby, Earl of. **Leese** [li:z], Sir Oliver William Hargrave (f. 1894), brit. generalofficer. 1942 i N-Afr. under Montgomery, hvem han jan. 1944 afløste som chef f. 8. armé (Ital.), Nov. 1944-sept. 1945 øv. kommand. i Burma, derefter til sept. 1946 i Ø-Engl.

Leeuwarden [ie:va:rd3] [le:u:-], hovedstad i holl. prov. Friesland; 76 000 indb. (1947). Guld- og solvvarerindustri. Store kreaturmærker.

Leeuwenhoek [le:vanhu:k], Anton van (1632-1723), holl. naturforsker; fremstillede primitive mikroskoper, som dog kunne forstørre indtil ca. 300 gange, lagt tog og beskrev blodets kredslob i haletudsens hale, de røde blodlegemer, spermatozoer, protozoer, gærceller o. m. a. og er den første, der med sikkerhed har set bakterier.

Leeuwin, Kap ['luin, 'lu:in], Australs SV-forbjer, S f. Perth.

Leeward Islands [li:wad 'ailondz], 1) eng. navn på Øerne under Vinden (fr. Iles sous-le-Vent) i Stillehavet; 2) den nordl. del af De Små Antiller (kort se Vestindien), omdattende a) de brit. L., hvoraf Virgin Islands, Antigua, Montserrat og St. Christopher er vigtigst, b) USA's Virgin Islands, tidl. Da. Vestindien, c) tre små holl. øer (St. Martin, Saba, St. Eustatius), d) den fr. koloni Guadeloupe. Klimaet er tropisk; nedbøren jaevnt fordelt på årstiderne. Befolkningen består af negre og mulatter. Der produceres især sukker, bomuld og citroner. Vigtigste havnebyer er Charlotte Amalie på St. Thomas, St. John's på Antigua, Basseterre på St. Kitts og Pointe-a-Pitre på Guadeloupe.

Le Fanu ['ta:fanjū], Joseph Sheridan (1814-73), irsk forfatter af rædselsromancer; *The House by the Churchyard* (1863), *Linda Silas* (1864), o. a. samt digte.

Lefebvre [U'fe:vrl], Jules (1836-1912), fr. maler. Hovedværket *Sandheden*, en nogen kyninde med et spejl i den oprakte højre hånd, fængsler ved den maleriske behandling i tilknytn. til Leonardsos stil-mato-teknik.

Leffler, Anne Charlotte (1849-92), sv. forfatterinde. Påvirket af Strindberg; vakte

opsigt med den naturalistiske novelle-saml. *Ur livet* (1882-83), et indlæg i kvindesagen, hvori fantasien er underordnet tendensen.

leg, psyk., legemlig el. sjælelig aktivitet, som udfoldes alene for den fornøjelses skyld, som den medfører.

leg, fiskenes forplantningsakt. Hver fiskeart har sin legetid og sine legeområder. Hannen er hos mange arter stærkt farvet el. særlig udstyret under 1.

leg, [la:g] (eng.), ben. I cricket betegn. for siden til venstre for gerdespilleren (nærmest ved hans ben i slagstillingen).

lega'ti (lat. *legalis* lovlig), 1) mods. illegal; 2) hvad der følger af lovens mods. a) hvad der er påbødt ved admin. forskrift, b) hvad der fastslås ved privat viljeskrælling (f. eks. 1. arv mods. arv i h. t. testamente).

legalisation (lat. *legalis* lovlig), lovliggørelse; 1) afhjælpning af en bestående ulovlighed; 2) bekræftelse af en underskrifts ægthed, meddelt af en ofTentl. myndighed.

legali'te (lat. *legalis* lovlig), lovmaessig retmæssighed. Hos Kant: handlings ydre overensstemmelse med moralloven. Mods. moralitet.

legalitetsprincippet, princippet om, at den ofTentl. anklagemyndighed skal rejse tiltale i enhver sag, som må formodes at ville føre til domfældelse; mods. opportunitetsprincippet, hvorefter tiltale kan falades.

Le Gallienne [ls'gäjjæn], Eva (f. 1899), armer, skuespillerinde af da. slægt. Deb. 1914. Grl. 1926 Civic Repertory Theatre i New York, hvor hun har fremført nord. skuespil, først og fremmest Ibsen.

legal servitut, en i lovgivningen fastsat indskrænkning i en ejers rådighed.

Le Gascon [ls'ga:sk.] (omkr. 1620-50), fr. bogbinder, som v. hj. af fine, punktere linier skabte en filigranagtig dekoration, 1-stilen.

leg a't (lat. *legare* testamentere), 1) ydelse, der i henh. t. testamentarisk bestemmelse skal tilfælde en person (*lega'ta'r*), der ikke som arving har del i bestyrelsen af dødsboet el. kan overtage testators gæld; 2) formue, henlagt til et vist øjemed.

leg'a't (lat. *legatus* udsending), 1) i det gi. Rom: a) gesandt; b) høj officer (legionschef). 2) Nu: pavlig gesandt.

legation (lat. *legare* udsende som gesandt), d. s. s. gesandtskab.

legationsråd, titel, der kan gives tjenestemand i diplomati, oftest ældste legationssekretær ved et gesandtskab.

legationssekretær, en ved et gesandtskab ansat tjenestemand af den diplomatiske karriere.

le'gato (ital. bundet), *mus.*, betegner, at tonerne skal følge lige efter hinanden uden ophold; i noteskriften markeret ved en bu'e.

legediagnostik, et psykoanalytisk hjælpemidstil til gnm. leg at finde årsager til vanskelige børns konflikter. Efterfølges naturligt af legeterapien.

legemsbeskadigelse, der har medført skade på legeme el. helbred, straffes normalt med hæfte el. fængsel indtil 3 år. Er 1 begået ofv. sageslos person el. under andre kvalificerende omstændigheder, er straffen fængsel indtil 8 år. Grov 1 (berøvels af synet, hørelsen, forplantningsevnen m. m.) straffes med fængsel fra 1 til 12 år. Også uagtsum 1 er strafbar.

legemsstraf, straf, der er rettet imod den domfældtes legeme, f. eks. pryl, afhugning af lemmer. Afskaffet i moderne da-

ret, også i form af pryl som disciplinærstraf i fængslerne.

legemstemperatur, teoretisk den gnost. temp. af hele legemet. I praksis bruges temp., målt i endetarmen. Hos mennesket i hvile normalt 36,5°-37,5°C, svindende fra morgen til aften; under arbejde højere 1. alt. efter arbejdets sværhed, op til 39-40°C. 1 holdes indenfor normale grænser ved varmereguleringen, styret af et centrum i hjernen. Under sygdom indstilles 1 på et højere niveau: feber.

legemstyper, se konstitutionstyper.

legen'da'risk, legendeagtig, sagnagtig.

legende (lat. *legenda* hvad der bør læses), 1) lit., opr. alle de til opklaring ved gudstjenesten bestemte tekster, spec. helgen- og martyrbioogr. Siden udvides bet. af 1 til at omfatte enhver »hist.« betragning af underfuld art. - Særlig berømt inden for middelalderens rige 1-digning er saml. »Legenda aurea« (Den Gyldne L) ved arkæbispen Jacobus de Voragine (d. 1298). Herder og romantikken genvakte sansen for 1 i protestantiske lande. Da. 1-samlinger er tilvejebragt af C. J. Brandt og H. Olrik. 2) *mus.*, en kompositionssform af lyrisk-episk indhold, også overført på ren instrumentalmusik.

leg'er ['le:yar], spillemand og gøgler ved vikingetidens og middelalderens hoffer.

Lege [le'3e], Fernand (f. 1881), fr. maler. Har malet abstrakte og kubistiske billeder, bl. a. serien *Formvariationer* samt *Kvinde i Blåt*.

le'ge'ring (lat. *ligare* binde), 1) metallurg., blanding med metaliske egenskaber, sammenstaf af to el. fl. grundstoffer, af hvilke mindst det ene er et metal. Hvis der er to el. tre 1-skomponenter, taler man om henh. binære og ternære 1. Komponenterne kan danne faste oplosn. med hinanden, idet de er hælt el. delvis gensidigt oploselige, el. de kshd indgå i kern. forb. Hvis der ikke opstår en homogen blanding, kan man igættage de enkelte adskilte faser ved mikroskopering af et poleret og setset snit. Man skelner ml. ælt el. der kan formas ved smedning, valsning, trækning osv., og støbetal, som kan formgives ved støbning. Kun få metaller, deribl. kobber og bly, anv. i omrent ren tilstand. Døl afger fleste værkstoffer er 1. ved hvis fremstilling man tilstræber forbedringer m. h. til styrke, korrosionsfasthed, bearbejdelighed, udseende, pris m. m. 2) i *husholdning*: jævnning af suppe el. sovs ved tilstætning af æggeblomme.

legestue, landsbygdommens vintergilde, der blev holdt inden døre i tiden fra mikkelsdag (28. sept.) til pins.

leges Visigo'thorum (lat: vestgoternes love), de for det vestgotiske rige gjid. love, af hvilke den ældste, der indeholder germ. ret, går tilbage til ca. 475 e. Kr. For de rom. borgere i riget gjaldt siden 506 den sak. lex Romana Visigothorum. Senere udvirkedes forskellen mel. germ. og rom. ret i det vestgotiske rige.

legeterapi, psykoanalytisk behandlingsmetode af børn, der i leg ledes til at afvægere deres aggressioner.

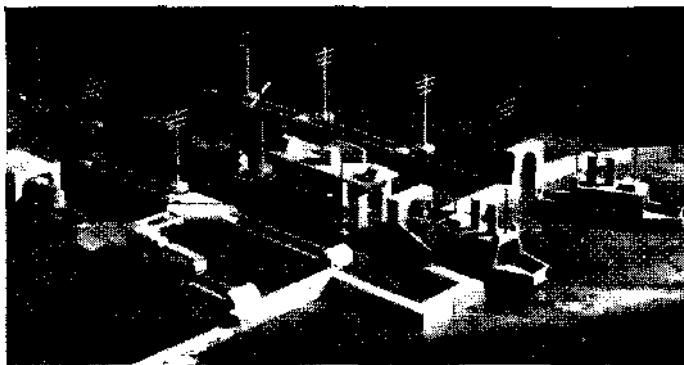
legetøj, genstand til at more og beskæftige børn. Primitive former kendies allerede i oldtiden. I 16. årh. tog 1-industrien opsving i Tysk., hvorfra også Danmark i lange tider importerede det meste 1: dyr, huse, dukker, mest fremstillet som husflidsarb., det mek. 1. dog som industrivare. Gnm. århundreder var 1 udelukkende en miniaturegengivelse af de voksne verden, først i nyere tid har man under indflydelse af den mod. psykologi skabt det enkle 1, der taler til barnets fantasii. På dette område er Kay Bojesen med sit træ-Iførende i Danmark. (III. sp. 2701).

Legge [la:g], James (1815-97), eng. sinolog. Grundlæggende oversættelser af de kin. klassikere.

leggi'ero [le'd:3æro] (ital.), *mus.*, let, med let anslag i klaverspil.

Leghorn [læghɔ:n], eng. navn på Livorno. **leghorns** [læghɔ:nz] (eng. *Leghorn* Livorno) (høns), internat, betegn. for italienerne.

legio (lat: legion), stor mængde, utallig. **legi'o'n** (lat. *legio*), hovedafdeling i den

Legetøj. Kay Bojesens togserie.

rom. hær (3200-6000 mand), delt i 10 kohorter à 3 manipler à 2 centurier.

Legion d'honneur [le'sjø ða'nu:r], det fr. navn på Æreslegionen.

legion étrangère [le'ʒjɔ̃ ët'rð'zæ:r] (fr.), det off. navn på den fr. fremmedlegion.

Legion of Merit [l'hd̩san av 'merit] (eng.: fortjenst-legionen),

USA-orden; gives til udlandinge og for krigsført. Stiftet 1942. 4 klasser.

legio'næ'r (lat. *legionarius*), soldat i en legion.

'legislati've (lat. *legis lat'io* lovforslag), vedr. lovgivningen.

Legion of Merit.

legista'tu'r (fr., fra lat.), lovgivning; den lovgivende myndighed.

le'gisme (lat. *lex lov*), holden sig til loven (bogstav). - le'gist, den, der er kyndig i den romerske ret; mods. kanonist.

legi'ti'm (lat. *legitimus*, af *lex lov*), lovlig, retsydlig, afgodfødt, legiti'me're, gøre lovlig, tildelde ægtebarns rettigheder; godtgøre et forholds rigtighed.

legitimition (fr. af mlat. *legitimation* = gode legitim), en persons adgang til at opträde på en andens vegne med forbindende virkning for denne.

legitimationskort, identitettskort udstedt af folkeregistrene efter ty. krav under besættelsen; 1 indførtes 6. 7. 1941 for Jylland undt. østl. Jyll. fra grænsen til Vejle Fjord, 25. 5. 1943 også for Bornholm, 29. 5. 1944 for hele Damm.; skulle altid medføres af alle da. statsborgere over 15 år. Udlandinge skulle altid medføre pas.

legitimationspapir, 1) bevis for, at en person har en vis legitimation, f. eks. garderobemærker, garanti-beviser for indskrevet rejsegods; 2) bevis for en persons identitet.

legiti mister (lat. *legitimus* lovlig), tilhængere af fyrstemagt, der grundes ikke på folkesværænet, men på legitime rettigheder; arveret, traktatmæssig anerkendelse. I Fr. parti, der efter 1830 ønskede Bourbonerne tilbage.

legitimitet (lat. *legitimus* lovlig), lovlighed.

legitimetsprincip, grundsetningen om, at kun sådanne tilstande og ordninger, der kan karakteriseres som "lovlige", bør anerkendes. Princippet spillede en bet. rolle på Wienerkongressen 1814-15 og førte til, at man i vidt omfang genindførte staternes grænser fra tiden før Napoleonskrigene uden hensyn til de opståede nationale bevaegelser.

Legnano [le'nja:l], i tal. by 25 km NV f. Milano; 32000 indb. (1936). Bomulds- og maskinindustri. Her led Frederik Barbossa nederlag mod delomber, byer 1176.

Legnica [lja'gnjitsa], ty. *Liegnitz*, by i Slask (Slesien), Polen, VNV f. Wroclaw (Breslau); 24 000 indb. (1946). Jernbanecentrum med handel og industri. Po. 1945. 1241 sejrede mongolerhær ved L over schlesiske styrker, men opgav yderligere fremstød.

legno, se col 1.

légoa [læ'gwa], ældre portug. mil = 3 milhas = 6196,96 m.

Le Goffic [lø'gofik], Charles (1863-1932) fr. digter og kritiker; digte og romaner med emner fra Bretagne.

Legros [lø'grø], Pierre (1666-1719), fr. billedhugger, elev af faderen *Pierre L. d. aelde*; tilsluttede sig i Rom højbarokken og udførte fl. arbejder til rom. kirker.

legua [læ'gwal], ældre sp. mil — 5572,7 m.

legu'a'ner [caribisk *iguana*], fællesbetegn. for de 2 øglefam. agamer og iguaner.

légumes [læ'gym], fr., grønsager,

legu'mi'n, æggeomhvidestof, der findes i frøene hos bælgplanter.

Leh (eng. [læ:l]), hovedby i Ladakh, O-Kashmir, på vejen til Tibet.

Lehár [læ:hɑ:r], Franz (1870-1948), ung. ostr. operettkomp. Deb. 1896 med operaen *Kukuska*. 1905 vandt han verdensberømmelse med operetten *Den Glade Enke* (Kbh. 1906). Sænre fulgte *Greven af Luxembourg* (1909, Kbh. 1910) og *Zigeunerblod* (1910, Kbh. s. å.). Med *Paganini* (1925) forlod han den gengænge operettetone og skrev »store operetter«, der kraevde operatørerne, og som hver har sin schlager, der binder det hele ledemotivisk sammen. Således *Du bist mein ganzes Herz* i *Land des Lächelns* og *O, Mädchen, mein Madchen* i *Friederike* (1928), der handler om Goethes umgangs-eventyr i Sesenhorn. (Portrait sp. 2698).

Le Havre [la'ə:vri], fr. havneby ved Seine-mündingen; 107 000 indb. (1946; 1936: 164 000). Vigtig havneby, udhavn for Paris. I 16. árh. Aug.-sept. 1944 svære ødelægg. v. allierede flyveangreb, kapitulerede 12. 8. 1944.

Lehman [li'man], Herbert (f. 1878), amer. politiker og finansmand. 1932-42 guvernør for staten New York. Ledede 1942-43 USA's hjælp til udlandet. 1943-1946 generaldirektør for UNRRA; afløst af LaGuardia.

Lehmann, Alfred (1858-1921), da. eksperimentalpsykolog. Gr. 1886 psykologisk laboratorium ved Khb.s Univ., prof. smst. 1910. Hovedværk: *Hovedlovene for det Mennesk. Følelsesliv* (1892), *Overtro og Troldom* (1896), *De Sjæelige Tilstanden Legemlige Ytringer* (1898), *Grundzuge der Psychophysiologie* (1912) og *Størst Udvittye af Legemligt og Åndeligt Arbejde* (1919).

Lehmann, Edvard (1862-1930), da. religionshistoriker. 1900 docent ved Khb.s Univ., 1910 prof. i Berlin, 1913-27 i Lund. Speciale: parisismen.

Lehmann, Inge (f. 1888), da. geofysiker. Statsgeodat og chef for seismisk afd. v. Geod. Institut fra 1928. Har skrevet fl. bet. afd. om seismol. emner.

Le'hman', Johannes (f. 1896), da. forfatter. Østrigsk dr. phil. Omfattende industrihist. forf. skab og forsk. litt. virksomhed i det nord. samarbejdesinteresse, bl. a. *Mend i Norden* (1938).

Lehmann [læ'imæn], John (1907), eng. digter og essayist. Gr. og red. af tidsskr. *New Writing* og *Penguin New Writing* (1940 ff). Digte: *A Garden Revisited* (1931) o. a.

Le'hman', Karl (f. 1897), da. kirurg.

Souschef v. Da. Røde Kors' ambulance i Finl. 1939-40. Overkirur v. St. Lukas Stiftelse 1942.

Lehmann [læ:-], Lotte (f. 1885), ty. opera-sangerinde (lyrisk og dram. soprán). Deb. 1910 i Hamburg. 1938 amer. statsborger.

Le'hman', Orla (1810-70), da. politiker. Søn af ty. embedsmænd i kom-mercekollegiet Martin L. Jurist, liberal, bidrog 1839 til at oprette »Fædrelandet« som dagblad. 1840erne den mest fremtrædende lib. agitator, blændede ved sine taleevner, opfordrede bondestanden til at slutte sig til borgernes ønske om fri forfatning (Falsterblad 1841, forte t. fængselsstraf 1842); rejste 1842 kravet om Dann. til Ejderen; ivrig skandinav (tale i Ridehuset 1845). Ledende taler i Casino 20. 3. 1848, affattede henvedelsen til Fred. 7. fra borgerrepræs. Min. u. p. marts-nov. 1848, bidrog til udformning af Monrads grundlovsudkast. Amtm. (Vejle) dec. 1848-1861, skarpt ejderdansk, trætte tilbage for Hall i alm. debat, ledet for Nat.-lib. i Landstinget efter 1853. Indenrigsmin. 1861-63, sogte at drive Hall til Ejderpolitik, arb. f. skandinav. union. Efter afgang dec. 1863 og nederlaget 1864 modarbejdede L. bondevennerne; hårdt skuffet, da revanchehåb brast ved Frankrigs nederlag 1870. (Portrait sp. 2699).

Lehmann [læimsn], Rosamond (f. 1903), eng. forfatterinde. Giver i sine romaner fint poet. og psyk. kvindeportrætter, f. eks. i debutbogen *Dusty Answer* (1927, da. *Svævende Svar* 1943).

Lehmbrock [læ:m̩k], Wilhelm (1881-1919), ty. billedhugger. Tilstræbte i sine arb. at legemliggøre sjælelige tilstande; særlig påfaldende v. hans ekspressionistiske fig. er deres langstrakte *Kvinde* (1910 og 14), *Siddende Yingling* (1916-18), *Mor og Barn* (1917).

Lehnshkov, hovedgård SV f. Svendborg, nævnt fra 1412, fra 1727 under Hvilkilde, 1781 del af baronet Lehn, ved hvis aflossning 1925 L bortsolges.

Lehtonen [læ:tænnæn], Aleksi (f. 1891), fi. teolog. docent, pastoralteologisk forf. 1934 biskop i Tampere, 1945 ærkebiskop i Turku.

Lehtonen [læ:tænnæn], Joel (1881-1934), fi. forfatter. Fortrolighed med vester. kulturliv er forudsætningen for L-s rigt facetterede, intellektuelle forf. skab. Hovedværk: smuglerromanen *Odemarkens barn* 1-2 (1919-20, sv. 1935).

lei [le:i], flertal af *leu*, rum. mónt.

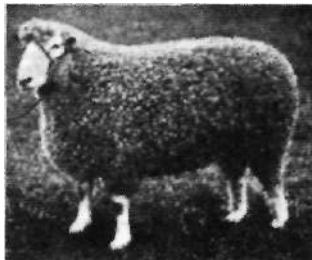
Leibl [laibal], Wilhelm (1844-1900), ty. maler. Lærte i München Courbet at kende og fulgte med denne til Paris 1869. Har malet fint gennemarbejdede og sikret tegnede folkelivsbilleder af ty. og tirolske bønder. Portrætter.

Leibniz [-nits], Gottfried Wilhelm (1646-1716), ty. filosof. Gr. i talr. fragmenter logistikken og udviklede i *Système nouvauela nature* (1695), *Théodicee* (1710), *La Monadologie* (1714) og *Nouveaux Essais sur l'Entendement humain* (udg. 1765) en idealistisk metafysik, if. hvilken verden er dannet af andelige enhedsvæsener (monader), hvis væsen er kraft og som forekommer med alle mulige grader af bevidsthed fra de materielle legemsren og ejeblikkelige fornemmelsel til Guds altomfattende bevidsthed. Lagde stor vægt på de kontinuerlige overgange, bl. a. fra ubevist til bevidste tilstande. Opstillede teorien om den præstabilerede harmoni og søgte at vise, at denne verden er den bedst mulige (mod hvilken opfatelse Voltaire polemiserede i *Candide*). (Portrait sp. 2699).

Leica (efter firmanavnet *Leitz* — camera), fot. småbilledkamera. L anv. kinofilm.

Leicester [læstə], by i Midt-Engl. ØNO f. Birmingham. 280 000 indb. (1948). Store trikotagefabrikker. Endv. fabrikation af skoøj, tekstilmaskiner, optiske og videnskabelige instrumenter m. v. Leicester [læstə] el. dishley, eng. lang-

uldet førerace, der har haft bet. for danselsen af adsk. nyere racer.

Leicester [læsts], Robert Dudley, jarl af (1532-88), dronning Elisabeth af Engls yndling trods personlige skavanker og uduelig hærledelse i Nederlandene 1583-87.

Leicestershire [læstajia], grevskab i Midt-Engl. 2156 km²; 618 000 indb. (1948).

Leiden (Leyden) [teis, teidal], by i Holl. prov. S-Holl. ved Gamle Rhin; 86 000 indb. (1947). Tekstilindustri og handel

Leiden. Aan het Calgewater.

med landbrugsprodukter. L univ. er det førende i Holl., grl. 1575 som belønning for L-s udholdenheden under spansernes belejring 1573-74. L er en gammeldags by med kanaler og volde, rig på renæssance- og barokbygning.

'Leidenfrosts forsøg består i at vandræber kan bestå i nogen tid på en fl. hundrede grader varm metalplade, fordi de holdes svævende af et isolerende damplag. Iagttaget af den ty. læge J. G. Leidenfrost (1715-94).

'Leidnerflaske, den ældste form for en elektr. kondensator, bestående af et cylinderglas belagt med stanniol udvendig og '^ffist indvendig undtagen på en i i bred ferniseret rand overen. j. M. L. 1, der kan tåle at oplades til j.m. L. høje spændinger, er konstrueret i Leiden ca. 1745.

Leie [læia], fr. Lys, 214 km. 1. biflod til Schelde, V-Belg.

Leif den Lykkelige, søn af Grønlands opdager Erik den Røde, opdagede, måske som den første, Amerika (Vinland) år 1000, da L var slæbt ud af kurs på vej til Grøn-flaske land.

Leigh [li:], by i NV-Engl. V f. Manchester. 48 000 indb. (1948). Kulgruber. Bomuldsglasindustri.

Leigh [li:], Vivien (f. 1914), eng. skuespillerinde. Deb. 1936, spillede 1937 Ophelia i eng. Hamletfremførelse på Kronborg. Filmdebut 1934 og siden da i et vidstrakt repertoire i eng. og amer. teater og film, bl. a. i »Borte med Blæsten« (1939) og »Cæsar og Cleopatra« (1945). G. m. Lawrence Olivier.

Leighton [teitn], Frederick (1830-96), eng. malec og billedhugger. Har maleet figurbilleder, bl. a. »Cimabues Madonna føres i Procession. Marmorskulpturen

Atlet, der Kæmper med en Slange findes i glyptoteket, Khb.

Leine, 281 km l. biflod til Aller; udspringer på Eichsfeld.

Leino [læi-], Eino (1878-1926), fi. forfatter. Alsdigt produktion af digte, dramer, romaner og overs.; betydeligt er L-s folkeviseprægede lyrik i saml. *Helkavirsid* 1-2 (1903-16).

Leino [læi-], Yrjo (f. 1900), fi. politiker. Kommunist, fremtrædende bl. Folkedemokraterne; min. u. p. nov. 1944-apr. 1945, derpå indenrigsmin. Angrebet f. vilkårlige fængslinger og ledelsen af politiet 1946. Efter mistillidsvotum i rigsrd. måtte L efter Paasikivis krav træde tilbage maj 1948. G. m. den kommun. redaktør Heritta Kuusinen, en datter af Otto K.

Leinsdorf, Erich (f. 1912), østr. kapelmester, assistent hos Toscanini 1935-37. Kapelmester ved Metropolitan Opera 1938, ved Cleveland Orchestra 1943.

Leinster [linsta, 'lensta] (irsk: *Laigh-neach*), sydøstl. prov. i Eire. 19 614 km²; 1280 000 indb. (1946). Omfatter grevskaberne Carlow, Dublin, Kildare, Kilkenny, Laoighis, Longford, Louth, Meath, Offaly, Westmeath, Wexford og Wicklow.

Leipzig [laipitsix], ty. by i Sachsen; 707 000 indb. (1939). Internat, værmesser, tidl. hovedsæde for den ty. bog- og pelshandel. Kendt for sit musik- og kunstn. Trafikkundepunkt m. v. Ca. 30% ødelagt under 2. Verdenskrig (især indre by). - Historie. Opr. grl. af sorberne, tysk i 10.-11. årh. Fik ca. 1500 omfattende handelsprivilegier og blev hovedhandelsplads for forbindelsen østover: Leipzigermesserne. Hårdt omstridt i 30-års-krigen, men forblev et af Tyskls vigtigste handelscenter, fra ca. 1700 berømt boghdl.- og forlagsby. - Sletterne omkr. L har været skeueplads for en række slag, således Breitenfeld 1631, Lutzen 1632, 2. slag ved Breitenfeld 1642, 16.-19. 10. 1813 blev Napoleon ved L slægt afgørende af østr.-preuss.-russ.-sv. styrker (»folkslaget«). 19. 4. 1945 blev L indtaget af amerikanerne.

Leiria [læriä], portug. by i prov. Estremadura, 120 km NNO f. Lisboa; 7200 indb. (1940).

Leishmania [li:J], (efter d. eng. læge W. B. Leishman (1865-1926)), en ganske lille protozo (flagellat), årsag til visse tropesygdomme.

'Leisner, Enni (f. 1889), ty. sangerinde (alt). 1912-21 ved Berlins opera; har senere optrådt som koncertsangerinde.

Leistikow [-ko:], Walter (1865-1908), ty. maler. Har skildret de nordty. fyrtreskoves dystre melankoli. Kunsthåndværk i jugendstil.

Leith [li:/], havnebydel i Edinburgh, Sko ti. Leitha [laita], 178 km l. østr. biflod til Donau, opstår ved forening af to arme, Schwarza og Pitten, S f. Wiener-Neustadt.

'Leitha-Ge'birge [-gal], østr. bjergkæde (indtil 480 m h.), adskiller Wien-bækkenet fra Den Øvreung. Slette.

Leitmeritz ['laitmarits], ty. navn på

Litoměřice, Czechoslov.

Leitrim [li:trim], irsk. *Liatrodrum*, grevskab i prov. Connacht, NV-Eire; 1525 km²; 45 000 indb. (1946).

Leitz, Ernst, ty. optisk fabrik i Wetzlar, grl. 1849. Havde indtil 1940 leveret 63 % af Tyskls saml. eksport af optiske artikler. Prod. bl. a. Leica-apparater (saml. prod. til 1948: 470 000), mikroskop (saml. prod. til 1948: 400 000). Antal arbejdere og funktionærer: 3500 (1948).

Leix [li:s], tidl. navn for det irske grev-

skab Laoighis.

Leioxes [lái'løi], kunstigt anlagt portug. havn for oceanskibe 9 km NW f. Pártó; indgår i byen Matozinhos.

lejde (mnyt., sml. ældre da. lejde lede, led-sage), tilsagn om beskyttelse.

•lejder (ty. *Leiter* stige), sov., 1) stige el. trappe; 2) tov, langs hvilket et stagsel hejses el. nedhaltes.

lejde-trafik, neutrale skibes sejlads under fri lejde fra de krigsførende magter gennem disse blokader. Under 2. Verdens-

krig særligt om sv. skibes sejlads ml. oversøiske havne og Göteborg i h. t. aftale i hvert enkelt tilf. med Engl. og Tysk.

leje, aftale om brug af fast ejendom el. løsre mod vederlag. De vigtigste regler om 1 af boliger, lokaler, der benyttes til erhvervsmæssig virksomhed og forretningslokaler indeholder i lovbekendt-gørelser af 6. 9. 1947.

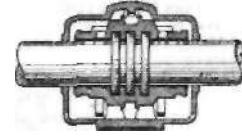
leje, 1) tekn., maskindel, der anv. til at bære og styre en aksel;

bære-, tvær- el. radiali *sEifSpitUX* optager tværkrafter, ak. *JjS7z^*^** sial-el. trykl aksialkraf *MMSOSUMVI*.

Lejelejer er leje- *S^BQ/Ejjlj* fladen gerne en ofte del Uiloj^*A* Basi pande af bronze el. ud- *x^oQ^P* støbt med hvitmetal. ****

Kami er aksial m. frem- *Pendul-*
springende ringe på ak- *kugleleje.*

Lejelejer er kaml med indstillelige glide- *Michell-*I** er kaml klodser m. stor bæreevne. Kugle- og rullel. kan hærdede stålklugler -ruller ml. akslen og yderdele af 1. 1 smøres i reglen m. olie el. smørefedt. Ved mange

Kamleje.

maskiner anv. tryk- el. cirkulations- smøring; 2) mil-, i en kanon den del af det hule rum, hvori projektilet anbringes.

Lejebibliotek, tidl. både offentl. og priv. underholdningsbibl., der udlånede bøger mod betaling; nu kun erhvervsmæssigt drevet udlånsbibl.

lejehus, ejendom på mindst '/% ha, der hører under en større ejendom og anvendes til husmandsbruk.

lejemetal, metalleringer, der benyttes til udformning af leje (»pander«). Selvom lejet smøres, skal 1-s hårdhed og kornstruktur give ringe friktion og mindst mulige slid på akslen. Støbemer er anvendelig p. gr. af dens graftindhold; endv. anv. bronzer og i flyvemaskiner aluminium. Hvitmetaller (lejemetal, der overvejende indeholder tin, bly, antimon, evt. zink) er særlig velegnede som 1.

lejemål, aftale om leje.

lejemål, i ældre retsprog samleje uden for aegtskab. Straffen herfor blev først endelig ophevet 1812.

lejested (erts- el. malm), steder, hvor der forekommer malme i brydeværdige mængder; primære 1 er sådanne, hvor malmen findes, hvor den opr. er dannet (som eruptiv, sediment, krystallinsk skifer el. i malmgangen); sekundære 1 opstår ved forvirring af de primære, transport af materialet (oftest af vand) og afsætning på et andet sted (flodsand osv.). Ædle metaller og ædelsten udvindes særlig af sekundære 1.

lejesæd, kornafrøde, der ikke kan holde sig stående til høst, men lægger sig mere el. mindre hen ad jorden. Årsagen kan være for stærk gødskning, sygdomsangreb el. at sorten ikke er tilstrækkelig stivstrædt.

lejetropper, 1) hvervede folk; 2) tropper, der udlejes til andet land.

•leje (mnyt., fra gr.-lat. *lagoona* flaske) el. *legel*, cylindrisk botte til opbevaring af drikke; af større diameter end højde, med taphul på den runde side og indrettet til at bæres i en snor, for at den kan føres med ved markarbejdet.

Lejre, landsby V f. Roskilde. Skal i oldtiden have været sede for de da. konger på Sjælland. Traditionen støttes ikke af arkæol. fund. - L har givet navn til en folketingsvalgkreds.

Lejrekroniken, en kort da. sagnhist., forf. ca. 1150 af en Roskilde-klerk som indledning til »Roskildekroniken«.

Lejrklubben for Danmark, stiftet 1926, ejer lejpladserne Hundige, Strandmøllen og Kirsten Kimer og udsteder

lejrpas til disse. 1948: ca. 5000 medl. i 11 tilsluttede foreninger.
lejrskole, undervisningsform, især anv. i mellemiskolen og gymnasiet, ved klasseudflugter, oftest på en uge, hvor der indsamles geogr., naturhist. og hist. materiale.

Lek [laek], den nordl. af Rhinens to hovedarme gnm. Holl.

lek (Alekander (d. St.), hvis billede er præget på mønten), mønt i Albanien = $\frac{1}{2}$ franc.

lekonoman'tik(gr.), »skålpådmuskunst« ud fra synet i en skål med blanke småplader i vand.

Leksand [lek'sand], 'læksan' (off. *Leksands Noret*), sv. landsby, Dalarna, ved Siljan, 1600 indb. (1948). Kirke (nuv. bygn. 1709-15). Etnografisk museum. Fabrikation af »hemsløjf«. Stort turistbesøg.

leksiko'gra'f (lexikon + -graf), forfatter el. redaktør af konversationsleksikon el. ordbog, leksikografi, ordbogsarbejde, affattelse af leksika.

leksikon (gr. *lexikon*, egl.: som angår tale), egl. ordbog; ofte anv. som forkortelse for konversationsleksikon.

lektie (lat. *lectio* læsning), tidl. skoleklasse; nu dagens pensum i et skolefag.

lection (lat. *lectio* læsning), tidl. oplæsning af et stykke af Bibelen el. en opbyggelsesbog i kirken el. i klostret, underdelen ledsgabet af irettesættelser (jfr. give en 1 = irettesættelse); nu: univ.-forelæsning, skoletime; pensumdel.

lektor (lat. forelæser), 1) ved højere læreanstalter midlertidig ansat el. honorarlonnet lærer; 2) ved gymnasieskoler (siden 1919) ældre lærer i højere lønningsklasse.

lek'to'rium (lat. *legere* læse), i oldkristelig tid en simpel lesepujt på skranken ml. kor. og skib, senere voksende med denne til pulpitur (ml. læsepult) og sangtribune.

lekture f-'ty:rs] (fr. af lat.), læsning.

lek'ythos, oldgr. olieflaske m. hank.

Lellinge - grønsand

(etter landsbyen *Lellinge*, ca. 5 km V f. Køge), grønsandskalk fra paleocæn på Sjælland.

Le Locle [la:bkl], schw. by i kanton Neuchâtel; 11000 indb. (1941). Urindustri.

Lely [H:H] Peter, egl. *Pie ter van der Faes* (1618-80), holl.-eng. maler; Karl I. og 2.s hofmaler. Efterlignede van Dycks malemåde. Séries *Windsor Skønheder* i Hampton Court. Repr. på kunstmus., Kbh.

Lelangen [le:-], sv. so, SV-Värmland; 55 km².

Lem, da. stationsby (Skern-Ringköbing); 515 indb. (1945).

Lpmaire [l3'mær], 'Philippe' (1798-1880), fr. billedhugger. Har udført gavlfeltet på Madeleinekirken i Paris og statuer af Ludvig 14. og Kle'er i Versailles.

Lemaire [U:>ma:tr], *Jules* (1853-1914), fr. forfatter, han især vundet navn som kritiker ved sine udogmatiske litt. art. samlet i *Les contemporains* (1885-99) og *Impressions de théâtre* (1886-98); har også skrevet romaner og skuespil.

Le Mans [ls'md], fr. by i dept. Sarthe; 100 000 indb. (1946). Vigtigt jernbaneknudepunkt; tekstil- og metalindustri. Katedral fra 12. årh. Gr. af romerne, i middelalder. Vigtig handelsby.

Lembcke [læmkə], *Edward* (1815-97), da. forfatter og skolemand. Videst kendt for sange som *Vort modersmål* (1859) og *Blev nu til spot dine i usindårs munder*

(1864). Hans litt. hovedværk er *Shakespear-overs.* (1861-73).

Lembcke, *Gustav Adolph* (1844-99), da. musiker, violinist og pianist. Fra 1859 ved Det Kgl. Teater. 1888 korsyngemeister. Komp. adsk. sange, korsange m. v. 'Lemberg [-bæk]', ty. navn på Lvov i V-Ukraine.

(1864). Hans litt. hovedværk er *Shakespear-overs.* (1861-73).

Lembcke, *Gustav Adolph* (1844-99), da. musiker, violinist og pianist. Fra 1859 ved Det Kgl. Teater. 1888 korsyngemeister. Komp. adsk. sange, korsange m. v. 'Lemberg [-bæk]', ty. navn på Lvov i V-Ukraine.

Lemche [læmkəs], *Gyrithé* (1866-1945), da. forfatterinde. Af hennes omfattende forforskab nævnes romanerne *Folkets Synder* (1899) (om fortelsen af konssydgommene), *Edwardsave* (1901-12) (kultur- og slægtshist. skildring) og den delvis selvbiograf. *Tempeljener* (T926-28) (om kvindesagen, hvor hun har haft en fremskudt plads).

Lemche, *Søren* (f. 1864), da. arkitekt. Elev af Hans F. Holm. Har bl. a. opført idrætsbygningen på Østerbro (1911-14), kirkerne i Frederiksverk (1908-09) og Hellebæk (1919-20) samt ombygget el. istandsats skovridergårde og skovfogedboliger i Sønderjylland efter 1920.

Lemercier [læmr'ejer], *Jacques* (1585-1654), Louis 13:s og (især) Richelieu arkitekt. For kongen fortsatte han opførelsen af Louvre, for kardinalen byggede han *Sorbonne-kollegiet*, et kæmpelandslot og, i nærheden, den lille, streng regulære af Richelieu.

lemfæstelse (eldre da *lestæ* beskadige), jur., adskillelse af et lem fra legemet. Som oftest strafbar som grov legemsbeskadigelse.

'lemma (gr. hvad der tages til indtaet, af *lambanein* tage), hjælpesætning.

lemmergat, sov., afløbshul i spanternes underside.

lemminger (*Lemmus*, *Di'crostonyx* o. a.), forsk. smågnavere af studmuseenes gruppe, næsten haløjle. Forekommer i arktiske egne, højfjelde o. 1. Opträder visse år i ubryt masser, der breder sig over tilgrænsende egne. Hertil den skand. fjeld-1 og den grøn. halsbånd-1.

lemn'i'ska't (gr. *lémniskos* (uld)bånd), en lukket plan kurve, som frembringes af et punkt *P*, hvis afstande *PF* og *PF_x* fra

to faste punkter *F* og *F'*, med indbyrdes afstand *2a* har produktet *a**.

Lemnos, gr. ø i Det Gr. Øhavs nordl. del, 477 km²; ca. 25 000 indb., - *Historie*. I oldtiden beboet af kariske, siden af thrakiske stammer. 800-700 f. Kr. gr. Ca. 700-550 besat af tyrssener fra Asien (måske beslagte af etruskerne). Stede m. utyd indskrift fundet på L). Derpå efter gr.: 512-480 under perserne. 1456-1912 tyrk. Fr. og ital. udgravninger.

Lemoine [ls'mwan], *Francois* (1688-1737), fr. maler. Figurbill., ofte med mytol. motiver, i lyse, rosa toner. *Loftsmalerier* bl. a. til *Saint-Sulpice*, Paris. *Badende Ung Kvinde*.

lemon [læ'mon] (eng., fra arab. *laymun*), citron; citrontræ.

Lemma [læ'man], *Mark* (1809-70), eng. forfatter. Grundlägger (1841) og mangeårig red. af *Punch. Jest Book* (1864).

Lemonnier [lamo'nje], *Andre* (f. 1896), fr. kontreadmiral. Efter den allierede landgang i Afr. 1942 samlede L alle fr. kofardiske i Afr. havne, sørget for deres nødv. udrustning og indsatte dem til hjælp og assistance for de Allierede. 1943 chef i marinestaben.

Lemonnier [lamo'nje], *Camille* (1845-1913), fr. belg. forfatter. Førende stilling i belg. litt. som romanforf., novellist og kunstkritiker.

lemon-squash [læ'man 'skwaj], (eng. *lemon citron + squash presse*), druk af friskafpresse citronsaft med isvand el. mineralvand og sukker.

Lemonnier [læ'mol], *Francois Frederic* (1772-1927), fr. billedhugger. Hovedværker: *rytterstatuen af Henrik 4.* på Pont-Neuf i Paris, *Ludvig 14.s rytterstatue* på Place Bellecour i Lyon.

Lemoyne [la:mwan], *Jean Baptiste* (1704-

78), fr. billedhugger. Hans hovedværk var *rytterstatuen af Ludvig 15.* i Bordeau (odelagt). *Mindesmærke for Ludvig 15.* i Rennes. Desuden portrætbuster, bl. a. af arkitekt *Gabriel* (Louvre).

lemppe, sov., flytte (kul, last el. ballast). **lem pira** (etter indianeren L, som bekæmpede spaniere), mønt i Honduras = 100 centavos = 's/American dollar.

le'mu'rer, i rom. rel. betegn. f. afdødes sjæle, der i nattens mørke svæver omkring som spøgelser.

le'mu'rer (lat. *lemures* spøgelser) (*Le'mu'ridera*), halvaber, spidsnudede natdry, oftest m. ret lange lemmer. Lever af frugter, insekter og smådyr. Madagascar. Hertil indri og katta.

Lem Vig, del af Limfjorden, til Lemvig købstad.

Lem'vi'g [-y], købstad underet ved Lem Vig; 5311 indb. (1948). G1. korskirke. Hjemstavnsmuseum. In-Cj^ industri og handel, skibsfart og fiskeri. Havn. Station på Vem-Tyborøn banen. L nævnes 1234, ældste kendte privilegier 1545.

Lemvig. Korskirken Vor Frue.

'lemni (no.), d. s. s. lemming.

len (mntry., egl: lán), et i middelalderen opstået retsforhold, der bestod i, at lensherren (evt. kongen) overlod lensmanden (vasallen) jord el. et embede, således at lensmanden fik ret til at oppebære alle indtægter deraf og udøve den kgl. myndighed inden for 1. mod til gengeld at vise lensherren troskab og gøre krigstjeneste. 1. gaves opr. på åremål el. hvidstid, men blev siden oftest arvelige. I Sv. og Fini. sværer 1 (sv. lán, fi. läändi) nu til då. amt.

Lena, 4600 km 1. flod i Ø-Sibirien, Sovj. fra egenen V f. Bajkal-soen til Ishavet (stort delta). Sejlbar; ved Jakutsk tilfrosset okt.-maj.

Lena, nu *Kungslena* i Skaraborgs län i Sv. Her slog Erik 10. 1208 Sverker 2. og Sunesønnerne.

Le Nain (la:næl), *Antoine* (ca. 1588-1648), *Louis* (ca. 1593-1648), *Matthieu* (1607-72), fr. malere, brødre; signerede ofte deres værker i fellesskab. Har med megen finhed og underlighed skildret det jævne folks liv.

Lenard [le:nart], *Philipp* (1862-1947), ty. fiziker. Opdagede vandfaldselektricitet og fandt, at en vismutterad kan benyttes til måling af magnetfeltet, p. gr. af dens modstandsændring. Det lykkedes L at få katodestråler ud i fri luft gnm. en tynd aluminiumrude (L-vindue) og undersøge deres absorptionsforhold. Fandt loven for den fotoelektriske effekt. Nobelprisen 1905. Sluttede sig tidligt til nazismen.

Lenau, *Nikolaus*, egl. *Nikimsch*, *Edderon* *Strehlenau* (1802-50), østr. forfatter. L-s liv og digtning er præget af weltschmerz; til sidst sindssyg. Skrev elskovsdele same naturlyrisk med selvoplevede arner, og ung. motiver, endv. episke digte, *Faust* (1835).

Lenbach [le:nba:f], *Franz* v. (1836-1904), ty. maler. Kopier af ældre kunst til grev Schacks galleri i Münichen, hvor han var en meget søgt portrætmaler. Særl. berømte er L-s portrætter, bl. a. af Bismarck, *Richard Wagner* og *Liszt*.

Lenclous [lu:klo], *Ninon de* (1620-1705), fr., andrig, skøn dame, veninde af fl. kendte mænd i datiden (Condé, la Roche-foucauld).

Lekythos.

Lend and Lease Aet [lænd an li:s 'akt], det amer. navn på låne- og lejeloven. **lendermann** [lændsr-], no., lensmand, forvalter af krongods og leder af lokalstyrelsen i middelalderen. Ophavet 1308 af Håkon 5.

Lendorf, Axel (f. 1871), da. kirurg. Prof. v. Kbh.s Univ. 1914-41, overkirurg v. Rigshosp. 1926-41.

'Len'drop, Margrethe (1873-1920), da. operasangerinde (lyrisk mezzo-sopran). 1898-1919 på Det Kgl. Teater. Kammersangerinde 1915.

Lene, 'a. kvindenavn, af det bibelske navn Magdalene.

Lenzen [ld'glen], Suzanne (1899-1938), fr. tennisspilleres. Verdensmester som 15-årig, vandt 1919-25 seks gange Wimbledons mesterskabet i single. 1926 professionel.

Lenygel [lændjæl], Melchior (f. 1880), ung. dramatiker, fik verdenssucces med dramaet *Taufun* (1909); også andre af hans skuespil er blevet opført med held, f. eks. *Antonia* (1920).

Lengyel-kulturen [lændjæl-], gruppe af den båndkeramiske kultukreds, hvis centrum ligger i Ungarn. Tilhører y. stenalders slutn. og opkaldt efter fundstedet L. ved Budapest. Karakteristisk er lerkarformerne og små modeller af huse, samt menneske- og dyrefigurer i brændt ler.

'Lenin (egl. *Ul'janov* [-of], Vla'dimir 11-jitj [-ti] (1870-1924), russ. politiker. Jurist. 1897 forvist til Sibirien, fra 1900 i Schweiz (udg. tidsskriftet »Iskra«). 1898 g.m.N. Krupskaja. L-s opfattelse af marxismen (leninismen) viderefører denne, navnlig med henblik på imperialismen, og fremhæver den revolutionære klassekamp og proletariats diktatur, fremkommet ved samarb. ml. arbejderne og de fattige bønder, ledet af det kommunistiske parti. Dette medførte, at det soc.dem. parti 1903 spalteades i bolsjevikker (Lenin) og de mere moderate menesjekirker. L var 1905-06 i Rusl., derefter i Paris og Schweiz, hvorfra han v. ty. hjælp vendte tilbage april 1917. Kerenksjys reg. tvang L til ophold i Finl., men ved okt.revolut. lykkedes det ham at styre de borgerlige. Regeringschef med titel af Formand f. Folkemønskernes Råd. For at modstå tyskerne (fred i Brest-Litovsk 1918) og kontrarevol. (intervencionen) gnm. fortes med Trotskij's hjælp socialisering (krigskommunismen), som dog måtte likvideres 1921 for Nep-politikken, der gav privatkap. et vist spillerum. 1919 dannede L 3. Internat. Fra 1922 svækkede sygdom L-s bet. - Hans balsamerede lig er bisat i et mausoleum på Den Røde Plads i Moskva. Af L-s omfattende lit. produktion (da. *Udvælgte Værker* 1-12 (1947 ff)) skal nævnes: *Hyad Må der Gøres* (1902), der fremstiller det teor. grundlag for det bolsjeviske parti; *Materialisme og Empiriokriticisme* (1908), der forsvarer og udbyder den dialektiske materialisme og retter en skarp kritik mod russ. tilhængere af Machs og Avenarius' filosofi; *Imperialismens som Kapitalismens Højeste Stadium* (1916), der analyserer den af monopolistiske sammenslutninger dominerede mod. kapitalisme og karakteriserer den som kapitalisme i oplossning; *Staten og Revolutionen* (1917), der giver en fremstilling af den marxistiske statsteori.

Leninabad [-bat], til 1936 *Hod'zent*, oaseby i Tadzhikistan, Sovj., i Fergana-bekkenet ved Syr Darja. **Lenina'kan**, tidl. *Aleksan'dropol*, by i V-Armenien, Sovj.; 68 000 indb. (1939). Industri; bane. **Leninbiblioteket i Moskva**, taget i brug omkr. 1930, beregnet på ca. 9 mill. bd. og sådledes planlagt som verdens største bibl.

Leningrad [-'grat], til 1914 St. Peteris-

burg, 1914-24 Petrograd, RSFSRs og Sovjs. næststørste by, i Nevas delta ved den østl. ende af Den Finske Bugt; 3 191 000 indb. (1939). Vigtigt kulturcentrum (univ. fra 1819). Mange pragtbrygninger: Vinterpaladset (revolutionsmuseum), admiralitetet, Eremitagen

Leningrad. Cribojedov-kanalen; t. v. en del af Kazan-katedralen, i baggrunden t. h. Opstandelseskirken, opført på det sted, hvor Alexander 2. dræbtes.

(kunstmuseum), Isak-katedralen. Ved Neva Peter-Paul fastningen. Den brede hovedgade kaldes alm. Nevsjij Prospekt. Mange tidl. adelspalæer langs Nevaen. I omegnen fl. slotte (i Pusjkin, Petrodovrots, Gattjina). Stor industriby (iser Kirovverket, det tidl. Putilov-verk) med fabrikation af skibe, elektr. apparater, dieselo. a. motorer, jernbanemateriel, maskiner, kunstsilke, tekstiler, fødtøj, skrivemaskiner, møbler, papir, krydsfiner, cellulose samt konserveres, øl, spirit, mel o. a. fødevarer. Udgangspunkt for 8 baner. Sovj. st. største Østersøhavn med god forbindelse ad kanaler, sør og floder til det skyrige indland; træ, træprodukter og fosfatgødning er de vigtigste eksportvarer. - *Historie. Grl.* 1703 af Peter 1. St.: hovedstad i Rusl. 1712-25 og 1730-1918; i 1917 gennemfortes okt.revolut. i L. Angrebet af tyskerne fra 15. 7. 1941, fuldstændig omringet fra landsiden 9. 9. 1941-18. 1. 1943. Endelig befriet i jan. 1944. Byen har lidt stærkt under krigen.

Lenin-ordenen, høj sovj. orden, stiftet 1930. 1 klasse.

Leninsk-Kuznetskij [-z'jetj], by i RSFSR, Sovj., i Kuzbass; 82 000 indb. (1939). Kulfelt, industri, banecentrum.

Lenis (lat. blod, sauge), fonet., sproglig udtalt med svag muskelsvirk-

somhed; mods. fortis.

Lenepflejnæp, Jacob van (1802-68), holl. forfatter. Af L-s hist. romaner i W. Scott-stil er *Ferdinand Huys* (1840) den betydeligste.

Lenngren [-gen;n], Anne Maria (1755-1817), sv. forfatterinde. Skrev satirer *Tekonseljen*, *Grevinnsa besk*, idyller og lærdejte. *Några ord till min kärä dotter*. Lige beundret for sin noble karakter og sin fine realist. kunst er hun Sv.s mest populære klassiker. Flertallet af L-s digte er udg. posthumt i *Skaldeforsok* (1819).

Lenormand [lanor'ma], Henry-René (f. 1882), fr. dram. forfatter, har i psyk. styrker vist menneskenes afhængighed af dunkle kræfter.

Leninbiblioteket i Moskva.

Le N6tre [la'nô:tr], André (1613-1700), fr. gartner; skabte Versailles' haveanlæg, som blev normgivende for den fr. havestil.

Lens [la:s], fr. by i dept. Pas-de-Calais; 34 000 indb. (1946). Stor kulbrydning; tekstil- og maskinindustri. Ødelægt i 1. Verdenskrig.

lensafløsningen, den i h. t. lov af 4. 10. 1919 gennemførte ophevelse af de fra ældre tid bestående len, stamhuse og fideikommisgodser mod en afgift til staten på 20 (25) % af de til fri ejendom overtagne værdier. I var allerede stillet i udsigt ved grundloven af 1849.

lensbaron (fríherre), besidder af lensbaroni. Indført i Danm. 1671; til oprettelse af lensbaroni krævedes 1000 td. hartkorn. I blev skattefri for en del af jorden; der lagdes majoratsbånd på godset, ved slægten uddeøen havde staten hjemfaldsret. Lensbaronierne blev fri ejendom efter lov af 1919 mod en afgift på 25 % af ejendommens værdi og ekspropriation (mod erstatning) af 's af godsarealet.

lens crystal'lina (lat. *lens* linse 4- gr. lat. *crystallina* krystal), øjens linse.

lensed, en vasals troksabsed overfor sin lensherre.

'lensepo'rt (holl. *lens tom*), røv., udskæring i lønningen til opført for vand, når skibet har taget en øs ind.

lensgreve, titel for besidder af lensgrebskab. 1 indført i Danm. 1671; til oprettet af lensgrebskab krævedes opr. 2500 td. hartkorn. I fik skatteprivilegier og høj rang, deres gods belagdes m. majoratsbånd, staten fik hjemfaldsret, når slægten uddeøde. Lensgrebskaberne overgik til fri ejendom efter lov af 1919 mod en afgift på 25 % af ejendommens værdi og ekspropriation (mod erstatning) af 's af godsarealet.

lensherre, i middelalderen den første el. stormand, der havde overhøjden over en el. fl. vasallers besiddelser og dermed kav. på trokskab og visse tjenester, navnlig krigstjenesten fra disses side, ligesom han havde pligt til at forsøre sine va-

saller.

lenshøjhed, lensherrens ret over et vasal-

dømme.

lensmand, 1) indehaveren af et len; 2) i No. en lokalebedsmand, der bl. a. fun-

gerer som politibetjent.

lensnævnet, det organ, bestående af repræs. for regeringen og for de af lens-

afløsningen omfattede lensbesiddere, som foretog denne afløsning i tiden efter 1919.

lensvæsen opstod i tidl. middelalder, dels ved at fyrtærne kun ved forlængingen af krongods (el. privilegier til privat ejendom) kunne lønne deres kriger og em-

bedsmand i en tid, hvor naturløkonomi var alm., dels ved at de små jordejere søgte stormændenes beskyttelse i de urolige tider, sål. at de gav alkald på ejendomsretten mod at beholde en be-

trygget brugsret til deres jord og til gen-

gæld ydede naturafalgifter. I kom til at virke oplosende på statsmagten og blev derfor snart bekæmpet af kongerne; fra ca. 1200 lykkedes det gradvis de fr. kon-

ger at skabe stærk centralmagt, mens Tysk. oplostes i små fyrsteler. 1 af de fl.

større eur. lande afvikles 1 ml. 1400 og 1600, især p. gr. af voksede penge-

økonomi og fyrsternes stigende indtægter, militærmagt og stærkere centraladmini-

stration. Rester af 1 har bestået til nyeste tid. I Norden og Engl. trængte 1 aldrig helt igennem. I Danm. adskilte 1 sig fra

det alm. eur. ved, at lensmanden i reglen ikke havde arvelig stilling (undt. hertu-

gen i Sønderjylland.) og i det hele stod under

større kontrol fra centraladmin.s side.

'Lente, Theodor (1605-68), westfalsk ju-

rrist, kammersekretær og personl. råd-

giver for Fred. 3. af Danm., ledende i Ty.

Kancelli, efter 1660 Gabels modstander.

lentiku'læ'r (fr., af lat. *lens* linse), geol.

linseformet.

lentikulærdegeneration, progressiv, sjælden, arvelig sygdom, ved hvilken lin-

sekernen i hjernen går til grunde, og le-

veren skrumpet ind. 1 viser sig ved stiv-

hed af musklerne, rysten og talebesvær.

Formen *Wilsons sygdom* er særlig præget

af stivhed, formen *pseudosklerose* særlig af ryten.

lento (ital.) > *mus.*, langsomt.

Lentulus, rom. patricierfamilie; kendtest er L Sura, konsul 71 f. Kr., udstødt af senatet 70, henrettet 63 som deltager i Catilinas sammensværgelse.

Lenz [-nts], *Jakob* (1751-92), ty. forfatter. En splittet natur, gik i liv som i digtning i Goethes spor, men endte i sindssyge. L-s sturm-und-drang-dramaer *Die Hofmeister* (1774) og *Die Soldaten* (1776) rummer soc. anklage.

Lenz' lov [lænts-], formulert af den russ. (ty.-baltske) fysiker *Emil Lenz* (1804-65), siger at den ved induction frembragte elektromotoriske kraff altid har en sådan retning, at den søger at modvirke den ændring, der har fremkaldt den.

le'na'erfester (gr. *Lénaia*, af *lenos* vinperse), i oldtidens Athen en fest til ære for Dionysos; 1 fejredes i jan.-febr. med nydelse af den nye vin, offentligt festmåltid og procession til Dionysos helligdommen samt afholdelse af dramatiske væddekampe.

Leo (lat. løve), stjernebilledet Løven; alkymistisk navn på guld; betegn. for farm. og kern. præparerar fra Løvens Kern. Fabr.

Leo, navn på 13 paver. - Leo 1., den Store (pave 440-61), var den første, der hævdede romer-bispens myndighed over hele V-Eur.; stærk indfl. i Kalkedon, formæde fl. gange folkevandringens togter (iser Attillas) til at gå udenom Rom. - Leo 3. (pave 795-816), kronede 800 Karl d. St. i Rom. - Leo 9. (pave 1049-54), bragte cluniaciensertankeerne til sejre i Rom, fordomte simoni, bekæmpede normannerne i S-I tal. Brod 1054 med Byzans. - Leo 10. (egl. *Giovanni de' Medici*) (pave 1513-21), renæssancespæve, gav ved sin affladshandel anledn. til Luthers optræden. - Leo 13. (pave 1878-1903), stod bag kulturkampens blægællede i Tyskland, nærmest sig den fr. republik, tog til orde for sociale reformer (encyklikken *Rerum novarum* 1891). (Portr. af L 10. og L 13).

Leo, gr. Leon, seks byzantinske kejsere: Leo 3., reg. 717-41; grl. det syriske dynasti, redde riget fra arabernes angreb, forbud helgenbilleder i kirkerne - Leo 6., reg. 886-911, mistede 902 Sicilien til araberne, berømt som lovsgiver og teolog.

Le'oben, by ved Mur i Steiermark. Østr.: 12 000 indb. (1946). Brunkulsbrydning m. v. Bjergværkskøjskole.

Leochares [-ka:-] (4. árh. f. Kr.), gr. billedhugger. Arbejdede på mausoleet i Halikarnassos. Berømt var hans Gany-medes-statue.

Leon [la'ən], 1) landsdel i NV-Spanien (provinserne Leon, Palencia, Salamanca, Valladolid og Zamora); 54 626 km², 1732 000 indb. (1940). Omfatmer høj-sletten ml. De Cantabriske Bjerger og Sierra de Gata, afvandet af Duero og opdyret med hvede, byg og rug, i dalene vin. Bl. a. brydes wolframmal og kul. L var hovedlandet i det fra 910 selv-stendige kongerige L, der dog oftest var forenet med Castilien; 2) provinsen L langs S-siden af De Cantabriske Bjerger; 15 377 km², 510 400 indb. (1945); 3) hovedstad i 2), tidl. hovedstad i kongeriget L; 59 000 indb. (1947).

Leon [la'Dn], 1) virksom industriby i Mexico, 300 km NW f. Mexico City; 103 000 indb. (1940); 2) by (forh. hovedstad) i Nicaragua; 50 000 indb. (1946).

Leonard-kobling (efter den armer, elektroingenør *Harry Ward Leonard* (1861-1915)), spec. kobling af elektr. maskiner, som giver særlige muligheder for stor hastighedsregulering på en økon. måde.

León'ardo da Vinci (Lionardo da V.) [-til] (1452-1519), ital. maler, billedhugger, arkitekt og ingeniør. F. i Vinci nær Firenze. Elev af Andrea Verrocchio i Firenze. Kom i 1482 til Sforza'ernes hof i Milano og var 1502-03 Cesare Borgias festningsingenior i Rom, fulgte efter et nyt ophold i Rom (1513-16) med den fr. konge Frans I. til Frankrig, hvor han døde. - Hovedverker: *Klippegrottemadonna* (Louvre, udmærkede kopier i London

og Kunstmus., Kbh.). *Mona Lisa* (Hl. S. d.) (Louvre), *Anna Selvredie* (ufuldendt, Louvre), *Kongernes Tilbedelse* (Firenze). Hans berømte *nadarvillede* (fresco, Milano) har overlevelt 2. Verdenskrig. Foruden talrige ret kunstneriske tegninger har L efterladt omfangsrige optegnelser med ill. vedrørende naturvidensk., tekniske og kunstteoretiske emner og viser sig heri som verdens mest universelle geni. Bl. a. antyder L-s skitser af »flyve-apparater« en forudsætning om opfindelser, der fremkom fl. årh. senere. Som maler er hans lys- og skyggebehandling (stumato-teknik) af en hidtil ukendt sarthed.

Leonard do da Vinci: Johannes Døberen.

Leonca'vallo, *Ruggiero* (1858-1919), ital. operakomponist. Død. 1892 i Milano med 2-akts operaen / *Pagliacci* (*Bajadiser*) (Kbh. 1895).

Leoni [le'oni], *Leone* (1509- ca. 1590), ital. billedhugger og medailleur. Udførte s. m. sonnen *Pompeo* L (ca. 1533-1608) hovedalteret i *Capilla mayor* i Escorialkirken og alene *gravmalelet over Giovanni Medici* i Milanos domkirke.

Le'onidas (gr. *Leinidas*), to spartanske konger: Leonidas 1., reg. 490-80 f. Kr., faldt v. Thermopylae mod Xerxes. Leonidas 2., reg. 252-35 f. Kr., styrte Agis 4. ca. 241.

leo'nider, stjerneskudssværm, der med års mellemrum ses omkr. 17. nov., udstrælende fra et punkt i Løven (Leo).

leo'niske vers (efter Leo), en digter i 12. árh., en slags middelalderlige fejksametre med rim, på da brugt af Arrebo i 1. dag af »Hexaëmeron« (1630erne).

Leonora Christina, opera. Musik: Siegfried Salomon. Tekst: Aage Barfoed. (Kbh. 1926).

Leonora Christine (1621-98), datter af Chr. 4. og Kirsten Munk. 1636 g. m. Corfitz Ulfeldt; i skarp modsætning til Fred. 3. og særlig Sofie Amalie; forlod 1651 Kbh. s. m. Ulfeldt hvis sv.-venl. politik L støttede. S. m. Ulfeldt fængslet på Hammershus 1660-61. Ledsgæde Ulfeldt på udenlandsrejse 1663; rejste til Engl. for at få lån tilbagebetalt fra Karl 2., udleveret til da. myndigheder; 1663-85 uden proces og dom fange i Blåtårn på Kbh.s slot, mistænk for deltagtighed i Ulf.s forræderi. Frigivet efter Sofie Amalias død boede L i Maribo kloster til sin død. Skrev fra fængselsopholdt sit *Jammersminde* et hovedværk i da. memoar-litteratur. (Portræt sp. 2716).

Leonore'-ouverture, de treC-durouverturer, som Beethoven 1805-06 skrev til sin opera »Fidelio« (Leonore).

Le'onov [-af], *Leonid* (f. 1899), sovjetruss. forfatter, som i talrige fremragende samfundsromaner arbejder sig frem fra dostojevskisk psykologisme til socialistisk realisme. Modtog 1943 Stalinprisen for *Nasjestyrie* (invasion) (1942). 1946 debuteret til Den Øverste Sovjet.

Leonto'podium al'pinum (lat.), bol.

edelweiss.
Leon'top olis (gr. lövestaden), benæv- nelse på oldtidsbyer 1) i Nedre-Ægypten, ***) 2) i Syrien.

Leopold I.

Leopold II.

o'par'd (gr. *léon* løve + *padralis* panter), 1) zool. (*Felis pardus*) el. panter, stor, vild katteart, gullig m. sorte pletter i ringe. Afrika og S-Asien, her også en sort variietet, den *sorte panter*. 2) heraldisk betegn, for en gænde løve, som ser mod beskueren.

Leopoldi, *Alessandro* (d. 1522), ital. ledhugger og bygmester. Udførte i Venezia dé de tre *bronzeflagmester* på *Markuspladsen* og s. m. brodrønne Lombardi monumentet over dogen A. Vendramin i San Giovanni e Paolo i Venezia.

Leopoldi, *Giacomo* (1798-1837), ital. digter. Uhyre lerd, oversatte allerede som 11-årig Horats' »Ars poetica«, kort efter skrev han digte på græsk, som kendere tilstrek Anakreon. L hjemsgøtes livet ignm. af andelige kriser, nod og sygdom; sin ulykke omsatte han i en række dybt pessimistiske, formelt fuldendte digte bl.a. // *canto noturno di un pastore errante dell'Asia* (1830) og i *La ginestra* (1836).

leopardplante (*Ligu'aria* 'kampferi'), alm. stueplante (kurvblomstfam.) med brede, gulplattede blade. Japan. Kaldes også *brøgebilæb* folfd p. gr. af bladenes lighed med følfd.

leopardsamfund, hemmelige selskaber af indfødte afrikanere i Congo og Sudan; modarbejder indfødtes samarb. med europeere mod terrorist-midler.

leopardsandsten, d. s. s. tigersandsten.

Leopold (fr. *Leopold* [leo'pold]), belg. kon- ger. Leopold I. (1790-1865), reg. 1831-65. Prins af Sachsen-Coburg. Opnæde at sikre Belg. udadtil i forstælse m. Fr. og navnlig Engl.; øvede stor indflydelse, men respekterede forfatn. - Leopold 2. (1835-1909), reg. 1865-1909, son af L 1. Upopulær p. gr. af udskejende privatliv. Dygtig, hensynsløs forrelningsm.; støttede Stanley, 1885 overhovedet for Congostaten, som L udnyttede hårdt. - Leopold 3. (f. 1901), reg. fra 1934. Son af Albert 1. Søgte 1939 s. m. Holl. fredsmægling; efterly angreb på Belg. kapitulerede L m. belg. hær 28. 5. 1940 under tilintetgørelseslaget i Flandern, mens min. Pierlot protesterede og tog til London. Krigsfange i Laeken til 1944, siden i Strøb til Salzburg til 8. 5. 1945. Forhandlede derpå i Salzburg m. van Acker, nægtede at abdicere; okt. 1945 til Schw. Trods valgsjær 1946 og -49 kunne katolske parti ikke få L tilbage til Belg. L-s ønske om folkeafstemning afsloges af min. van Acker jan. 1946. 1926-35 var L g. m. Astrid af Sv.; ægtede dec. 1941 Marie Lilian Baels, der fik titel prinsesse af Réthy. (Portr. af L 1. sp. 2716 og L 3. sp. 2720).

'Leopold, ty. kejser. Leopold 1. (1640-1705), reg. 1658-1705. Fortsatte Habsburgernes kat. politik; bekæmpede tyrkerne og tog Ungarn; førte en række krige m. Ludvig 14. af Fr., bidrog til at standse den fr. frigespansion. - Leopold 2. (1747-1792). Som yngre son af Maria Theresia blev L 1765 storhertug

Leonora Christine. Leopold I. (Belg.)

af Toscana, gennemførte her vidtgående reformer. Fulgte 1790 sin broder Josef 2. på kejsertronen, skaffede ro ved at opgive en del af Josefs reformforsøg og centralisering.

'Leopold, Carl Gustav af (1756-1829), sv. forfatter. 1 fl. år Gustav d. 3.s litt. sekretær. Skrev i tidens genrer: ode, lærdigt bl. a. *Predikaren* (1794) idyl, *Eglé och Annett* (1800). Som oplysningsens sidste repr. lard, formskikker og fantasiløs, fulgtedes han af romantikerne.

'Leopold [-pDl'] 5vfifl (1874-1942), da. forf. Af hans store produktion nævnes kulturhist. romaner som *Prinsesse Charlotte* (1897) og *Enevold Brandt* (1900) og litt.-hist. romaner som *Goethes Kat* (1906) og *Ludvig Holberg* (1922-24). Både her og i essays samt i sine *Memoirer* (1927-28) ironiker og selvironiker.

Leopolds-ordenen, 1) belg. orden stiftet 1832. 5klasser; 2) Leopold 2.s & orden, belg., stiftet 1900.5.kl. •

Leopoldville [leopold'vil], ho. 4188 & vedstad i Belg. Congo ved fcPSS! Stanley Pool. 116 000 indb. (1946), deraf 6200 hvide. SDJff i O

Leo'tchidas [-ki-] (gr. *Leo*- JsCSheSPK ry'chidas), spartansk konge qys!?!? 491-79 f. Kr., slog perserfloden *Leopold-i-v.* Mykale 479, styrtet af *denen*, eforerne.

Lépando [l'épando], gr. folkenavn på byen Navpaktos. I søslaget ved L 1571 besejrede spanierne tyrkerne.

Le'pidum (lat. fra gr., egl: lille skal el. skål, bot, karse).

Lépido'dendron (gr. *lepis* skal + *dén-dron* træ), udod slægt af højtræer beslægtede med ulvefodder. Stemme og grene tæt besat med i skrårekker ordnede linieformede blade; bladår rombiske, kogleformede sporehusstande. Devon til, særlig vigtig i karbon.

lepi'do'lit (gr. *lepis* skal + ///), lithium-holdig lys glimmer.

'Lepidus, rom. patricierfamilie af slægten Ämilius; kendtest er Marcus, konsul 187 og 175 f. Kr., censor 179, byggede Basilica Ämilia ved Forum. - Marcus, konsul 78 f. Kr., forgeves oprør mod Sullas forstyrning. - Marcus, konsul 46 og 42 f. Kr., Cesars tilhænger og magister equitum, medlem af 2. triumvirat, styret af Augustus 36 f. Kr.

Le'pon'tiske 'Alper, det alm. navn på Sankt Gotthard-massivet.

Lep'o'rello, tjeneren i Mozarts opera »Don Giovanni«.

lepo'rello-album (efter Leporellos lange fortægn, over sin herres kæresten), harmonika-agtigt sammenfoldelig række billeder.

'lepo'trix [-triks] (gr. *lépos* skal -i *thriks* hår), rødgul bakterieaflejring på armuhens hår.

'lepra (gr: udsættet på huden), spedalskched. Le Prince [l3'prÆ:s], Jean Baptiste (1733-81), fr. maler og raderer. Opfandt akvainta-teknikken.

lep'tå, flertal af lepton, gr. mønt = 1/100 drachmē.

'Leptis el. *Lepcis magna*, oldtidsby i N-Afrika; kejser Septimius Severus' fødeby. Store rom. ruiner og skulpturfund. hal. udgravn. 1920-39.

lep'titer (gr. *leptos* tynd, fin) i Sv. og Fini. visse finkornede krystallinske mère el. mindre skifrede bjergarter, opstået ved metamorfose af lavaer, tuffe og div. sedimentærer.

lep'titformationen består af leptiter, glimmerskifre, kalksten m. m. Den udgør

de ældste kendte bjergarter i mellemste Sveriges fjeldgrund, hvor den indeslutter vigtige forekomster af jern- og sulfidmalme.

lepto- (gr. *leptos* tynd, fin, lille), tynd, fin, lille, smal.
lepto'ce'fa'ler [-ss-] (*lepto-* + *-cephal*), de sammentrykte, glasklare larver af ålefisk o. a. primitive fisk.

lepto'ton (fl. leptå), 1) nygr. mønt = 1/100 drachmē; 2) oldgr. vægt og mønt.
lepto'proso'pi' (*lepto-* + gr. *prospon* ansigt), smalsansigt, overansigtsindeks over 55.

lepto'som legemsbygning (*lepto-* + *-som*) el. *leptoform legemsbygning*, en vis slank, særpræget konstitutionstype.

lepto'spira (*lepto-* - fr. gr. *speira* snoning), en gruppe spirokater med yderst fine vindinger og ombojede ender. Nogle af dem fremkalder Weils sygdom og beslægtede infektioner.

'Lepus (lat: hare), stjernebilledet Haren. Le Puy [la'pu], fr. bi i Auvergne; 23 000

Le Puy. Domkirken Notre Dame.

indb. (1946). Malerisk beliggenhed. Knipplingsindustri.

ler, sammenkittet sediment, hvis hovedbestanddele er korn under ca. 0,02 mm, for en stor del af lermineraler, ivrigt fine uforsvundne mineralkorn (kvarts o. a.), jernforbindelser o. a. Det reneste l er ildfast og anv. til ildfaste sten, det urene smelter lettere og anv. til mursten.

Lerberge [l'erbær s], Charles van (1861-1907), belg. symbolistisk digter. Hovedværk *La chanson d'Eve* (1904).

Lerbæk, hovedgård NV fr. Vejle. Ved en revy på L Merek sept. 1848 gav Fr. 7. tanken om Slesvigs deling dødsstødet ved sine ord: »Det skal ej ske...». Under L hører et stort areal af den naturfredede Grejsdal. Hovedbygn. fra slutn. af 18. árh.

Lerche [lærka], Christian (f. 1868), da. embedsmand, kammerherre. Kgl. kommissarius ved jernbaneanlæg på øerne

1909-38, for vejenanlæg Rødbj-Størstrømsbroen 1941, fprmand for Radiorådet 1925-39, for Luftfartsrådet 1925-40.

Lerchenborg's flærksn-], hovedgård S f. Kalundborg; grl. 1703, hed opr. Østrupgaard, fra 1754 L; 1742-1929 i slægten

Lerches eje (grevskaab 1818-1923). Hovedbygn. fra 1743-45 (frederet i kl. A), avlsog. og park danner et fint barokanlæg.

Lerchenfeldt [l'erkan-j], hovedgård N f. Kalundborg; udskilt fra Lerchenborg 1792.

lerdueskydning, d. s. s. flugtskydning. lerglimmerskifre, da. navn på fyllit. Lergaard, Niels f. (1893), da. maler, medl. af *Gronningen* fra 1931; stærkt forenklede figurbill. og landskaber fra Bornholm.

Lerida [lariQa], østspansk by 80 km V. Barcelona; 42 000 indb. (1940). 2. 4. 1938 erobret af Francos tropper, afgørende for Ebro-offensiven.

Le'rinske øer (fr. *Lérins* [le'ræ:s]), fr. øgruppe i Middelhavet, nær Cannes. lerjernsten, ler, imprægneret med jernspat. Forekommer som lag og konkretioner. Anv. som jernmalm.

lerjord, gi. betegn. for aluminiumoksyd. Lerkenfeldt, hovedgård NV f. Hobro, opr. Bonderup, nævnt i 15. árh. 1695-1743 stamhus i slægten Lerche. Hovedbygn. fra ca. 1555-80; fredet i kl. A.

lerklinet hus, et hus, hvor tavlene ml. bindingsværksstolperne er lukket med ler, som i tyktildende tilstand er kastet el. slæt omkr. staver el. fletværk, som er anbragt ml. stolperne (en byggemåde, der nu næsten er gået af brug).

'Lesma, Francisco, Hertug af (ca. 1550-1625), sp. politiker, ledende min. under Filip 3. 1598-1618. Forjog moriskerne; ødselt finansstyre.

lermineraler, de mineraler, der danner den egl. lersubstans. Yderst fine partikler, hvis krystalstruktur minder om glimmer. De vigtigste er montmorillonit, flit og kaolin.

'Lermontov [-tof], Mikhail J. (1814-41), russ. lyriker, epiker og romanforf.; tilhørte romantikken, var stærkt påvirket af Byron; nædede i sin korte levetid ikke til fuld udfoldele af sit ejendommelige talent. I sit store prosaovar *Vor Tids Helt* (1840; da. 1856, 1944) nævmede han sig virkeliggørelsen af en psyk.-realistisk stil. (Portræt sp. 272Q).

lermølle, teglværksmaskine til æltning af ler, oftest en liggende cylinder, hvori en akse med skräftsætte knive roterer.

lermørtel, mørtel af sandholdigt ler, der opnår nogen styrke ved udtrørring og let opblødes af vand. Beskyttet mod vand ved at man bruges til gulve og vægge.

Lernet-Hö'lenia, Alexander (f. 1897), østr. forfatter. Ynder som wiener den lette, ironiske stil, skrev bl. a. en kærlighedsroman *Der Baron Bagge* (1936, da. 1937). Efter 2. Verdenskrig har L udg. novellesamlet. *Der 27. November* og et større digt *Germanien*.

Le Roy [læ'rwa], Édouard (f. 1870), fr. filosof. Søger i *Dogme et Critique* (1906) og *Une philosophie nouvelle*, H. Bergson (F912) at forene katolicismen med Bergsons filos.

Lerroux [læ'rø:], L/*y'a!*/dro (1864-1949), sp. politiker. Moderator republikaner, ledende efter 1933, slog anarkistisk-syndikalistisk rejsningsforsøg ned i okt. 1934. Styrtet ved Folkefrontserejnen 1936; støttede Franco.

lerrør til spildevand er mufferør af klin kerler, der sintres og glaseres. I er ret skøre og bruges derfor ikke i og under bygninger.

Lersch [-rj], Heinrich (1889-1936), ty. forfatter, den mest kendte ty. arbejdsgitter (kedelsmed). L symboliserede sit arbejde gnm. lyrikken. *Mensch im Eisen* (1925). L hældede i tyrerne mod kommunismen, i trediverne mod nazismen.

lerskifer, betegn. for alm. skifer i mod saten. t. krystallinske skifre.

lerstampet murværk (fr. *pisé de terre*), murværk af stampet lerholdig jord; en gi. byggemåde, der hyppigt er genoptaget i byggematerialefattige tider.

lertavler el. *tertialtable* bruges v. siden af stem som materiale ved udferdigelse af tekster i kileskrift.

Lervad, Gudmund (f. 1904), da. maler; medl. af »Kammeraterne«; abstrakte kompositioner.

lervarer, husholdningsvarer og kunst genstande af brændt ler. I ældste tider formedes de frit ved hånden, ægypterne opfandt ca. 3000 f. Kr. drejeskiven, som dog først anv. i Norden ca. 100 f. Kr. En rig produktion af fremkom i den babylonske, ægyptiske, græske, kinesiske, japanske og persiske kunstindustri. I middelalderens Europa værdsættes 1 ikke, derimod fra Renæssancen indtil vor tid i form af terrakotta, glaserede 1: m. maljika, ital. fajance m. m.

Lerwick [la:wik] el. [lærifik] (lokalt [ta:rik]), hovedstad på Shetland Øerne; 4000 indb. (1931). Fiskeri.

Lesage [la'sa:3], Alain-René (1668-1747), fr. Torfatter; betydelig samfundskilder

i sine romaner *Le diable boiteux* (1707); da, *Haltefanden* 1917) og *GU Bias* 1-4 (1715-35; da, 1749-50, 1896) (inspireret af de sp. gavtyveromaner) og komedier som *Turcaret* (1709) (mod finansverdenen). **'Lesbisk kærlighed'**, homoseksuelt forhold mel. kvinder, skal i oldtiden have været særlig udbredt på Lesbos (deraf navnet).

'Lesbos, gr. *Lesvos* (gr. folkesprog: *Mvitlené* [mitiliini]), bjergig gr. ø ved Lilleasiens V-kyst; 1630 km²; 177 000 indb. (1938). Hovedstad: Mytiliné. I oldtiden centrum for æolerne. På L fødtes digterne Alkaios og Sapfo (6. árh. f. Kr.). L var 1354-1642 under Genua; 1642-1912 under Tyrkiet; derefter gr.

Lescot [læsko], *Pierre* (ca. 1510-78), fr. bygningskunstner, der f. kongehuset overvægede of. bl. a. af den ældste del af Louvre. Egl. arkitekt var han næppe, opræder altid s. m. Goujon.

les extrêmes se touchent [lezeaks'trem sa'tuj] (fr.), yderligereheder berører hinanden, modsætningerne mødes. Findes i lign. form i Pascals »Pensées« (1670).

lesghiere [les'gi:srs], et antal folk i Daghestan, Ø-Kaukasus, sammenknyttet ved deres muhammedanske tro, men med forsk. sprog, der samles i den lesghiske sproget. Vigtigste folk: avarer og kjiriner.

Lesina [læzina], ital. navn på den jugosl.

ø Hvar.

Lesjaskogsvatn [læJasko:gs-J, no., sø, Øpland, nord. Gudbrandsdal; 5 km², 2 afloss, Raura mod NV og Gudbrandsdalslågen mod SØ.

Leskién [læskin], *August* (1840-1916), ty. sprogforsker. Beskæftigede sig især med slavisk og baltisk, spec. oldslavisk. Udgav *Handbuch der albulgarischen Sprache*.

Le'skov [-af], *Nikolaj*, pseud. for *Stebnickij* (1831-95), russ. novelle- og romanforfatter. Var som forf. længe miskendt p. gr. af sin reaktionære indstilling. Gav i sine værker et realistisk billede af sin tids samfundsforhold.

Leslie [lezli], *Shane* (f. 1885), eng. romanforfatter, Katolik. *The Anglo-Catholic* (1929), *The Oppidan* (1922) om Eton. *Lesmian* [lejmjan], *Boieslaw* (f. 1878), po. lyriker, fornyer af den po. ballade; repr. f. den po. symbolisme.

Lesniewski [-njef-], *Stanislaw* (1886-1939), russ.-polsk logiker. Har i en række afh. ydet fremragende bidrag til logisk semantik og mat. grundlagsforskning.

lespe, d. s. sletskrubbe.

Lesse [laes], biflod til Maas i SØ-Belg.; har

dannet Han-grotten.

Lesseps [laes'eps], *Ferdinand* (1805-94), fr. ingenier. Offentliggjorde 1856 plan om Suezkanal, som han gennemførte m. fr. og ægypt. hjælp. Rejste fra 1879 pengemidler for at bygge en Panama-kanal, men arbejdet brød sammen 1889, og en undersøgelse, der påviste slet ledelse og bestikkelse af fr. politikere, førte til en (ikke fuldyrdet) fængselsdom over L 1893. (Portræt).

Lessing, *Goethold Ephraim* (1729-1781), ty. forfatter, præsteson fra Sachsen, levede og frit liv som digter, kritiker og journalist, især i Leipzig og Berlin, under Sværskrigene mest i Schlesien, de sidste år bibliotekar i Wolfenbüttel. *Miss Sara Sampson* (1755) er den første ty. borgerlige tragedie. *Minna von Barnhelm* (1767) det første betydelige lystspil. *Emilia Galotti* (1772) rummer social anklage, *Nathan der Weise* (1779) er et indlæg for tolerancetanken. Som kritiker var L udpræget polemiker; *Hamburgische Dramaturgie* (1767-69) er vendt mod det høje, uborgelige drama. Som dialekterik satte han skarpe skel. *Laokoon oder über die Grenzen der Malerei und der Poesie* (1766). Som tænker nædede Lud over oplysningen, *Erziehung des Menschengeschlechts* (1780). (Portræt).

Lessing, *Karl Friedrich* (1808-80), ty. maler. Virksom i Dusseldorf, indtil han blev galleridir. i Karlsruhe. Har malet historiebilleder, bl. a. *Luthers Disput med Eck* og storladne, stemningsrige landskaber.

Lessing, *Theodor* (1872-1933), ty. filosof.

Leopold 3. (Belg.), Mihail J. Lermontov.

Ferdinand Lesseps.

G. E. Lessing.

Hævdede i *Philosophie als Tat* (1914) og *Geschichte als Sinngebung des Sinnlosen* (1930) den personlige underhagens værdi over for intellektualisme og begejstring over for teknik. Nazisternes mord på L i Praha vakte opsigt.

Lester ['lest], *Sean* (f. 1889), irsk politiker, journalist. Permanent delegeret i Folkeforb. 1929-34, 1934-37 dettes højkommissær i Danzig. Vice-generalsek. f. Folkeforb. 1937-40, afstødt derpå Avenol som generalsek. til 1947.

le style est l'homme même [ls stil a 'lom 'me:m] (fr.), stilken er mennesket. Citat (ofte ukorrekt gengivet) af naturforskeren Ledere de Buffon (1707-1788).

Lesueur [ls'su:d'r], *Eustache* (1617-55), fr. maler. Elev af S. Vouet. Har malest rel. billeder i en adel og harmonisk stil. *Scener af den Heil. Brunos Liv* (Louvre).

Lesueur [ls'su:d'r], *Jean-François* (1760-1837), fr. komponist. Efter Restaurationskrg. operakapelmester og prof. v. konservatori. Bl. hans værker kan nævnes operaer, messer og lejlighedsarbejder. Lærer for Berlioz, Thomas og Gounod.

Leszczyński [lætl'thnijski], po. højadelsslægt. Stanisław L, Konge af Polen, se Stanislaw.

Leszno [læjno], ty. *Lissa*, polsk by SSV f. Poznan; 21 000 indb. (1946). Jernindustri, jernbanecentrum. - 1 16. árh. hovedsæde for De Bohmiske Brødre i Polen.

let, sør. skibet er 1, når det ikke er forstøjet el. forankret. Ankeret er 1, når det er løftet fri af grunden.

le'ta'1-gén (lat. *letalis* dødbringende), artefaktor, der kan medføre organismens død, dog oftest, når den er til stede i dobbelt dosis.

letar'gi' (gr.), dødlignende søvn, sovnliggende tilstand, optræder særlig ved hysteri, undertiden ved hjernebetændelse. *l'Etat c'est moi* [leta sə mwɑ] (fr.: staten, der er mig), replik, der (med tvivl. som ret) tilskrives Ludvig 14. og som kan udtrykke hans opfattelse af den enevældige hersker.

let'betyl (sv. *Idtbetyl*), sv. motorbrandstof bestående af 75 % benzin og 25 % alkohol.

let'beton, beton, hvis rumvægt er nedsat, som regel for at øge betonens varmeisolationsevne. Den ringe rumvægt kan opnås ved at anvende en kitmasse, der indeholder mange luftblæser el. ved at anv. porøse gruskorn (pimpsten, slagter, murstensskærer, betonklinker m. m.).

Letchworth [lætjws/i], eng. haveby N f. London, anlagt efter moderne byplan 1903; indb. antallet må ikke overstige 35 000. 20 000 indb. (1948).

Leth, *Andreas* (1822-1905), da. grundtvigs præst, 1870-95 Middelfart, ivrig for de kirk. frihedskravs gennemførelse.

Leth, *Harald* (f. 1899), da. maler; medl. af »Koloristerne«; især landskabsmaler, af den moderne skole; afh. om kunst.

'Lethe (gr.: glemst.); i gr. rel. glemsejns gudinde, senere opfattet som den flor i underverdenen, hvoraf de døde tildrak sig glemst.

Leth Hansen, Frederik (1841-1922), da. forfatter. Hans tidstypiske anonyme skuespil udg. samlet af plejesønnen Robert Schyberg 1933.

Letland, lett. *Latvija*, unionsrep. i Sovj. ved Østersøen; 64 630 km² (L afgav i jan. 1945 sit nordøstl. hjørne til RSFSR); 1765 000 indb. (1939). Største byer: Riga (hovedstad), Liepaja og Daugavpils. 27° indb. pr. km². 1939: ca. 75% letter, sig glemst.

Kanalen.

letsmeltelige legeringer, legeringer, der smelter under tinnets smp. 232°C.

Det er i reglen legeringer indeholdende vismut, bly og tin, hyppigt også cadmium

og evt. kviksolv, f. eks. Newtons metal (smp. 94°C), Rose's metal (smp. 94°C).

letsværvægt, vægtklasse; i boksning 73

-80 kg, i brydning 87-97 kg, i vægfløftning 75-82,5 kg.

lette, 1) i *jagtsproget* flyve op (om fjervildt); 2) *søv.*, a) høre ankeret hjem, sætte sej el. sætte mask. i gang for at afsejle; b) et skib, formindsk dybgåendet; c) 1 på roret, give roret mindre udslag; d) løfte; e) klare op (tægen letter), **lette olier**, fraktion af *jordolier* med kogepunkter indtil 180-200° C, v.f. 0,9-0,96.

'Letterstedtska foreningen, sv. selskab, oprettet efter testamente af sv.-sydafrik. forretningsmand Jacob L. (1796-1862, hed egl. Lallerstedt). Støtter nordisk samarbejde m. h. t. industri, videnskab og kunst. L. udg. »Nordisk tidsskrift for vetenskap, konst och industri« (sakalde Letterstedtske Tidsskr.) siden 1878.

letteværk, apparat til indstilling af møllestenene i kværne til regulering af malefinheden.

lettisk sprog og litteratur. Lettisk er et inddoere, sprog, der sammen med litauisk og det udødde oldpreussisk hører til den balt. sprogsprogen. Har akcent på første stavelse; desuden stod - lettisk litteratur. Indtil 18. årh. bestod 1 kun af folkeviser og sagn, bortset fra en smule rel. litt., der opstod efter Reformationen. Lett. skriftsprug blev fastlagt af G. Fr. Stender (1714-96). En rigere litt. opstod først i 19. årh., og der fremtråede en rekke lett. forf. af nat. (ikke-tysk) opførsel, som dyrkede alle moderne litt. genrer op. I 1. verdenskrig stod Janis Rainis-Piekans (1865-1929) i spidsen for 1, som fik en betydelig opblomstring. Efter 1. verdenskr. optagelse i Sovjet har 1 overtaget de sovj. paroler om en socialistisk realisme.

3

Lettow-Vorbeck [lætb-:fɔ:rb*4k], Paul von (f. 1870), ty. general, hævede sig i Østafrik. gnm. 1. Verdenskrig i kamp mod langt overlegne allierede styrker. Afsked 1920 efter støtte til Kapp.

lettre [lætr] (fr.), bogstav; brev.
lettre de cachet [lætrod(3) ka'læ] (egl.: forseglet brev), fr. kongebrev, lukket med (lille) segl, særlig anvendt som fænglingsordre. Udstedes under enevælden i mange tilfælde med konges og ministres underskrift til politiets brug uden angivelse af, hvem der skulde fængses; i nogle tilfælde også anvendt af private. Første under den langsomme og bestikkelige retsorganisation til bet. misbrug, om end i mindre grad end tit antaget.

Lettres persanes [lætra pær'san] (fr.: persiske breve), satirisk roman af Montesquieu (1721). Består af fingerede breve fra to persere, der gæster Paris.

letvægt, vægtklasse; i boksning 57-61 kg, i brydning 61-66 kg, i vægtløftning 60-67,5 kg.

lei [le:(u)] (rum: løve), flertal lei [le:(i)], rum. mont = 100 banl (juli 1948 150 lei = 1 USA\$).

Leuca'dendron [lou-] (gr. *leukos* hvid + *dendron* træ), d. s. s. kejupatræ.

leucin [lou'sin] (gr. *leukos* hvid), aminosyre, som dannes ved hydrolyse af forsk. proteinstoffer.

leucit [-sit] (gr. *leukos* hvid), *KAlSiO₄*, regulært gråligt mineral med glasglans. Forekommer som ikositetraeder i kalirige eruptiver (eks. Vesuvus lava).

leucitbasalt [-sitbasal't], alkalibasalt med leucit.

leucitfonolit [-sit-], fonolit med leucit som store strokkorn. Italien, Tysk. o. a. st.

leucitit [-si'tit],feldspatit, basisk dagbjerget bestående af pyroxen og leucit, evt. tillige olivin (olivin-1).

leucitoeder [-sito'-e'], ældre navn for ikositetraeder.

Leu'cojum (lat.), bot., dorothealljile.

leuk- [louk-] (gr. *leukos* hvid), hvid.

Leu'ka'diske Klippe, gr. forbjerg på Levkás med et Apollon-tempel. På gudenr. årlige festdag styrtes en forbræder ned fra klippen. Sagnet fortæller, at også digterinden Sapfo styrtede sig ned smst.

'Leukas, nygr. *Levkás* [laef'kas], gr. ø blande De ioniske Øer. 294 km²; 29 000 indb. (1938).

Leukerbad ['bykarbau], fr. *Loëche-les-Bains* [lwæj le 'bæ], kendt schw. badested i Berner Alperne med varme mineralkilder; 1900 m o. h.

Leu'kippos [lou-] (egl.: den hvide hest) fra Millet (5. årh. f. Kr.), gr. filosof. Gr. oldtidens atomære.

leuko- [lou-] (gr. *leukos* hvid), hvid, **leuko'base** [lou-] (*leuko-* -, base), et til et farvestof svarende reduceret (hydrieret) farvelost el. svagere farvet produkt, som ved oksydation giver farvestoffet. Anv. i farveriet, da 1 ofte er lettere at påføre stoffet end selve farvestoffet, hvortil 1 oksyderes efter påføringen

leukocyt [louko'syt] (*leuko-* + gr. *kytos* hulning), hvidt blodlegeme.

leuko'dérma [lou-] (*leuko-* - gr. *dérma* hud), ovale, pigmentløse plekter, symptom på syfilis.

leuko'kra'te [16a-] (*leuko-* — gr. *kratein* herske) kaldes eruptiver, hvori lyse mineraler er i overvægt.

leu'kom [lou-] (*leukoma*- det hvidfarvede), hvid, aratig plæt i hornhinden.

leukonychi [tou'-ki] (*leuko-* + gr. *onyks* negl.), hvide neglepletter, beskægelse af de nydannede celler ved neglens basis.

leukoplá'ki [lou-] (*leuko-* + gr. *plaks* fladé), hydridle, plættformede fortokkelser i mundslimhindens el. spiserørets epithel.

leukoplast [louko-] (*leuko-* + *plastos* formet) el. *hvidkorn*, små ufavrede legermer af forsk. form, der forekommer i plasmaet i plantecellest. Deres bet. er ukendt, hos nogle planter menes de at danne stivelse.

leukorrhoe [lbuko're'l] (*leuko-* - rhoe),

hvidt udfold.

leukosafí [leuko- - safir], klar, farveløs korund; sjeldent smykkesten.
leu'kose [lou-] (*leuko-* - i - ose), d. s. s. leukæmi.

Leukotri'e [louk'-], landsby i Boiotien, hvor Epaminondas 371 f. Kr. slog spartanske kongen Kleombrotos.

leukæ'mi [lou-] (*leuko-* - - - ami) el. *leukose*, alvorlig lidelse af ukendt natur i de bloddannende væv, spec. knoglemarven og milten. De hvide blodlegemer ændres i antal og udseende, idet antallet i reglen stiger stærkt, og der optræder umodne former i blodbanen. Antallet af røde blodlegemer nedsættes stærkt. Der kommer bleghed og træthed, hjertebanken, korfændethed og blodningstenheds. Milt og lymfekirtler er ofte forstørrede. Sygdommen kan være fra uger til få år. Behandles bl. a. med røntgen, urethan og blodtransfusion.

Leunawerk ['byna:v-], ty. kem. fabrik, populær betegn. for de tidl. til I.G. Farben hørende Ammoniakwerke Merschburg, GmbH. (anlagt 1916) i Leuna S.F. Merschburg. Hovedprod: syntet. benzin, ammoniak og kvalstofgødningsmidler. Værkerne blev gentagne gang bombed af de Allierede under 2. Verdenskrig, men arbejder igen.

Leuning [lbi-], Erik (f. 1895), da. embedsmænd, dir. for den soc. særforsting fra 1942.

Leuthan ['bytan], landsby nær Breslau, hvor Frederik 2. (under Preuss. Syvårs-krig) 5. 12. 1757 slog østrigerne.
Leutschau ['bytlau], ty. nævn på byen

LevoCa, Cechoslov.

Leuven ['lø:va], fr. *Louvain* [lu've], ty. *Lbwen*, belg. by 0 f. Bruxelles; 36 000 indb. (1948). Fabrikation af jern-, metal- og tobaksvarer, levensmedsider og øl. Katolsk univ. Af mange middelalderlige bygn. blev kun rådhuset skånet ved ty. bombardement 1914. Ny svære skader under 2. Verdenskrig.

lev [taef] (bulg. løve) flertal 'leva), bulg. møntenhed = 100 stotinki (sept. 1948 = 0,0175 kr.).

lev (oldn. *hleifr*), glda. ord for et mindre, blødt brød.

lev, endelse i stednavne. Betydningen synes at være: overladt gods. Forledet i disse navne er i reglen et personnavn. Navnene stærkest udbredt på øerne og i Skåne.

levade (fr. *lever* løfte) el. *pesade* (fr. peser tygne), skoleridningspræstation. Hesten løfter roligt forparten højt og bliver

stændte på mere el. mindre bøjede bagben, med forbenene stærkt bøjede.

Levallois-Perret [bvallo-pær'æ], NV-

forstad til Paris; 62 000 indb. (1946). **levang** ['le:vaV] (frisisk), øvv., gulvskrubbe.

Levanger [-vui/sr], no. købstad (fra 1836), Nord-Trondelag, NØ f. Trondheim; 1700 indb. (1946).

Levan'ten (ital. *levante* øst), navn for landene omkr. det østl. Middelhav; levantiner, person fra L.

levan'tin(e) (egl.) stof fra Levanten), kiperævede stoffer af silke, anv. til foer og bluser.

Le'ven'tiske Hay (ital. *levante* øst), den østl. del af Middelhavet S f. Lilleasien, indtil 3350 m dybt.

leyedyg'tighed, evnen til at fortsætte livet. Et nyfødt barn er først leyedygigt efter 28 ugers fosterstid.

Levellers ['lavbz] (eng. *level udjævne*) (egl.: »lighedsmaend», yderliggående republikansk sekt i Cromwells hær. Krævede alm. valgret, men undertryktes.

levendevægt (om slagedyr), vægt for

slagtning.

'Lewenhaupt, Adam Ludvig (1659-1719), sv. officer. General under Karl 12. Forsvarede Baltikum mod russ.-po. hære (sej ved Gemauerthof 1703); fik 1708 ordre til at slutte sig til Karl 12s fremstod mod Rusl. med store forsyninger, men slog sig efter nederlag ved Lesna (i Hviderusl.) kun igennem m. ringe styrke. Kommanderede resterne af sv. hær efter Poltava 1709, kapitulerede s. å. ved Perekop 1710 (i Ukraine). Død i Moskva.

lever (hepar), legemet største kirtel. Vejer ca. 1500 g. Formen er nærmest trekantet, farven brunrod. I ligger i underlivshulen med sin største del, den højre lap, under den højre kuppel af mellemgulvsmusklen og sin mindre venstre del, den venstre lap, ragende herfra til venstre over midtlinjen under den venstre kuppel af mellemgulvsmusklen. (III. se tavle Indvold). På undersiden findes lever porten (porta hepatis), hvor levergangen (ductus hepaticus) kommer ud, og portaren (vena portae) og leverpulsåren går ind. Portaren fører blodet fra mave- og tarmkanalen, miltten og bugspirkirtlen til 1, hvor det bl. a. afgiver det i tarmen opsgede sukker, før derefter gennem nogle korte veneer på 1s bagflade at kommer ud i den store hulveme. Selve 1-vevet er opbygget af 1-cellere, der er ordnet i smalapper (lobuli). 1-cellene produceres galden, som gnm. fine galdegange i 1-s indre føres ud til 1-gangen. På 1-s underside ligger galdeblæren, der med en kort udførselsgang står i forb. med 1-gangen. Hvor disse to udførselsgange mødes, begynder galdegangen, der fører galden til tolvtingerarmen.

lever [fb've] (fr. opstæn), en fyrtes morgenkur.

leverance [-'ravss] (fr.), 1) en næringsdrivendes kontraktmæssige forpligtelse til at leve et (særl. større) kvantum varer; 2) et leveret vareparti.

leveran'dor'r, den der som sælger har påtaget sig el. plejer at påtage sig leveret til en køber.

'le'veratrofi' (lever + atrofi), formindskelse af leveren; optræder som særlig sygdom under navnet akut gal **1.**

leverbehandling, anv. af leverekstrakt ved behandling af anæmia pernicioса.

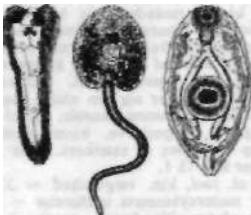
leverbetændelse (hepatitis). Hyppigst er den epidemiske 1 (gulsort), som skyldes e* filterbart virus. Endv. ses betændelser, der breder sig langs galdegangene el. ad blodvejen, og som kan dæmme bylder i leveren.

Lever Brothers, industrikoncern inden for sæbe- og margarinefabr. Jfr. Unilever.

'levercirrhose [-sir-] (lever + cirrhose), skrumpelever, kronisk form for leverbetændelse, hvorved levercellerne går til grund og erstattes med bindevæv. Der kan komme forøjelsesbesvær, let gulsort, væksudtrædning i underlivet og blodningstendens. Ses hos drakkere.

leverikte (Fa'sciola hepatica), snyltende fladormer af de digene i ikters gruppe. I

leveren hos får og kvæg, undertiden hos andre pattedyr, også mennesket. Ca. 3 cm l. fastsuget i galdegangene. Æggene føres ud m. ekskrementerne, på oversvømmede enge el. i ferskvand fremkommer en fimbriklædt larve, der borer sig ind i mosesneglen *Limnea truncatula*.

Leverikte. Larve, cercarie og udviklet ikke.

Her udvikler larven sig gnm. fl. generationer (sporocyster, redier) til en sækaldt haleikte (cercarie), der borer sig ud af sneglen og derefter indkapsler sig på græs. Når græsset ædes af et pattedyr, borer cercarien sig gnm. tarmvägen og føres m. blodet til leveren. Fremkalder alvorlige sygelige tilstande.

leveringsforretning el. *handel*, handel, hvored det solgte skal leveres til en senere tid end forretningsafslutn., ad en el. fl. gange.

le'veringsssted, det sted hvor risikoen for varen overgå fra sælger til køber, og hvor varen derfor skal udvise den aftalte kvalitet, mængde osv. Købelovens grundregel er at 1 er sælgers domicil; men når sælger if. aftale el. sædvanlig skal udbringe varen, er købers bopæl 1. Ved forsendelse anses levering for sket, når varen er overgivet t. fragtfører el. bragt inden for skibssiden.

leverkraft er hyppigst metastase fra kræft i mave-tarmkanal, brystkirtel el. prostata. I nogle tilf. udvikles den fra galdegange, sjældent fra selve levervævet. Ledsagtes ofte af gulstot og underdelen kommer der vattersot.

leverkusen [le:vɔ:kuzn], ty. by N. f. Köln; 50 000 indb. (1939). Kemikalie-industri.

levermos (tidl. anv. som middel mod leversydomme), *Mar'chania*, slegt af halvmosser med genet fladt løv og stilke stående af kønsorganer. Sæbro. I Danm. findes almindelig 1 (M. polymorpha) på fugtig grund, undertiden ukrydt i haver.

levermosser, d. s. s. halvmosser. **leverplet**, brunpigmenteret plet i huden; d. s. s. *chloasma*. Mentes tidl. at skyldes leverlidelse.

Leverrier [lə'verje], Urbain Jean Joseph (1811-77), fr. astronom, har udført betydningsfulde arbejder vedr. planeternes bevægelser. På grundlag af undersøgelser af perturbationer af *Uranus'* bevægelse forudsagde han eksistensen af en planet uden for *Uranus* og angav dens omrentlig sted på himlen. Efter L-s beregninger blev planeten fundet 1846 og fik navnet Neptun.

leverrim, efter ty. forbillede primitiv poet, selskabsleg i 17. årh. Det imprøviserede rim ved serveryng af lever spander fra det rel. til det frivile.

Levertin, Oscar (1862-1906), sv. forfatter. Prof. i litt.hist. 1899. Udviklede sig under påvirkning af Heidenstam fra naturalist t. romanik. I sin dign., lyrik (*Legender och visor*, 1891), épops (*Kung Salomo och Morolf*, 1905), romaner og noveller, og i sine litt.hist. essays præget af sjælden lærdom og personlig smag for det mørke og fremmedartede. (Portræt).

levertran, olie udvundet af lever fra fisk, navnlig torsk, helleflynoder og tunfisk, anv. p. gr. af stort A- og D-vitaminindhold til at sikre børns vitaminbehov om vinteren og som tilskud til foder til unge, voksende dyr.

leverurt (tidl. anv. mod leversydomme) (*Par'nassia*), slegt af stenbrækfam. med æg- el. hjerteformede grundblade og

stængler, der ender med en femtallig, hvid blomst, af hvis 10 stovbærere de 5 er golde, håndformet fligede legemer; almindelig 1 (P. palustris) er i Danm. alm. på torveholdig bund.

Lewes [l(j)uis], eng. b. i Sussex nær Kanalen; 13 000 indb. (1948). GI. slotsruiner, Piltdown-kraniet blev fundet Alm. leverurt, nær L.

Lewes [l(j)uis], George Henry (1817-78), eng. forf. Levede s. m. forf. inden George Eliot. Værker: *Biographical History of Philosophy* (1845-46) og *Comte's Philosophy of the Sciences* (1853). Startede og red. *The Fortnightly Review* (1865-66).

'Levi, en af Israels stammer; opføres som son af Jakob og Leah. Hans efterkommere levitterne fik præstestjenesten betroet, havde intet særligt stammeområde. I senere tid blev de det lavere præsteskab, som gik de egl. præster til hænde.

Le'vianth, 1) ældre stavemåde for dragen Livjatan; 2) titlen på stort samfunds-filos. værk af Th. Hobbes, udg. 1651.

Le'vi'n, /srael (1810-83), da. litterat. og sprogmnd. Udg. fl. sprøgle afh., udarbejdede en seddelsaml. (150 000) til en da. ordbog, anv. i «Ordboget over det Da. Sprog». 1 beg. af 1840erne sekretær for Søren Kierkegaard.

Lewin [lu'in], Kurt (1890-1947), ty.-amer. psykolog. Hovedrepr. for den fopologiske psyk. Har bl. a. skr. *Vorsatz, Wille und Bedürfnis* (1926), *Principles of Topological Psychology* (1936).

Le'vi'n, Poul (1869-1929), da. forfatter. Dr. phil. 1898. Red. af «Tilsukeren» 1910-29; litt.hist. arb.: *Victor Hugo* (1901-02) og *Den Naturalistiske Roman* (1907). Hans familieromaner bl. a. *Den Lykkelige Mand* (1916), *Den Stjålne Glæde* (1917) og *Hjem* (1919) bragte denne hyggelige op i et kunstnerisk plan.

Levinse'n, Georg Marius Reynald (1850-1914), da. zoolog. Fra 1885 til sin død bestyrelse af Zool. Museums 2. afd. Grund-læggende arbejder over mosdry.

Levinsohn, Rau (f. 1891), da. forfatter. Har foruden ved nogle digte gjort sig bemærket ved de under pseud. *Martin Melsted* udg. romaner *Dårenes By* (1941) og *Det Altfor Unge År* (1942).

lev'i'ra'tsægeskab (lat. *lev ir svoger*), svogerægtskab, pligten til at ægte sin broders enke, hvis ægteskabet var barnløst; den første sogn regnedes da for broderens (5. Mos. 25,5-10).

Lewis [l(j)uis], største ø bl. Hebriderne, Sko ti.; 1994 km².

Lewis [luis], Clarence Irving (f. 1883), armer, filosof. Har bl. a. skr. *A Survey of Symbolic Logic* (1918), *Mind and the World Order* (1929) og (s. m. mat. C. H. Langford) *Symbolic Logic* (1932) samt *An Analysis of Knowledge and Valuation* (1946). I logikken har L udformet forsk. abstrakte logiske systemer. I erkendels-teorien søger L at forene pragmatisme med logisk apriorisme.

Lewis [l(j)uis], Clive Staples (f. 1898), eng. forfatter. Lektor i Oxford. Litt.hist. værker, aktuelle skr. m. kirkelig tendens, også i skønlt. form, som *Out of the Silent Planet* (fra den tavse planet) (1938) og *The Screwtape Letters* (1942, da. *Fra Hævels Bleckhus* 1946).

Lewis [lhis], Gilbert Newton (1875-1946), armer, kemiker. Arb. med fys.-kem., især termodynamiske undersøgelser. L har grundlagt den mod. fys. valsensteori.

Lewis [luis], John L. (f. 1880), armer, arbejderleder, siden 1920 præs. for minearbejderforbundet i USA; har som sådan været i ledelsen af AFL og af CIO.

Lewis [l(j)uis], Matthew Gregory (1775-1818), eng. forfatter, kaldet Monk Lewis efter sin rædselsroman *Ambrosto, or the Monk* (1795), da. *Ambrosto* (1800).

Lewis [luis], Sinclair (f. 1885), armer, romanforf.; skildrer kritisk og satirisk de typiske armer, svagheder, standardiseringen, halvdanneisen, forretningsmoralen og de

Oscar Levant. Sinclair Lewis.

antidemokratiske tendenser. Hovedværker: *Main Street* (1920, da. 1929), *Babbitt* (1922, da. 1927), *Martin Arrowsmith* (1925, da. 1926), *Elmer Gantry* (1927, da. 1928), *Dodsworth* (1929, da. 1930). Nobelprisen 1930. (Portræt).

Lewis [l(j)uis], Wyndham (f. 1886), eng. forfatter og kritiker. Romaner og betydelige kritiske filos. værker.

Lewisham [luijjam], bydel i Sø-London. 226 000 indb. (1948).

Le'wisia (etter den armer, opdagelsesrejsende M. Lewis (1774-1809)) er, udg. af portulakfam., rosetplanter med kodede blade, store røde el. hvide blomster på et kort skaft; NV-Amer. Kan dyrkes som stenhøjplante.

lewisite [lui'sit] (etter armer, kemiker W. Lee Lewis (1878-1943)), armer, betegn. for klorvinylidkloratsin, anv. som kern. kampstof.

Lewisohn [luij.om], Ludwig (f. 1882), armer, forfatter og kritiker, jøde og zionist. Romaner om ægteskabelige konflikter: *The Case of Mr. Crump* (1926, da. *Herbert Crump* 1933), *Stephen Escott* (1930, da. 1933).

Le'visticum offici'na'le, bot., d. s. s. løvstikke.

le'vit (hebr.), medlem af Levi stamme.

Levi'tan, Isaak Ilitj (1861-1900), russ. jødisk maler. Store landskabsbilleder, ofte med et stærkt følelsesbetonet præg.

levitation (lat. *levare have*), i spiritismen: en genstands el. et mediums (forment.) vægttab el. svæven.

Le'viticus (af hebr. *Levi*), »den præstevæg«, lat. navn på 3. Mosebog.

Levkas [lef'kas], gr. stavemåde for Leukas blandt De Ioniske Øer.

lev'ko'leuko + gr. *ion* [io]) (*Mat'hiola*), slegt af korsblomstfam., halvbuskagtige planter med tæt hærdede blade og hvide, gullige el. viølette kroner. 50 arter, især Middelhavslandene; vinter-1 (M. in'cana) og sommer-1 (M. annua) dyrkes p. gr. af blomsternes duft og farve. Også fyldte former lindes.

levnedsmiddelkontrol har til opgave at hindre udbredelse af smitte el. forfærgning gnm. le vnedsmidler forhandling af fordrævede, forurenede el. forfalskede levnedsmidler. I sker dels ved statens, dels ved kommunernes foranstaltning. Mælk, mejeriprodukter, margarine, kød, fisk og æg udgør den gruppe levnedsmidler, det er nødvendigt at kontrollere, og for hvilke der findes de mest indgående bestemmelser, i øvrigt indkøber staten ved politiets hjælp prøver af andre levnedsmidler, der udbydes til salg, og disse underkastes laboratorieundersøgelse.

levnedsmiddelrabat ydedes 1933-46 som led i da. krise-og sociallovgivn., omfattede 1945-46 rabat til understøttedes indkøb af kød, fisk, mælk og smør. Udgift 1945-46: 48 mul. kr. (heri ikke medtaget rabatordn. under handelsmin.).

Levoca [lævtøi], ty. *Leutschau*, slovak. by ved Høje Tatra. Ca. 9000 indb. Berømt kirke fra 13. årh., talr. kunstskatte.

levu'r'i'n (fr. *levure gær*), tøret ølgær til med. an.

Levy [-vi]-Louis (1875-1940), da. forfatter. Hans ty. hviler på digtene *Bornstein*, hvorfaf 1. samling 1904; komplet udg. 1931. Af disse nævnt dybsindige vers har

dog kun et fætal, bl. a. *Sørens far har penge*, egl. børnetække. Af hans brogede produktion fremhæves i øvrigt romånen *Hjemkomst* (1907). (Portræt).

Levy, Margrete (f. 1881), da. malerinde; g. m. forf. Louis L; har bl. a. udført figurbill. og portrætter samt ill. en række bøger.

Levy-Bruhl [levi'bryl], *Lucien* (1857-1939), fr. filosof og sociolog. Hævdede, at vidensk. etik ikke kan være normativt, samt bl. a. i *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures* (1910), at primitive folks tænkning er væsenstilskellig fra civiliseredes, idet den følger den såk. participationslov. (Portræt).

Levysohn [le'vizon], *Salomon* (1858-1926), da. musiker. Dirigent i Studenter-sangforeningen 1884-96 og 1903-17. 1891 operarepetitør ved Det Kgl. Teater.

lex (lat.), lov.

lex Aquilia [-'kvii-], rom. lov fra 2. el. 3. árh. f. Kr. Angik især ansvar for skade på ting, men har haft stor bet. for udvikl. af eur. erstatningsret, idet man ved anv. af loven lod ansvaret for skadefolgerne være betinget af, at skaden kunne tilregnes ham som forsættlig eller uagtlig. 1. ældre romerret havde ansvaret for skadegørende handlinger været uafhængigt af subjektive betingelser.

lex commis'soria (lat. *committere* overdrage), i ældre romerret en aftale om, at panthaveren var berettiget til at overtage pantet til ejendom, hvis skyldneren ikke betalte sin gæld. Fra Konstantin d. St. (4. árh. e. Kr.) var en sådan aftale ugyldig.

lex 'fori (af Forum i Rom, hvor der holdtes rettergang), domstolslandets lov.

lex imper'fecta (lat: ufuldkommen lov), lov, der forbinder el. påbøder en vis handlemåde, men ikke fastsætter rets-folger for overtrædelser af bestemmelser. **lex minus quam perfecta** (lat: mindre fuldkommen lov), lov, som forbinder el. påbøder en vis handlemåde og fastsætter straf for overtrædelser af bestemmelser uden at gøre den pågældende handling ugyldig. En **lex perfecta** (lat: fuldkommen lov) medfører derimod handlingens ugyldighed.

Lexington [læksirjtæn], by NV for Boston i USA, 1775 kampplads for første slag i Den Nordamer. Frihedskrig.

'Lexis, Wilhelm (1837-1914), ty. nationalkonomet og statistiker. Beskæftigede sig som yngre mest med befolkningssat-problemer, som ældre vanligvis med penge-væsen og nationaløkonomi.

lex 'loxi con'tractus (lat.), den lov, der gælder på det sted, hvor kontrakten er indgået.

lex 'regia (lat: den kgl. lov), 1) den lov, hvorfod kejseren i Rom fik overdraget sin magtifyde af folket; 2) i Danm. Konge-loven af 1665.

lex 'rei sitae [-re:i-] (lat: den faste ejendoms lov), princip i internat. privat-ret, hvorefter rettigheder over fast ejendom skal bedømmes efter det lands lov-givning, hvor ejendommen ligger.

lex Ripu'aria, den for de ripuariske franker (i egen omkr. Koln) i den ældre middelalder gids. ret. Nedskr. i 7. árh.

lex 'Salica, d. s. s. Saliske Lov.

Ley [lai], Østfm (1890-1945), ty. national-socialist. 1925 Gauleiter i Rhinelandet, fra 1933 leder af Arbejdsfronten. Begik selv-mord i fængslet efter Tyskls sammen-brud.

Leyden, ældre stavemåde for Leiden (holl. by).

Leyden [læida], *Lucas van* (1494-1533), nederl. maler og kobberstikker. Født og virksom i Leiden. I sine kobberstik stærkt påvirket af Durer, som han 1521 traf i Antwerpen. Senere under Raimondis indflydelse. Har malet rel. motiver og portrætter, bl. a. *Selvportræt*, (III).

leydig'ske celler plaid-] (efter den ty. zoolog Franz Leydig (1821-1908)), celler i testiklen, der antagelig producerer hormoner.

Ley [læis], *Hendrik* (1815-69), belg. maler. Under ophold i Paris påvirket af den fr. romantiske skole. Især skattet som historiemaler. Hovedværk: *De Tredive*

Louis Levy. Lucien Levy-Bruhl.

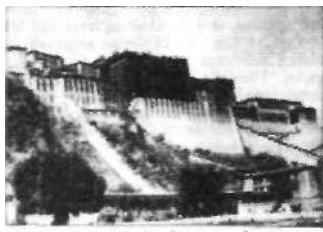
Dages Messe (Brussel), en stærkt stilisert komposition med en omhyggelig rede-gørelse for tidskoloritten.

Leysin [le'zE], schw. højfjeldskurst i Kanton Vaud, oven for Rhône-dalen. Særlig friluftsbehandling af tuberkulose (dr. Rollier). 6000 indb.

Leyte ['leite], 0 bl. Filipinerne; 7240 km²; ca. 1 mill. indb. (1946). L' erobredes økt. 1944 af amerikanerne og blev udgangspunkt for Mac Arthurs generobring af Filipinerne.

Leyton [leitn], nordøstl. forstad til London. 106 000 indb. (1948).

Lhasa [*Uisal*] (tibetansk: guddernes bolig). Tibets hovedstad; ca. 20 000 indb., mest præster og munke. På et bjerg ligger

Lhasa. Dalai lamas palads.

Potala, et mægtigt klosterkompleks, der fra 17. árh. er residens for dalai lama. Europæere har ikke adgang til L. Eng. ekspedition under Younghusband trængte 1904 frem til L.

L. H. C. eng. fork. f. Lord High Chancellor, lordkansler.

l'hombre (da. [lom'bør]) (sp: manden), et af de ældste eur. kortspil. Spilles med et alm. kortspil, dog uden 8-, 9- og 10erne. Kortenes betegn. er præget af spillet spanske oprindelse: spadille = spader es, basta = klør es; manille er henh. den sorte toer el. den røde syver i trumfsparten. Tabt spil = bete el. kodille (kruk).

Lhote [lo:t], *André* (f. 1885), fr. maler, Opr. impressionist, senere påvirket af kubismen.

Li, kern. tegn for lithium.

Lucas van Leyden: Ecce homo. (Firenze).

li el. (eng.) cai/i, kin. vej- og flademål, vægt og mонт; som længdemål = 576 m. li(no.), en oftest skovklædt bjergskræning. **liaison** [lja'e:z.5] (fr.), forbindelse; kærlighedsforhold.

li'a'ner (fr. dial. ord. til *ler* binde), betegn. for alle slyngende og klatrande planter. I kan holde sig oprejst og komme i vejet ved hj. af nedadrettede hår el. torne (brombær, spanskkrøspalme) el. ved klatrerødder fra stænglerne (vedbend, vanilje) el. ved pirrelige klatreorganer (agurk, ært, vinrank) el. ved at hele stænglen slynger sig om andre stammer og stængler (bønne, humle, silke). I er talrigst i tropeskove, hvor planternes kamp om lys er stærkest. I de temp. bælter Kun få 1.

hang el. **tael**, kin. vægt enhed = 37,8 g; efter metersystemets indførelse = 1 hg.

Liang-chow [liaTidsoul], oaseby i prov. Kan-su i NV-Kina; ca. 100 000 indb. L' ligger ved Den Kin. Mur og på karavane-vejen til Sin-kiang.

Liang K'ai (Har) khai (13. árh.), kin. maler fra Sung-tidten; med et minimum af midler forstod L' at fremtrælle et snældansk. el. karakteren hos en mytol. figur.

Liao-ho [limi.e], 1100 km 1. kin. flod i SV-Manchuriet til Liao-tung bugten.

Liao-tung [liau duo], halvø mod SV fra Manchuriet. Det Gule Hav. I L's sydl. del, Kwan-tung, ligger Dairen og Port Arthur. Hårde kampe under russ.-jap. krig 1904-05.

Liao-yang [liau jtn?], by i Manchuriet, 70 km SV fra Mukden; ca. 95 000 indb. Under den russ.-jap. krig sejrede jap. her over russerne i krigens første store slag (24. 8.-5. 9. 1904).

Liard [ljær], *Louis* (1846-1917), fr. filosof og pædagog. Har bl. a. skr. om nyere eng. logikere og i *La science et la métaphysique* (1879) udformet en modificeret kantianisme.

Liard River [l'i:erd.], 917 km lang vestl. biflod til Mackenzie, Canada.

Has [laias] (eng. dialektdialekt af *layers* lag), nedre jura, hertil Bornholms kulførende aflejringer.

Li'banios (4. árh. e. Kr.), gr. retor, ven af kejser Julian. Bevaret er taler og breve. 'Libanon, arab. *Libnân* [li'bñâ:n], 1) 160 km 1. bjergkæde i S-Syrien; indtil 3070 m h., dækket af krat og lidt skov. Få rester af fortidens cederskove. L' er ved gravsenkningen El Beqâ skilt fra parallelkæden Antilibanon, 2) stat (republik) i og omkr. bjergkæden 1); 10500 km²; 104 800 indb. (1943). Hovedstad: Beirut. Af de arabiske talende indb. er ca. 40 000 kristne (bl.a. maronitter). Tættest befolket er den smalle kystslette, hvor der dyrkes hvede, vin, oliven, byg, sydfrugter, ris og maj. *Historie*. Til 1920 hørte L' under Tyrkiet. Efter religionskrig mel. araber, druser og de kristne maronitter førte fr. intervention 1860 til særstyre for L' under kristen guvernør. Efter fr. besættelse 1918 og overtagelse af mandatstyre 1920 (folkeförbundsvedt. 1922) oprettedes L' 1926 som sær. republik. Trods gl. kulturre forbind, m. Frankr. følte befolk. uvilje mod de fr. indgreb og krævede udvidet selvstyre el. fuld. uaff. Efter besættelse af eng. og frie fr. styrker 1941 proklameredes L'-s uafhængighed, og efter nogle gnidninger og libanesisk appell til FN rømmedes L' 1946 af de fr. og eng. tropper. 1945 optoges L' i FN; s. å. tilsluttet Arab. Liga, sluttede sig maj 1948 til krigen mod Israel.

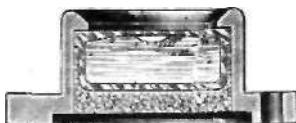
libation (lat.), drikoffer, som gydes på jorden.

'Libau, ty. navn på Liepāja, Letland.

Li'bavius [Libau], *Andreas* (d. 1616), ty. lege og kemiker. Bekæmpede mysticismen i kemien; fremstillede svovlsyre af svovl. Udg. 1596 den første egl. lærebog i kemi.

H'belle (lat. *libella* vægtskål), 1) v. *landmåling* (her også kaldet *niveau el. vaterpas*), hjælpesinstrument, der tjener til liniers og planers lodret el. vandretstilling. 1 udgør en vigtig bestanddel af fys., geod. og astron. instrumenter. Rørl' er et indvendigt tondeformet glasrør, der indeholder æter, som på nær en damp-

fyldt boble fylder røret, der er forsynet med en skala. Tangenten til midtpunktet, 1-aksen, vil være vendret, når bølens ender står lige langt fra midtpunktet. Dåsel er en glasbeholder, hvis indvendige overflade foroven er kugleformet

Dåselibelle.

tilslet og forsynet med koncentriske cirkler, der bestemmer den cirkulære bobles normalstilling. 2) **miner.** luftblæse i mikroskopiske vedskefylde hulrum i forsk, mineraler. 3) **zool.** forældet betegn, for guldmede.

'liber (lat.), bog; 'I li'brorum, bøgernes bog, bibelen.

libe'ra'l. frisindet, modstander af tvangsmetoder; tilhænger af liberalismen.

libe'ra'le erhverv, betegn, f. akademisk og kunstnerisk selvst. erhvervsvirksomhed, omfatter således f. eks. læger, sagførere, forfattere, skuespillerne.

libera'lisme (lat. *liber* fri), en især i det 19. årh. udbredt samfundsopfattelse, der lægger vægt på at hævde individernes frihed i økon., polit. og ændelige henseende. Den økon. 1. grl. af Adam Smith (»Wealth of Nations« 1776), videreført især af Malthus, Ricardo, Say, Bastiat, holder på d. fri konkurrence og frihandel og modsætter sig statens indgraben i erhvervslivet. Den polit. og ændelige i træder i skranken for individernes retsikkerhed og forsvarer ytringsfriheden i alle dens former.

liberal teologi, i hovedsagen betegn, for den frisindede teologi fra midten af 19. årh. til 1. verdenskrig. Den ville forlige kristendommen med moderne videnskab ved at afvise metafysik og tillade videnskabelig undersøgelse af Biblen. Byggede særlig sin kristendomsopfattelse på moraalen og den ideale bevidsthed. Is førende navn i Danm. var F. C. Krarup.

'liber 'daticus (lat; gavebog), 1) en protokol ved kat. kirk. stifteler, hvori gaver med givernes navn og dødsdag indføres; 2) i protestant, tid en kaldsbog, hvorf. alt vedrørende embedet og sognet indføres.

Liberec [liberaets], ty. *Reichenberg*, czech. by ved foden af Riesengebirge; 53 000 indb. (1947). Stor tekstilindustri (iser bomuld). 1938-45 hovedstad i d. ty. Reichsgau Sudetenland.

libe'ri' (fr. *livree* udleveret), herskabs-tjeners drægt. Tidl. ofte herskabets aflagt klæder.

Li'bè'ria, (eng. [laɪ'bɪrɪə]) (lat. *liber* fri), negerrepublik i SV-Sudan ved Atlanternavet; 110 000 km², ca. 2,5 mill. indb., hvoraf 250 eu. Hovedstad: Monrovia. Kysten er lav og sandet, indlandet plateauer, der mod N nær 1000 m. - *Klimaet* er tropisk. - *Mont*: OIF-USA-s møntsystem. *Mål og vægt*: Eng. og USA-enheder. - *Ehverv*: Ekspорт af rågummi. Kaffedyrkningen er i tilbagegang. I skovene indsamles palmeerner og piassavafibre til eksport. Desuden udvindes guld. Ingen jernbaner. - *Historie*: Fra 1820 sendtes frigivne negerslaver fra USA til L med støtte af USAs reg. 1824 tog kystkolonisationerne navnet L; uafhængigheds-erkl. 1847, anerkendt efterh. af stormagterne. I storpolitis og økonomi knyttet til USA. - Republik m. tokammer-system og folkevalgt præsident; kun jordbesiddende negre har valget. De armer, negres efterkommere (12 000) har påført den opr. kystbefolkning. (60 000) eur. civilisation, mens den øvr. befolkning er så godt som uberoert af europæisering. (Kort se Afrika).

Li'bertas, rom. gudinde, personifikation af friheden.

liber'té (fr.), frihed; *liberté, égalité, fraternité* (fr. frihed, lighed, broderskab), det fr. republikeks motto.

liber'ti'ner (lat. *libertinus* frigiven), fri-tanker; vellysning.

liberty ['liberti] (opkaldet efter opfinderen), blodt, glansfuldt silkeatlastask (til kjøletøj).

Liberty Island ['liberti 'aɪlənd], d. s. s. Bedøm. Island.

liberty-skibe ['liberti-]-(eng. /'i6erf/-) frihed, standard-fragtskibstype fra 2. Verdenskrig. Bygget (efter de af H. Kaiser ang. principper) sektionsvis i USA, ofte langt fra byggebeddingen, hvorved beddings-tiden nedskæftes til ca. 1 uge mod tidl. 3-5 måneder. 1 er hovedsagelig elektr. svejsede, 10 700 eng. t. d. w., 2500 HK., fart 10-15 knob, byggepris: 18 million \$ pr. skib. 1941-43 byggedes 400 stk., hvorefter der var planlagt en årlig produktion på 1000 skibe i 4 år; bygningen heraf dog indstillet til krigen ophør.

'liberum, ar'bitrium indifTe'rentia (lat.), fri, helt indetermineret valg ml. fl. muligheder.

'liberum 'veto (lat: fri ret til at sige nej), den i po. rigsdag efter 1652 gældende re-gel, at hvert medlem ved si. nej kunne hindre vedtagelse af forslag. Ophævet 1791.

libido'nist (lat. *libido* begær), vellystning; libidi'nø's, vellystig.

li'bido (lat.), begær, spec. seksuelt begær; hos Freud det til konsidrften knyttede psykiske energi; hos C. G. Jung: livs-kraft i alm.

Libi'tina, i rom. rel. gudinde for død og begravelse. I L-s tempel havde Roms begravelsesvesen kontor.

Libourne [li'burn], fr. by ved Dordogne; 20 000 indb. (1946). Stor vinhandel, kon-servesindustri, skibsværfter.

'libra (lat: pund), 1) gi. rom. vægt enhed, 327,5 g; 2) ældre sp. og portug. pund, henh. 460,09 g og 459,0 g; 3) stjernehel-leted Vægten.

Library of Congress [laibræri av 'kav-gras] (arner: kongressbiblioteket) i Washington, USAs og et af verdens største bibl. (1946: 8,1 mill. bd.).

libration, Månen (lat. *librare* svinge), det fanomen, at Månen ikke altid vender nøjagtig samme halvdel mod Jorden. Månen's 1 medfører, at lidt over halvdelen af måneoverfladen er kendt.

li'bretto (ital: lille bog), tekst til opera. **Libreville** [libr'veil] (fr; den fri by), ho-vedstad og havn i Gabon, Fr. Afrikatorialafr. Gr. 1849 af frigivne slaver.

Li'bussa, Cech. *Libué* ['libuə], kvindelig sagnfigur fra Cech. forhistor.; grl. Praha. G.m. Pfemysl, Pfemyslidenes stamfader.

'Li'byen, 1) oldtidens navn for Afr. V. f. Egypten. 2) (ital. *Libid*), tidl. ital. område i N-Afr. lige S f. Ital.; 1 759 540 km², 888 000 indb. (1938), deraf 793 000 indføde, 89 000 italiener og 6000 andre eur. (Kort se Afrika). Kysten er lav og sandet og har kun en større indskæring, den Store Syrte. 0 f. denne ligger landskabet Cyrenaica (ital. *Cirenaica*) med kalkplateaut Barca, hvorfra den Libyske Ørken strækker sig mod SØ. V. f. syrten ligger landskabet Tripolitania. Indlandet opfyldes dels af kalk- og sandstensplateauer, dels af sandøren. Mod S haver bjergdraget Tibesti sig til 3400 m. Klimaet er subtropisk med sparsom vinterregn mod N. Stederindende vand-løb mangler. Tripoli: jan. 11,7°, aug. 26,4°, årlig nedbør 41,4 cm. Kystområdet er klatet med steppe, bl. a. halfgræs; særlig regnrige skræninger bærer maki. Plateauerne i det indre er næsten regn-løse; kun Tibesti, der får en del regn om sommeren, bærer savanne. Spredt i ørkenen findes en mængde oaser og øase-grupper. Kystbefolkingen er agerdyrkende berber. I indlandet arabere, enten som nomader el. i oaserne, der også rum-mer mange negre. Mod SV lever fuareger, i Tibesti tibbuer. Kvægavl er vigtigere end agerbrug, der overvejende drives ved vanding. Der dyrktes dædler, appelsiner, citroner, oliven, mandler, vin osv. - En god motorvej følger kysten og forbinder de vigtigste byer, fra V mod Ø: hoved-staden Tripoli, Horns, Misurata, Bengasi og Derna. L var fra 16. arh. tyrk., fra 1912 ital. Hovedskueplads for 2. Verdenskrig i Afr. Brit. erobring fuldført 30. 1. 1943.

Li'byske Ørken, den del af Sahara, der

ligger ml. Nilen og de centrale høje plateauer.

lic, fork. for licentiat.

licata [-ka-J, ital. havneby på Siciliens S-kyst; 39 000 indb. (1936). Rensning og udforst af svovl.

licens [li'sən's] (lat. *licentia* frihed, fri-hed til undlade at følge alm. sedvane); dispensation; tilladelser, afgift.

li'centia po'etica (lat.), d. s. s. digterisk frihed.

licentiat [li'sən'at] (middelalderlat: an-taget), gi. akad. grad ml. bacalaureus og doktor; i Sv. grad ml. kand. og dr.

lichenin [like'nin] (gr. *leichen* lav, kulhydrat, som er nær beslægtet med cellulose. I findes i forsk. planter, iser i lav, såsom islandsk mos. 1 fungerer mods. cellulose som oplagsnæring; er oploseligt i vand. Anv. i med.

lichen 'ruber [likan'-] (gr. *leichen* lav, utslett 1- lat. *ruber* rød), pletvis optræ-dende langvarig hudsygdom.

lich'nowsky [lix'nofski], Karl Max von (1860-1928), ty. diplomat. Søgte som gesandt i Engl. 1912-14 at standse ty- eng. konflikt. Pjece af L. fremkommet sommeren 1918, gav Centralmagterne skylden for krigsudbruddet.

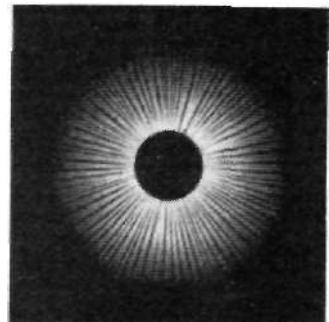
Lichtenau [liktsnou], boplads nær Syd-proven, Julianehåb distrikt, V-Grønl. Anlægt som herrnhutisk missionsstation 1774.

Lichtenberg [lixtsnbæk], Georg Christoph (1742-99), ty. fysiker og forfatter. Skrev satirer og aforismer i de fr. mora-listers ånd, bekæmpede tidens genidyr-kelse og mysticisme; i sin form præget af de eng. humorister (Fielding, Swift).

Lichtenber'g [tlikt-], Mogens (f. 1903), da. turistchef; civilingenør. Lærer i re-klameteknik ved handelshøjsk. 1933-39, lektor fra 1939, s. å. turistchef.

Lichtenberger [lijtaber'3e], André (f. 1870), fr. forfatter, har skrevet yndede børnefortællinger som *Mon petit Trott* (1898) og romaner.

Lichtenberg'ske figurer [lixtan-] dans-nes, når en elektr. gnist udbreder sig langs overfladen af en isolator, hvorpå der er stroet et pulver, el. bedre langs en

Negativ fotografisk optagelse af Lichtenbergske figur.

fotogr. plade, 1 opdagedes 1777 af G. Chr. Lichtenberg og har senere (1919) fundet anv. ved en af P. O. Pedersen udarbejdet metode til måling af meget små tidsforskel (indtil 10-> sec).

Lichtenfel's [lixtsn-], vestgrønl. boplads nær Fiskeræsset. Anlægt som herrnhutisk missionsstation 1758.

Lichterfelde [lixtar'fælda], sydvest. villa-bydel i Berlin.

Lichtwark [lixt-], Alfred (1852-1914), ty. kunsthistoriker og museumsmand. Har bl. a. skrevet *Philip Otto Runge* (1895), *Meister Francke* (1899) og *Hamburger Kunstmaler* (1899). I et privattryk har L skildret en kunstrejse til Kbh.

li'ci'niske love (efter tribunen *Licinius*), vedtaget i 367 f. Kr., gav plebejerne ad-gang til konsulatet.

Li'cinius, fornem rom. plebejerslægt (familierne Crassus, Lucullus og Murena). Kendtest er: L Stolo, consul 361 f. Kr., gav som tribun 367 de liciniske love. - L Macer (d. 66 f. Kr.), demokratisk po-

Jonas Lie.

Trygve Lie.

Karl Liebknecht.

Serge Li/ar

litiker og historiker. - L Cai vus, són af Macer, ven af Catul, digter.

Li'cinius [d. 325], rom. kejser i Østen 308-24, slægt og afsat af Konstantin I., som dræbte ham.

licitation [lis'-tā-shən] (lat.), udbydelse af et arbejde til udførelse. Deltagerne i 1 kender ikke hinandens bud, og formålet er at opnå det billigst mulige tilbud.

Lick Observatoryet, bjergobservatorium, oprettet 1888 på Mt. Hamilton 1283 m o. h. i Californien, skenket af armer. James Lick (1796-1876). På L er udfort betydningsfulde arbejder bl. a. på astrospektroskopiens område og vedr. dobbeltstjerne og galakser.

Lid [li:d], Nils (f. 1890), no. folklorist; 1940 prof. i Oslo; har udg. fl. verdifulde materialesamlinger og skrevet bl. a. *Jole-sveinar og groderikdomsgudar* (1933) og *Magiske Fyrestellinger og Brug* (1935).

Liddell Harr [Hdl 'ha:t], Basil Henry (f. 1895), eng. militærkspert. Deltog i 1. Verdenskrig, mil. meddrab. v. »Daily Telegraph« 1925-35, ved »Times« 1935-39; rådgiver for reg. ved Hore-Belishas reformer; fortaler for mekaniseret krigsførelse. Udg. krigshist. værker (Foch, T. E. Lawrence; 1. Verdenskrig) og en række skrifter om moderne krigsførelse (*The Revolution in Warfare* 1946).

lideform, gramm., d. s. s. passiv diathese. **Li'dén**, Evald (1862-1939), sv. sprogsfører. Har beskæftiget sig med armenisk, tokharisk, de slav.-baltiske og nord. sprog og givet vigtige bidrag inden for ord-forskning (etymologi). *Armenische Studien* (1906); *Zur tokharischen Sprachgeschichte* (1916) og *Ordstudier* (1937).

Li'dén, Johan Henrik (1741-93), sv. lærdomshistoriker og donator. Hans hovedværk *Historiola literaria poetarum suecanorum* 1-4 (1764-72) var banebrydende i sv. litt.hist.

Liden Kirsten, opera. Musik: J. P. E. Hartmann. Tekst: H.C. Andersen. (Kbh. 1846).

liden tue vælter ofte stort læs, et af Peder Låles ordsprog; paralleller på andre sprog.

Lidice [lidtsæ], czech. landsby v. Kladno, af hvis ca. 500 indb. mændene 10.6.1942 blev henrettet af tyskerne, medens kvinderne fortes i koncentrationslejr og børnene blev ført bort til nazistiske lejre. L selv blev jævnet med jorden. Ødeleggelsen fuldførdes som repræsalié mod drabet af Heydrich (27. 5. 1942). Genopbygget efter 2. Verdenskrig med hjælp fra alle krigsrakte nationer.

Lidin, Vladimir (f. 1894), sovjet. russ. forfatter, påvirket af Tjejov og Maupassant, indfører sociale elementer i sine fortællinger. Krigskorrespondent under 2. Verdenskrig.

Lidingo, sv. købstad (på ø af sm.navn), nordøstl. forstad til Sthlm.; 19 000 indb. (1949). Gasakkumulatorfabrik, fabrikation af dampsturbiner. Golfbane. 730 m. 1. bro til Sthlm. Købstad 1926.

Lidköping [lhd'ox:pɪft], sv. købstad (fra 1446), N-Västergötland, ved Lidans udløb i Vanern; 14 000 indb. (1949). Gamla rådhushuset (tidl. De la Gardies jagtslot). Industri: maskiner, porcelæn, sukker, tandstikker.

Lidman [li:d-], Sven (f. 1882), sv. forfatter. Debut, som decadent lyriker m. *Pastphae* (1904), overgik med romanen om adelsslægten *Silfverstädh* (1910-12) til viljesromantikken. Kristendomsforkyndelsen i *Huset med de gamla frbrkarna* (1918; da. 1926) foregriber L-

vidensk. skrifter, bl. a. *Dyrenes Verden* 1-12 (1937-38).

Liebermann [li:b-], Karl (1842-1914), tysk kemiker. Har angivet vigtige org. synthese og analysemetoder.

Liebermann [li:b-], Max (1847-1935), tysk maler. Jede. Som ung i Paris. Elev af Munkaczy. I sine tidlige billeder (*Gäseplukkersker* (1872) o. a.), der var præget af fr. naturalisme, bred L med ty. traditioner. Senere blev han impressionist, til dels under indflydelse af jap. træsnit-kunst. Hans lynsnære opfattele betinger hans fenomenale sikkerhed i at gengive bevægelse: *Polospil*. Hans portrætter minder om Frans Hals. Som dir. for akad. i Berlin 1920-32 øvede L stor indflydelse. Raderinger. Har skrevet om fr. kunst, bl. a. om *Degas* (1898).

Lieber [li:b-], Arthur (1878-1946), tysk filosof. I *Das Problem der Geltung* (1914) og *Erkenntnistheorie* (1932) forsømper ny-kantianisme.

Liebfrauenmilch [li:p'frau(3n)milx], opr. vin fra Wormsregionen, nu betegn. for særlig gode milde rhinskvine.

'li(e)bha'ver (ty. *lieb hahen* have kær), lysthaver, person, der søger og ønsker at købe en bestemt ting; *'li(e)bha'veri*, samlermani.

Liebig [li:bix], Justus von (1803-73), tysk kemiker. Virkede som fremragende lærer og videnskabsmand indenfor kemien og dermed beslægtede fag, er den mod. agrikulturkemiens grundlægger; hans arbejde førte i 1855 til fremsættelsen af *minimumsloven*. Udførte s. m. Wohler grundlæggende arbejder inden for den org. kemi, beskrev benzoesyrens radikal og udviklede den kern. elementeranalyse.

Liebknecht [li:p'naxt], Karl (1871-1919), tysk socialist. Søn af Wilh. L. Steinte dec. 1914 mod krigsbevillingerne, brød m. soc. dem. 1916, tugthusstraf 1916-18 for propaganda mod krigen. Krævde nov. 1918 kommunistisk politik, leder for spartakisterne, fanget under kampene jan. 1919 og skudt af militæret efter mis-handling (påstået flygtforsøg). (Portræt).

Liebknecht, Wilhelm (1826-1900), tysk socialist. Deltog 1849 i stiftelsen af det marxistiske »tyske arbejderparti«, som L bidrog til at forene med Lasalles parti i Gotha 1847 med marxistisk program. Kamppolitiker, hypp. fængslet; rigs-dagsmand fra 1874, redaktør af »Vorwärts« fra 1890.

Liebman [Mib-], August (f. 1864), danskskuespiller. Deb. 1890. Tilhørte Det Kgl. Teater 1890, 1894-1910 og 1913-30. Dagmar-teatret 1891-94 og som dir. 1910-11. Ypperlig karakterskuespiller, charmerende og vittig. Efter 1930 gæste-spil på Dagmar- og Folketeatret samt i radioen.

Liechtenstein [UixtanJtain], selvstændigt fyrstendømme ml. Schw. og Østr. (Kort se Schweiz); 157 km²; 12 200 indb. (1945); ty. delske katolikker. Hovedstald: Vaduz. Hovederhverv: landbrug (korn, frugt og vin), desuden nogen tekstilindustri (bomuldsvarer) samt fremstilling af læder-varer og lertøj. Siden 1923 i toldunion m. Schw. Post- og telegrafvesenet adm. legedes af Schw. Mont. mål og vægt som i Schw. Ingen her. - *Historie*. L oprettedes som arveligt fyrstendømme 1719. Nov. 1918 erklæret fuldt uafh. af Østr. Fyrsteslægten L gør tilbage til 12. árh.; regent (siden 1938) først Frans Josef 2. (f. 1906), styrer konstitutionelt m. landdag på 15 medl.

lied [li:t], (ty.), vise, sang; i Damm, benyttet i tilknytning til Berlinerskolen (d. v. s. den kreds af komp., der efter Berliner-æstetikeren Christian Gottfried Krauses (1719-70) program i slutn. af 18. árh. dyrkede den borgerlige sang som speciale). Kendtest inden for Berlinerskolen er J. A. P. Schulz, hvis *Lieder im Volkston* (1782-90) både direkte og gnm. deres afgørende indflydelse på Th. Laub og Carl Nielsen har haft stor bet. inden for den da. folke- og skolesang.

Lieder ohne Worte [li:dsr 'o:ns 'vsrta] (ty.: sange uden ord), samling klaverslykker af Mendelssohn.

Liedertafel [li:dsrta:fsl] (ty., egl: sang-

bord), ty. navn på mandssangforening. Den første grl. 1809 i Berlin med polit. nat. formål. Fremtredende i slesv.-holst. agitation i 1840erne.

Liége [lje:3], flamsk *Luik*, ty. *Liège*, 1) prov. i østl. Belg.; 3887 km²; 937 000 indb. (1948); 2) hovedstad i 1) ved sammenløbet af Maas og Ourthe; 150 000 indb. (1948), med først. 419 000 indb. L ligger i et rigt kulfelt og har stor udsmeltnings af jern og zink. Jern- og stål-industri (våben, værkøj, jernbanevogne, automobiler), glas-, kaustjuk- og kern-industri. Univ. (grl. 1817). Bl. de gi. bygninger især Justitspaladet (opført 1526-40). *Historie*. Vigtig handelsby i middelalderen, metalindustricentrum til 1792; hovedsæde for uafh. bispedømme. Stærkt opsving som jernbaneknudepunkt i 19. årh.; 1888-92 udbygget som belg. hovedfæstning mod Ø, faldt aug. 1914 for ty. langtrekkende artilleri.

Legnitz [ligr'nits], ty. navn på Legnica i Slask, Polen.

'lie'n (lat.), milt.

Lienz [Mints], turistby i Ø-Tirol, Østr. 6000 indb. (1946).

Hep [lib], Peter (1837-97), jæger i Dyrehaven v. Kbh. L var fra 1888 kronprins i Kildelhuset på Fortunej, nu Peter Lieps Hus, hvis popularitet øgedes meget i hans tid. Huset er fl. gange nedbrændt.

Liepāja [lēp'ja:ja], ty. *Libau*, havneby ved Østersøen, på V-kysten af Letland; 57 000 indb. (1935). Bane til indlandet, vigtig isfr. havn for Sovjet.

Her [lir], fr. *Lierre* [lje:r], belg. by SØ f. Antwerpen; 29 000 indb. (1948). Jern- og tekniskindustri (klæde, bomuld, kniplinger). Chr. 2. opholdt sig her 1524-30.

Lierdalen [lēr'da:lan], no. dalføre, ml. Tyrifjord og Dramsfjorden. Stor frugtavl. **li'e'rung** (fr. *lier* binde), jaevning af suppe el. sovs med ægglebomme.

Liestøl, Knut (S 1881), no. folklorist, prof. fra 1917; kultusmin. 1933-35; har bl. a. udg. *Norske trollvisor og norrøne sogor* (1915), *Norske attesogor* (1922) og *Upphavet til den isländske attesoga* (1929).

Lietuva [lētu'va], litauisk navn på Litauen.

Lietzmann [Hits-], Hans (1875-1942), ty. teolog og historiker, fra 1923 prof. i Berlin. Hovedarbejderne er om kristlig arkæol. og oldkirkenes hist. (*Geschichte der alten Kirche* 1932-38), men omfatter også N.T.-kommentarer.

lieue [lē:ø] (lat. *leuca* en gallisk mil), ældre fr. vejmål (4-5 km).

Lievens [4i:vñs], Jan (1607-74), holl. maler. Arbejdede i Leiden s. m. Rembrandt, hvis teknik han tilnæmmede sig. Har udf. raderinger i Rembrandts måner. *Selvportræt* (kunstmus., Kbh.).

Liévin [lēv'E], fr. kulmine i dept. Pas-de-Calais. 29 000 indb. (1946).

Li'far, Serge (f. 1905), russ.-fr. danser og koreografer. I Kijev, flyttede i 20erne fra Rusl., i Paris hos DiaghilevT. Leder af Paris-operaens ballet i 30erne. Ekspérimentende koreografier i egne værker, bl. hvilke er *learse* (1935), som danses uden musik. *Le roi nu* (1936) over »Kejserens Nye Klæder«, samt *Alexandre le Grand* (1937). Har i *Le Manifeste du Choréographe* (1935) redejort for sine teorier om balletten. Kollaborerende holdning under besættelsen. (Portr. sp. 2735).

Life [laif], armer, uge- og billedblad startet 1936; oplag 5,7 mill. Internat, udg. ud-kommende hver 14. dag startet 1946; opdag 400 000.

Life and work [laif an 'wa:k] (eng. *liv* og *arbejde*) en økumenisk bevægelse stiftet af N. Sdderblom som en parallel til Faith and Order for at samle forsk. konfessioner om praktisk-kirk. arbejde. Store fællesmøder i Sthlm. 1925 og i Oxford 1937.

Liffey [lifi], irsk *An Life*, irsk flod. udmunder ved Dublin.

Lifland, anden stavemåde for Livland.

lift (eng. *lift*), elevator.

lig [li:] (holl.), sov., kanten af et sejl, i reglen forstærket med liggrovverk; stående 1, de lodrette 1 på et råsejl.

liga (ital. el. sp., af lat. *ligare* binde), for-

bund. Især i 16.-17. årh. om allianceer mel. stater.

liga'ment (lat. *ligamentum* bånd), *anat.*, senebånd, navnlig ud for ledene; består af fast, fibrost bindvev, undertiden forstærket ved elastiske fibre.

liga'tu'r (vulgarlat. *ligatura* binding), 1) *bogtryk*, et bl. fl. bogstaver, som af praktiske el. lydmæssige grunde er støbt på 1 typelejem; 2) *med.*, underbinding.

ligbrænding el. *cremation*. I oldtiden var 1 en udbredt begravelsesform i Damm; fortrængtes efter kristendommens indførelse til ligbegravelse. I 19. årh. begyndte bevægelse for 1, vas. af hensyn til smittefaren fra kirkegårde og begravelsespladsen. Første krematorium byggedes 1876 i Milano. Første da. forening for 1 stiftedes 1881. Dansk Ligbrændingsforening havde 1949 omkr. 166 000 medl. Der findes 20 krematorier i Damm. Forbrændingen sker ved 900-1000° i gas-el. oliefryde ovne og varer 1-1½ time. Asken, der udgør ca. 5%, anbringes i urne, enten krematoriets urnehal (co-lumbarium) el. på kirkegård i urnehave el. alm. grav. Efter da. lov kan 1 kun finde sted, når af døde har ønsket det, og legen (evt. embedslegen) har klareret, at der ikke foreligger mistanke om forbrænding. Politiet skal attestere, at der intet er til hinder for 1.

lige, i tennis o. lign. d. s. s. *deuce*.

ligeabenet. En trekant kaldes 1, når to a dens sider er lige store. Et trapez er 1, når de to ikke parallelle sider er lige store.

ligedannet. To figurer kaldes ligedannede, når de har samme form, d. v. s. når tilsvarende vinkler er lige store, og tilsvarende afstande har samme forhold.

ligefinnet kaldes et fjerneret, sammenstet blad, som har parvis siddende småblade uden noget endeblad. Eks: *ært*.

lige for lige, nær venskab skal holdes. Talemeden findes både i »Håvamål« og hos Peder Låle.

ligeretsprincipet det princip, at alle selvstændige stater uanset størrelse er ligeberettigede efter folkeretten. FNs organisation hviler if. pagtens art. 2 på grundsætn. om alle medlemsstaters suveræne ligert.

ligesidet kaldes en trekant, når alle tre sider er lige store.

ligesigtede prisme består af et system af prismaer af forsk. glassorter, hvorfod opnås en farvespredning, men ingen afbøjning. Anv. i ligesigtede spektroskopier.

lige tal kaldes de hele tal, der er delelige med 2, altså 0, 2, 4, ..., -2, -4, ...

ligetidig el. *isokron* fys., kaldes sådanne svingninger, hvor svingningstiderne er uafhængig af udsvingets størrelse.

ligevægt, 1) fys., den tilstand, hvori et legeme befinder sig, hvis alle de virkende krafter ophæver hinanden. For legemer anbragt drejeligt om en aksys og påvirket alene af tyngden skelner man ml. ligevældig, stadig og ustadiig 1, efterom øksen er anbragt 1, over el. under tyngdepunktet. Læren om legemmers 1, jfr. *statik*, 2) kern. En kern. proces, I. eks. A + B → C + D kan ofte foregå i begge retninger (reversibel proces). Bliver de to reaktioner efterh. lige hurtige, vil der i nævnte eks. forelægge en blanding af fire stoffer, hvis mængder ikke længere ændres; der foreligger en 1. 1 er underkastet massevirkningsloven.

ligevægtskonstant, kern., se massevirkningsloven.

ligevægtsorgan, buengangene i det indre *We*.

ligevægtsansen udgøres af 2 komponenter: buengangssansen og lodliniesansen.

ligfald, populær betegn. for epilepsi.

ligforgiftning, betegn. såvel for infektioner forårsaget af takterier fra lig, som for egl. forgiftning med forrådnelsesprodukter (jfr. ligiffe).

lige, sav. 1 an, styre en kurs, I NØ an, styre NØ; 1 bide vind, under kryds sejle så tæt som muligt til vinden med fulde sejl; 1 for modvind, 1 til ankers afventende god vind; 1 ml. vind og strøm, 1 opankret i en retning, der er resultanten af vind og strøms påvirkning; 1 op,

kunne passere et punkt el. lign. på vind-siden (til luvret) uden at krydse; 1 opbrast (sejskib), uden fart, da for- og agtersejl er stillet således, at vinden kommer ind på forsiden (brase bak); 1 over, krenge; 1 på ret køl, 1 ret uden holdning (slagside).

liggedage (eng. *laydays*, sôv.), den tid et skib uden sær. godtgørelse skal holdes rede til lastning samt yderligere et antal dage (overliggedage), hvor der betales en godtgørelse i h. t. sôloven.

liggende, geol., det lag, som et givet lag

hviler på.

liggesar (.decubilus), sår på ryggen hos patienter ved langvarigt sengelæge. Skylles lokalt forhindret blodomlobo, særligt er patienter med lammelæs udsat for 1; forebygges v. god hudpleje, luft- og vandpuder. Fremkomme sår lægebehandles.

liggitte, d. s. ptomainer; ved ligforgiftning er dog indholdet af ptomainer, fortrinsvis tetra- og pentametylendiamin (putrescin og kadaverin), ikke afgørende for giftvirkingen, der må henføres til gife af hidtil ukendt natur (toksiner).

lighedsassociation, form for forestillingsassocationer, beroende på, at de

associerede emner ligner hinanden.

lighedstegn, mat. At storrelser er lige store, udtrykker man ved at skrive dem på hver sin side af 1 (-).

lightfoot [laitfut], Joseph Barber (1828-89), eng. teol. prof. og biskop. Arbejder om N.T. og ældste kirkehist.

lighus (fr. *morgue*), 1) ligkapel; 2) en bygning, hvor uidentificerede lig henlægges til genkendelse.

ligkister har været i brug i alle egne af verden jævnside med mange andre begravelsesformer. Opr. har 1 tjent til opbevaring af de døde over jorden, som endnu mange steder bl. naturfolkene, men er ellers mest kombineret med jordbegravelse. De egl. primitive 1 er udhulde træstammer, men allerede oldtidens kulturforstørrelser, at fremstille pragtfulde 1 af sten, såk. sarkofager.

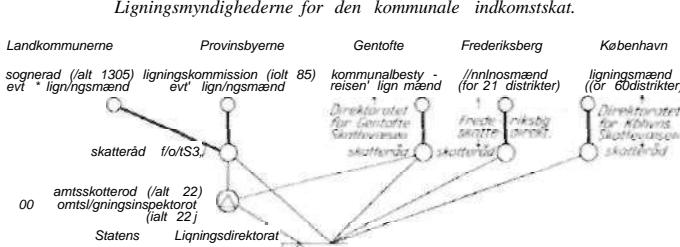
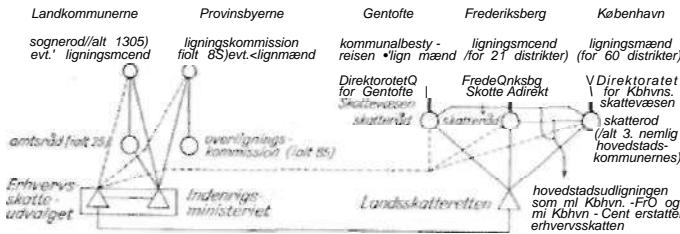
lignelse, i poesi og retorik a) en sammenligning, sådvs. udtrykt ved »som« el. 1, ml. 2 fed, medens det 3. led, der nærmere angiver lighedens art, oftest udelades; der kan ikke skelnes skarpt ml. denne fig. og den billidede lignelse; b) den til en hel fortælling udspundne 1, bedst kendt gnm. N.T.s (parabler).

lignelser, Jesu. Jesus anv. ofte billeder i sin forkynelse, idet han skildrede en af dagliglivets begivenheder som illustr. til, hvordan det forholder sig med Guds rig. Forklaringen måtte folk i rgl. selv finde. I nogle 1 er meningens selvfindende, mens den i andre - sikret bevidst - er holdt i det dunkle. Digterisk står 1 meget højt.

lig'n'in (lat. *lignum*, ved) el. *vedstof* er et kohylhydratagtigt stof, der findes i større mængde i planternes cellevægge, men først danner på et ældre stadium af cel-lens liv (»forvedning«). 1 er hårdt og modstandsdygtigt. Udgør ca. 30% af træ. Indeholder metoksyflörb.

lining, 1) astron., periodisk ujævnhed i et himmellegemes bevægelse; 2) kern., udtryk i kern. formler til beskrivelse af en kern. proces. Tjener til at udtrykke de reagérende og de producerede stoffers art og mængde. Eks. vandets dannelse af ilt og brint $2H_2 + O_2 \rightarrow 2H_2O$; 3) mat., fremkommer, når et mat. udtryk sættes lig med et andet. Dersom 1 indeholder 1 ubekendt, er opgaven som regel at bestemme denne (at løse 1). Indeholder den fl. ubekendte, udtrykker den en forbindelse mel. disse (kurves el. flades 1). Fl. ubekendte kan bestemmes ved fl. 1 (el. 1-system). Er en 1 opfyldt for alle værdier af de ubekendte, kaldes den identisk el. en identitet. Hvis en 1, eventuelt efter omformning, kan skrives som et polynomium i de ubekendte sat lig 0, kaldes den algebraisk; i modsat fald transcendent; 4) (skatte)ligning, de forholdsregler, der bringer skatteklyvenes bestemmelser vedr. skatters beregning til udførelse over for de enkelte skattepligtige.

Ligningsdirektorat, Statens, oprettet

1938, øverste lign.myndighed; L-s dir. er samtidig form. f. Ligningsrådet.

Ligningsmyndigheder (jfr. "i"), de myndigheder, der varetager den del af adm. af den direkte beskatning, som består i fastlæggelsen af skattekundtaget (indkomst, formue) og udregningen af skatternes størrelse for hver enkelt skattepligtig (tilsv. myndigh. inden for beskatn. af fast ejendom betegn. verderingsmyndighed). Den foreløbige ansættelse til indkomst- og formueskatter til staten og til den fælleskommune. udgivningsfond foretages - i alm. på grundlag af indgivne selvangivelser - af de kommunale I, som i landkomm. er vedk. sognerråd, i købstæder m. v. vedk. ligningskommission (I komm. med over 10 000 indb. kan evt. ligningsmænd deltagte heri). Den endelige ansættelse foretages af skatterådet i vedk. skattekreds. Den er underkastet en principiel kontrol (og evt. korrektion) fra vedk. amtskatteråd og amtsligningsinspektorat, og den kan af skatteyderen pakkes til Landsskatteretten. Endv. kan Statens Ligningsdirektorat med Ligningsrådets godkendelse ændre skattérådernes ansættelse efter foretagen revision. De komm. I foretager endv. ansættelsen til opholdskommuneskatten (og evt. kirk. afg.) og evt. til erhvervskommuneskatten. Anv. af de sær. komm. ligningsregler uden for de tre hovedstadsområder (ved forhøjelser og nedsettelse af den skattepl. indk.) kan af skatteyderen indankes for vedk. amtsråd (for landkomm.s vedk.) el. overligningskommission (for købst. m. v.). I tilf. af uenighed om opholdskommuneskattens fordeling mellem kommuner træffes afgørelsen af indenrigsmin., evt. af vedk. amtsråd. Klager fra skatteyder el. kommuner vedr. påligent erhvervskatt behandles af erhvervskatteteudvalget. For Kbh., Frb. og Gentofte gælder til des andre regler (jfr. ill.). Kommunal I er i Kbh. og på Frb. ligningsmænd inden for hvert ligningsdistrikt, i Gentofte kommunalbestyrelsen. Da der i disse 3 kom. ikke findes særsk. komm. ligningsregler, foretager skatterådene - som i Kbh. og på Frb. er overvej. komunal udpeget - den endelige ansættelse af såvel statskatter m. v. som af opholdskommuneskatten. Den endelige ansættelse kan indankes for Landsskatteretten. Skatterådene i Kbh. og på Frb. sorterer ikke under noget amtskatteråd. Det praktiske lign. arb. udføres hoveds. af Direktoratet for Kbh.s Skattevæsen, resp. Frb. Skattedirektorat, som udarbejder forslagene til såvel de foreløbige som de endelige ansættelser.

Ligningsmænd kan vælges af kommunalbest. i kommuner med over 10 000 indb.

Liguaria (lat. *ligula* lille tung), slægt af kurvblomstfam.; en art med kredsrundt-nyreformede, gulplette blade er stueplante, mens andre arter er stauder på friland.

Liguori [li'gwori], *Alfonso Maria de'* (1696-1787), kat. helgen (1839); stiftede 1732 redemptoristernes orden.

Ligu'rer, oldtidsfolk i Spanien, Frankr. og Ital., i hist. tid indskrænket til Genovabugten, hvor Rom undertvang dem 180 f. Kr.

Li'gu'ren, ital. *Li'uria*, nordital. landsdel omfattende De Liguriske Alper og Apenniners S-skråning og den ital. Riviera. 5438 km²; 1 506 000 indb. (1947).

Li'gu'riske Alper, alpekæde langs den ital. Riviera umiddelbart 0 f. den fr. grænse; nær 2630 m i Mongioie.

Li'gu'riske Hav, ital. *Mare 'Ligure*, del af Middelhavet N f. Corsica.

Li'guster (*Li'gustrum*), slægt af olietræfamil. Buske el. små træer med hele blade og små, tætstillede, hvide blomster. Sorte bær. 35 arter; i Danm. dyrkes en del, bl. a. *L. vul'gare* som hækplante.

ligusters vänner (*Sphinx li'gustri*), aftenværmer, den store grønne m. et horn forsynede larve på liguster. (III. se tavle Sommerfugle).

Li Hung-chang [li 'su'vedsav] (1823-1901), kin. politiker. Knækkede T'ai-p'ingoprøret efter 1862, fra 1870erne Kinas ledende polit. i samarb. m. enkekejsersonde Ts'e-hsi. Moderat reformværn, varsom i forholdet til eur. magter; bevarede en tid Kina for opdelinger, men sogte 1894 krig mod Japan; styrtet ved nederlaget. Etter frem fra 1898, modstander af bokserstanden, anvendtes til at slutte fred m. eur. magter 1901.

Liinahamari [li'-i], tidl. fi. turist- og havnby ved Petsamo-fjorden; endestation for ishavs vejen fra Rovaniemi; sovj. 1944. Havnen er isfri om vinteren.

Liisber'g [lis'-], Henrik Carl Bering (1854-1929), da. hist. forfatter og museumsmand; fra 1883 til sin død knyttet til samlingen på Rosenborg Slot.

Liisber'g [lis'-], Hugo (f. 1896), da. billedhugger; medl. af "Den Fri Udst." fra 1934; *Ørnebrønden* (1930, Silkeborg), *Hdvesten* (1936-39, Odense) og monumentet *Land og By* (1934, Aalborg); keramiske dyreskulpturer.

Liisber'g [lis'-], Hugo Bering (f. 1885), da. døvstummeprædagog. Lærer ved Det Kgl. Døvstummeinstitut 1909-30, forstander for Statens Institut for Talehjælpe 1930.

li'ke'n (gr. *leichén*, af *leichein* slikke), d. s. s. lav.

lik'tor, flert. *lik'lorer* (lat. *Helär*, af *ligare* binde), de høje rom. embedsmænds med fasces udstyrede betjenete.

li'kv'i'd (lat. *liquidus flydende*), rede, klar; fonet., fællesbetegn. for r og l, -økon. Man er l, når man kan opfylde de til enhver tid forfaldne fordringer. Jo hurtigere og lettere en formueanbringelse kan frigøres til pengeform, des større likvidit'et siges den at have.

lik'vidation (mlat. *liquidure* gøre flydende), 1) modregning, 2) afvikling af et foretagende til førdel for kreditorerne uden egl. konkursbehandling.

li'kv'i'de're (fr. *liqueur*, egl. väedske), fællesbetegn. for forsk. spirituosa, fremstillet af alkohol, vand, sukker og diverse smagsstoffer. Alkoholstyrken varierer fra 20 til 60%.

'Liflencron, Detlev, *Vreiherr von* (1844-1909), ty. forfatter. Ynder af krig og jagt, skrev flot impressionist, lyrik. *Adjudantentritte* (1883).

Liliendal, hovedgård S f. Præstø, grl. 1774 af H. G. Lilienskiold, fra 1802 i slægten Knuths eje.

Lilienthal [-to:l]. Otto (1848-96), ty. flyvepionér; studerede fuglenes flyvning og eksperimenterede vidensk. med konstruktionsproblemerne. L., der byggede talr. glidere, med hvilke han foretog vellykkede glideflyninger, var den første, der erkendte betydñ. af det hælvvede planprofil. L. dræbtes ved nedstyrting.

Lilio, Luigi (d. 1576), ital. læge og astronom, udarbejdede forslaget til den af pave Gregor 13. i 1582 gennemførte kalederreform.

Lilit, kvindelig dæmon i G.T. (Es. 34, 14 oversettes ordet ved »natteheksen«), spiller en stor rolle i senere jød. sagn.

Lilium (lat.), bot., lilje.

Lilja (isl.: lilje (Jomfru Maria-symbol)), isl. digt, forf. ca. 1340 af munken Eystrøm Ásgrimsson (d. 1361). L indeholder i 100 strofer en kristelig oversigt over verdenshist. og udmarkér sig ved metrisk og stilistisk formfuldthed.

Lilja, Gertrud (f. 1887), sv. forfatterinde. Debut m. novellesamln. *Den besvärliga gdyan* (1924); motivet, smålandsk bondeliv, fastholdes i senere romancer.

Lilje (*Lilium*), slægt af liljefam. Løgvækster med småle blade, store blomster med tilbagebøjte bioster. 70 arter; mange

dyrkedes i haver, f. eks. hvid 1 (L. 'candidum'), tiger-1 (L. 'tigrinum') og ild-1 (L. 'bul'biferum). I ynder dyb, muldet og varm jord.

Lilje, i heraldikken et symmetrisk ornament opr. dannet i Orienten efter sværdliljen, kendt i Eur. fra den tidl. middelalder. Ofte kaldet fransk 1.

Liljebanneret, det bourboniske kongehus' mærke: 3 heraldiske guldliljer på hvid grund. Afløst af Trikoloren som Frankrs nationalflag 1789-1814 og siden 1830.

Liljebille (*Lil'ocerasis Hili*), rød bladblive, skadelig på liljer.

Liljefamilien (*Liliaceae*), fam. af enkimed-bladede med reglm. tretallige blomster, oftest smukt farvede. Log el. jordstænger. Ca. 2800 arter, i Dansk. findes vildtvoksende el. forvildede ca. 25 arter. Mange arter er prydplanter i haver.

Liljefors, Bruno (1860-1939), sv. maler; bl. sin tid største dyremaler; en række store, delvis dramatiske fremstill. af dyr i storlader sv. natur. f. eks. *Havørne* (1897, nat.mus., Sthlm.); virkede også som billedhugger og forf., bl. a. med *Det vildas rike* (1934).

Liljekonval (*Conval'laria ma'jalis*), art af konvalfam., urt med 2 langstilkede, bredt lancetformede blade og de kugle-klokkeformede, nikkende, hvide og vellugtede blomster i en klase. Alm. vildtvoksende i løvskove og krat, drives i gartnerier og dyrkes i haver.

Lilla (fr. *Ulas* syren), lys-violet.

Lille [lil], nordfr. by i dept. Nord; 189 000 indb. (1946). Centrum for den nordfr. tekstilindustri: maskin-, kemikalie- og sukkerindustri. Kom fra de sp. Nederländerne under Frankr. 1668, udbygget som grænsefestn. af Vauban. Erobert af Østr. 1708, men forblev fr.

Lille Amalienborg, herskabelig villa på Østerbro i Kbh., bygget 1917 for Harald Simonsen. Beslaglagt til v. Hannekens brug okt. 1942, efter 1945 sæde f. Generalkommandoen.

Lilleasien el. Anatolien, Asiens vestligste halvø, nu en del af Tyrkiet.

Lille Bjørn, astron., se Bjørnen. **Lilleborg**, på Bornholm, N. f. Rytterknægten, sikkert ruin af den borg, Jaromar af Rugen ødelagde 1259. Det lille (66 x 16 m), højtliggende kampestens-anlæg omgives opr. af den nu delvis udforde Borre-sø.

Lille-Bælt, den vestl. forbindelsesvej mel. Kattegat og Østersøen, adskillende Fyn og Ærø fra Jylland og Als; ca. 125 km l., 0,7-30 km br. Fra den nordl. del (18 m vand) afsættes Vejle Fjord og Båring Vig, derefter følger trætangen (46 m) og snærvringen med L-broen, Kolding Fjord og Gåborg Fjord, Fænø Kalv og Fænø. V. f. sidstnævnte er dybden 81 m. Derefter følger til Brande L.-bredningen (19 m) med Mosvig, Hejlsminde, Føns Vig og Tybrind Vig. S. f. Brande ligger Bågø, Årø m. fl. og L bliver bredere. Haderslev Fjord, Gennem Bugt, Barsø, Åbenrå Fjord og Helnes Bugt; dybden er her intil 44 m, men der er mange grunde.

Lille-Bæltsbroen ml. Fyn og Jylland er en kombineret vej- og jernbanebro, med en samlet længde på 1178 m, hvoraf hovedbroen (stålkonstruktionen) udgør 825 m, resten (jernbetonbuerne) 353 m. De 5 brofas i hovedbroen har spændvidder fra 137,5 til 220 m. Den frie gennemsejlingshøjde er 33 m. Broen fuldførtes i 1935 og kostede ca. 25 mill. kr. (III)

Lillebæltstier, d. s. s. plastisk ler.

Lillecirkel, cirkel på en kugleflade, hvis plan ikke går genn. kuglens centrum.

Lille Entente, czech.-rum.-jugoslav. forbund af 1920-21, havd til formål især at bremse Ung.s krav om grænserevision, skabtes af Benes. Tilknyttedes gradvis fr. storpolitik, brød sammen efter ty. fremstod i MI-Eur. 1936-37. Østr.s indlemmede i Tysk. 1938 og Czechoslov.s opdeling 1938-39.

Lillehammer, no. købstad (fra 1842), Opland, ved Gudbrandsdalslægens udløb i Mjøsa; 6500 indb. (1946). Maihaugen Med De Sandvigske Samlinger, en samling på over 80 bygninger (opr. 1887), der viser bondekulturen i Gudbrandsdalen. Hovedstad i Opland fylke. Station på Eidsvoll-Hamar-L banen. Stort turist-

Lillehjernen, et af hjermens 3 hovedafsnit.

Lille Jørgen-gruppen, da. terrorgruppe under besættelsen, dannet omkr. marts 1945 under ledelse af Jørgen Chr. Sørensen (f. 1919). Foretog ca. 20 mord, ca. 150 anhøldelser og aftenringer af folk, der mistænktes for at tilhøre frihedsbevægelsen. Juni 1948 dømtes 4 af L-s medl. til døden ved Kbhs byret.

Lille kjove (*Ster'corius long'i-caudus*), lille art af kjølle jo ver el. rovmæger, forlængede styrefjer, højarktisk. Lever til dels af lemminger.

Lille-knipling [lil-] (efter byen Lille), opr. en efterligning af Valenciennes- og Malines-knipling, fra omkr. 1800 med

selvst. stil; karakt. er tyllsbund med små tætte prikker, mønsteret er oftest stiliserede blomster og ornamenter.

Lillelund, Jens (f. 1904), da. frihedskæmper; direktør. Deltog marts 1943 i oprettelse af Holger Danske-gruppen, bidrog til dens genrejsning efter ty. arrestationer efterår 1943. Undkom dec. 1943 efter ildkamp m. Gestapo til Sv. Deltog sommer 1944 med stort resultat i sabotagedrab. i Jyll. Marts 1945 til Engl.

Lille oktav, mus., omfatter tonerne c-h. $\text{f}^{\text{c}} \text{g}^{\text{c}} \text{a}^{\text{c}} \text{b}^{\text{c}} \text{c}^{\text{c}} \text{d}^{\text{c}} \text{e}^{\text{c}}$

Lillepolen, gi. betegn. II c h

o. syd. del af gi. kongelige Polen, især landet omkr. Krakow.

Lillepære el. **lillekonvertor**, ovn til omdannelse af råjern til støbetal; er hertil bedre egnet end bessemmer- el. thomas-paren. I blæses luften kun på overfladen og ikke genn. det flydende jern.

Lillerusland, ældre navn på Ukraine.

Lillerød, da. stationsby (Nordbanen) i Nordsjælland, 7 km SSØ f. Hillerød; 2321 indb. (1945).

Lillesand [-son-], no. ladested, Aust-Agder, ml. Kristiansand og Grimstad; 1100 indb. (1946).

Lille skallesluger (*Mergus al'bellus*), krikandstor skallesluger, hannen overvejende hvid. Nordl., vintergæst i Danm.

Lille-Vildmose, delvis opdyrket højmose i Himmerland. Opr. 55 km²

Lille-Værløse, da. stationsby (Slangerup-

banen) i Nordsjælland; 897 indb. (1945).

Lilleø, navn på fl. da. øer, bl. a. N. f. Askø; 0,86 km²; 40 indb. (1945). Dæmning til Askø.

Lilliput (eng. [-pät]), i Swifts »Gulliver's Travels«, et land, hvil. indbyggere knap var 6 tommer høje.

Lillo [lilou], George (ca. 1693-1739), eng. dramatiker. Kendt f. den borgerlige tragedie *The London Merchant* (1731).

Lily [līlī], John (1554-1606), eng. forfatter. Mest kendt for sin roman *Euphues* (1579-80), skrevet i en kunstfærdig, retorisk stil.

Lily'baeum, karthagisk koloni på Sicilien V-spids, anlagt 396 f. Kr., afstået til Rom 241 f. Kr.

Lim, fork. af lat. *'limes* grænse; *mat.*, betegn. f. grænseverdi.

Lim, 1) (i snærvare forstand) fors, kvælstofholdige materialer, der fremkommer ved skånsom ekstraktion af dyrisk hud, sener, knoglerosv., som indeh. ægghvidestofferne kollagen og ossein. Herved finder der en vis nedbrydning sted, hvorfed bl. a. dannes glutin, og de fremkomme produkter (hudlim, benlim, snedkerlim, perlelim o. l.) giver med varmt vand et lange kendt bindemeddel. for træ o. a. Ved forarbejdningen af hufdalld o. l. kan der efter en evt. forudgående behandl. med kalkmælk foretages en ekstraktion med vand ved passende surhedgrad og den dannede l-ekstrakt (lim-bry) ind-

Lille-Bæltbroen set fra Fyn.

dampes i vakuum og tørres. Ved oparbejdning af ben bliver disse ofte først underkastet en behandling, med saltsyre og det tilstedevarende fosfor udvindes som dikaliumumfosfat. Perlel fremkommer ved at lade en 1-ekstrakt løbe ned i tetraeklorukulfstof el. lign., kaldt ved behandl. med eddikesyre, zinksulfat, kalciumpotass, alun osv. Fiskel ved lign. behandling, udvindes af fiskebestanddele. Den tilsettes ofte konserveringsmidler til flydende el. pasta-agtig 1. Limming af papir sker ved dannelse af aluminiumresinat i cellulose-pulper.

2) *I videre forstand* klæbemidler i alm., f. eks. vegetabilsk 1, se *klister*. Dertil kommer 1 til finerpuder (f. eks. blodbladpulper), kautsjuk-solution, shellakoplosn. og mange nye syntetiske "og halvsynt. 1-produkter, for eks. synt. gummi og klorer-gummi, celluloseester, polyvinyl- og metakrylestere; endelig kern. reaktive bindemidler, såsom vandglas, urinstof- og fenol-formaldehyd, »harpikser« o.a. De har i sær. grad fået bet. ved fremst. af lagdelte materialer, såk. laminater.
Lima, Peru's hovedstad; 629 000 indb. (1945); i det torre kystland ved Rio Rimac, 11 km fra havnebyen Callao. I byens centrum den skønne Plaza de Armas med bl. a. domkirken (Pizarros grav); byen er rig på prægtige kirker og palads'er; univ. (gr. 1555). I den kunst-vandede Rimac-dal dyrktes bomuld og sukker. - Gr. 1535 af Pizarro.

Limagne [li'manj], fr. landskab omkr. floden Allier.

Il'man (russ.), strandsø dannedt ved aflejring af sandtange foran senket flodmunding; alm. ved Sorte Hav og L'SAs Ø-kyst.

Limasol [lim'a:så:l], gr. *Leméssos*, havn på S-Kyprn; 23 000 indb. (1946).

Limbek, sørørsjysk adelslægt, uddød 1562; Klaus L' (d. ca. 1370), drost fra 1343, ledede fl. gange adelsoppositionen mod Valdemar Atterdag. - Hennings L' (d. 1404), son af Klaus L', gik snart over på dronning Margretes side. Han faldt på Gerhard 6.s tøg mod Ditmarsken.

Limborg [limbs'rll], 1) hertugdømme i Nederl.; 1839 delt i 2) og 3); 2) fr. *Limbouir* [ke'bür:], prov. i NØ-Belg.: 2408 km²; 464 000 indb. (1948). Kulbrydning. Hovedstad: Hasselt; 3) prov. i SØ-Hol.: 2191 km²; 671 000 indb. (1945). Kulbrydning. Hovedstad: Maastricht. Tilhørte 1839-66 det ty. forbund.

limburgerost, blød ost, opr. fremst. i Dolhain-Limburg i den belg. provins Liège, modnes ved bakterier fra overfladen.

limbur'git (etter Limburg, et parti i Kaiser-stuhl), feldspatfri basalt, bestående af olivin og augit.

limbus (lat. kant (af helvede), sted i dodsriget, hvorif. kat. of befattelse udøbte retfærdige og udøbte børn opholder sig.

limbælter el. *Omringe*, larvelvorm smurt på stammen af træer med det formål at fange visse insekter, f. eks. frostmålere, der fra jorden vander op af stammen.

lime (jysk: kost), sørmarkekost i lave far-vande.

Limehouse [laimhaus], lokal [limas]. bydel i East End, London. Hjemsted for Kinesere o. a. fremmede folkeslag.

Limerick [limarik], irsk *Liumneach* ['limns!], 1) irsk grevskab i prov. Munster, S f. Shannons nedre løb; 2687 km²; 142 000 indb. (1946); 2) hovedstad i 1) ved Shannon; 43 000 indb. (1946). Stor handel med landbrugsprodukter. Nær L ligge Shannon kraftstation.

Limerick [limarik] (eng. efter byen *Limerick*), femliniers vrøvlevers med barokke rim; genren opstædt i Engl. Eks: Der var en kineser i Hongkong/der gik og slog på en gongong / han ku' fi' og sla / og tænkte som så / »så sker her da noget i Hongkong«.

'**Limerick-knipling**', et slags broderi, syet med stoppe-el. tamboursting på vævet tyll. Opr. fremstillet i Nottingham, fra 1829 i Limerick (Irland).

Limes (lat. grænse), romerrigets grænsebefæstningslinie mod germanerne, fra Rhinen til Donau, ialt ca. 550 km.

Grl. af Domitian (d. 96 e. Kr.), udbygget af hans efterfølgere, sidst af Caracalla (d. 217).

limfarver, farver, hvor bindemidlet er lim i stedet for olie. 1 bliver regnfaste, hvis de tilsettes kaliumdikromat, idet der under lysets indvirkning dannes en uoploselig kromlin. Underdertil anvendes oploselig stivelse el. metylcellulose (glutolin) i stedet for lim. I sidstnævnte tilfælde behøver man ikke at tilsette desinfektionsmidler.

Limfjorden (gi. da. *lim* kalk), farvand, der af halvøen Jylland afskærer Den Nørrejyske Ø; strækker sig fra Tyborøn (Vestervægten) til Hals (Kattegat); 180 km l., 1700 km²; meget uregelmæssig m. småle sunde afvekslende med større bredninger. Ved L ligger byerne Ålborg, Nørre-Sundby, Nibe, Logstrup, Skive, Nykøbing M., Tisted, Struer og Lemvig. Over L føret en jernbanebro og en vejbro ml. Ålborg og Nørre-Sundby, vejbro over Agersund og Vilsund, en jernbane- og vejbro ved Oddesund. - L har i ølde tid hyppigt været lukket mod V, men tangerne er gentagne gange gennembrudt af havet. 1825 brød havet igennem ved Ager; indløbet sandede efterhånden til, men 1863 brød havet etter ind, og den nuv. Tyborøn Kanal, hvis lukning vedtages 1946, dannedes.

Limfjordsbroen, gadebro ml. Ålborg og Nørre-Sundby, bygget som erstattning for pontonbroen (Chr. 9's bro). L fuldførtes i 1933; den er en halvhøj klapbro med 30 m fri gennemsejlingsåbning.

Limhamn [lim'-] (gi. da./im kalk), syd vest. bydel i Malmö. Industri: cement, svovlsyre og superfosfat. Fiskeri.

limitativ'e (lim'i te'rede) domme (lat. *times* grænse), begrænsede el. begrensende domme. Hos Kani domme af formen: ethvert S er ikke-P.

limited [lim'itid] (fork. *Ltd.*) (eng. begrænset), egl. Limited Liability Co. Company, selskab m. begrænset ansvar, d. s. s. da aktieselskab.

limi'te'ret selskab (lat. *limitare* begrænse), søforsikringselsk., sammenslutning af private assurandører, der med hele deres formue hæfter for hver sin procentdel af hvers forsikring. I Danm. 3 1.

limit(um) (lat. *times* grænse), i handels-sproget den højeste (henh. laveste) pris, en befudlighæftigt (f. eks. kommissionær, agent) må købe (henh. selge) en vare for.

Limmat, 34 km l. biflod til Aare, afvander den Zürichsee, Schw.

limnisk (gr. *limné* sump, sø + *-logi*), lærem om de ferske vandes naturforhold.

Lim næahavet, Østsvøret i det tidsafsnit, der følger efter Litorinahavet. Øst-søegnene hævedes i forhold til tidligere, saltholdigheden formindskedes og ferskvandsformer som mosesneglen Limnaea kunne trives i østl. og nordl. dele.

Limoges [li'ma:z], by i Central-Fr., ved floden Vienne; 108 000 indb. (1946). Berømt porcelæns- og fajanceindustri. I middelald. berømte emaillearbejder.

Relikviehus med mange/arvet grube-email le. Limoges, 13. årh. (Firenze).

Limoges-emaille, emaillearbejde fra den fr. by Limoges, spec. de i og efter Re-næssancen producerede emaille-malerier, hvor metallet (forst solv, senere kun kobber) kun anv. som underlag for emallen ligesom læred ved oliemaleri; mods. f. eks. cloisonné.

limo'nade (fr., fra arab. *laymun* citron), svag syrlige drikke (0,10-0,15% citronsyre) fremst. med essenser af forsk. frugter, 8-12% sukker, 0,6-0,8% kuldioksyd, farve (efter frugten) og Vand.

limo'n'e'n (arab. *laymun* citron), $C_{10}H_{16}$, en af de hyppigste forekomende terpener. Eksisterer i to optiske isomere former d- og l-, som begge forekommer i mange forsk. planteolier, f. eks. citronolie (d-I), fyrenæroleolie (l-I), samt blandet i forsk. terpentinoilier.

limo'nit (gr. *leimon* eng), brunjernsten.

limonitandsten, brun sandsten, sammenknetet af rust. Findes på Bornholm fra liaa og i Jylland fra oligocæn og miocæn.

Limosin [limDzÆ], *Leonard* (ca. 1505-ca. 1575), fr. maler. Skaber af portrætmaleriet i emalle. Oliemalerier.

limo'si'ner-emaille, d. s. s. Limoges-emaille.

Limousin [limu'zÆ], tidl. fr. prov. omkr.

Limoges.

limousine (da. [limu'sims]) (fr., efter *Limousin*), et lukket personbilskarrosseri til mindst 5 pers. og m. 4 døre. 1 har i reglen glasudsikkelse ml. førerkabine og passagererrum. Glasvæggen kan undtendes i den hæves og sænkes.

limpopo [lim'popu:p], 1600 km l. syd-afr. flod. Udspringer på Witwatersrand i Transvaal, danner Transvaals N-grænse, gennemstrømmer det sydl. Mocambique og udmunder i Det Ind. Ocean.

limstang (el. *limping*), en med lim bestrøget kæp til fangst af mindre fugle. Deraf at løbe med 1, være på pigejagt, nu især: blive taget ved næsen, løbe april.

limsten, porøs, hvidlig bryozokalksten fra danien (Stevns Klint, Nordjylland o. a. st.).

limsukker, d. s. s. glycin.

limurt (*Silene*), slægt af nellikefarn. Blomster oftest med bikrone. 400 arter, især i Middelhavsområdet; i Danm. er 8 vildtvoksende. I haver anv. mange som prydkplanter.

lin, hovedklæde for kvinder. I øldre tid kendtegnede forsk. former for 1 ofte gifte kvinder og enker.

Li'næres, sydsp. by tet N f. øvre Guadalquivir; 50'000 indb. (1947). Udsmelting af blv; stor sprængstofindustri.

Linati ['na-]. *Carlo* (f. 1787), i tal. forfatter og maler. Udmarket oversættet af irske værker til ital. Egne værker: *Nuvole e paesi* (1919), *Storie di bestie e di fantasmi* (1929) o. a.

Linck [lei'jk], *Mogens* (f. 1912), da. forfatter. Af hans kriminalromancer nævnes den psyk. *Pelshuen* (1934) og den humorist. *Damen med den Røde Hat* (1940). *Lille Menneskebarn* (1943) er en børne-psyk. skildr.

Linck, *Olaf* (i. 1874), da. forfatter og journalist. Af hans rejsebøger fremhæves *Danskere under Sydkoret* (1921), *Danskere under Stjernebanerne* (1922).

Lincke, *Andreas Frederik* (1819-74), da. musiker og komponist; bl. a. finalen af *Fjernet fra Danmark* (1860).

Lincke, *Valdemar* (f. 1869), da. sanger (bas og baryton). 1892-1902 ved Det Kgl. Teater. Kendt som en førende sang-pædagog.

Lincoln [lir'kan], by i Ø-Engl. NV f. Wash-bugten; 68 000 indb. (1948). Maskinindustri; stort hestemarked. Domkirke fra 11. årh. Rester af rom. bymure.

Lincoln [Hirjsn], hovedstad i Nebraska, USA, 80 km SV f. Omaha; 82 000 indb. (1940). Jernbanecentrum.

Lincoln [Hirjkan], Abraham (1809-65), USA-statsmand. Nybyggerson fra Indiana; sagfører, skarp modstander af slaveri; folketaler og politiker. 1860 valgt til præsident af Republikanerne for perioden 1861-65, hvilket førte til Sydstaternes udskillelse og borgerkrigen. L hævdede bestemt USAs udelelighed, men

forsøgte mådeholden politik mod Sydstaterne. Genvalgt 1864; kort efter Lees kapitulation myrdet 15.4. 1865 i teater i Washington af skuespilleren J. W. Booth [bu:/>]. (Portræt).

Lincolnshire [lɪ'kanʃə], eng. grevskab ml. og opmkr. Humber og Wash-bugten. 6901 km², 673 000 indb. (1948). L. deles admin. i Parts of Holland, Parts of Lindsey og Parts of Kesteven.

'Incrusta (linéum + lat. crusia skørpe; vægbeklædning), vægbeklædning af linéumsmasse, tyndt udvalset på tykt papir. I er afvaskeligt og meget holdbart.

'Inictus (lat. lingere slikke), södtsmagende, tykflydende miksturer.

lind (*Tilia*), slægt af l-fam. store træer med hjerteformede, sav-takkede blade. Blomsterne *y 5-tallige, i en kvastformet stand, besøges af insekter. 10 arter: i Danm. er storbladet 1 (T. platiphylla), med bladstille og bladenes underside hæret, vildtvoksende få steder; små blader 1 (T. Blad af lind. cordata), med glatte bladstille og bladenes underside blågrøn, vildt i den sydl. del af landet, mens park-l (T. vulgaris), måske en bastard ml. de foregående, er alm. planter. Fl. andre arter 1'er planter. Vedt an. til mørbler.

Lind [lind], Jenny (1820-87), sv. sangerinde (sopran), kaldet Den Svenske Nattergal. Deb. 1838 i Sthlm. Fra 1844 opræden på de førende operascener i Eur. og USA, fejret som samtidens største sangerinde. Ægtede 1852 i USA pianisten Otto Goldschmidt (1829-1907). Sidste optræden 1883. Omkr. midten af 1840-erne genstand for H. C. Andersens ulykkelige kærlighed. (Portræt).

Lind, Mogens (f. 1898), da. journalist; fra 1925 ved »Berl. Tid.« (»Peter Plyss«); grammofoncauserier i radioen 1938-48. Øvers. af mod. eng. dramatik.

Lindahl [lindahl], Erik (f. 1891), sv. nationaløkonom af Sthlm.-skolen; prof. i Göteborg 1932-39, i Lund 1939-42, i Uppsala fra 1942; fremtrædende penge- og skatteteoretiker.

'Lindau, ty. by på øen L i Bodensee; forbundet med land ved bro og jernbane. 18 000 indb. (1939). Tidligere rigsstad.

Lindberg, Jacob Christian (1797-1857), da. præst; kerd orientalist (ypperlig bilbevelsers), blev Grundtvigs væbendrager; knyttede kontakt med vakte kredse og skæbte derved det folkelige grundlag for grundtvigianismen; bekæmpede ubehersket rationalismen.

Lindberg, Jakob Kristian (1873-1932), da. nationaløkonom; fra 1924 nationalbankdir. Hovedværk *Magt* (udg. posthumt 1933).

Lindberg [lindbærj], Johan August (1846-1916), sv. skuespiller. 1865 elev ved Kungl. Teatern i Sthlm. Var en dristig forkæmper for Ibsen og Strindberg i den skand. teaterverden. Gæstespil i Kbh. bl. a. 1883 (Hamlet) og 1887-88.

Lindberg [lindbærj], Oscar (f. 1887), sv. komponist. Operaen *Fredløs* (1943), symfoniske digtninger m. v.

Lindberg [lindbærj], Per (1890-1944), sv. instruktør; son af Joh. Aug. L. 1919-23 v. Lorensbergsteatret i Göteborg, siden i Sthlm. Tidligt bemerket som mod. ekspressionistisk instruktør. Samarbejdede ofte m. Gösta Ekman. Tillige virksom ved film og radio. Har skrevet *Kring ridan* (1932), *Costa Ekman* (1942) og *August Lindberg* (1944) m. m.

Lindbergh [lindbærj], Charles (f. 1902), USA-flyver. Blev udnevnt til oberst, da han maj 1927 alene i et enmotoret monoplan foretog den første direkte flyvning New-York-Paris uden mellemlanding (33½ time). 1932 kidnappedes og myrdes L-s 2-årige søn, hvorfor han efter gangstertrusler 1935-39 bosatte sig i Eng. Konstruerede i samarb. m. Alexis Carrel det kunstige hjerte. Under 2. Verdenskrig indtog L indtil Japans angreb på Pearl Harbor 1941 isolationist, holdning, støttede derefter Roosevelts politi-

Abraham Lincoln. Jenny Lind.

Charles Lindbergh. K. Linde-strøm Lang.

og knyttedes til Fords flyvemaskineindustri; kamflyver i Stillehavsmrådet.

Lindblad [lindbærj], Bertil (f. 1895), sv. astronom; betydningsfulde arbejder vedrørende malkevejssystemets og galaksernes dynamik, har udviklet de spektroskopiske metoder til bestemmelse af stjerneafstanden og ydet bidrag til solspektrets teori.

Lindblom [lindblom], Gerhard (f. 1887), sv. etnograf, leder af Statens etnogr. museum, Sthlm. Studier over det østaf. folk akambla.

Lindbæk, Johannes (1872-1919), da. historiker (katolicismen i Danmarks middelalder).

lindebasi fremstilles af lindbæk. Meget anv., især i Ø-Eur. og No. Der foreligger fund af 1 fra Danmarks oldtid.

Lindberg [lindbærj], Anders (1789-1849), sv. journalst og teatermand, officer. Udg. 1821-33 »Stockholmsposten«, grl. 1842 Nya teatern. L blev 1834 folkehelt, da han, idømt dødsstraf for maje-standsformærme, nægtede at modtage benådning; tvunget af folkestemningen udstede regeringen da alm. amnesti for polit. forbyrdelsel.

Lindengren [lindagren], Erik (f. 1910), sv. forfatter og kritiker. Debut. m. digtsaml. *Posthus ungdom* (1937), brod igennem m. *Mannen utan våg* (1940), modernistisk, samfundskritisk lyrik.

Lindgaard, Morten Christian (f. 1889), da. teolog. 1949 biskop i Ribe.

'Lindemann [damun], Georg Heinrich (f. 1884), ty. generaloberst. 31. 1. 1945 chef f. ty. tropper i Danm. efter v. Hannekens, skærpede terror og henrettelser. Allieret krigsfange 1945, løsladt 1947, på da. foranled. ført til Danm. Da man ikke ønskede titale rejst i Danm., overgaves L maj 1948 til de allierede myndigheder i Frankfurt.

Lindemann [lenaman], Kelvin (f. 1911), da. forfatter. Af hans romaner nævnes *Vi Skal Nok Blive Berømte* (1933) og den hist. *Huset med det Grønne Træ, Gyldne Kæder* (1942-1948). Talentfuldest er måske debuten *En Håndfuld Babies* (1931).

Lindemann [lindammi], Ludvig (1812-87), no. organist og komponist. Indsamlede no. folkesmusik, som han udg. (1840). Skrev bl. a. 200 salmemelodier, herimellem *Kirken den er et gammelt hus*, 60 melodier til Brorsens »Svanesang«, kantater, orgel- og klavervirker og sange.

Lindendorf [lendan-d], hovedgård SØ f. Alborg, opr. Næs el. Næsholm, 1404

skænket til Viborg bispestol, afbrændt 1534. 1672 af Claus Daa til Borreby kaldt Daasborg, 1681 af hans hustru Sophie Amalie Linden ophøjet til baronet L. tilfaldt 1688 Chr. Gyldenløve. 1762 købt af H. C. Schimmelmann, hvis slægt siden har haft den. 1781 grevskab, aflost 1923. Hovedbygn. fra 1583; fredet i kl. A.

Lindendorf Kro, landevejskro V. f. Roskilde; motiv for O. Baches maleri. »Et Kobbel Heste foran en Kro«. Bindingsverksbygn. fra 18. árh., fredet i kl. B.

Linkoping. I baggrunden domkirken.

jernbaneværksteder. Handel med levnedsmidler. Bispedøse fra 12. årh.

Linkopings stift, sv. stift, omfatter Östergötlands og mindre dele af Kalmar og Jonkopings län; 468 000 indb. (1946).

Linlithgow [lin'li-/gou], 1) skotsk by 25 km V' Edinburg; ca. 4000 indb. 1 L slot fødtes Marie Stuart. (2) tidl. navn på West Lothian.

Linlithgow [lin'li-/gou], Victor, Marquess of (f. 1887), brit. politiker. 1926-28 formand f. den ind. landbrugskommission; 1933 f. den ind. forfatningskomite. 1936-43 vicekonge i Indien. Bebudede 8. 8. 1940 ind. selvstyre efter krigen.

Linnankoski, Johannes, pseud. f. Vihitori Peltonen (1869-1913), fi. forfatter og red. Skrev moralisende bibelhist., dramer, romaner og fortællinger om si. almoe; opnæde verdenssucces med Don Juan-romanen *Den Blodrude Blomst* (1905, da. 1920).

Linné [-ne], Carl von (1707-78), sv. botaniker, studerede med. i Lund og Uppsala. Foretog en bot. rejse til Lappland og senere til Dalarna (1734). 1741 prof. i bot. og med. i Uppsala, hvor han virkede i mere end 30 år. Vigtigste værker: *Systema natura* (1735), hvor alle planter er ordnet på en anskuelig måde efter støvbærere og stovveje (L-s system); *Critica botanica* (1737), der fortæller, hvordan planten bør beskrives og navngives; *Flora lapponica* (1737), en beskrivelse af Lapplands flora; *Genera plantarum* (1737) og *Philosophia botanica* (1751) er i hovedsagen systematiske værker. L-s vidensk. bet. er overordentlig stod højt høvet over sin samtid og satte sit præg på den efterfølgende tid. Har navngivet en mængde planter og dyr og sat dem i systematisk orden. (Portrait).

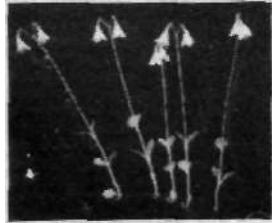
linned (beslagtet med lat. *linum* hør), opr. kun stoffet vævet af hør, nu mange forsk. hvidevarer.

Linnemann, Willy-August (f. 1914), da. forfatter. Sydslesvig. Romanerne *Sangen om de Lyse Natter* (1939) og *Natten for Freden* (1945) (bl. a. om besættelses-tiden) begge af værdi som belysning af sørjyske forhold; skuespillet *Slesvig* (1946).

Linné system består i en inddeling af planterne, især efter antallet af støvbærere. L er praktisk og overskueligt, men angiver ikke naturligt slægteskab mel. planterne.

Linnqvist [linkvist], Hilding (f. 1891), sv. maler; bl. de betydeligste i sv. nutidskunst; var opr. naivist, har senere bl. a. udført store dekorative arbejder i en bred, fortællende stil.

Lin'næa, slægt af gedebladfam.; mest

Nordisk Linnaea.

kendt er nordisk L (L borealis), en spad, krybende dværgbusk med parvise.

hængende, klokkeformede, hvide med røde striber forsynede blomster, der er alm. overalt i Skandinavias nåleskov.

1 Damm. Kun enkelte steder. Linnæs yndlingsblomst, opkaldt efter ham.

linoksyn, et af varm linolie ved gennemblæsning af luft fremstilles fast tiltningsprodukt. 1 kan også fremstilles ved at lade linolie diskontinuerligt risle langsomt ned over en lærredsbane. Hver dag dannes en tynd hinde 1, og i løbet af ca. 5 måneder et lag på ca. 3 cm.

lin'oleum (lat. *linum* hør -I *oleum* olie), gulv- el. bordbeklædning opf. ca. 1860 af engl. Frederick Walton (1834-1928).

1 består af hessianbaner, hvorpå er udstrøget en masse sammensmeltet af linoksyn, harpikser, korkmel og farvepulver. Banerne passerer derefter et kalanderverk med varme valser og lages i ca. 1/2 år for at massen kan gennemhædre. Mønstret 1 fremst. ved at pålægge forsk. farvede masser v. hj. af skabeloner; ved hydraulisk presning tinder en sammenvejsning sted. 1-erstatning er uldfilt pap imprægneret med bitumen.

linoleumsnit, ligesom træsnit en teknik til reproduktion af tegninger, hvorfedt alt overflødig skeres ud af en linoleumplade, mens det ønskede billede bliver stående.

linolie (gi. da. *lin* hør, måske af lat. *linum* hør), fed torrønde olie, der udvindes af hørfrø, dels ved varm el. koldpressning, dels ved ekstraktion. Den koldpressede 1 benyttes i Sovjet og Polen til spiseolie, den alm. varmpressede 1 til fersnis, bogtryksværte, linoleum, sæbe m. m.

linoliesyre, d. s. s. linolysyre.

lin'ol'syre, $C_8H_{16}COOH$, *linoliesyre*, umættet alifatisk syre, der findes som glycerid i torrønde olier, f. eks. linolie. 1 øksyderes let af luftens ilt, især i nærværelse af katalysatorer, f. eks. »silktiv«, og bliver derved fast (>tørre).

linon [-nev-] (fr. *lin* hør), 1) et læredsvævet, bleget bomuldsstof, der med særlig appretur er gjort glat og glansfuldt, så det ligner høræred, anv. til skjorter og segenøj; 2) en fintrådet hørvare, der anv. til klojetøj og undertøj.

Li'nosa [-zct], en af De Pelagiske Øer; 5,5 km², 300 indb. (1936).

Lin'o'to'l, mørstel fremstillet af lette fyld-stoffer med magnesiaceum som binde-middel og magnesiumkloridopl. som støb-vædske. Bruges som slidlag på gulve.

Linotype [lainot'aip] (eng. handelsnavn, af *line* linie -f type type), sættemaskine, som støber hele linier.

Linschoten Øer [lins o:tsn] (jap. *Tokara Gunto*), den nordligste gruppe bl. Ryukyu-øerne.

linse (*Lens*, bot.), slægt af arteblomstfam. Belgen med 2-4 kredsrunde, fladtrykte, næringsrige frø; ager-1 (L. esculenta), en ældgammel kulturplante, omtales i Biblen.

linse (lat. *le rus* linseplante; 1 har lign. form som linsefrø), 1) fys., et gennemsigtigt legeme, begrænset af to kuglefleder, og lavet af et stof med større brydnings-forhold end luft, som regel glas, hvorved lysstrålers retning ændres ved brydningen. Samle-1 el. konveks 1 findes i tre typer: bi-, plan- og konkavkonveks (fig. a, b, c); de bryder lysstrålerne, så de nærmest sig øksen, der er linien genn. kuglefledernes centre, hvorved der kan dannes billeder af selvlysende el. belyste objekter. Samlingspunktet for stråler fra et uendelig fjernet punkt (Solen) kaldes brændpunktet el. fokus og dets afstand fra 1 brændvidden el. fokalvidden r. Denne afhænger af brydningsforholdet n og kuglefledernes radier r, og ca. efter formlen $\frac{1}{n-1} = \frac{1}{r} - \frac{1}{f}$. Er genstan-

den udenfor brændpunktet, dannes på modsat side af 1 et omv. og virkeligt billede, som er forstørret el. formindsket efterom. genstanden befinner sig inden for el. uden for den dobbelte brændviddes afstand. Er genstanden inden for brændpunktet, dannes et forstørret, opret og indbilledt billede på samme side af 1 (up-

Carl von Linné.

Lin Yutang.

læsegas). Genstanden afstand a fra 1 og billedets afstand b er forbundet med

brændvidden $\frac{1}{a} = \frac{1}{b}$ $\frac{1}{f}$ Sprede-1 el. konkav 1 findes typerne: bikonav, plankonav og konkvenskonav (fig. d, e, f); de bryder lys-

HHK

a b c il e f
stråler bort fra aksem, så at der ikke kan dannes virkelige billeder, men kun indbildte formindskede billeder på samme side af 1 som genstanden. Billeddannelsen i 1 er ikke matematisk fuldkommen, men er anvendelig i praksis, når 1 er tynd og svagt krummet, og når strålerne danner små vinkler med aksem. I modsat fald optræder principielle afbildningsfejl, sfærisk og kromatisk aberration, astigmatisme og koma, som kan modvirkes ved sammensatte 1-systemer. - 2) *anat.*, krystallinse el. øjets 1, ligger bag iris og pupil. Den består af en faste kerne samt en blødere bark og er omgivet af en tynd, klar kapsel.

linsesystem, bestående af to el. fl. linser anbragt med fælles akse, virker som en enkelt linse, men er befriet for afbildningsfejl ved passende valg af glassorter og af kuglefledernes radier, 1-s brændvidde kan beregnes af enkeltlinsernes brændvidde og deres afstand og regnes ud fra 1-s to knudepunkter, der har den egenskab, at en stråle, der har retning mod det ene knudepunkt, forlader 1 med retning gnm. det andet knudepunkt og parallel med den indfaldende stråle. I anv. i optiske instrumenter (mikroskop, kikkert, fotografiapp.), hvor der kræves skarp billeddannelse.

Linstow [linstau], Hans Ditlev Frank (1788-1851), no. militær og arkitekt. Opf. Kongeslotet (grl. 1825) og planlagde Carl Johans gaden (projekt af 1838).

linters [-taž] (eng.), frøhår fra bomuldsplanten, samles som et biprodukt ved afstrøning af bomulden. Vigtig handelsvare p. gr. af deres høje celluloseindh.; anv. især til fremstilling af kobbersilke og nitrocellulose.

Linton, Olaf (f. 1898), sv. teolog. Dr. 1932 paa. afh. *Das Problem der Kirche in der neueren Forschung*, 1932-46 **doctor** i Uppsala, 1946 lektor v. gymnasiet i Halmstad. 1. 1. 1949 prof. i nytestamentl. eksegesie ved Kbhvs. Univ.

Linton, Otto (1880-1938), sv. prof. i brobygning. Har særlig fremhævet den æstetiske side af brobygningskunsten.

Lin'trup, Saren (1669-1731), da. teolog. Holberg's lærer i Bergen, regensprost ved stifter af et vidensk. selskab, biskop i Viborg, kgl. konfessionarius.

Linum (lat.), bot., hør. **Linvald** [-vald], Axel f. 1886, da. historiker. Rigssarkivar siden 1934. Hovedværk om *Kronprins Frederik og Hans Regering 1797-1807* (1923). Medred. af Schultz' *Danmarks Historie* (1941-43), hvori han har skrevet *Oplysningens Tidsalder*.

Lin Yutang [lin jii that] (f. 1895), kin. filolog og forfatter, 1923-26 prof. i eng. filologi ved univ. i Pei-ping, fra 1930 medarbejder ved forsk. kin. blade, har skrevet

en del boger om Kina og kin. kultur, således *My Country and My People* (1936, da. 1938), der vakte stor opsigt i den angelænske verden; *The Importance of Living* (1937, da. *Jordisk Lykke* 1945). (Portrait).

Linz [lɪnts], hovedstad i Oberösterreich; 103 000 indb. (1946). På høje Donaubred. Vigtig handelsby, bet. maskin- og teknostilindustri m. v.

Lion, Golfe du [golf du] lyfli, fr. bugt i Middelhavet.

Lionardo da Vinci, se Leonardo da V. **Liotard** [lja'tair], Jean Étienne (1702-89), schw. maler. Virksom i de fleste eur. hovedstæder, særl. i Amsterdam. En af tidens betydeligste pastelmaler. Hovedværk: *Chokolade pige* (1745).

Li'ovigild, vestgoterkonge 569-86, erobrerede Sveberriget 583.

lip- (gr. *lipos* fedt), fedt.

Li'pa'riske Øer, ital. *I sole Lipari* el. *Isole Eolie*, ital. øgruppe N. f. Sicilien; 115 km²; 18 000 indb. (1936). Virksomme vulkaner findes på Lipari, Vulcano og Stromboli. Eksport af pimpsten.

lip'a'rit (etter *Der Lipariske Øer*), lys, oftest grå dagbjerget svarende til granit; underdelen porfyrisk med sandin- og kvartsstrøkorn.

lip'a'pse (gr. *lipos* fedt) + (diastase), et fedtspaltende enzym, der findes i bugspytten, muligvis også i mavesaften. Spalter fedt til glycerin og fed syre.

Lipetsk, by i RSFSR, Sovj. SSSR f. Moskva; 67 000 indb. (1939). Jernmalmlejer; industri.

lip'o-, 1) (gr. *lipos* fedt), fedt-; 2) (gr. *leipein* forlade; mangle), betegner mangel el. svigten.

lip'o'dy'strophia 'progressiva' [-fial] (*lipo-*) + *dys-* + gr. *tro/e* erne ring + *lat. progressivus* fremudsdragende), sygdom af ukendt oprindelse, ved hvilken fedtvæv på overkroppen efterhånden svinder, uden at der i øvrigt findes sygelige symptomer.

lip'o'ider (gr. *lipos* fedt + *-id*), betegn. for en stor gruppe org. naturstoffer uplöselige i vand, oploselige i fedtopløsningsmidler. 1 er i reglen estere af fedt syrer. Eks. på 1: fedtstoffer, lecitin, kolesterolin.

lip'o'jo'din (*lipo-*) : *jod*, stærkt jodholdigt org. lægemiddel med langvarig virkning.

lip'o'kro'mer (*lipo-*) + *-krom*), gule plantefarvestoffer tilhørende karotinoideerne. Fedtopløselige.

lip'o'mia (*lipo-*) + *-ose*, fedtsyre.

lip'o'pse (*lipo-*) + gr. *thymos* livskraft, besvimelse.

Lippe, 1) 255 km l. biflod til Rhinen, fra Teutoburgerwald; 2) tidi. ty. land omkr. 1) (uofficiel L-Detmold); 1215 km²; 187 000 indb. (1939). Rigsfyrstendømme til 1918, derpå republ. Fra 1946 del af Nordrhein-Westfalen.

Lippi, Filippino (ca. 1457-1504), ital. maler. Søn og elev af maleren Fra Filippo L. Virksom i Firenze, hvor han påvirkedes af Botticelli. Hovedværk: *Madonna Åbenbarer sig for den Heil. Bernhard* (Badia-kirken i Firenze). *Joakim og Annas Gensyn udenfor Jerusalems Gylde Port* (1497, kunstmus., Kbh.) er et karakteristisk arb. fra hans senere år.

Lippi, Fra Filippo (1406-69), ital. maler. Hovedvirksomhed i Firenze. Blev munkeviet 1421. Hans forhold til nonnen Lucrezia Buti foranledigede hans udtræden af karmelitterordenen. Madonnabilleder. Fresker i Prato og Spoleto.

Lipp'mann, Gabriel (1845-1921), fr. fysiker. Opdagede kapillarelektricitet 1873 og opfandt en metode til farvefotografering ved lysinterferens. Nobelpris 1908.

Lipp'mann ['ipmæn], Walter (f. 1889), armer, journalist og forfatter, polit. liberal. Udg. bl. a. *A Preface to Politics* (1913), *A Preface to Morals* (1929) og *The New Imperative* (1935). (Portr. sp. 2763).

Lipsius, Justus (1547-1606), holl. filolog, 16. årh. s. førende klassiske filolog og tekstudgiver.

lip'e'mi (lip- + -cemi), optræden af fedt i blodet.

lip*iq.*, receptfork. af lat. *liquor*, vædske. **lip*quet*** [-kv-] (lat.), det er klart; non 1, det er ikke klart; den rom. dommers votum, når han ønskede fyldigere beviser, især i en straffesag.

lira, flertal *lire* (lat. *libra* pund), ital. solvmønt, 1859 indført som regningsenhed = 100 centesimi (sept. 1948 = 0,0137 kr.). Fra 1920 prægedes nikkelmønter til 50 centesimi, fra 1922 til 1 1 og fra 1924 til 2 lire. Fra 1926 solvmønter til 20, 10 og 5 lire.

lira, gi. ital. strygeinstrument i forsk. størrelser, forsynet med fra 7 til 16 strenge, hvorfra flere var løse. Spilles med bue.

lire (samme ord som *lyre*, *bondelire*, gi. stryge- og klaviaturinstrument med 4 strenge, der bringes til at klinge ved hjælp af en rund træskive, der drejes med højre hånd. På to af strengene kunne tonehøjden varieres ved hjælp af tangenten. De to andre strenge var brummetoner.

lirekasse, lille orgelagtigt musikinstrument. Et håndsving, der trækker en blæsebælg, drejer samtidig en vase besat med stifter, der åbner for de forsk. piber.

Lirio'dendron (gr. *leirion* lilje + gr. *déntron* træ), tulipantree.

Lisbjærg-gravpladserne, en række gravpladser (Bulbjerg, Plankebakken, Blåsbjærg) omkr. L. N f. Arhus fra ældre rom. tid. Alle gravene, indtil 100 på samme plads, ligger under flad mark, orienteret Ø-Vog indeholdende et sæt lerker (5-6 stk.) samt småsmykker og jernknive.

Lisboa [li'sboa], da. *Lissabon*, Portugals hovedstad; 709 000 indb. (1940). L. hæver sig overordentlig smukt i terrasser

Lisboa. Belém-klosteret.

på N-siden af Tejos her 2-3 km brede, trætfommede munding. Pragtfulde parker og bygninger, bl. a. katedralen, rigs-dagsbygningen og det gamle kongepalads. Som Portugals kulturelle centrum har L universitet (gr. 1911) o. a. højere læreanstalter, nationallbibliotek og fl. bet. museer. Vigtig havn (1939: 10,3 mill. BRT); landets vigtigste jernbaneknudepunkt. Nyanlagt lufthavn samt station for transatlantiske flyvebåde. Desuden benyttes lufthaven ved Síntra NV for byen. Under 2. Verdenskrig spillede L en særlig rolle som neutralt forbundsesled i den internat. trafik. - L. der allerede kendtes af fonikerne, var en stor by i romertiden, tilhørte vestgoterne 585-716, maurerne 716-1147. Fra 1260 Portugals hovedstad. I 16. årh. i forb. m. opdagelsesreisen centrum f. eur. krydderihandel. 1/2 af byen ødelagdes 1. 11. 1755 ved et voldsomt jordskælv (ca. 25 000 dræbte).

Lise'leje, fiskerleje og badested i Nordjælland, 6 km NV f. Frederiksverk.

Lise'lotte, hypp. anv. kælenavn f. Ludvig 14.s svigerinde Elisabeth Charlotte af Pfalz.

Lise'lun'd, 1) lystslos på Møn, opført

1792-95 af amtmand A. Bosc de la Cai-mette (1752-1803) for hans hustru Lisa Iselin (arkitekt A. Kirkerup) som midt-

Liselund Gamle Slot.

punkt i et romantisk landskabligt haveanlæg i Klinteskoven; L er en landlig idyl med strætag og smukke opr. interiører. I parken fl. mindre lysthus og et moderne slot, opført 1886-87. »Liselund Gamle Slot« med parken er nu offentl. tilgængelig som museum. 2) grundtvigsk menig hedsskole v. Slagelse, oprettet 1911 af pastor Niels Dael.

lis'e'n (ty., af fr. *lisieré* kant), arkit., svagt fremspringende, firkantede væg- el. murpil uden base og kapitel (sml. pilaster).

Lisieux [li'zjø], fr. by i Normandie; 13 000 indb. (1946). Bomuldsindustri (cretonne) og handel.

lis'pund (egl. *Hvisk pund*, betegn. for en opr. i Livland brugt vægtene), ældre vægt, bl. a. i Skandinavien; da. 1 = 16 pd. - 8 kg.

Lissa, 1) ital. navn på den jugosl. ø Vis. Ved L østr. flådeskjær (Tegetthoff) over Ital. 1866. - 2) ty. navn på Leszno i Polen. 'Lissabon', da. og ty. navn på Lisboa.

Lissajous-figuren [lisa'zu-], kurver, som

beskrives af en partikel, der samtidig udfører to på hinanden vinkelrette svingninger, hvis frekvenser forholder sig som simple hele tal. L. der kan tagtages ved lydsvingninger og ved vekselstrøm, er opdaget af den fr. fysiker Jules Antoine Lissajous (1822-80).

lis'seuse [li'sos], (fr., af lisser glatte), i kamgarnsspinderier en maskine, hvori de kæmmede, dublerede og strakte væger vaskes og, ved en efterfølg. tørring i strakt tilstand, glattes (lissage).

Lis'sitskij [-skil], El (egl. *Lasar*) (f. 1890), russ. arkitekt, maler og grafiker. Siden 1921 prof. i Moskva. Avantgardist inden for den abstrakte kunst og konstruktivismen.

List, landsby (badested) på N-spidsen af øen Sild (Sydslesvig); 3642 indb. (1946).

List, Friedrich (1789-1846), ty. nationaløkonom og politiker. Hovedværk: *Das nationale System der politischen Oekonomie* (1840), hvori han gik ind for toldbeskyttelse for Tysklands opvoksende industri.

List, Wilhelm (f. 1880), ty. general. Ledede Balkanoffensiven 1941 og angrebet i Kaukasus 1942. Ved krigsforsynderproces i Niirnberg 1948 dømt til livsvarig fængsel.

List el. *Listerlandet* [-lan:a], no. landskab i Vest-Agder, omfatter halvøen V. Farsund; 4148 km²; 25 000 indb. (1946).

listeforbund, opstilling af fælles valgliste

ml. to el. flere partier.

listefører, vælger, som gør tjeneste ved at optegne stemmeafgivningen m. m. ved et valg.

listepap, pudsbærer bestående af tagpap med trælister limet på med asfalt.

Lister ['lists], Joseph (1827-1912), eng. kirurg. Skabte 1867 antisепtikken, der muliggjorde operationer med en indtil da ukendt lille risiko.

Listerdyb, ty. *Listerief*, farvandet ml. Rømø og Sild. 1644 slog Chr. 4. en sv. holl. flåde i L.

l'is'tesso tempo (ital.), *mus.*, samme tempo (som tidl.).

listevalg, valgmåde, hvor fl. kandidater vælges i en kreds, mods. enkeltkredsvælg. Kan ordnes således, at den liste, der får flest stemmer, er valgt i sin helhed el. ved fordeling af mandater efter forholdstal.

Listowel [lis'toual], W. F. Hare, Earl of (f. 1906), brit. politiker. 1944-45 understatssekr. i min. f. Indien, 1945-47 generalpostmester. Afløste apr. 1947 Lord Pethick-Lawrence som min. f. Indien og Burma med henblik på det forestående store aro, ved disse landes overgang til selvstyre. Jan. 1948 Minister of State for Colonial Affairs, stedfortræder f. kolonimin.

Liszt [list], Franz von (1811-86), ung. komponist og pianist. Berejte i 1830-40erne Eur., fejret som sin tids største pianist. Siden 1848 fast bopal i Weimar, hvor talr. elever sögte ham. Korap. *Eine Faustsymphonie*, symfoniske digtninge, herimellem *Les Preludes*, *Dante* og *Tasso*, to klaverkoncerter, klaverværker, herimellem 19 ung. rhapsodier, to legender, sonate i h m. v. Endv. bearbejdelsler af Beethovens symfonier og Schuberts sang. Skrev desuden vokalværker, herimellem *Granermessen* og oratoriet *Den heilige Elisabeth*. (Portræt).

Liszt, Franz von (1851-1919), ty. retslærd og politiker, fætter til komp. Bet. folkeretslærer og forkæmper for straffretsreformer. Mødestifter af den internat, kriminalistforening.

-lit (gr. *lithos* sten), af sten, forstenine.

Li-tai-po [li thai ba] (699-762), kin. digter, knyttet til kejserhøftet 742-44, førfere deretter et omvandrende liv, især i egne omkr. Yang-tze-kiang, overalt hedret, men if traditionen også stærkt dyrkede vinens glæder. L var en overordentlig frugtbar digter, hans lyrik kendtegnes ved umiddelbar følelse, elegant sproglig fuldendt ydre form. I korte digte besynger han nuets glæder og vinens pris, skiftende med pessimistisk reaktion. Skrev endv. en række fortællende digte.

lita'ni' (gr. *litaniein* bede), liturgisk bøn, der begynder og ender med Kyrie Eleison (Herr, forbarm dig). Anv. især langfredag og i Damm. ved bededagsgudstj.

'litas (flertal *Utal*), litauisk munt 1924-40, = 100 cent.

'Litauen, lit. *Lietuva* [lijetu'vu], unionsrep. i Sovj., ved Østersøen; 62 550 km²; 3 032 000 indb. (1939) el. 48 pr. km² (den tætteste befolkede af de baltiske rep.). 1939 var 80% af befolk. litauere og 85% kat. Største byer: Vilnius (hovedstad) og Kaunas. - L har et uroligt terræn, udformet i istiden, og gennemløbes mod ø af Den Baltiske Ryg. En lav kyststætte følger kysten. Klimaet er temp. fastlandsklima. - Nåleskov og løvskov dækker i alt kun 16% af landet; 50% er opdyrket; 22% er vedvarende græs. - Mont: 1924-40: 1 litas = 100 centas. - *Neringsveje*: 3/4 af indb. er bønder, og både klimaet og jordbunden er bedre end i Letland og Estland. Alligevel er høstdybtet ikke stort, især af tekn. årsager. Kvægavl er vigtigere end kornavl, og i 1939 fandtes 1,1 mill. stk. hornkvæg, 1,2 mill. får, 1,1 mill. svin og 2 mill. stk. fjerkæ. Der dyrkes rug, havre, byg, hvede, kartofler, hør, roer og græs. Skovbruget er af stor bet. Industrien fremstiller smør, ost, bacon, mel, øl, spørt, hør- og uldgarn samt tømmer, papir, finér og cellulose. Der eksporterdes især bacon og tømmer. Trafikken og handelen beskæftiger kun 10%; jernbaneonetten er ikke stort (1700 km), og der er kun en havn (Klaipeda). - *Historie*. I 13. årh. dannedes litauisk storfyrstedømme, der i 14. årh. strakte sig til Sortehavet, overvejende m. russ. befolkning. Storfyrst Jagiello blev 1386 tillige po. konge og antog en kristendommen; 1569 forenedes L m. Polen i realunion; overklassen antog po. præg. Ved Polens delinger 1772-95 kom L under Rusl. I 19. årh. voksede litauisk nationalbævngelse frem, trods russ. forfølgelse; 1917-18 oprettedes m. ty. støtte litauisk stat, og efter ty. sammenbrud og kamp m. Sovj. anerkendtes L som selvstændigt i fred m. Sovj. 1920;

s. á kom L i bitter konflikt m. Polen, der besatte Vilnius (Vilna). L besatte 1923 Klaipeda (Memel), hidtil under folkeforsvarsstyre. Den fri forfatn. afløstes 1926 af diktatur (Smetona). Marts 1939 tog Hitler Klaipeda tilbage. Efter Polens sammenbrud 1939 fik L Vilnius tilbage, men gav samtidig (okt.) Sovj. militærstøttepunkter; juni 1940 rykkede sovjetiske tropper ind i L, der juli-aug. s. á tilsluttedes Sovj. Besat af ty. tropper 1941; genobroget af Sovj. 1944; udvides s. á m. Klaipedaområdet. (Kort se Rusland).

litauisk sprog og litteratur. Litauisk er et indoeur. sprog, der hører til den baltiske sprogpæren, udmaarker sig ved et overordentlig arkaisk præg, har i stor udstrækning bevaret de opr. endelser og genspærl. ved sine to musikalske akcenter (intonationer) i tryksterke stavelsel (fald. og stig.) aeldgammle sprogsforhold. - Litauisk litteratur har gnm. århundreder måttet vegetere. Folket nøjedes med sine lyriske folkeviser (dainos). I 16. årh. opstod lidt rel. litt. på litauisk. Det første konstdigdt, et stort epos i højsametre af Kristijonas Donelaitis (1714-80), foreligger fra det 18. årh. Langsomt opstod i 19. årh. den spede beg. til en sammenhængende litt. (Simanas Daukanas (1793-1864), Kursat (1806-84)), men fra 1864 til revolutionen 1905 holdes den nede af det tsaristiske trykkeforbud. Derefter udfolder der sig igen forsk. litt. retninger, som fører til en opblomstring i m.krigsperiode. Efter Litauens optagelse i Sovj. står 1 i den socialistiske realistiske tegn.

lit de parade [litpa'rad] (fr. parade-seng), opr. brugt om enhver paradeseng, som indtil d. 18. årh. hørte under den højere etikette, nu kun en udsmukket udstilling af dode, navnlig fyrster, inden begravelsen finder sted.

liter (gr. *litra* pund), enhed, for hulmål i metersystemet = 1/1000 m³. (Jfr. meter-system).

lit'i'asis (gr. *lithos* sten 1-*-asis*), 1) *med.*, stendannelse i organismen, f. eks. nefrolithiasis = nyresten, cholelithiasis = galdesten; 2) *bot.*, stensyge.

'lithium [-ti'] (gr. *lithos* sten) el. *lithium*, grundstof, kern. tegn Li, atomnr. 3, atomvægt 6,9, vf. 0,53, simp. 186° kp. 1610° valens 1. Blødt, hvidt metal tilhørende alkali metalerne. 1 er det letteste metal. Det er kern. meget reaktionsdygtigt og ubestandigt i luften. 1 findes ikke fri i naturen. Dets salte forekommer udbredt, men i små mængder i forsk. mineraler, f. eks. lepidolit, og i mange kilder. 1 har nogen anv. i med. (som diuretika og mod gigt) til legeringer og til kern. synteser.

lithu'r'i'n, imprægneringsstoffer af forsk. art, der bruges til at øge betons og naturstens vejfasthed.

'litionglimmer (*lition*, d. s. s. *lithium*), da. for lepidolit.

'litis denunti'atio (lat.: forkynELSE af retssag) el. prosesunderretning, meddelelse fra en part i en retssag om denne til en uden for sagen stående, for at denne evt. kan varetage sine interesser.

litisp'en'den'svirkning (lat. *lis* retssag 1-*-pendere* hænge, svæve, være uafgjort), den til et sagansæg knyttede retssvirkning, at der, så lange den påg. sag ikke er afgjort, ikke kan rejses ny sag om samme spørgsmål.

lithium, d. s. s. lithium.

Little, gren af Hvideslægten: Jon Jonsen L (d. 1307) var en trofast tilhænger af Erik Glipping og Erik Menved.

lito- (gr. *lithos* sten), sten-

litografi [li'gra-fi] (født. + -grafi) el. stentryk, en af Aloys Senefelder 1798 opfundet trykprocess under any. af sten som trykplader. Princippet i 1 er, at vand og fedt skyr hinanden. På en planslet kalksten af 6-10 cm tykkelse udføres tegningen med fedtholdig farve, fedtholdig kridt, tusch el. blæk. Derefter atses stenen med en gummi arabicum- og salpeteropløsning, som angriber de ikke tegnede, altså ikke fedtuddækkede partier. Stenen, hvis porose overflade nu kan opnose og fastholde fugtighed, fugtes inden den indvalses

Walter Lippmann. Franz von Liszt.

med fedtholdig farve, der kun opnoses af de tegnede partier, men skyr stenen våde partie. Solnhofen-stenen fra Bayern er den bedst egnede kalksten til formålet. I 1834 opdagede man, at stenen kunne erstattes af en zinkplade, i 1892 at aluminiumsplader kunne anv. (algrafi). Da zink kunne bukkes om en cylinder, var vejen banet for den litografiske rotationspresse og offsetpressen. Sidstnævnte trykker ikke direkte fra zinkpladen, men afgiver farven på en gummidug, der er påsat en anden cylinder, hvorfra trykket afgives til papiret. Da gummidugen er mere levende og plastisk end zink, er det derved muligt at trykke klare billeder på mere ru flader. Autografl! en form for stentryk, hvorfed tegningen udføres på særligt papir med autografisk blæk og overføres ved afsmitning til stenen. Ved foto-l overføres fotografiet til sten og zinkplade.

lito'grafi [lit- + -logi], d. s. s. pétrografi.

Litoméfice [litomjæstitsæ], ty. *Leitmeritz*, cech. by ved Ohfes udmunding i Elben. 17 000 indb. (1939). Handel m. v.

lito'po'n, en meget anv. hvid malerfarve (dækfarve), sæd. blandning af bariumsulfat og zinksulfid (af sidstnævnte fra 15-60% alt efter kvaliteten). Anv. også i linoleums- og voksindustri.

lito'pa'dion (gr.), stenbarn; forkalkning i et i bughulen udstodt foster ved ekstrautrent svangerskab.

lito'pa'dion (lat. *litus* kyst), kyst-; litoria le aflejringen betegner i geologien aflejringen, der er dannet ved en kyst el. på lavt vand.

Lito'rinhavet, Østersøen og danske farvande i den efter fastlandstiden følgende senkningsperiode, karakteriseret ved strandsnæglen Litorina i Østersøen og Tapes i Damm. L-s aflejringen op til 15 m o. h. i Nordjylland. Kun landet NØ af linjen Nissumfjord-Falster lå lavere end nu.

litosfære [-svæ:-] (lito- + gr. *sfaira* kugle), den faste del af jordkoden.

lito'toes (gr. *litos* jævn, ubetydelig), i retorik og poesi formindskelsesfig. (mods. hyperbel), ofte forstørkende just gnm. dæmpning (sikke netop glad!), stundom med vedvist komisk virkning (Wessel: »Mod ham en slagterhund sig viste ej som ven»).

litotyografi (lito- + typografi), højtsnining af sten.

litra (lat. *littera* bogstav), bogstav, anv. som betegn. for serier, lister o. l. ved registrering.

Li Tsai [li dzai] (15. årh.), kin. maler fra Mingtiden, den store jap. maler Sesshu's lærer under dennes ophold i Kina.

litenbroder (ty. *Liizenbruder*, af *Liize* reb), gi. betegn. for en drager i en havn. I Damm. findes 1 nu kun i Korsør, hvor de forterte færger og postske.

'littera (lat.), bogstav; 'litteræ (flertal), bogstaver; papirer; brev; litteratur.

litter'a't (lat. *litteratus* belæst, lerd), egl. enhver litt. arbejdende. I 19. årh. ofte spec. journalist, især anmelder. Nu ofte brugt mildt nedstættende.

litter'a'tu'r (lat. *littera* bogstav), egl. beg. for alle skriftlige (evt. trykte) udtryk for menneskelig andsvirksomhed, i daglig tale sæd. brugt spec. om digitning (skønlitt.).

litteraturhistorie, i moderne sprogs

brug især digtningens hist., dog ofte med mere el. mindre principfast inddragelse af vidensk. og anden litt., hvis udvikling delvis viser lign. linier som skønligg. i moderne forstand udgår fra englænderen Thomas Warton og tyskeren Herder i slutn. af 18. arh.; også de lidt yngre brødre Schlegel hører til den nyere 1-s pionerer. Repræsentative dyrkere i 19. arh. af 1 er den kulturhist. indstillede tysker Hermann Hettner (1821-82), den psykolog. interesserede franskmand Sainte-Béuve samt hans landsmænd Taine, hvis naturvidensk. metode får en særlig filolog. udformning hos ostrigeren Scherer, mod hvis analytiske, petitesseforskning der i 20. arh. er oppuneret af mere syntetisk stræbende forskere. Også en skole af marxistisk bestemte forskere har øvet indflydelse, bl. a. tyskeren Franz Mehring (1846-1919) og amerikaneren Victor Francis Calverton (1900-40). I nutiden brydes en mere systematisk-aestetisk betonet skole med en mere hist. betonet; sidstnævnte har herhjemme haft fors. nuancerede repr. i Vilh. Andersen og Vald. Vedel, medens Paul V. Rubow har dyrket genrehist. og F. J. Billeskov Janzen særlig har koncentreret sin systemat. orienterede forskning om begreber som motiv og symbol.

Litteraturpriser. Fra det 18. arh. har det været alm. at opmuntre litt. virksomhed ved belønninger med penge el. (og) ærestegn, undertiden gnm. udskevne konkurrencer, gerne på initiativ af en organisation, i Danra. bl. a. »Selskabet til de skjonne og nytteg. Videnskabers Forfremmelse« (stiftet 1759).

Litteret et artibus (lat: for videnskab og kunst), sv. guldmønste, stiftet af Karl (15.) som kronprins (1853); forenmede sy. hædersbevisning for kunstn. og vidensk. indsats.

Litterære Grönlandsekspedition 1902-04; leder: Mylius-Erichsen; deltager: Knud Rasmussen. Gennemrejste hele vestkysten, slæderejse over Melvillebugten. Eksp. fik forb. med polareskimoerne i nuv. Thule-district og overvintrade her.

Little Norway [HU 'nå:wæi] (eng: lille Norge), no. flyveruddannelseslejr under 2. Verdenskrig i Toronto, Canada (700 mand), oprettet nov. 1940. 1944 flyttedes lejren til Winkleigh i Devonshire, Engl.

Little Rock ['lit! 'rak], hovedstad i Arkansas, USA, ved Arkansas River; 88 000 indb. (1940).

Little's sygdom [litl], foreldet betegn. for lammelse og stivhed af benene, fremkaldt ved blodninger i hjernehænderne ved fødselen; opkaldt efter eng. læge W. J. Little (1810-94).

Littoria [lit'tor'ia], 1) ital. prov., nu Latina; 2) hovedby i prov. Latina, anlagt 1928 (ca. 20 000 indb.).

Littre [lit're], Maximilien Émile (1801-81), fr. filosof, filolog og politiker. Tilh. af Comtes filos., men materialistisk præget.

litur'gi' (gr. *leiturgia* offentligt hverv), betegn. for gudstj. og andre fastlagte kirk. handlinger. Fra 3. og 4. arh. findes nedskrevne 1 (bl. a. apostolske konstitutioner); på disse hviler stort set den ortodokse 1. Den kat. 1 udvikler sig lidt senere, samlet om messeofret. Reformationsd. indførte modersmålet i 1 og satte prædiken og salmesang Forrest. Den luth. 1 bevarede messens grundlag, den calviniske brod radikalt dermed. 1685, men på fl. afgørende punkter ændret.

litur'gi'er (gr. *leitur'gia*), ydeler, der pålignedes det gr. Athens rigeste borgere, f. eks. af udstryk krigsskibe el. skuespil.

liturgik, teol. disciplin, som behandler liturgiens hist. og forhold til Bibel og be-kendelse.

litur'gisk musik, den musik, der ud-over salmesangen indgår som fast led i gudstjenesten, navnlig som vekselsang mel. præst, menighed og kor.

lit'itus [-tu-usj (fat.), i det gi. Rom en augurs krumstav, senere en bisps krum-stav.

Litvinov [-vinaf], Maksim (egl. Wallach) (f. 1876), sovj. politiker. Revolu-

Maksim Litvinov.

David Livingstone.

tionær, før 1917 i udi., derefter Sovjetrepr. i London, 1921 Tsjitjirins stedfortræder, 1930 udenrigskommisær. Närmede Sovjet. til V-Eur. (medl. af Folkeförb., alliance m. Frankr. og Cechoslov.). Afløst af Molotov maj 1939, da hans antinazistiske politik havde lidt nederlag. Nov. 1941-aug. 1943 ambassadør i Washington, derpå vice-udenrigsm. til aug. 1946. (Portræt).

Litzetrad [-ts-] (ty. *Litz'e snor*), elektr. ledning med små tab ved radiofrekvenser. Består af mange indbyrdes isolerede kobbertråde.

Litzmannstadt [litsmanjtat], 1940-45 ty. navn for Lódz.

Lütprand [-tl], storste langobarderkonge (712-744).

Li'vadija, badested, ttdl. kejserslot på SØ-Krim, Sovjet.

Li'vedo el. *livido* (lat: blå plet), netformet blålig rømde af huden p. gr. af dærlig blodcirkulation; ligeledes de efter døden opståede ligpletter.

livegenkab, en i forsk. lande, især Tysk., forekommende retlig ordning, kendtegnet ved meget sterke begrænsninger i de livegenes retseteve. I visse tilf. var i en rest af tidl. tids trældom, men det nærmere indhold af 1 varierer fra sted til sted. Typiske retsfølger: arbejdsplicht, stavnsbånd, indskrenkninger i adgangen til at røde over sin formue, godsejerns ret til at arve den livegene og til at sælge denne, undertiden også til at udleje ham som arbejdskraft. I Danmark forekom 1 kun i 16.-18. arh. på de sørørsjyske adelsgodser. Beslægtet dermed var vorenskabet. De fleste steder ophævedes 1 i slutn. af 18. og beg. af 19. arh., i Rusl. 1861.

li'ver, folk af finsk stamme på N-spidsen af Kurland. Deres sprog, Hvisk, er nu næsten fortrængt af lettisk.

Liverpool [l'vepu:l], by i Lancashire, NV-Engl., på N-siden af Merseys mundstrædt. 792 000 indb. (1948). L er Engls. nævntigste havn og en af verdens vigtigste handelsbyer. Havnen har mægtige dokanlæg, som også har bredt sig til Birkenhead på Merseys modsatte bred. Importen omfatter bl. a. bomuld (til Manchester), uld, malme, olier, korn, kvæg, tobak, sukker m. m. Eksport af metal- og tekniskindustrivarer fra Yorkshire og Lancashire. Bet. industriby (metal-, mølle-, sukker-, såbæ-, kemisk o. a. industri). To tunneler under Mersey forbinder L med Birkenhead. L har univ. (grl. 1881) og domkirke. Svære bombe-skader under 2. Verdenskrig, især v. an-greb nov.-dec. 1940 og marts 1941.

Liverpool Land, den høje, bjergfulde ydre del af halvøen N. F. Scoresby Sund. På sydkysten kolonien Scoresbysund (11. sejle fra tavle Grönland II).

Livesey ['livzil], Roger f. (1906), eng. (film)skuespiller. Scenedebut 1917, ved filmen fra 1935, begge steder som en fortinlig og lunerie lysspil- og karakter-skuespiller, f. eks.: Colonel Blimp i »Du-ellen« (1943), legen i »En Sag om Liv« (1946).

livet efter døden. Hvad der overgår mennesket efter døden er en vigtig side af den rel. erfaring. Inden for de antikke kulturer med deres kollektive struktur i samf. og psyke føles intet problem, individet glider tilbage i slægten, hvorfra det kom. I de individuel. kulturer bliver døden et problem, og det er rel.s vigtigste opgave at skabe forvisning om en frølse, et evigt liv.

livet er kort, men kunsten er lang

citat fra Hippokrates' aforism: ofte citerer på latin: vita brevis, ars longa. **livets vand**, magisk vand, der opvækker døde el. giver udødelighed. I kendes fra trostforestillinger i Babylon og Egypten, har ikke spillet nogen rolle i den indo-europ. rel.; derimod er det et alm. even-tymotiv både i Fur. og Asien.

livgarde, en garde til beskyttelse af en fyrties person; i Danm. oprettet 1658 og kaldet Kongens Livregiment, 1684 Den Kgl. Livgarde til Fods, 1867 Livgarden. **Livgarden til Hest**, oprettet 1661, op-hævet 1866.

livgeding (ty. *Leibgedinge*, egl: livak-kord), formue, som i h. t. aftale ml. ægtefæller, tjener til forsorgelse for den efterlevende.

Liviu (Dru'silla) (58 f-29 e. Kr.), 39 g. m. Augustus - regering hun øvede \ stor indflydelse. Moder til Tiberius og Drusus i 1. ægeskab. (111.).

Liviu [-'vi:n], Claa (1781-1844), sv. forfatter, politiker og embedsmand. F. H. prosaarbejdet i ny romantis. ånd, bl. a. romanen *Spader' Dame* (1824). Øvede som generaldirektør i fængselsvæsenet bet. indsats for humanitære reformer.

Liviu (d. 31), datter af d. ældre Drusus, g. m. d. yngre Drusus, som hun s. m. Sejan ryddede af vejen.

Livingstone ['liv'røtan], station på Rhodesias hovedstad.

Livingstone [l'veinstan], David (1813-73), skotsk opdagelsesrejende. 1840 som misjonær til S-Afr., foretog fra 1849 talr. rejser, hvorunder han bl. a. opdagede sørerne Ngami (1849), Nyasa (1859), Bangweulu (1868) og Victoria-faldene i Zambezi (1855), udforskede vandløbsforholdene i store dele af det indre S-Afr.; s. m. Stanley, der 1871 kom L til undsætning i Ujiji, udforskede han Tanganyika Soen; bidrog stærkt til slavehandelens ophævelse. - Begrevet i Westminster Abbey. (Portræt).

Livingstone-faldene [kv'wiston], 33 vandfald og katarakter på neder Congo ca. 150 km fra kysten.

Livi'stona, slægt af palmer; træer med tyk stamme og en stor krone af brede, viftedannede blade, hvis stilke bærer torne langs randen, 25 arter i Indien og Austr. FF. arter dyrkes som stueplanter og i væksthuse.

Livhis, *Itius* (59 f. Kr.-17 e. Kr.), rom. historieskriver. 1 142 bøger, hvoraf 1-10, 21-45 er bevarede, skildrer han Roms hist. fra byens opr. t. år 9 f. Kr. Alle tiders mest yndede Roms hist.

Livius Andro'nicus (3. årh. f. Kr.), rom. digter, den lat. litt.s fader. Opr. gr. slave, overs. Odysseen og gr. drama til lat.

Livijtan (*Leviathan*), mytologisk drage, som Jahve overvandt i urtiden (Es. 27. f. Si. 74, 14).

Livjaegerkorps, Kongens, da. fodfolksafdel. 1801-70; frivilligt skyttekorps 1885, ophævet få år efter, men virkede efter 1909-37.

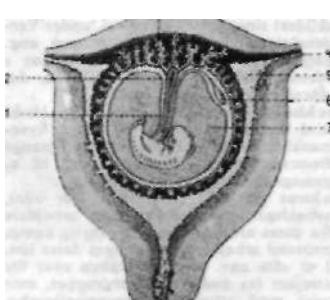
Livland [lif, 'liu-j], livernes område ml. Estland. Peipusøen og Dvina, erobredes og kristnedes i 13. årh. af ty. orden; fra 1561 under Polen; fra 1621 erobret, af Gustav Adolf af Sverige, 1721 under Rul. Bevarede ty. gødsjerklasse og lutherisk kirke. Efter 1. Verdenskrig delt mel. Estland og Letland, der udstykkede godserne.

livlæge, læge, ansat hos kongen el. a. fyrt, personer. I Danm. kendt fra 15. årh.

livmoder (*uterus*), et pæreformet organ, der nedadtil med sin indsnævrede del (cervix uteri) munder ind i den øverste del af skeden. Den består af glat (sufivillig) muskulatur og er indvendig beklædt med en slimhinde, der kan optage ægget og i fald det er befrugtet give

muligheden for dets videre udvikling til foster. Hvis ægget ikke er befrugtet, vil slimhindens afstøds, hvorved der frem-

i

Snit gnm. livmoder indeholdende et foster på 3 mdr. 1. navlesnor. 2. fosterurinblære. 3. moderkage. 4. æggeleder. 5. livmoderens hulrum. 6. blommesæk. 7. vandblæser vedskefyldte hulrum.

kommer en ringe blødning (menses). Denne blødning kommer ca. 14 dage efter, at ægget er udstødt fra æggstokken, varer 3-5 dage, hvorefter slimhinden arter vil bygges op for at kunne modtage det næste æg.

livmoderfremfald, nedsynkning af livmoderen til uden for skedens indgang. **livmoderkraft**, ondartet svulst i livmoderen. Hypigist efter det 25. år. De første symptomer på 1 består ikke sjældent i blødning el. udflod, som ikke bringer patienten noget indtryk af sygdommens alvor. I ør ofte tilgengelig for virksom behandling (operation el. radioterapi). En særlig form er syncytium (chorionepitheliom), som opstår efter generative forandringer i placenta.

Liv'onia, det lat. navn for Livland. **Liv'orno**, ital. bi i Toscana, tæt S f. Arnos munding; 137 000 indb. (1947). Toscana's vigtigste handelsby. Store skibsverfter. Ertastede fra 15. årh. Pisa som Toscana's havnby.

liv're [li:v'r] (lat. *libra* pund), 1) gi. fr. pund; 2) ældre fr. mōnt = 20 sous; 1795 afløst af francen.

liv're (fr., egl.: leveret, nemlig af herren), liberi, tjenerdragt.

livrente, den ørl. ydelse til den forsikrede, som et livsforsikr.selskab forpligter sig til ved renteforsikring.

livsarvinger, en persons arveberettigede descendants.

livselksir, livsvækende eliksir.

livsform, bot., indbegrebet af alle en plantes tilpasninger til de kår, hvorunder den lever. Planterne kan indeholde efter deres 1. nutiden anv. mest del af den da. botaniker C. Raunkiær opstillede 1-system, hvori det siges, at betingelsen for, at en plante kan vokse under bestemte kår, er, at den er i stand til at overleve den ugunstige årstid (i Damm. vinteren, i varmere lande tortiden), og dette afhænger af, hvor godt dens knopper er beskyttet i denne tid. - Raunkiær hoved-livsformer er: 1. *luftplanter* (fanerofyter), hvor de overvintrende knopper sidder højt hævet (mere end 25 cm) over jordoverfladen. Eks: bog. 2) *jordaffaderplanter* (chamaephyter); de overvintrende knopper sidder indtil 25 cm over jord-overfladen. Eks: hedelyng. 2) *jordkorpeplanter* (hemikryptofyter), hvor knopperne sidder i jordoverfladen. Eks: mælkebøtte. 4) *jordplanter* (kryptofyter), hvor knopperne findes under jordoverfladen, el. nedsenket i vand. Eks: tulipan og åkande. 5) *enårlige planter* (therophyter), hvor kun frøene overlever den ugunstige årstid. - I Damm. er de fleste planter jordkorpeplanter.

livsforsikring, forsikring med det formål at sikre de efterladte ved en persons død. Forudsætningen for en rationel 1 er dodelighedsstatistikken, der danner grundlag for en nogenlunde sikker forudberegning af dodeligheden i fremtiden inden-

for en bestemt gruppe individer. På grundlag af disse beregninger konstrueres såk. overlevelsesstabeller, som viser, hvor mange af et vist antal lige gamle personer der vil være i live hver fl. aldersår. Derved kan 1-selskabet bedømme den forsikredes overlevelsessandsynlighed (personer med farlige lidelser el. 1. kan placeres i en højere risikoadlers) klasse). Den mest anv. form for 1 er i dag »blendet livs- og kapital-forsikr.«, en kombination af 1 og kapitalopsparring; forsikringssummen udbetales et vist antal år efter tegningen el. ved forsikredes død forinden. Den siddende 1-præmie består - foruden af sikkerheds- og omkostnings- tillæg - af en sparepræmie, som under hensyn til rentefoden vil vokse i løbet af 1-s løbetid, til den sammenlagt udgør forsikr.summen, og en risikopræmie, som skal dække dødsrisikoen. De sammenlagte sparepræmier med renter udgør selskabets præmiereserve, som betinger policencs tilbagekøbsværdi (el. omdannelse til fripolice) og dens belæning. 1 omfatter kapitalforsikringer.

livsgave, gave, der skal opfyldes i give-rens levende live.

livsknuden, et centrum i den forlængede

marv, hvorfra åndedrættet reguleres.

livslinie, *okkult*, linje i håndfladen ud fra hvilken der spås om personens levetid m. m.

livsmaske, afstøbning i gips, taget over en levendes ansigt.

livsmedelskommission, Statens, sv. kommission og administrationsafd. under forsyningensmin., opr. 1939 til regulering af næringsmiddelforsyningen.

livssraf, d. s. s. dødsraf.

livstvare, bot., d. s. s. Thuja.

livstvare el. *livets træ*, 1) træ i Paradiset, hvis frugter ville give den, der spiste dem, evigt liv; 2) if. folketroen træ, af hvis træset et menneskes liv afhænger, især, plantet ved et barns fødsel.

livstykke, lille, stramtsiddende, ærmeløs undertrøje brugt af børn. Et udvendigt 1 hører til fl. folkedragter.

livsværtig fængsel, den højeste i den da. børgert. Straffelov hjemlede straf (f. eks. maksimumsstraf v. mandrab, voldtægt, visse statsforbrydelser).

Live, ø i Limfjorden SV. f. Løgstør; 3,3 km²; 141 indb. (1945). Andssvægeanstalt.

Live *drift*, farvand i Limfjorden,

ml. Mors, Salling og Livø.

Lizard Head [liz'ad hæd], Engls sydlige punkt, i Cornwall.

ljøftahåtr (oldsl. *ljāb* digit + *hātr* mæde), et af Eddaea hovedversemål; 1 består af 6-linjede vers, allitterationen binder linje 1 med 2, 4 med 5, 3 og 6 har selvstændig allit. Komplicerede regler for stavelsesantalt og kvantitet.

Jubljana [ljubljana], sloven. [-lj'a:nal], ty. *Ljubach*, by i NV-Jugoslavien; Slovensiens hovedstad; 121 000 indb. (1948); vigtigt jernbanecentrum med alsidig industri; handelsby.

Ljungan [ljvran], 350 km 1. sv. elv fra Hälsgjället, gnm. Storsjö, Holmsjön m. fl. til Bottniska viken, 10 km S f. Sundsvall. Tømmerflådning. Kraftværker.

Ljungby [ju'bijo:i], sv. købstad (fra 1936

SV-Småland; 6700 indb. (1949).

Ljungbyhed [ju'bijo:hed], sv. stationsby. Skåne, N f. Söderåsen; 1400 indb. Miflærflyveplads.

Ljungdal [ju'7:da:l], Arnold (f. 1901), sv. forfatter; bibliotekar. Har udg. fem digtsaml. m. yderliggående soc. tendens; *Fanorna* (1928). *Undgom* (1931).

Ljungquist [ju'kvist], Birger (f. 1894), sv..maler; navnlig figurbill. påvirket af fr. kunst (Renoir).

Ljungquist [ju'kvist], Walter (f. 1900), sv. forfatter. Har i romaner, bl. a. *Ombyte av tåg* (1933), og noveller indført verdensmandens kologic, men nuancerede menneskekundskab.

Ljungstrom [ju'gstro:m], Fredrik (f. 1875), sv. ingenør. L har gjort betydelige opfindelser, bl. a. turbinekomotivet, malmekaskinen Alfa og et autom. bilgear.

Ljungstrom-turbine el. *STAL-turbine* (efter 6'venska furbinfabriks-aktiebolag Ljungstrom) (opfundet af den sv. ing.

Birger L. (f. 1872), broder til Fr. L.), damppturbine m. radial dampbevægelse gnm. to modsat roterende turbinehjul m. aksialt stillede, koncentriske skovlrækker, der virker som ledeskovle for hinanden.

Ljusnan [ju:sn], 430 km 1. sv. elv gnm. Härjedalen og Hälsingland. Tømmerflådning.

Llandudno [lan'dādnou] (wal. [hlān'did-nol]), badested på N-kysten af Wales. 17 000 indb. (1948).

Lianelly [lā'næli] (wal. [hlān'ehli]), havneby i S-Wales V f. Swansea; 35000 indb. (1948). Kulgruber, udstæltning af kobber, zink og bly. Fabrikation af blik.

Llano Estacado [lwmo æsta'ka:do] (sp. afmærket slette), eng. *Staked Plains*, højtliggende (ca. 1500 m o. h.), jævn prærieplateau i NV-Texas og tilstøtende dele af New Mexico, USA; ca. 70 000 km².

Llanos [la:J] (i Arner. [ja:]), slettelandet ml. Orinocoflodden og Cordilleren i Venezuela og Colombia. Jorden består af tertiale havaflejringer dækket af alluviale flodaflejringer. L er et tyndbefolket tropisk savanneland; ekstenstiv kvægavl.

Llewellyn [tu'ælin], John Jestyln, (1945) 1. Baron of Upton (f. 1893), brit. politiker, 1 Underhuset 1929-45 (unionist), febr. 1942 handelsmin., men blev koret efter min. f. flyvemaskineproduktionen (febr.-nov. 1942). Derefter til nov. 1943 min. resident f. forsyningen i Washington, 1943-juli 1945 levnedsmiddelmin. Dec. 1945 chef f. UNRRAs Eur.udvalg.

Llewellyn [tu'ælin], Richard (f. 1907), eng. forfatter. Født i en wallisisk industribygning, skildret i romanen *How Green Was My Valley* (1939; da. *Gron Var Min Barnoms Dal*, 1941).

Llewelyn [hlæu'ælin] (eng. [lu'ælin]), sidste fyrste af Wales (1246-82), valdt mod Edvard 1. af Engl., som erobrede Wales.

Lloyd [láið], Frank (f. 1889), eng.-erner, filminstruktør, Deb. 1918. Har iscenesat en mængde hist. kostumefilm, f. eks. »Gengangeren fra Berkeley Square«, »Calvalcade« (1933), »Myteri på Bounty« (1935), »Blod på Solene« (1945).

Lloyd [láið], Harold (f. 1894), arner, filmskuespiller. Farcekomiker under Mack Sennett; skabte den verdensberømte figur, den pæne, elskværdige, lidt generte bebrillede mand, der altid kommer galt at sted. Telefilmene: »Filmsotset« (1932), »Mælkehøjden« (1935), »Pas på Professor« (1938) m. fl. Filmer stadig i Hollywood.

Lloyd George [láið 03a:d3], David, (1945) 1. Earl of Dwyfor, (1863-1945), brit. politiker. Waliser af fødsel. 1884 sagfører. Blev tidligt polit. agitator mod godsejerklassen og bourgeoisie, men m. walisisk lokalkolorit. 1890 i Underhuset (liberal), angreb veltalende imperialismen. 1905-08 handelsmin., 1908-16 finansmin. L-s budget 1909 m. progressive skatter på formuer resulterede i konflikt, der 1911 medførte reform af Overhuset. 1908-11 gennemførtes sociallove. Maj 1915 ammunitionsmin., juli 1916 også krigsmin.; gennemdrov Asquiths demission dec. 1916, hvorefter L selv dannede reg. (koalition m. kons. og lib.) og som formand for krigskabinetten (4 medl.) energisk ledede krigsførelsen. Som leder af fredsdelegationen 1919 gennemførte L eng. krav under mægling ml. Wilson og Clemenceau. 1921-22 ordnede det iske spørgsmål (oprettelse af fristat), men L støttede til grækerne i Lilleasien mod Tyrk. Vendte stemningen mod ham, og da hans planer om overenskomst m. Sovj. strandede, styrtes han 1922 af de kons. Dannede egen nat.lib. gruppe, som i 1923 forenedes m. det lib. parti, hvis leder L blev 1925. Dannede 1931 uafhængig lib. gruppe, hvis indflydelse dog blev ringe (5 parlamentsmedcl.). Forlod dec. 1944 Underhuset af helbredsensyn, adledes jan. 1945. Udg. *War Memoirs* 1-6 (1933-36) og *The Truth about the Peace Treaties* 1-2 (1938). (Portret sp. 2770).

Lloyd's Bank Ltd. [láiðz 'bank 'lmitid], eng. storbank, grl. 1889.

Lloyd's Underwriters [láiðz 'ändarai-ts], eng: Lloyd's assurandører, svøv.

verdenskendt eng. korporation t. hj. for

David Lloyd George. John Locke.

medlemmernes forsikringsvirksomhed, spec. forsikr.: til bedømmelse af risikoer herved har L indført det kendte klassifikationssystem for skibe: Lloyd's Register of Shipping og de hertil knyttede: Lloyd's Lists og Lloyd's Shipping Gazette (skibs- og positionsliste).

Llullaillaco [ju'juai'jakō], 6620 m. h. vulkan i Hovedcordilleren i N-Chile.

lm, fork. for lumen.

In, fork. af og betegn., for naturlig logaritme (andre betegn. /, log).

LO, fork. for Landsorganisation i Sv. og for Arbeiders faglige /andsorganisasjon (i No.).

lo, en bred køregang på langs el. (og) på tværs gnm. en ladebygning.

loa (sp., vistnok af *laor* lövprise), lille teaterstykke på vers, som i 16.-17. årh. plejede at indlede de sp. skuespilforestillinger.

Loanda, São Paulo de [s̄eu 'pauiu da 'lwoindā], hovedstad og havn i Angola; 62 000 indb. (1940). GrL 1576.

lobatjevskij [laba'Uefs'kij], Nikolaj Ira-novirj (1793-1856), russ. matematiker, en af grundlæggerne af den ikke-euklidiske geometri.

lobbe (eng. lob), i *lennis* sende bolden med et blodt slag over modspilleren.

lobby [lābi] (eng.), forverelse, foyer (således i Underhuset); heraf (erner) lobby-ism [l'dbiizm], korridorpolitik (privatpersoners indflydelse på kongresmediumerne).

Lobedanz [-dan's], Max (f. 1888), da. biblioteksmand og forfatter. Siden 1925 leder af Landbohøjskolens bibl.

lobekto'mi' (*Jobus* + -eklomi), operativ fjernelse af en lungelag (lobus) p. gr. af destruktion og sammenfald (efter lungesbetændelse) el. svulster. Også betegn. for hjerneroperation, hvorefter en del af pandelappen fjernes.

lob'e'lie 'Lo'belia), (efter flamsk botaniker M. de Lobelia, 1616), slægt af 1-fam., især urter, blomster med 2-delt under- og 3-delt overblæve (tilsyneladende omvendt). Mange er prydplanter. En art findes hist og her i Jyllands klit- og hedesører.

lobelinier (af *lobus*), hos ammonitterne betegn. for de siksakformede el. krusede linjer, hvormed kamerskillevæggene støder op til ydervæggen af skallen.

'lobhudle (ty., af *loben* rose + *hudeln* kludre med), skamrose.

loblollypine [tablalipain], armer, navn for *Pinus taeda*, en let, bredringet armer, nåletræsort.

loboto'mi' (*lobus* + -tomi), operation, hvorefter visse baner i hjernen stump gennemskæres, anv. over for visse sindsygdomme.

'lobus (nylat., af gr. *lobos* ørelap, leverlap), lap; anal., en større afdeling af et organ, f.eks. lunge el. hjerne; Møbulus, lille lap.

lo'bæ'r (af *lobus*), af form som en lap; *lobu'la'r*, som en lille lap.

Lo'carno, by i kanton Ticino, Schw., på N-siden af Lago Maggiore; 6800 indb. (1941). Søgt turiststed p. gr. af sin skønne beliggenhed og milde klima.

Locarno-aftalerne, traktatsystem, afsluttet på konference i Locarno okt. 1925.

Tysk., Belg. og Frankr. forpligtede sig til at respektere Versaillesfredens ordn. ved Rhinen (herunder Rhinlandets demilitarisering), hvilket Engl. og Ital. yderligere garanterede. L var et led i den fr.-ty. afspænding. Stresemann og Briand arbejdede på, sås siden som et gunstigt

resultat af forsonings- og fredspolitikken. Brudt af Hitler 7. 3. 1936 da ty. tropper besatte Rhinlandet under abessinske krig, hvor et aktivt samarb. ml. Engl.-Frankr.-Ital. var udelukket.

loch [lāk] (gælisk), sø, fjord.

Locher ['bksr], Axel (1879-1941), dannedhugger; son af Carl L.; medl. af »Den Frie Udst.« 1906-22; talr. statueret samt figurerne på Chr.borg Slots tårn.

Locher, Carl (1851-1915), da. maler og raderer; elev af Bonnat; enkelte hist. motiver; ellers udelukkende marinemaler.

Locher, Jens (f. 1889), da. forfatter og journalist, 1937-40 red. af »B.T.« fra 1940 ved »Berl. Tid.«. Succesrig dramatiker, af hvis lybstspil kan nævnes *Den Sørgnunstre Barber* (1924), *De Gamles Oprør* (1930), *Oven Alt På Jorden* (1931). Hørespil-serien *Familien Hansen* (beg. 1929) nyder stor popularitet.

Loch Leven [lāt 'Hvn], skotsk sø N. F. Firth of Forth.

Loch Lomond [lāl 'loumsnd], Skotls. s-tørste sø (71 km²), beligg. i skøn egn N. F. Clydes munding.

Lochner ['bnsr], Stephan (d. 1451), ty. maler. Virksom i Köln, hvor han til dom-

Stephan Lochner: Madonnabilledet

kirken malede sit hovedværk: *altertavle* med midterstykket *De Hellige Tre Kongers Tilbedelse*. Madonnabilleder.

Loch Ness [tāf 'nesl], langsø i Glenmore-dalen, N-Skotl. If. folketroen tilholdssted for en soslange.

loci com'munes [lo'kij (lat: almindelige steder), 1) indlydne tanker, især i dogmatikken¹] til på værkaf Melanchthon.

loci theo'logici [lo'ki-ki] (lat. loci steder, punkter), teol. hovedpunkter; titlen på Melanchthons trostrolle fra 1521 og anv. i de flg. to årh. om fremstillingen af dogmatikken.

Locke [lāk], John (1632-1704), eng. filosof. GrL, den eng. empirisme. I hovedværket *An Essay concerning Human Understanding* (1690) hævdede L, at der ikke gives medføgte ideer, men at alt bevidst-hedsindhold stammer fra ydre el. indre erfaring (sensation el. reflexion). Kun de primære sansekvaliteter er egenskaber ved tingene, medens de sekundære er subjektive. Om der eksisterer substanser og kræfter er dunkelt, og al virkeligheds-kendelse er blot sandsynlig med undtagelse af den intuitive erkendelse af vores egne eksistens og den demonstrative erkendelse af Guds eksistens. - 1 *Two Treatises on Government* (1689) kritiserer han enevoldsprincippet i *Some Thoughts on Education* (1693) foregriber han oplysningstidens pædagogiske ideer. L var forkæmper for rel. tolerance og udøvede en mægtig indflydelse i Engl. og Frankr. (Portrait).

Lockill [tāk], William John (1863-1930), eng. forfatter. Skrev charmerende fr.-på-virkede underholdningsromancer, hvorfra fl. er overs. til da, f.eks. *The Beloved Vagabond* (1906, da. *Den Elskelige Landstryger* 1916).

Lockhart ['lakst], John Gibson (1794-1854), eng. forfatter og redaktør. W. Scotts svigerens. Hovedværk: *Life of Sir Walter Scott* 1-7 (1837-38).

Lockhart [lākat], Robert Hamilton Bruce (f. 1887), eng. diplomat og journalist. Har skildret sine oplevelser i Rusl. under Verdenskrigen og Revolutionen som eng. generalkonsul og dipl. repræsentant i *Memoirs of a British Agent* (1932, da. Åbenhjerte Erindringer 1933).

Lodde Aircraft Corporation [lak'hid], 'ærkraft kárpa'ta;j3n], arner, flyve-maskefabrik, der har konstr. mange fremragende mil. og civile typer, bl. a. passagermaskinen »Constellation«.

lockout [bkbut] (eng., egl: låseude), arbejdsgiveres udelukkelse af arbejdere fra deres arbejde som led i faglig kamp, hvorefter arbejderne undrages deres løn. I er ofte anv. som modvæben over for strejker fra andre arbejdergrupper, men også mod arbejdernes organisationsbestræbelse el. mod lønkrav. I alm. skal en lovlig 1 (ligesom strejker) være varset. Lockoutede arbejdere må ikke antages af andre organis. arbejdsgivere. 1 af større omfang har især fundet sted fra omkr. 1900, i Danm. er særlig storlockouterne 1899 og 1936 bekendt.

'locu (lat. *locus* sted), på stedet, i stedet for, i *mus*, betegn. for, at noderne skal spilles i den tonehøjde, i hvilken der skrevet (ikke en økav højere). I ci'tato, på det anførte sted; 1 si'gilli, i seglets sted.

'locohandel (lat. *locus* sted), d. s. s. pladshandel.

'locus regit 'actum (lat: stedet er afgørende for handlingen), princip i internat, privatret der udviser at gyldigheden af en retslig handling skal bedømmes efter lovgivningen på det sted, hvor den foretages.

lod, fur., andel, portion.

lod (mnty. *lot* bly, kugle, vægt), 1) s'ov, blylod på line, hvormed havdybden måles; 2) gi. da. no. og sv. handefsvægt = *is pund; da. = 15,625 g; da. sølv-vægt = 14,706 g.

lod, metal, hvormed der loddes (snellod, slaglod).

lodafvigelse, betegn. for den lille vinkel mel. lodlinien (tyngdekraftens retning) og normalen til den internat. ellipsoide. I fremkommer ved astronom.-geod. udjævning af geod. net under gradmålingsarbejde, men kan kun bestemmes relativt i forh. til andre steders 1, idet 1 afhænger af valg og placering af den internat. ellipsoide.

lodbosse (gi. da. *lod* kugle, af mnty. *lot* bly), de første luntenbosser fra 13.-14. årh., kun få ekspl. bevaret, heraf et på Tøjhusmuseet i Kbh.: *Vedelspang* 1.

lodde, s'ov., måle havdybden v. hj. af lod, stag el. dybdemåler.

lodde (no: läddheden) (*Mal'lorus vil'lotus*), lille, arktisk laksfisk, hannen m. forlængede skæl langs siden. Optræder i store stimer, bl. a. ved Grønl.s kyst.

loddebold, loddekolbe, redskab m. el. hoved af kobber, hvormed varmen v. lodning tilføres loddestedet.

loddelampe, blæselampe, der anv. ved lodning.

loddemaskine, vov, mek. apparat til dybdemåling.

loddemetal, legeringer til lodning: inddeles i snellod (letsmteltegl), hvortil fortrinsvis anv. *lodden* og slaglod (tungt-smelteligt), hvortil anv. forsk. legeringer af kobber og zink. Sølv- og guldslaglod indeh. udover de ædle metaller kobber, zink, tin, kadmium m. fl.

loddemiddel, middel til opløsning af metalfilter v. lodning, f. eks. boraks, harpiks el. zinkchlorid (loddevand).

loddetin, tinlegeringer som benyttes til sammenlodning af to metalstykke. I består i alm. af tin og bly i forsk. forhold efter formålet: tinindholdet bør til flammelodning være 25%, til grove blikkenslagerarbejder 30%, til finere lodning i elektro- og radioindustrien 60% og til lodninger, der kommer i berøring med næringsmidler ved alm. temp., 90% tin; fortinning i kobberkogekar må ikke inde-

holde mere end 1 % bly. 1 bør ikke indeholde zink, jern, arsen og maksimalt 3,5% antimon.

Lodehat, Peder Jensen (d. 1416), da. gejstlig og statsmand; bisp i Växjö 1382, i Århus 1386, i Roskilde 1395, dronning Margretes kansler og tro mand.

loden [lɔ:dn] (ty.), stroggarnsstof med luv, ofte med udpræget strøg. Anv. til sportstøj. Særlig fin er kaméhårs-1.

Lodi [ˈbɒdi], nordital. ved by Adda 30 km SØ f. Milano; 24 000 indb. (1936). Ved L. sejrede Bonaparte over Østr. 10. 5. 1796.

lodlinie, ↗fys., en linie i tyngdekraftens retning, som bestemmes ved en lodsnor. 2) røv., snoet, inddelt line til håndlod; til moderne loddeapparater anv. tynd wire.

lodliniesansen er knyttet til forgården i det indre øre og opfatter hovedets stilning i forh. t. lodlinien.

lodning, samling af metaldele v. hj. af påført smeltelet metal, lod. Letsmelteligt lod består af tin og bly, det tungsmeltele slaglod, der er stærkere, af kobber, zink, og solv. Letsmelteligt lod smeltes v. hj. af loddebolt el. blæselampe, slaglod m. en blæsflamme. Loddestedet beskyttes mod iltning v. hj. af loddemidler som harpiks, klorzink (loddevand), boraks (v. slaglod). Elektr. I foretagen med en elektr. opvarmet loddebolte.

lods [lo:s] (midlengd, *lodsesman* vejviser), 1) statsanerkendt mand, der kan vejlede, lodse, et skib gnm. et farvand; 2) farvands- og havnebeskrivelser (pilots), f. eks. Den Da. Lods, Den Da. Havnelods, m. fl.

lodsbåd, damp-, motor- el. sejlbd til lodstjeneste, fører som sådann lodskendingsflag (ill. se tavle Signalflag), sejl-1 har lodret rød stribе i storsejlet.

lodse'ri, sammenslutning af lodser, ledet af lodsforsman, i Kbh. lodskaptajn, underlagt lodsvæsenet.

lodsfarvand, 1) farvand, der er vanskeligt at besejle uden lods el. 2) farvand, hvor lods skal benyttes (lodstvang), f. eks. ved havne, kanal-Te, 1.

lodsfisk (*Nau'crates 'duc.tor'*), oceanisk pigmakrel, følger ofte hajer og skibe.

lodflag, lodstilkaldelsesignal, alm. nationsflag med hvid kant omkr.; internat. signalflag G kan også anv. (III. se tavle Signalflag).

lodskaptajn, lederen af Kbh.s lodseri.

lodskendingsflag, da., halvt hvidt, halvt rødt, vandret delt firkantet flag, føres af lodsbåd el. lodssation, der kan afgive lods. (III. se tavle Signalflag).

lodskud, sør., dybden, man får ved at

lodde.

lodsmærke, særl. mærker rejst i land til vejledning for lodserne.

lodsvæsen, lodstjenestens øverste myndighed, i Danm. en statsinstitution under Marineministeriet ledet af en kgl. udnevnt lodsdirektør.

Lédz [lutsj], ty. 1940-45 *Litzmannstadt*, efter 2. Verdenskrig Polens største by med 497 000 indb. (1946 mod 672 000 i 1939). Ligger SV f. Warszawa og er jernbanecentrum med stor handel og tekstilindustri. Univ. (1928).

Loëche-les-Bains [lwel le'bɛ?], fr. navn på Leukerbad, Schw.

Loen [lo:an], no, turiststed i Nordfjord ved sjøen Loenvatn, 110 indb. (1930). Ved skred fra Rammefjell (2009 m) omkom 1905 og 1936 henh. 61 og 73 mennesker.

Loftoten [loifotan], sydvestl. del af den øgruppe på Norges vestkyst, som begrenser Vestfjorden mod nordhavet, og hvis nordøstlige fortsættelse er Vesterålen; 1350 km²; ca. 25 000 indb. Længst mod SV ligger den lille Holm Skomvær med SV, derefter følger Røst, Verøy, Moskenesøy, Flakstadøy, Vestvågøy, Gimsoy, Austvågøy, Mjøsøerne, småle sunde med rivende strømme. Øerne er opfyldt af indtil over 1000 m høje og stejle bjerge, der i sidsten delvis ragede op over isen og derfor har mere alpekarakter end største dele af det øvrige Norge. Set fra havet tager øerne sig ud som en sammenhængende række tinder,

Lofotveggen. Klima og jordbund er uegnet til landbrug, og den ret talrige befolkning skyldes Lofotfisket. Ledestedet Svolvær og en række fiskevær: Stamsund, Henningsvær, Kabelvåg, Ballstad, Reine m. fl. Ved Svolvær foretog engl. 4. 3. 1941 kort landgang.

Lofotfisket, de no. torskeskiferier ved Lofoten i jan.-apr., hvori 20-30 000 fiskere deltager.

Lofthus [-hu:s], Arne (f. 1881), no. maler; portrætter og opstillinger; Joakim Skovgaards medhjælper v. dekorationser i Viborg domkirke.

Lofthus, Kristian (1750-97), no. bondeleder. Gårdmand, rejste 1786 til Kbh. m. klager over embedsmændene; rejste sterkt bevægelse i No., trodsede arrestordre og fik livlig tilslutn., men kunne ikke lede Lofthusfejden. Pågabet 1787, dømt til livsværtig fæstningsarbejde.

-log [lo:y] (gr. *logos* tale; formuft; lære; regning), 1) -tale; 2) person, der er kynlig i noget.

log [log] (eng. egl. træstykke), sør., apparat til måling af skibs fart samt udsløbne distance. Hånd-1 med sin afmålte 1-line

Agterlog-rotator.

og tilh. timeglas (14 el. 28 sek.) er nu aflost af patent-1, hvor skibets bevægelse gnm. vandet af en slæbt rotator (ill.) angives i et 1-ur på lönningen el. overføres til 1-ur i bestiklukaf. En mod. form for patent-1 er **S.A.L.-I** (Sal Electric 1), hvor vandtrykket, frembragt af skibets fart, overføres fra et rør i skibshunden til distance- og fartmåler i bestiklukaf.

log, mat., fork. af og betegn. for logaritme, som regel logaritme med grundtallet 10.

Logan, Mount [maunt lo:gan], højeste punkt, 6050 m, i Cordillerækæden Coast Range, Canada.

logaritm (gr. *logos* regning + *arithmos* tal). Ethvert positiv tal a kan omskrives til en potens af 10. Dennes eksponent kaldes den Briggs'ske 1, almindeligvis korr 1 af a og betegnes *log a*. 10 kaldes grundtal. I stedet for 10 kan andre grundtal benyttes. Anvendes tallet e, fås den naturlige 1. med grundtal

10 er et vigtigt middel til at forenkle beregninger, idet de 1.0 I-10

tillader at udfore multiplikationer og divisioner af tal ved at addere og subtrahere deres 1. Herved benyttes 1-tabeller, der indeholder 1 for tallene med

4 el. 5 op til 10 og til specielle formål endnu fl. decimalers nøjagtighed. 1 blev opfundet

og de første tabeller udgivet i begyndelsen af det 17. årh

logaritmepapir, papir med et påtrykt net af vandrette og lodrette linjer, således at enhver af de lodrette linjer skæres af de vandrette i en logaritmisk skala, mens enhver af de vandrette skæres af de lodrette i en sædvanlig, jævn skala (enkelt 1) el. også i en logaritmisk skala (dobbelt 1).

1 anv. ved grafisk afbildung, QQM især af potens- og eksponent-

funktionsfunktioner. **Logaritm.**

logaritmisk skala. Når der skala

er forelagt en række positive tal, f. eks. 1, 2, 3, ..., danner man den tilsvarende 1 ved ud fra et fast punkt på en ret linie at afsætte liniestykker, hvis længder er tallenes logaritmer. Liniestykernes endepunkter merkes med tallene selv. Finder anv. i regnestokken.

logbog, skibsdagbog, skibsjournal.

logie [lo:jɛ] (fr. af ty. *Laube* lysthus), 1) et ved en brystning afgrænset rum med siddepladser f. eks. teater-1; 2) rum med bestemt formal, f. eks. portner-1; 3) samlingssted for brødrene, f. eks. frimurerne, og herefter betegn. for foreninger, f. eks. arbejder-1, jfr. *byggehytte*.

logære [-'le:-] (fr.), have midlertidigt ophold (alm. mod betaling); logerende, person med midlertidig bopæl på hotel el. (iser) som har lejet værelse hos private.

logge (af *log*), male et skibs fart.

loggia [tʊdla] (ital. egl. samme ord som

loge), buengang el. hal åben til een el. fl. sider, langs med el. indbygget i et hus. I ældre ital. arkit. Især kendt er Vatikanets 1, opført af Bramante, og L dei Lanzi i Firenze (1376).

Logem [bfom], J. B. van (1881-1940), holl. arkitekt. Bl. a. opført forretningsejendomme, skoler, villaer og 1932 den kendte *svømmehal i Haarlem*. 1926-27 i Sovj., hvor L arb. med planlægning og opbygning af byen Kemerovo.

-logi [gr. *logos* ord, tale; tanken], lære,

videnskab.

logia (gr. udsagn) bruges i teol. om Jesus-ord overleverede uden angivelse af sted el. lejlighed; især om nogle apokryfe Jesuord fundet i ægypt. papyri.

logicisme [-sis-] (gr. *logos* ord, tanke), opfattelse, at det logiske er uafhængigt af det psykiske. Mods. psykologisme.

logihus [-'ji-], turveligt herberg, der yder billigt natophold i rum med plads til fl. end to personer.

logi'gik (gr. *logos* ord, tanke), 1) tænkelskere, d. v. s. læren om kriterierne på (lovene for) følgeligst sluttet, herunder om slutningernes arter og bestanddele: begreber og domme. I denne forstand er formel, d. v. s. angår kun dommes og slutningers former el. struktur, men er uafh. af deres indhold (hvad de handler om); 2) undertiden forstås ved 1 almene regler, hvorefter noget opfører el. udvikler sig (tingenes egen 1). I denne forstand er ikke formel.

logi's [-'Ji:] (fr.), lejet værelse, bopæl,

tilholdssted; midlertidigt ophold, stemmende med logikkens regler.

logisk algebra, en af G. Boole opfundet algebra, der kan interpretes som en klasse-, en doms- el. en relationskalkule.

logisk empirisme (videnskabelig empirisme el. logisk positivisme), den af «Wienerkredsen» i tilslutn. til Mach, Russell og Wittgenstein udformede opfattelse, if. hvilken filos. opgave er at analysere de i vidensk. og dagliglivet anvendte udsagn, således at der faktisk menering, d. v. s. de kan verificeres el. falsificeres ved (intersubjektivt kontrollerbare) iagttagelser. I forb. hermed står udrensning af alle udsagn el. begreber, der ikke opfylder dette krav (sak, metaph. udsagn el. begreber). Som midler til denne opgaves udførelse anvendes a) den logistiske metode, b) den fysikaliske teori, c) idealt om en enheds videnskab. Retningen var førende i 30ernes internat, filos. og har haft stor indfl. på nutidens teori.

logisk paradox, modsigelse ml. to sætninger, der begge er (el. synes) logisk bevislige.

logisk produkt, en særlig kombination af elementer i logisk algebra; udtrykkes sprogligt ved »både-og«.

logisk sum, en særlig kombination af elementer i logisk algebra; udtrykkes sprogligt ved »senten-eller« (uden udelukkelse af både-og).

logisk syntaks, en af R. Carnap indført betegn. for læren om korrekt sammenstilling af den formelle logiks grundtegn til sammensatte udtryk og disse omformning til andre. Herved undgås hen-

visning til tegnernes mulige indhold el. bet.

logisk typeteori, logisk teori udformet af B. Russell til undgåelse af visse logiske paradoxer. If. teorien må man foretage en hierarkisk opdeling af logiske genstande (prædikater, klasser, domme) i forsk. typer, således at f. eks. et prædikatsprædikat er af højere type end et individprædikat, en klasse af klasser af højere type end en klasse af individer osv. Den laveste type er individerne.

logistik (gr. *logistike* regnekunst), nu oftest: symbolisk logik, d. v. s. i. et særligt tegnsprog og efter bestemte regler udformet logisk system.

logo- (gr. *logos* ord, tale), ord-, tale-,

logo'gra'fer (gr. *logografoi* prosaforfattere), betegn. f. de gr. historieskrivere for Herodot,

logo'grif (*logo-* + gr. *grifos* fiskergarn; hvad der er kunstigt flættet; gåde), ordgåde bestående af fal el. tegn, som skal erstattes med bogstaver for at give løsningen.

logop'a'di (*logo-* + gr. *paideia* undervisning af børn), læren om brugen af talesystemen.

logos (gr. ord, formuft, tanke), ofte benyttet som ensbetydende med gud el. verdensformuft. I den primitiv-antikke periode »ordet« som en levende og virkende kraft, derfor også ident. m. »formuft« og tanke. I Stoas dualistiske filosofi udformet til den »guddommelige formuft«, det virkende princip (mods. den passive materie), hvilket i de senere hellenistiske, mystisk inspirerede filos. frelsesreligioner - ligesom i fl. af de ældste kristne retninger - opfattedes som et guddommeligt mellemvæsen ml. Gud og verden.

Logrono [-gronjål], 1) prov. i N-Spanien omkr. Ebro; 2) hovedstad i 1); 56 000 indb. (1947). Hovedby i vindistriket La Rioja.

'**Lo'hal's**', fiskerleje og badested på NV-

Langeland; 612 indb. (1945).

'**Lo'hede**', hede S.F. Dannevirke; her slog og fangede hertug Erik 1. af Sønderjylland 1261 enkedronningen Margrete Sambiria og Erik Glipping; slaget mel. grev Gerhard 3. og Christoffer 2. 1331 kaldes uregtigt slaget på L.

Lohengrin [lø:an:r], ty. sagnfigur fra nedre Rhin, behandlet i 2° digte fra slutn. af 13. årh., kendt gnm. R. Wagners opera af samme navn (Weimar 1850, Kbh. 1870).

Lohses Forlag, Eftf., O., da, forlag, grl. 1868; ejes af Indre Mission. Udg. især rel. litt., dog også skønlitt., børnebøger, skolebøger.

Loi-chow-halvoen [lwei d30u], halvø

i S-Kina N f. Hai-nan.

Loing [lwÆ:n], 160 km 1. sydlig biflod til Seine.

Loir [lwa:r], 311 km 1. biflod til Sarthe fra Chartres.

Loire [lwa:r], 1) 1010 km 1. fr. flod fra Centralmassivet til Saint-Nazaire; sejlbart til Nantes for oceanadampere, for mindre både til Maines udmunding i L. 2) fr. dept. omkr. udpringet af 1); 4799 km²; 632 000 indb. (1946). Vigtigt kulstof, størm, stål- og tekstilindustri. Hovedstad: St. Etienne.

Loire-Inferieure flwar æfe'rjd:r], fr. dept. omkr. Loires munding; 6980 km²; 646 000 indb. (1946). Stort agerbrug og kvægavl. Hovedstad: Nantes.

Loiret [lwa:rə], fr. dept. omkr. Loires store nordl. bue; 6812 km²; 347 000 indb. (1946). Bet. agerbrug; konserverseindustri. Hovedstad: Orléans.

Loir-et-Cher [lwa:r'je:r], fr. dept. omkr. floderne L. og C.; 6422 km²; 242 000 indb. (1946). Korn-, vin- og frugtavl. Hovedstad: Blois.

Loisy [lwa:zil], Alfred (1857-1940), fr. kat. teolog, sluttede sig til den kat. modernisme og blev ekskommuniceret 1908; 1909-32 prof. i religionshist.

Lo'-Johansson, Ivar (f. 1901), sv. forfatter. Landarbejdernes. Har i påtængende naturalistiske romancer med soc. tendens *Godnatt, jord* (1933, da. 1942), *Kungsgatan* (1935, da. 1939), *Statarna*

Ivar Lo-Johansson.

Jack London.

(landarbejderne) 1-2 (1936-37, da. 1937), *Bara en mor* (1939, da. *Rya-Rya*, 1941)

1) **lokal** (lat. *locus* sted, stedlig, stedsbegrenset; stedspræget).

lokalbedøvelse, fremkaldelse af forbundne følelsesløshed i en begrænset del af legemet, oftest for en operation. En særlig form for 1 er lumbalanestesi. Ved andre former for 1 indsprojtes kokain el. prokain direkte i vævet, hvor indgrebet skal foregå, el. omkr. nervenærvrenen, der forsyner dette. Ved mindre indgreb (bylder o. l.) anv. tidl. frysnings af vævet ved påsprøjning med klorætyl.

lokale centre, samlinger af butikker o. 1. sam kollektive institutioner, som danner en kerne for et mindre, beboet område, spec. inden for større byer. Interessen for 1 er fremkaldt af den særlig i angelsaksisk byplanteori siden 1930erne rejste kritik af livet i storbyer og tilsliger at fremme fællesskabsfølelse og foreningsliv m. v. ml. indbyggerne i et afgrænset bykvarter el. andet begrænset område gnm. indrettelse af kulturcentre, sognegårde o. 1.

lokalfarver, i malerkunsten de enkelte genstandes farver uden hensyn til de forandringer, der fremkaldes ved skygger og reflekser.

lokalhøjde, himmellegemes målte højde rettet for instrumentefejl, kingmaling og refraktion.

lokali'se're, tilpasset stedlig forhold, stedfæste, holdt inden for bestemte grænser; lokal-i'te'st, sted, område; lokalisering, stedbestemmelse.

lokalkonstant, den konstant, udtrykt i min., sek., og brøkdele hereaf, som udgør forskellen ml. et steds lokalitet og zoneidet, for Khb.s observatorium + 9^m 41^s 31.

lokalmoræne, moræneaflejringer, overvejende dannet af bjergarter optaget i lejringsssteds nærmeste undergrund.

lokalporto, lavere takst for brevpostforsendelser, der gælder for posthusenes 1-område.

lokaltegn, H. Lotzes betegn. for (bevægelses-) fornemmelser af øjens reflektoreiske indstilling mod en lyspåvirkning, som antages at være medvirkende ved sene genstandes lokalisation.

lokaltid, middelsoltid regnet efter stedets meridian, mods. zonetid, der regnes fra en standardmeridian og afviger fra Greenwich tid med et helt antal timer.

lokaltog, tog som betjener nærtrafikken ved større byer, og som alts. standser på alle stationer.

'Lokasenna (oldsl. *loki Lokes + senna strid*), et af Eddaeens gudedigte; aserne er samlet til gæstebud hos Ægir; Loke trænger sig ind og bryder freden ved at fortelle ondskabsfulde skandalehistorier om gæsterne. Thors ankomst driver ham på flugt. Digets meget grove replikker er formet med slænde karakteriseringsevne og sans for situationskomik.

'lokati'v (lat. *locus* sted), gramm., kasus, der angiver stedet for handlingen.

lok'ayata (sanskrit *loka* (den materielle) verden 4-*āyata* rettet mod), indisk filosofisk system, skabt af Ārvāka, hævder den fuldstændige materialisme. Gud er den til enhver tid mægtigste første, sjæl og legeme er eet og føge forgængelige, præster er svindlere. Det højeste mål er den sanselige lyst, dog med skyldigt hensyn til de ubehageligheder, den kan medføre.

'**lokbej'tel** (ty., af *Loch* hul + *Beitel* huggejern), smalt, kraftigt stemmehjern.

Loke, i nord. rel. en mytisk skikkelse midt ml. gud og demon, til dels inspireret af kristne forestillinger om Lucifer (djævelen-narren), dog med en gi. kultfigur til grund; jætten, der skal fremkalde kampe ml. guder og demoner. I kulten blev L. spillet som overvunden; den »lænkedøde L« har været et kultisk symbol. I mytene er L. anstifter af ulskyder, men også redderen fra dem, guderne ledsager og hævner, oftest i Thors følge.

lokkesæd el. *lokkes hære*, jysk betegn. på flimren i luften på varme sommerdage. 1, hvis etymologi er usikker, har intet at gøre med guden *Loke*.

lokke (ty. *Lochen* gennemhulle), gennemhulle en kold el. glødende metalplade ved udprensning af en blanket (metalskive); mods. boring.

'lokki'er (gr. *lochios* hørende til fødsel), barselflåd.

lokomo'b'il (lat. *locus* sted — *mobilis* bevægelig), transportabel kraftmaskine, dampmaskine m. kedel el. motor, anbragt på en vognunderbygning; anv. i landbrug, på byggepladser m. m.

lokomo'ti'v (lat. *locus* sted + *moveare* bevæge), det med et maskinansel (dampmaskine, dampturbine, dieselmotor el. elektromotor) forsynede spec. jernbane-køretøj, som foruden at bevæge sig selv også kan fremøre andre tilkoblede jernbane-køretøjer. Efter træktrækernes skelnes ml. adhesions-1 (de mest anv.), tandhjuls-1 og kombinerede adhesions- og tandhjuls-1. Ved de første er 1s trækraft bl. a. afhængig af adhesionsvægten, som igen er afhængig af antallet af driv- og kobbelhjul og af den andel af 1s samlede vægt, som disse overorer til skinnerne. Godstogs-1, som skal fremøre meget tunge tog (800-1000 t), harderforbrørholder vis mange driv- og kobbelaklaser (3-5), medens hurtigtogs-1, som alm. kun skal trække 4-500 t, i reglen kun har 3 driv- og kobbelaklaser. Efter anv. kan 1 inddeles i hurtig- og personogs-1, godstogs-1 og ranger-1. Hurtig- og personogs-1 adskiller sig fra godstogs-1 navnlig ved de store driv- og kobbelhjul (1750-2000 mm ved hurtigtogs-1) og 1500-1750 mm ved personogs-1) og det ringe antal drevne akslers, ligesom de alm. er forsynet med løbehjul. Da godstogenes hastighed er forholdsvis lille, har godstogs-1 hjuliameter på 1250-1500 mm. (If. se damp-, diesel- og elektrisk lokomotiv).

lokomotivbaneård, særl. banegård på meget store jernbaneknudepunkter, hvor alle til lokomotivernes behandling og henstilling fornødne anlæg er samlede. På 1 findes bl. a. remiser, drejeskiver, kulgarder, vandforsyningsslæg, værksteder, opholds- og overnatningsværelser for lokomotivpersonale m. v. 1 har direkte forbindelser til de tilsluttede banegårde, således at lokomotiverne kan komme hurtigt til og fra togene.

lokomotivslægt ved Rainhill [rain-hil], den i dagene 6.-8. 10. 1829 på en 3,5 km lang strækning på Liverpool-Manchesterbanen foregåede konkurrence og prøvekørsel for at finde det bedste damplokomotiv. 1 vandtes overlegen af G. og R. Stephensons lokomotiv »The Rocket«, og Stephensons konstruktionsprincip blev grundlagende for hele verdens damplokomotivbygning.

Lokri (gr. *Lo'kroi*), oldgr. koloni i S-Ital.

anlagt fra Lokris.

Lokris (gr. *Lokris*), oldgr. landskab i Mellemgrekkenland.

Lolland, da, ø ml. Smålandsfaryvandet, Guldborg Sund, Østersøen og Langelands Bælt; 1241 km²; 87 150 indb. (1945). Overfladen er jævnt balagende morenegravlede, det højeste punkt (Birket Bavnehøj) 30 m. L er forholdsvis skovrig, frugtbar og har mange levende hegner, 3 broer til Falster. - *Historie*. L var i ældre middelalder underdelt i forlenet en særlig herre til varm mod venderne. Valdemar Sejrs yngste son Christoffer blev således herre til L. 1326 blev L pantsat til grev Johan 3. af Holsten.

Lolland-Falster **Folketidende**, da.

eftermiddagsblad (moderat Venstre), grl. 1872 af Rasmus Claussen. Oplag 1948: 10 500.

Lolland-Falsters stift, da. stift, omfatter Maribo amt samt øerne Bogø og Falø; 136 340 indb. (1945).

Lolland-Falsters Venstreblad, da. ettermiddagsblad, Nykøbing F.; grl. 1891. Oplag 1948: 5600.

lol'lar'der (m Holl. *lollen* mumle), eng. *Lollards* [lælsdz], Wyclifites tilhængere. **lom** [lɒm], det tynde håndtag på en øre. **lom** [bɒm], *Stanislav* (pseud. f. Stanislav Mojszis), (f. 1883), czech. symbolist, dramatiker, behandlede bibelske, nat. og mytiske emner.

Lombard'di'et, ital. *Lombardia* (opkaldt efter longobarderne), nordital. (landskab) omfattende den centr. Possette og de tilgrænsende Alper, 23 803 km²; 6 298 000 indb. (1947). - *Historie*. L var opr. midtpunktet i longobardernesital. kongerige, I. 12.-13. årh. tilkæmpede L-s byer, ledet af Milano, sig selvstyre og blev uafh. republikker. Efter 14. årh. tog Venezia østl. L, mens Milano beherskede det centrale Nordital., derefter betegnes som L; dette kom 1536 under Karl 5. af Habsburg, forblev sp. til 1713, så østrigsk til 1797. Fr. vasalområde til 1815, kom under Østr. sogte forgesves at frigøre sig 1848-49. Efter Østr.s afstælse 1859 tilsluttede Itali.

lom'bar'dlân, lân mod sikkerhed i verdipapirer, varer osv., der overleveres lângiveren som håndpant. Ordet I er opkaldt efter Lombardiets, hvis vækstelære ved middelalderens slutning beherskede det eur. pengemarked.

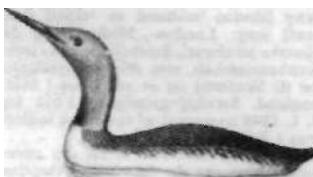
Lom'bardo, *Pietro* (ca. 1435-1515), ital. billedhugger og arkitekt. Byggede s.m. sine sønner *Antonio* (ca. 1458-ca. 1516) og *Tullio* (1455-1532) i Venezia *Palazzo Vendramin Calergi*. *Dogepaladsets store gård og facaden på Scuola di San Marco*, hvis skulpturelle udsmyknings skyldes sonnerne. Har udført *gravmalet over dogen Nic. Marcello* i San Giovanni e Paolo.

Lom'bardus, *Petrus* (d. 1164), biskop i Paris, berømt skolastiker; hans dogmatik var teol. håndbog hele middelalderen. Anv. den dialektske metode og går som oftest en mellemvej i dogmatiske afgørelser.

Lombok, 9 i Holl. Indien 0 f. Java; 4670 km²; ca. 8 mill. indb. Indtil 3775 m h. Riseksport.

Lombroso [-broso], *Cesare* (1836-1909), ital. læge og kriminalantropolog. Grl. teorien om »den føde forbryder«, en mennesketype, kendtegnet ved en række mere el. mindre konstante ydre og indre afvigelser fra det normale.

lom'fugle (*Pygo'podes*), orden af dykkende fugle. Fiskeædere, langhalsede, lang-

Rødstrupet lom.

næbbede, kortvingede, benene langt tilbage. Bevæger sig under dykningen m. de kraftige svømmefødder. Hertil lommer og lappedykkere.

Lomhol't, *Esbenn* (f. 1904), da. dermatolog, overläge ved Marselisborg Hosp. 1939 og prof. v. Aarhus Univ. 1940.

Lomhol't, *Svend* (1888-1949), da. dermatolog, overläge ved Finseninst. 1932. prof. ved d. klin. prakt.-underv. v. Kbh. Univ. 1939. Tidlige vidensk. afhandlinger.

Lommabukten [loma-], bugt fra Øresund, Malmö, Stationsbyen Lomma; forstad til Malmö, 3000 indb. (1948). Eternitfabrik.

lomme, folkeligt navn fra I. Verdenskrig på en helt el. delvis afsnoret bugt i kamplinjen.

'lom'mer (*Co'lymbidae*). store, nord. lomfugle. Reden ganske tæt v. bredden af ferskvandsører. 1, der ikke kan gå, opholder sig iørigt så godt som altid på havet. Fiskeædere; 3 arter hos os som vintergæster, rødstrupet 1, sortstrupet 1 og is-L.

Lom'mer, *Sig* (f. 1907), da. teaterdirektør. Opr. bladtegner. 1935-36 og 1942-44 leder af Hornbækrevyerne.

lommeslagskibe, betegn for en spec. panserskibstype, hvorfaf der i årene 1931-34 søsættes 3 enheder (Deutschland, senere omdøbt til Lutzow, Admiral Scheer og Admiral Graf Spee). L-s dep. var 10 000 t (fuldt rustet 13000t). Længde 183 m, bredde 21 m og dybgående 6,5 m. Fremdrivning v. hj. af 8 dieselmotorer, hver på ca. 7000 HK. Fart: 26 knob. Aktionsradius ved 20 knob ca. 10 000 somil. Armering: 6 stk. 28 cm kanoner i 3 dobbelttårne. 8 stk. 15 cm kanoner samt div. luftværnskyts. Gnm. udstrakt anv. af let materiale og elektr. svejsning samtid ved at lade dele af pansret indgå som bærende dele i skibskonstruktionen spares overordentlig store vægte i denne krigsskibstype, der var konstrueret udelukkende med henblik på handelskrig på verdenshavene.

lommetørklæde, et firkantet, ofte fint broderet hærredsklæde til aftørring af sved og - siden middelalderen - til at pudse næse med.

Lomonosov [jama'nssaf], *Mihail* (1711-65), russ. sidenskabsmand og digter; bondeson fra Hvidehavsgen, studerede i Tysk. og vendte hjem for at udføre et altsidigt vidensk. arbejde. Udg. 1755 d. første russ. grammatik. Skrev store patetiske oder og lagde grunden til den russ. klassicisme.

lomvi'ær i'Uria, spidsnæbbede_a|kefugle.

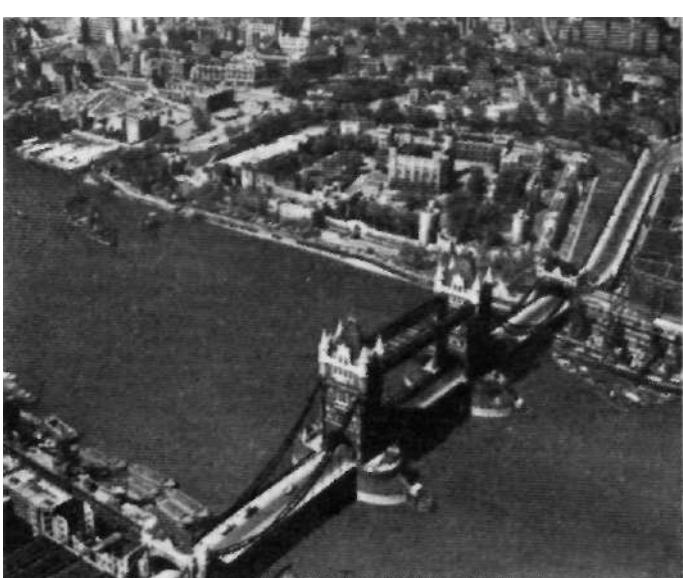

Hertil tejst, kortnæbbet 1 og den alm. el. langnæbbede 1 (*Uria aalgae*) m. brunsort overside, langt næb, 1 enorme mængder på fuglefjelde v. N-V-Eur. En koloni v. Christiansø; strejffugle. Hyppige vintergæster i Danm.

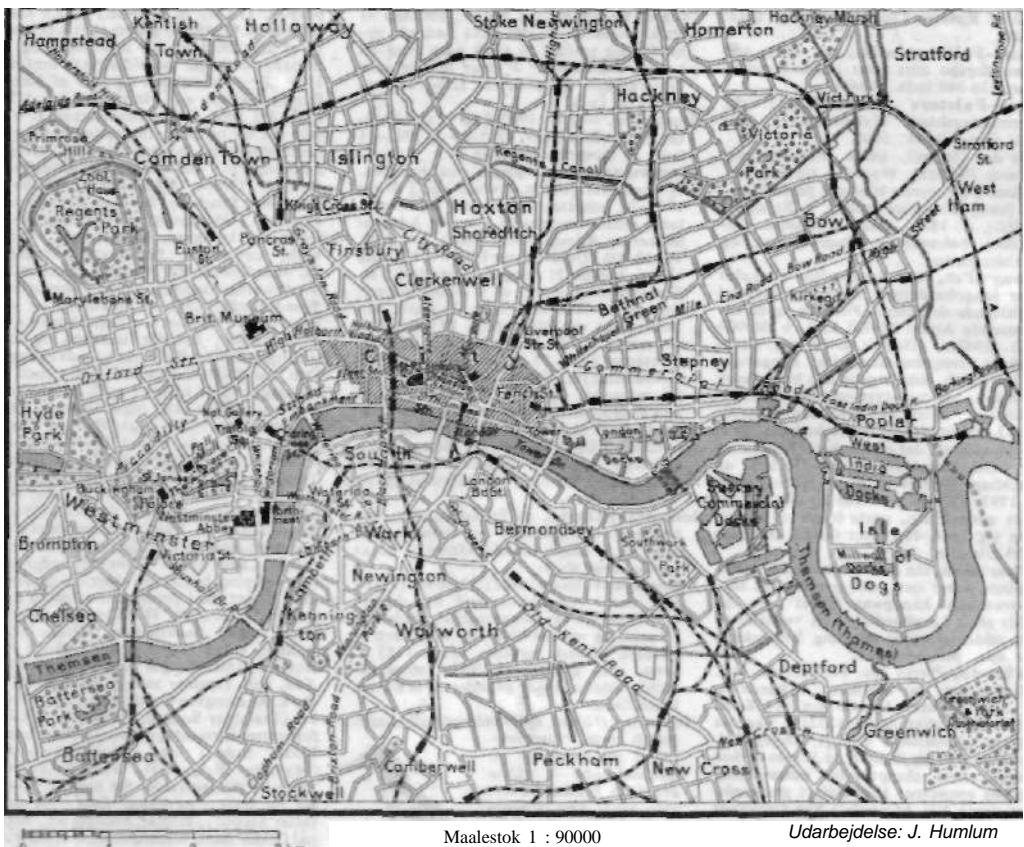
Londemann, Gert (1718-1773), da. skuespiller, Deb. 1747 og blev på det første teater på Kongens Nytorv komikkens geniale repr., den første store, da. Henrik-skuespiller.

London [låndsn], hovedstad i det brit. rige, beligg. ved Themsen, ca. 90 km

fra dens munding. Navnet L bruges i fl. betydning. 1) City of L (»City«), 2,7 km²; 4800 indb. (1948). 2) grevskabet L (County of L), 300 km², 33 mill. indb. og 3) Storlondon (L politidistrik) omfatt. 1) + 2) + Middlesex og dele af Kent, Surrey, Essex og Hertfordshire, 1795 km², 8,3 mill. indb. Grevskabet L består af City og 28 metropolitan boroughs [maatra'páltsin 'baraz] (bydele, selvst. kommuner): Battersea, Bermondsey, Bethnal Green, Camberwell, Chelsea, Deptford, Finsbury, Fulham, Greenwich, Hackney, Hammersmith, Hampstead, Holborn, Islington, Kensington, Lambeth, Lewisham, Paddington, Poplar, St. Marylebone, St. Pancras, Shoreditch, Southwark, Stepney, Stoke Newington, Wandsworth, City of Westminster og Woolwich. - City er L-s handelscentrum, hvor banker, rederier, handels- og forsikringselskaber har deres hovedkontorer. Den har 4800 fastboende indb., men er om dagen fyldt af ca. 1 mill. mennesker, som om aftenen after tager til deres hjem i forstænderne. I City ligger Bank of Engl., Børsen, Mansion House (Lord Mayors residens), fæstningen Tower (nu museum), Temple og St. Paul's Cathedral. Westminster ligger ved Themsen SV f. City. Her findes parlamentsbygningen. V herfor Westminster Abbey, Engls. kroningskirke og begravelsesplads for konger og berømte mænd. Lange gaden Whitehall ligger talrige regeringsbygninger; en sidegade er Downing Street med premierministerens embedsbygning (nr. 10). Hinsides St. James's Park ligger Buckingham Palace (kgl. residens siden 1837) og St. James's Palace. Westminster går jævnt over i West End, som rummer mange parker (Hyde Park, Kensington Gardens) og åbne pladsen (Trafalgar Square, Piccadilly Circus), fornemme forretningsgader (Oxford Street, Bond Street) og beboelseskvarterer (Mayfair, Belgravia). Villabebyggelsen viger nu mange steder for boligkomplekser og forretningsbygninger. East End omfatter Stepney, Poplar, Shoreditch, Bethnal Green samt Whitechapel 0 f. City m. dokanlag, fabrikker og fattige beboelseskvarterer. City, West End, Westminster og East End danner sammen med Holborn og Finsbury det centrale L. N og V herfor ligger store beboelses- og industrikkvarterer. L S f. Themsen er nærmest floden handels- og industrikvarterer. I Lambeth S f. City ligger rådhuset og Lambeth Palace (residens for ærkebispen af Canterbury). Temsen krydses af talrige broer; bl.a. Westminster Bridge, Waterloo B., Black-

London. Tower og Tower Bridge. Luftfoto.

Maalestok 1 : 90000

Kort over London.

friars B., L. B. og Tower B.; desuden fl. tunneler. Themsen er sejbar for store skibe til L B.; den egl. havn med dokanlæggene findes neden for Tower B.

L har talrige museer os vidensk. institutioner. British Museum N f. City har store saml. og bibliotek (4 mill. bind); i Kensington, West End, ligger The Victoria and Albert Museum (kunst), The Science Museum (teknik), The Natural History Museum og The Imperial Institute (kolonimuseum og forskningsinstitut). L Univ. er gr. 1836. Dets afdelinger er spredt over hele L, flest i West End. I Greenwich ligger et berømt observatorium.

L er Engls. vigtigste havne- og handelsby; * af Engls. udenrigshandel går over L. Desuden er L en betydelig industriby med mangeartede virksomheder, først og fremmest beregnet på at forsyne byens befolkning.

Historie. L nævnes af Tacitus som handelsby; i 1. årh. e. Kr. romersk koloni (Londinium). Alfred d. St. gjorde den til Engls. hovedstad ca. 890; fra 12. årh. styret af mayor, aldermen og folkeforsam. I middelalderen beherskede hanseaterne handelen, men forjøges 1598, og som Engls. forende handelsby blev. L sæde for de store handelskompanier. Fra denne tid var den Eur.s største by. Under borgerkrigen 1642-49 stillede L sig på puritanernes side, den hærgedes 1665 af pest. 1666 af ild, men genopbyggedes bedre. Navnlig 19. årh.s enorme byggevirksomhed har dog sat sit præg på den (næsten hele) West End. De dårlige havneforhold bedredes fra 1796, da dokbygning begyndte, og nu har L en af verdens bedst udstryede havne. »Blitzen« 1940-41 og V1-V2 bombardementet 1944 anrettede store ødelæggelser. Blandt de beskadigede bygninger er parlamentet, St. James's Palace, Buckingham Palace,

Lambeth Palace, British Museum, Bank of England, Tower, Tower Bridge og det meget hårdt medtagne Temple.

London [ländsn], by i Ontario, Canada, på O-halvøen; 80 000 indb. (1946). Trafik- og industrikomtrum, frugtværk.

London [ländsn], Jack (1876-1916), arner, forfatter, en blændende fortæller, socialistisk agitator og samtidig Nietzsche-dyrker, overs. til alverdens sprog. Af hans store, ukritiske produktion: *The Son of the Wolf* (1900, da. 1908), *The Call of the Wild* (1903, da. *Når Naturen Kalder* 1907), *The Sea Wolf* (1904, da. *Larsen* 1910), den socialistiske fremtidsfantasi *The Iron Heel* (1907, da. 1918), den selvbiogr. roman *Martin Eden* (1909, da. 1913), *The Valley of the Moon* (1913, da. 1914). (Portræt sp. 2777).

London and North Eastern Railway

[ländan 'nö:steren'reitwæl] (eng: London- og NØ-banen), Storbritanniens 2. største jernbaneselskab, som i hovedsagen har sit net i Østengl. samt i Øst- og Vestskotl. ml. Themsen og Moray Firth. Samlet længde 10 217 km. 1. 1. 1948 overtaget af staten og indlemmet i British Railways.

London Bridge [ländan 'brids], bro over Themsen i London, fra City til Southwark; fra 12. årh. til 1750 Londons eneste bro; den nuv. bro er opført 1824-31 (senere udvidet).

London-deklarationen, en i London af de vigtigste somagter 26. 2. 1909 underskrevet deklaration om søkrigsretten. Blev aldrig ratificeret og har bortset fra de første år af krigen 1914-18 ingen væsentlig rolle spillet i praksis.

Londonerry [ländan'dærl], 1) grevskab i Nordirland; 2085 km², 95 000 indb. (1937); 2) hovedstad i 1); 48 000 indb. (1937). Lærredsstindrind (især skørter), skibsværft.

London-Konferencen, fredskonference

under da.-ty. krig 1864 (20.4-25. 6. 1864). Foruden stormagterne og Danm. deltog Sv.-No.; ledene da. forhandler: A. F. Krieger. Da oprettholdelse af den gi. helstat til Elben viste sig udelukket, forhandles om deling af Sønderjylland, men Danm. afviste Bismarcks krav om grænse Nf. Aabenraa og ligeledes folkeafstemning under ty. besættelse. Danm. håbede forgæves på aktiv eng. støtte. L-s sprængning betød, at Danm. ikke længere havde håb om stormagtshjælp mod Preussen-Østrig.

London, Midland and Scottish Railway [ländan 'midland an 'skötal railweil] (eng: London-, Midland- og den skotske jernbane), Storbritanniens største jernbaneselskab, som driver hovedlinjerne til Skotland og et stort net i Middengl. Strækningslængde 11011 km. 1. 1. 1948 overtaget af staten og indlemmet i British Railways.

London-protokollen, aftale om oprettholdelse af det da. monarkis integritet, underskrevet i L. 2. 8. 1850 af Engl., Frankr., Rusl., Sv.-No. og Danm. Gængtes ved Londonkontrakten 8. 5. 1852, som Preussen og Østrig også underskrev, og hvor Christian (9.) af Glicksborg og hans mandlige efterkommere med Louise af Hessen anerkendtes som arveberetigede.

Long Beach [lái 'bi:tj], Los Angeles' havneby, California, USA; 241 000 indb. (1946). Badested; flådestation. Stålvrk; frugtkonserver. 0 f. L oliefeltet Signal Hill.

Longchamp [lóng'ʃam], hestevæddeløbsbane (verdens længste fladløbsbane, 6200 m) i Boulogne-skoven ved Paris. Oprettet 1857.

longe ['bila] (fr.), line til brug v. longering [*IoWe'-*], d. v. s. lade hesten gå rundt om sig på en cirkelvolte; f-s. ene ende er fastgjort tilhestens grime i en ring i næsebåndet (kapsun), dens anden

Nis Lorenzen. Uwe Jens Lorenzen.

skik, for bevarelse af gi. bygninger; i bestyrelsen af Da. Byplanlaboratorium 1921-42. Rigt forfatterskab. *Studier i Da. Herregårdarkitektur i 16. og 17. Årh.* (disp. 1921); hovedværk *De Da. Klosters Bygningshistorie* (udk. siden 1912 i monografer).

Lorenzen-gruppen, da. terrorgruppe under besættelsen, dannet omkr. nytår 1945 under ledelse af Jørgen L. (f. 1915, henrettet maj 1949). Foretog 6-800 anholdelser af folk, der mistænktes f. forbinder, m. modstands-bev., foretog afhøringer m. anv. af mishandling. Medlemstal svingende ml. 10 og 20. 1949 henrettedes 5 af L.

Lorenzetti [-tset:i], Ambrogio (d. ca. 1348), ital. maler. Virksom i Siena, hvor han samarbejdede med broderen Pietro Lica (ca. 1280-ca. 1348). Hovedværk -fresker i rådhuset i Siena.

Lo'renzo [-tsø], Don, kaldet il 'Monaco (ca. 1370-ca. 1425), ital. maler. Camaldulensermunk i Firenze. Hovedværk: *Kongers Tilstedelse* (Firenze). *Madonnabilde* (Thorvaldsens Mus., Kbh.).

Lo'reto, lille ital. by og berømt valfartssted 10 km S f. Ancona. Domkirken om-

slutter det hellige hus (ital. casa santa), efter legenden Jomfru Marias hjem i Nazareth, bragt dertil af engle 1294.

Lorette-højderne [b'ræt-], et indtil 188 m h. bakkedrag 12 km N f. Arras, hvor franskemandene søgte at slå tyskerne maj-august 1915.

lorgnet [br'njet] (fr.), briller uden stænger til ørene; kan klemmes fast på næsen ell. holdes i en stang (stang-1).

Lorient [br'jal], fr. by i Bretagne; 12 000 indb. (1946; 1936: 46 000). Stor Måde- og fiskerihavn; bet. hermetikindustri. Ødelagt i 2. Verdenskrig ved allierede luftangreb; ty. besætn. overgav sig først efter kapitulationen maj 1945.

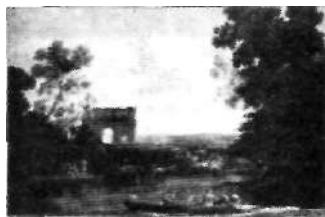
lorier (*Lo'ricidae*), 1) afr., asiat. halvaber. Hertil øremakier og dovcnaber; 2) fam. af austr. papegøjer (Loriidae), tungen penselstørmet, lever af honning og blomsterstøv.

Lorne, Firth of [fa:lə:n], skotsk fjord ved SV-enden af Glenmoredalen.

Lornsen, Uwe Jens (1793-1838), slesvig-holstensk forfatter. Af frisisk slægt, tysk-national; embedsm. i slesvigholst. kanselli i Kbh., 1830 landfoged på sin fødeø Sild. Kravede 1830 i piece fri forfatning for et forent ty. Slesvigholsten, der kun burde have konge og fjende fælles med Danmark. Dømt til embedsfortabelse og 1 års fængsel. Fik i øjeblikket ikke stor

tilslutn., men hans ideer blev i 1830erne grundlæggende for slesvigholstenismen. Død v. Genève (selvmord?). (Portræt).

Lorrain [ID: <?>], Claude, egl. Cl. Gellée (1600-82), fr. maler. Har malet stemningsfulde ideal-landskaber, ofte med mytol. staffage. Sepiategninger bl. a. til *Liber veritatis* (Sandhedenes Bog; udk. 1777), der indeholder gengivelser af L-s landskabsmalerier.

Claude Lorrain: Fra Liber veritatis

Lorraine [bræn], ty. 'Lothringen', fr. landskab, bestående af de østl. Vogeser, en del af de tilstørende plateauer og den sydl. del af Ardennerne; inddelt i departementerne Vosges, Meurthe-et-Moselle, Meuse og Moselle (sidstnævnte hørte 1871-1918 til Tyskl.); 23 652 km²; 1 682 000 indb. (1946). Hovedbyer: Metz og Nancy. - Stor vin- og kornavl. i Ardennerne. Eur.s vigtigste jernmalmlejer, stor jernudsmyldning på kul fra Saar, malmekspolt, tekstil- og kemikalies-industri. - *Historie*. L var i middelalderen tysk hertugdømme, efterstræbt af Frankrig, der 1552 (1559) tog Metz, Toul og Verdun og 1735 opnåede at få resten overført til Ludvig 15.s svigerfader, Stanisław Leszczyński, ved hvis død 1766 L blev frit. Jfr. Alsace-Lorraine.

'Lorre, Peter (f. 1904), ty.-erner, filmskuespiller. Filmdebut 1928, brød igennem som barnemorderen i Fritz Langs »M« (1932); siden 1935 i Hollywood.

Lor'ris, Guillaume de (d. o. 1235), forfatter til 1. halvdelen af »Roman de la Rose«.

'Lorry, frederiksberg forstelsesetablissement, opkaldt efter stifteren *Frederik Laurentius* (»Lorry«) Feilberg (1859-1917), der fra 1897 drev det i fortsættelse af Kehlets Varieté i Allégade. Senere udvidet mange gange; sidste ombygning i 1946 (efter schalburgtage). Omfatter værtie-restauranten »Landsbyen« teatret »Riddersalen«, Drachmann Kroen og natklub.

Lortzing, Albert (1801-51), ty. komponist, skaber af den komiske ty. opera. Bl. hans værker kan 'xvnes Zar og Tommermand' (1837, Kbh. 1846), *Der Wildschütz* (1842), den romantiske opera *Undine* (1845) og *Der Waffenschmied* (1846).

los [las] (*Lynx lynx*), højbenet rovdyr,

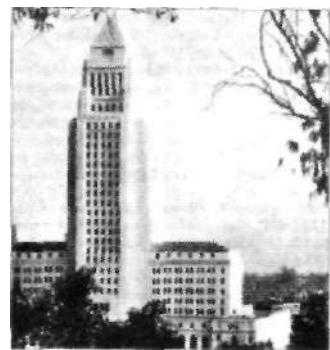
kort hale, hårduske på ørerne, rødlig-grå m. mørke plætter. Eur.s og Asiens bjergenge. Nærstående art i N-Amer.

los (holl., egl.: los), sov., fri; brække 1, kaste 1, frigøre noget.

Los 'Alamos, ensomt beliggende sted i New Mexico, USA, hvor atomombelaboratoriet anlagdes i 1943.

Los Angeles [tås 'angabs, '-and38-], største by ved USAs Stillehavskyst i California, 190 km fra grænsen til Mexico, i en tor, subtropisk busksteppe og uden naturlige havnebetigelser; 1504 000 indb. (1940; 1946: 18 mill.), deraf 100 000 farvede; Stor-L har ca. 3/4, mill. indb. Vandet til egnens kolossale appelsin- og vinhøst skaffes gnm. en 1941

fuldført 650 km l. akvædukt fra Colorado River. Naturgas til L-s industri skaffes gnm. pipe line helt fra Texas (8,5 mill. m³ daglig). Kunsthavn ved Long Beach og Monica. Hollywood ved en bydel i L. Industrien er alsdig:

Los Angeles. Rådhuset.

Maskiner til olieboring, automobiledele, bilmotorer, fiskekonserver, olieraffinering, konfektion og en enorm flyvemaskine-industri (Douglas). - Grl. af spán. 1781. L er vokset med uhyre hast: 1880 kun 11 000 indb.

Loschmidt's tal [lo:fmitz], antallet af molekyler i 1 cm³ af en luftart ved 0°C og 760 mm tryk. L er ens for alle luftarter og lig med 2,7 x 10²³ og er beregnet 1865 af den østr. fysiker Joseph Loschmidt (1821-95).

Losinj [biijn], ital. *Lussino*, 0 ved Jugoslaviens kyst S f. Istrien; 151 km²; ca. 11 000 indb. Til 1945 (1947) under Italien.

losse (holl. *los los*), udtag ladning (el. ballast) af et skib.

lossebomme, sov., skrætstående og drejelige jern-el. træbomme t. brug ved losse og lastningsarbejder.

Lossen (*Lynx*), stjernebillede på den nordl. stjernehimmel.

losseospil, sov., hejsemaskineri, hvor en tromle med tov beveges v. hj. af damp el. elektricitet.

lo'stik/Ha'loscias, slægt af skærblomst-fam.; skotsk 1 (H. scoticum) er fundet et par steder på N-Jyllands kyst, fredet.

Lot, Abrahams broderson, som freltes fra ødelæggelsen af Sodoma, mens husstrukken blev en saltstøtte. L regnes for moabitternes og ammonitternes stam-fader.

Lot [lo, bt], 1) 480 km l. biflod til Garonne i S-Fr.; 2) sydvestfr. dept. omkr. 1); 5226 km²; 155 000 indb. (1946). Vin- og kornavl, zinklejer.

Lot-et-Garonne [lø:e-ga'ron], fr. dept. omkr. floderne L. og G.; 5385 km²; 265 000 indb. (1946). Bet. agerbrug, industri. Hovedstad: Agen.

Lo'tha'r 1, fr. *Lothaire* (d. 855), frankisk-romersk kejser 840-55, son af Ludvig den Fromme (medkejser 817), måtte efter nederlaget ved Fontenoy 841 dele frankerriket med sine brødre i Verdun 843, således at han beholdt Italien og det efter ham opkaldte Lothringen.

Lo'tha'r (fr. *Lothaire*) (941-86), fr. konge 954-86, son af Ludvig 4.

Lo'tha'r 3 (1075-1137), ty. konge 1125-37, kejser 1133; opr. greve af Supplinburg (i Braunschweig), til 1106 hertug af Sachsen, som han 1127 overlod svigersonnen Henrik den Stolte af Welf; bekæmpet af Hohenstaufene.

Lothian [toudian], *Philip Kerr, Marquis of* (1882-1940), brit. diplomat. 1916-21 privatskr. f. Lloyd George, aug.-nov. 1931 medl. af reg. Mac Donald, 1931-32 understatskr. f. Indien. Indtil Hitlers angreb på Tjekkoslovakia støttet f. forståelse med. Tysk. Som ambassadør i Washington aug. 1939-dec. 1940 styrkede L brit.-amer. forbindelse.

Lothians, the [ds 'louflisz], skotsk landskab omkr. Edinburgh, grevskaberne West-, Mid- og East-Lothian.

Lothringen [lɔtʁbjɑ̃], ty. navn på Lorraine, se Alsace-Lorraine.

Loti [lo'ti], *Pierre* (1850-1923) (pseud. for J. Vaud), fr. forf.; hans produktion, således de berømte eksotiske romaner som *Madame Chrysanthème* (1887; da. 1911) og *Le pêcheur d'Islande* (1886; da. *Islandsfiskeren* 1910), er præget af melankoli.

Lo'tinga, *Aage* (f. 1884), da. politimand, politiadvokat 1927. Har skrevet skønlitterære, jur. og udenrigspolit. artikler, endv. *De Sexuel Afsporede og Samfundet* (1947) og *Skebner under Straffeloven* (1948).

lot'o'fa'ger (gr. *lotos* lotus + *gafein* spise), gr. sagnagtigt folk på Afrikas nordkyst, gæstet af Odysseus.

lotter, opr. navn for en sammenslutning af fi. kvinder, der hjalp landets værn; grl. 1918 under borgerkrigen, oplost 1944; navnet efter mørketendersken Lotta Svärd i I. L. Runebergs »Fandrik Ståls sagner«. Lottebevægelsen er overført til fl. lande. I Damm. er Danmarks Lottekorp., grl. 9. 4. 1946, t. rádigh. f. socialt og mil. hjælpearbejde. Enhver da. kvinde, der er fyldt 18 år, kan optages i korpset, såfremt hun skønnes egnet. 1949: 9000 medl. Unge piger fra 14 til 18 år kan optages i ungdomsafd. »De Danske Ung«.

Lotte'ri', 1) lykkespil, hvori spilleren mod et indskud har utsigt til en gevinst. I Danm. findes af penge-1 klasselotteriet, af vare-1 vare- og industrilotteriet og landbrugslotteriet; 2) billed-el. tallotteri, børnespil. Deltagerne modtager en el. fl. tavler, inddelt i billed- el. talfelt. En markør nævner tilsvarende billeder (tal) på brikker i vilkårlig rækkefølge; den deltagere, der først har dækket sine tavle(r), har vundet.

lotteriskat, skat af lotteriergevinster, som fratrækkes straks ved disses udbetaling (15% af den del af gevinsten, der overstiger 200 kr.). 1 findes i Damm. bl. a. for klasselotteriergevinster, gevinsten fra tiptjenesten og på premieobligationer, idet disse til gengæld ikke er inkomstskattepligtige.

Lotti, Antonio (1667-1740), ital. komponist. 1736 kapelmester ved Markuskirken i Venezia. Har skrevet adsk. operaer og kirkelige værker, bl. a. *Crucifixus*.

'Lotto, Lorenzo (ca. 1480-ca. 1556), ital. maler. Virksom i Bergamo, Venezia og

Lorenzo Lotto: *Maria med Barnet og den Hellige Katarina og Jakob den Ældre*. Ca. 1527/28.

Rom. Rel. billeder og portrætter. Et mandsportræt i Nivågård-saml. tilskrives L.

'Lotus (lat.), bot., kællingetand. **lotusblomst** (*Nelumbium speciosum*), art af åkandefam. Vandplante med kredsrunde, skjoldformede blade, der er hevet op over vandfladen, lige som de store lyserøde blomster. Vokser i tropisk Asien. Inderne anser den for hellig. Den da. nøkkelse kædes øre for i poetisk sprog.

'lotuskapitæl, et i ægypt. kunst ofte forekommende kapitel, hvis motiv er lotusplantens knop el. blomst.

Lotze ['btsa], *Hermann* (1817-81), ty.

filosof. Søgte i *Mikrokosmus* 1-3 (1856-64) og forsk. andre skr. at forene materialistisk, mek. naturvidensk. med idealistisk, teologisk rel. Gud er ursubstansen, hvis væsen er åndelig kraft.

Loubet [lu'bæ], *Émile* (1838-1929), fr. præsident 1899-1906. Støttede trods kons. uvilje de radikale regeringers politik (Dreyfus-sagens genoptagelse, antiklerikalismen).

lough [lɒf], engelsk-irsk navn på sø.

Loughborough [lɒfb(θ)rɒθ], by i Midt-Engl. NØ f. Birmingham. 35 000 indb. (1948). Trikotage- og maskinindustri.

Lough Corrib [lɒf kərɪb], irsk *Loch Coirib*, Irlands næststørste sø (190 km²) ved Galway Bugt.

Lough Neagh [lɒf nɛ:z], Irlands største sø (N-Ireland). 396 km².

Louis [lu'i], fr. navneform for Ludvig.

Louis [lu'i], *Joe* (f. 1914), amer. professionel negerbokser, verdensmester i sværvægt 1937-49. Siden 1934 ca. 50 knockout-sejre, bl. a. L-s sidste kamp 25. 6. 1948 mod Joe Walcott.

louis'dor [lu'i'dɔ:r] (*Louis* Ludvig d. 13. + d'or af guld), fr. guldmønt, præget fra 1640 til 1803, da den fortrængtes af francsystemet. Indtil 1793 viste forsiden kongernes billede, derefter republikkens genius.

Louise [lu'i:sɔ:] (1667-1721), da. dronning. Datter af Gustav Adolf af Mecklenburg-Gustrow, 1695 g. m. Fred. 4. af Danm. Hensynsløst tilslidtes ved kongens dobbeltægteskaber. Pietist.

Louise (1724-51), da. dronning. Datter af Georg 2. af Engl., ægtede 1743 Fred. 5. af Danm. Livlud. Folkeyndet ved sin interesse for dansk; ulykkeligt ægteskab. (Portræt).

Louise (1817-98), da. dronning. Datter af Vilhelm af Hessen og Chr. 8.s soster Charlotte. Ægtede 1842 Chr.(9.) af Glucksborg. Blev ved familielukkald nærmest til da. trone efter Kongeloven, overdrog 1851 sine rettigheder til sin gemal. Modstander af Ejderpolitik og krig 1864; øvede formentl. bet. indflydelse på Chr. 9. under forfatningskampen. Øvede stor velgørenhed; bidrog til oprettelse af Diakonisestiftelsen, Dronning L-s Bornehospital. (Portræt).

Louise (1851-1926), da. dronning. Datter af Karl 15. af Sv., ægtede 1869 da. kronprins Frederik, senere Fred. 8. Den da.-sv. forbindelse hilstes med begejstring i skandinaviske kredse.

Louise (1776-1810), dronning af Preussen, Prinsesse af Mecklenburg-Strelitz, 1793 g. m. senere Frederik Vilhelm 3. Bidrog til at styrke nationalfolelsen og kongens holdning under nederlaget 1806-07, støttede Stein.

Louise (f. 1889), sv. kronprinsesse, datter af Louis af Battenberg, 1923 g. m. kronprins Gustaf Adolf af Sverige.

Louise af Savoyen (1476-1531), fr. regent inde, g. m. Karl af Orleans, moder til Frans I., som hun havde stor indflydelse på. Regent under hans fangenskab 1525-26.

Louise Augusta (1771-1843), da. prinsesse. Datter af Caroline Mathilde og formentl. Struensee; 1786 g.m. Fred. Chr. af Augustenburg. Under uvenskabet mel. denne og Fred. 6. holdt L med broderen og gav ham meddelelsen om Fred. Chr.s kritik af den da. regering. Stod svigersonnen Chr. 8. nær.

Louisen'lund, slot ved Slien, SØ f. Slesvig by, opr. teghlevne, ved inddragelsen af de gottorpske besiddelser i kronens eje 1770 af Chr. 7. skænket til søsteren Louise, g. m. landgreve Carl af Hessen (Chr. 9.s moders førelde). Hovedbyggn. fra slutningen af 18. årh. I parken stod indtil 1902 Hedeby-stenen.

Louisiane Øerne [lu'i:zi'ad], austr. 0 grupper SØ f. Ny Guinea; 2200 km²; ca 5000 indb. (papuaer). Guld vaskeri.

Louisiana [lu'i:ānə] (fork. *La.*), stat USA, V f. Mississippi floden og omkr dens delta; 125 667 km²; 2 364 000 indb. (1940; 1947: 2 544 000); 188, pr. km² 849 000 (36%) var negre; 41,5% boede i byerne. Hovedstad: Baton Rouge. Største by: New Orleans. L er lavland,

(1724-51). Louise (1817-98).

dækket med subtropisk skov; mod SØ så lavt, at det må beskyttes af diger. mod N er terrænet lidt højere (indtil 142 m), og jorden sandet. - *Erhverv*. Der avles majas, ris, sukker, bomuld, batat. 1945 høstedes 1/3 af USAs ris, 43% af USAs sukkerrør og 16% af USAs batater. Minedriften leverer olie og salt (1944 17,7 mill. t olie = 7,7% af USAs prod.l. - *Historie*. L udforskes af de Soto 1541, af La Salle 1682; opkaldt efter Ludvig 14. (L betegnede opr. hele det fr. Mississippi-området). Under Frankr. til 1763, da det østl. L tilfaldt Engl. (fra 1783 USA); det vestl. L var spansk 1763-1800, derpå efter fr.; 1803 solgt til USA. Territorium 1804, stat 1812. Fr. element længe fremtrædende. Med Sydstaterne under borgerkrigen 1861-65. I alm. demokr. flertal. (Se kort sp. 2794-2796).

Louis-quatorze-stilen [lu'i-ka'tɔr-] (fr. Ludvig 14.), fr. betegn. for den under Ludvig 14. herskende stil, alm. kaldet barok.

Louis-quinze-stilen [lu'i-kE:z-] (fr. Ludvig 15.), fr. betegn. for den under Ludvig 15. herskende stil, alm. kaldet rokokó.

Louis-seize-stilen [lu'i-sæ:z-] (fr. Ludvig 16.), fr. betegn. for den under Ludvig 16. herskende stil, første stadium af den fr. nyklassicisme, der allerede omkr. 1750 sejrede i arkitekturen.

Louisville [lu'ivl], [lu'ivl], største by i Kentucky, USA, ved Ohio River; 319 000 indb. (1940). Stort tobaksmarked, alsi-dig industri.

Lourdes [lurd], fr. by i dept. Hautes-Pyrénées. 14 000 indb. (1946). Berømt velfartssted med undergørende kilde i Massabielle-grotten, hvor Jomfru Maria 1858 skal have åbenbaret sig for Bernadette Soubirous (1844-79, helgeninde 1933).

Loure [lu're] (fr.), 1) gi. instrument, beslægtet med sækkepipen; 2) fr. dans, der i det 18. arh. indgik som sats i mange suiter.

Lourenco Mar'ques [lo'rE:nsu] 'm^{er}rkij!. hovedstad i Mosambique ved Delagoabugten. Eksportbahn for Transvaal, hvorfj. jernbane; 47 000 indb. (1936), deraf ca. 9000 eur. Grl. 1545.

Louth [lu'θ], taftf., irsk *Lughmhagh*, irsk grevskab i prov. Leinster, N f. Dublin; 821 km²; 66 000 indb. (1946).

Louvain [lu've], fr. navn på Leuven, Belg. by.

Louvois [lu'vw], *Francois Michel le Tellier*, Marquis de (1641-91), fr. krigsminister. Gjorde Ludvig 14.s hær til Europas stærkeste, indrettede kaserne- og depotsystem, hospitaler, gennemførte uniformering. Dygtig, brutal, medansvarlig for inhuman krigsførelse og huguenot-førfølgelser.

Louvre [lu'vr], slot i Paris ved højre Seinebred. Grl. i 13. årh. Nuv. bygn. påbegyndt 1546 af Frans 1. (der gjorde L til residensslot), udvidet under de flg.

Ignatius Loyola. Ernst Lubitsch.

rigsdagsbeslutn. 1, når den er stadfæstet af kongen.

Lovtidende, publikation til bekendtgørelse af love og anordninger. Udg. ved reg's foranstaltung siden 1871 i h. t. lov af 25. 6. 1870. Afløste kundgørelse ved tinglæsning.

lovtrækker, den, der af egenyttige motiver søger at fortolke el. benytte en lov i strid med dens henstigt.

loxo'dro'm (gr. *lokos* skæv + *-dromi*), kurver på jordoverfladen, der skærer alle meridianer under samme vinkel. 1 el i mercator's kortprojektion rette linier.

Loy [løy], *Myrna* (f. 1905), armer, filmskuespillerinde. Filmdebut 1925, slog igennem i 1930ernes lyspliffilm, særl. som William Powells partnerske i *Dyke-filmen* om »Den Tynde Mand« (1934 og 37). Smukt og indtagende spil i William Wyler's »De Bedste Ar« (1947).

loyal [b'jäl'], *loa-* (fr.), lovlydig; kongetro; redelig, trofast.

Loyalite'tsøerne, fr. *Iles Loyauté* el. *Iles Loyalty*, fr. korajøgruppe 0 f. Ny Caledonien; 2743 km²; ca. 20 000 indb. (melanesiere). Kopra-eksport.

Loyola [lo'Idla], *Ignatius* (ca. 1490-1556), stifter af jesuiterordenen (1534), opr. sp. officer. Hans *Exercitia spiritualia* (An delige Øvelser, skrevet 1522, trykt 1548) blev håndbog i jesuiteropdragelsen. Helgen 1622. (Portræt).

Loysen [lwa'zal], *Charles*, pére Hyacinthes borgelrigs navn.

Lozére [b'zær], 1) bjergparti (1702 m) i Cevennerne i S-Frankr.; 2) fr. dept., opfylt af 1510 km²; 91 000 indb. (1946). Bet. kvægavl, østprod., vin- og frugtvatl.

lpd., fork. for lispond.

1. s., fork. for lat. *loco si'gilli*, i seglets sted. Is., fork. for enheden lys.

LS, fork. for Landbrugernes Sammenslut ning.

istr. el. *I.st.*, fork. for livre sterling (pund sterling).

Ltd., i eng. firmanavne alm. fork. for limited.

Lu, kern. tegn for lutecium.

Lua'laba, Congos vestl. kildeflod, ca. 1000 km 1.; løber sammen m. Luapula.

Lu'aldi, *Adriano* (f. 1887), ital. komponist til operaer, symfoniske digtninge m.v.

Luanda ['lwändå], uofficiel stavemåde for Loanda.

Lua'pula, Congos østl. kildeflod, ca. 1000 km 1.; løber vænder Bangweulu-soen og Mweru-soen.

lubbe (*Gadus pollichthys*), lille torskesfisk, stor sideliniebugt; dybere vand v. V-Eur.

Lubbe ['lobz], *Marinus van der* (1917-34), holl. kommunist, anklaget for at have påsat den ty. rigsdagsbrand febr. 1933. Tilsædt under processen, virkede utifrig nelig; trods modstridende vidnesbyrd dødsdom, henrettet jan. 1934.

Lubitsch ['lu'bisch], *Ernst* (1892-1947), ty.-erner, filminstruktør, opr. skuespiller, elev af Reinhardt. Deb. v. filmen 1913, brød igennem som scencesætter med »Carmen« (1919); 1923 til Hollywood, hvor han dyrkede dels det vittigt-satiriske society-lystspil, f. eks. »Lady Windermere's Fife« (1925) og dels alvor lige film, fremfor alt »Patriot« (1928) m. Jannings. Har efter talefilm især dyrket den mod. operettefilm og den kynisk-ironiske lystspilform, hvis skaber han er f. eks. »Engel« (1937), »Ninotcha« (1939). I 1940erne bl. a. den satiriske Hitler-farce »At Være el. Ikke Være« (1942) og den vittige »Himlen Må Vente« (1943). (Portræt).

Lublin, by i Ø-Polen, SØ f. Warszawa; 99 000 indb. (1946). Banecentrum med stor handel og nogen industri. Univ. I sluttedes 1569 unionen ml. Litauen og "Polen.

Lublin-komiteen, udvalg af sovj-venlige polakker, ledet af Osobka-Morawski, overtog juli 1944 som »nationalråd« forvaltningen af de fra tyskerne eroberede dele af Polen, uden hensyn til eksisreg. i London. Havde sede først i Chelm, derpå i Lublin; erklarede sig dec. 1944 for po. nationalreg. flyttede jan. 1945 til Warszawa, omdannedes juni 1945 til samlingsreg. ved optagelse af Mikolajczyk, anerkendt af Vestmagterne juli s. å.

Lubowski [lu'bowski], *Edwina-c*(1839-1923), po. komedieførster, beherskede omkr. 1880 det po. theaters repertoire, oversatte 1877 Björns «En Fallit».

lubri'kator (lat. *lubricus* slibrig), automatisk smøreapparat til dampmaskiner og motorer.

Lu'cania (for 1932 *Basilicata*), sydital. landsdel omfattende den sydl. del af De Mopolitanes Appenniner og kyststrækninger langs Taranto-bugten og Det Tyrhenske Hav. 9987 km²; 594 000 indb. (1947). Oldtidens L koloniseredes fra omkr. 700 f. Kr. af grækere; 272 f. Kr. under Rom.

Lu'canus, *Marcus An'nceus* (39-65), rom. digter. Eposet *Pharsalica* skildrer borgerkrigen mel. Cæsar og Pompejus.

Lucas [lu'kəs], *Edward* Kerrall (1868-1938), eng. forfatter og forlægger. Skrev dette essays, underholdningsromane, bornerim, rejsebøger, humoristiske fortællinger samt *Life of Ch. Lamb* (1905).

Lucas af Leyden, se *Leyden*.

Lu'cena ['luk'ənə], ital. by i Toscana, tæt NØ f. Pisa; 82 000 indb. (1936). Vandkraft fra floden Serchio til industrien: silke, bomuld, tobak m. m. - *Historie*. L var aristokratisk republik indtil 1801, blev 1815 hertugdømme under den sp. kong Karl 4.s datter Marie Louise til 1847, derpå i Toscana.

Lucena [-æ-l], sydsp. by i Andalusien; 33 000 indb. (1940). Tandstik- og lervare-industri, spec. vinbeholdere.

Lucerne ['ly'særn], fr. navn på Luzern, Schweiz.

Lucerne [-sär-] (*Medicago sativa*) (jfr. sneglebælg) er under gode, sunde og kalkrigt jordbundsforhold en af vores mest yderige r. Igplantearter. Anv. som fodoplante. • kan udlaages på særlig egnede arealer ud for sadskiftet, men kan også anv. i sadskiftet, navnlig når dette indrettes således, at 1 kan give afgørde i 3. år.

lucernegnaver (*Phytonomus variabilis*), smudebille, skadelig på lucerne.

lucernemel, torret findelt lucerne. Godt 1 er rigt på jern og vitaminer; bruges mest til svin og fjærkre.

Lu'cia, kristen kvinde fra Syrakus; martyr 304; helgeninde; L-s helgengdag (13. dec.) fejres i Sv., jfr. luciebrud.

Lucie ['lutlitj], *Janibal* (ca. 1485-1553), dalmatisk-kroat. lyriker med feudal-hedroisk holdning.

lucid [-si'd], (lat.), lys, klar.

lucida inter'valla (lat.), »lyse øjeblikke« hos sindssyge.

Luci'da'rius (af lat. *lucidus* lys, klar), middelalderlig oplysende folkebog i form af en lærers svar på en discipels spørgsmål. Den da. L (1. tryk 1510) er en fri bearbejdelse fra 15. årh. af et ca. 250 år ældre ty. forlæg.

Lu'ldor, forfatternavn f. Lars Johansson. **luciebrud** [-si'v] (sv. *tussibrud*), hvidklaet pige, som med brændende lys i en krans om hæret, luciemoren (13. dec. Lucas' helgengdag) serverer kaffe og spec. kagesorter (lussikatter) for familien medl. 1 hører opr. hjemme i V-Sv., men kendes nu over største delen af Sv., hvor man i de større byer hvert år vælger en 1. der står i spidsen for byens juleindsamling.

lucienat [-si'a-j, natten før 13. dec. der tidl. blev anset for årets længste.

Lucifer (lat. lysbringer), navn på djeævelen hos kirkefædreud fra en kombination af Es. 14, 12, hvor der tales om Mor-

genstjernens (i Vulgata: Lucifer) fald, og Luk. 10, 18, hvor Jesus ser Satan falde. **Lu'cilius**, *'Gajus* (148-103 f. Kr.), rom. satiriedigter.

Luck, po. stavemåde for byen Lutsk. **Luckenwalde** [lu'ksn'voldaj ty. by i Brandenburg, S f. Berlin; 29 000 indb. (1939). Tekstilindustri.

Lucknow (eng. [laknau]), ind. *Lakhna*, by i United Provinces Hindustan, NV f. Benares; 387 000 indb. (1941). Vigigt jernbaneknudepunkt og handelsby med stor industri. Forsvaredes under oprøret 1857 med stor tapperhed af eng. tropper under Sir Henry Lawrence, der faldt her.

Lu'co'sil, letopløseligt da. sulfonamidpræparat med ringe bivirkning, anv. såvel i tabl. som til skyldede ske.

Lu'cretia, romerinde, som kong Tarquinius' son Sextus skændede, hvilket foranledigede kongedømmets fald i Rom.

Lu'cretius, lat. form af Lukrets.

Lu'crum 'cessans (lat. udeblevet vindring), skade opstået ved, at man hindres i opnælseren af en ventet fortjeneste; mods. damnum emergens.

lucul'a'n (efter *Lucullus*), marmor, indeholdende oitumen, derfor sort.

Lu'cullus, rom. konsul 74 f. Kr., udmærkede sig mod Mithridates 6. 74-67; hans yppige levevis gav anledn. til bale, iu'kul'isk, især om måltider.

lu'd, opr. oplosning fremst. ved ekstraktion, udludging af et stof med vand. Udtynket 1 bruges nu især om sterke balsiske oplosninger, f. eks. tonatrulund, sodalud, sebelud.

lu'ditter (efter lederen Ludd [lad]), deltagere i eng. arb.uroligheder i beg. af 19. årh., rettet mod de nye maskiner, som ansås fårsagen t. de lave lønninger.

Ludendorff, *Erich* (1865-1937), ty. general. Bidrog 1914 til Liéges fald; generalstabsschef hos Hindenburg under sejren på Østfronten, fra 1916 under Hindenburg den egl. leder af ty. krigsførelse; satte alt ind på 1918-offensiven, trådt ved nederlaget tilbage okt. 1918 efter at have forlangt øjeblikkelig våbenstilstand. Efter 1920 deltog L i nationalistiske partidannelser, fik forbindelse m. Hitler, deltog i Münchencuppet 1923, senere uven m. Hitler; 1937 blev forlig arrangeret. Antisemit, begejstret for nord. asatro. (Portr. sp. 2800).

Ludhiana (eng. [tudi'erns], by i Ø-Punjab, Hindustan, NV f. Delhi; 112 000 indb. (1941). Jernbanecentrum; tekstilindustri.

ludi (lat. lege), i rom. rel. betegn. for ofentlige fester og skuespil; opr. identisk med kultus.

ludo (lat. leg), brætspil for 2-4 deltagere, hvori terningkast afgør brikkerne gang.

ludol'fin'gerne, sachsisch adelsslægt, hertuger af Sachsen fra 9. årh.; ty. kongehus (sachsiske dynasti) 919-1024.

Ludovic [*Judo'vikol*], ital. d. s. s. Ludvig. **ludskørhed** hos stål skyldes jernoksider i dels korngrænser, som oploses af lud og alkalis reagerende vand.

Ludus de 'Sancto Ca'nutu' duce (lat. spillet om Skt. Knud hertug), helgenspil på da. om Knud Lavard, sandsynligvis skrevet i 15. årh. til opførelse af Ringstedklerkenes på helgenens festdag. Bewaret i afskrift fra 16. årh.s slutn.

Ludvig, opr. ty. mandsnavn.

Ludvig (ty. *Ludwig*), konger af Bayern. Ludvig I. (1786-1868), reg. 1825-48. Opr. frisindet; kunstinteresseret (pragtarkitektur i München). Reaktionært efter 1830. Upopulært ved sit forhold til danserin den LolaMontez. Abdicerede marts 1848.

Ludvig 2. (1845-86), reg. 1864-80. Sønnesøn af L I. Støttede 1870 Preusse, gik ind på rigsammenslutningen 1871. Wagner-begejstret, menneskesky; erkla ret sindssyg 1886, druknede sig i Starnbergøen s. å. - Ludvig 3. (1845-1921), reg. 1913-18. Søn af regenteren Luitpold, konge ved den sindssyge kong Ottos afsættelse; styret ved revolutionen 1918.

Ludvig, fransk-k-ørne ske kejsere. Ludvig 1. den Fromme (778-840), reg. 813-40, son af Karl den Store. Deltte regeringen med sine tre sønner Lothar (I.), Pipin og Ludvig (den Tyske) 817; 829 gav L-s nye rigsdeling til fordel for dei i mellem-

Erich Ludendorff.

Ludwig 14.

Ludwig 16.

Ludwig XVII.

tiden fødte søn Karl (den Skallede) anledning til krig med sønnerne, der varede L-s tid. - Ludvig 2. (825-75), reg. 855-75, søn af Lothar 1. - Ludvig 3. (880-924), søn af Boso, konge af Burgund 887; langobarderkonge 900, kejser 901, afsat 905.

Ludvig (fr. *Louis*), fr. konger. Ludvig 1., se under frankisk-romerske kejsere. Ludvig 4. d'Outremer [dut'r'mæ:r] (fr. fra den anden side havet) (921-54), reg. 936-54; søn af Karl 3.; opdraget i Eng., deraf tilnavnet. - Ludvig 5. (967-87), reg. 986-87, søn af Lothar. - Ludvig 6. den Tykke (1081-1137), reg. 1108-37, søn af Filip 1., knækkede vasallernes magt inden for domænen og genoprettede s. m. abbed Suger et vis. rigsstyre. - Ludvig 7. (1120-80), søn af 1137-80, søn af L 6.; g. m. Eleonora af Aquitanien 1137-52; deltog i 2. korstog 1147-49. Hans rådgiver var Suger. - Ludvig 8. (1187-1226), reg. 1223-26, søn af Filip 2. August; forsøgte at vinde Engls. trone 1216. Erhvervede Languedoc for domænen. - Ludvig 9. den Hellige (fr. *Saint-Louis*) (1214-70), reg. 1226-70, søn af L 8. Stor interesse for kirken, støttede paven mod Fred. 2., foretog 1248-54 og 1270. 6. og 7. korstog til Ægypten og Tunis. Sluttede 1258 fred med Eng., der fik Guyenne mod at oppgive andre krav, 1259 med Aragonien, der gav afkald på Languedoc, mod at L opgav lensretten over Barcelona. Helgenkaret 1297. - Ludvig 10. (1289-1316), reg. 1314-16, søn af Filip 4. - Ludvig 11. (1423-83), reg. 1461-83, son af Karl 7., med hvem han oftest lå i strid, bl. a. som styrer af Dauphiné 1441-56. Måtte som konge kæmpe hårdt med storvasallerne, især Karl den Dristige af Burgund, men sejrede støttet til lavadelen og borgersstanden. Erhvervede Picardiet, Bourgogne, Artois, Anjou, Maine, Provence og Rousillon. Dygtig, men mistroisk og grusom. - Ludvig 12. (1462-1515), reg. 1498-1515. Hertug af Orleans, konge efter sin halvfætter Karl 5. Genopnede fr. magt i Ital., men tabte 1503 Napoli, 1513 Milano. - Ludvig 13. (1601-43), reg. 1610-43. Først under moderen Marie af Medicis formynderskab, 1617 i konflikt m. modernen; fra 1624 ledet af Richelieu, som L loyalt støttede, trods konflikt m. sin dronning, Anna af Østrig. - Ludvig 14. (1638-1715), reg. 1643-1715. Søn af L 13.; tiltrådte reg. ved Mazarins død 1661. Skabte Versailles, hvor L som »Solkongen« var beundret midtpunkt. Autoritær, slægtsstolt, for mistroisk til at lade sig lede af enkelt min. Opnåede stort opsving v. Colberts hjælp, satte det meste over styr v. ødeleggende krige. G. m. Marie Thérésia af Span., hvis arvekrav gav påskud for erobringskrige; havde en række elskerinder, ægtede 1684 Mme de Maintenon. Forfulgte huguenotterne. L-s aggressive udenrigspolitik førte til erobringer (sydl. Belg., Franche Comté, Strasbourg), men L måtte opgive at knække Nederl. (krig 1672-78), standedes i pfalziske arvefølgekrig 1688-97 (mod Eng., Nederl.-Østr.); opnåede i sp. arvefølgekrig 1701-13 at sætte sønnesønnen Filip af Anjou på Spán.s trone; ved L-s død var Frankr. svækket, men stadig stormagt af første rang. - Ludvig 15. (1710-74), reg. 1715-74, sønnesønsøn af L 14. Lod sig lede af elskerinder (Pompadour, du Barry), uden polit. interesse; trods min.s forsøg på reformpolitik sank kongedømmets anseelse under

tionen 1830. Førte kons. politik, støttet til bourgeoisie, hvis idéer og forretningssans han selv besad. Førte vigende udenrigspolitik, 1840-48 med Guizot som forstemin. Styrtet ved Februarrevolutionen, d. i Engl. (Portræt).

Ludvig (Louis) Napoleon, Napoleon 3.s navn, før han tog kejsertitel 1852. **Ludwigs** [lu'qvis], *Christian* (1877-1930), da. biskop, ivrig forfægter af grundtvigiske kirkepolit. synspunkter; lyriker. Bis. skop i Alborg 1915.

Ludwigsburg [lu:tvi:ksbur], ty. by i Württemberg-Baden; 44 000 indb. (1939). Berømt slot, opført 1704-33 efter Versailles' forbillede.

Ludvigsen, Arne (f. 1898), da. arkitekt, kendt for sine restaurerings- og genopførelsesarbejder, bl. a. for Friulandsmuseet (Rømøgården, Pebringegeård m. fl.). **Ludvigsen**, Kalmehr (1861-1939), da. fabrik ejer. Stiftede firmaet Helleseens Enke & V. Ludvigsen. L opfandt 1895 det første holdbare tør-element.

Ludwigshafen [lu:tvi:ks'ha:fan], ty. by i Rheinland-Pfalz ved Rhinen, over for Mannheim; 144 000 indb. (1939). Hovedsæde for den ty. kern. industri (I. G. Farben); maskin- og tekstilindustri. Stor flydakhavn. Anlægt 1843. Ca. 40 % ødelagt under 2. Verdenskrig.

Ludwigskanal [lu:tvi:ks-], ty. kanal ml. Mains biflod Regnitz og Donaus biflod Altmühl. 172 km L, 1,6 m dyb.

Ludvik [lu:dvika], sv. købstad (fra 1919). S-Dalarna; 9100 indb. (1949). Mangesidig industri.

Lueger [lue:g3r], Karl (1844-1910), østr. politiker. Bl. kristelig-soc. partis ledere, antisemit; megen tilslutn. bl. småborgere i Wien, overborgmester 1897-1910.

Luffa, trop. slægt af græskartam., har frugter, der er ejendommelige ved et meget sejt netværk af ledningsstrenge, der bliver tilbage, når de løsre vævdene rådner. Frugterne kan derfor anv. til badesvampe, hatte, kurve m.m.

Luffematch, episode under en kapsejlads, hyrved et i læ værende fartøj søger at hindre et indhentende fartøj i at passere ved at luffe.

Luffer, forlængede forlemmer hos visse havdyr (hvaler, pingviner, havskulddadder), kun bevægelige i skulderleddet, m. fingerne omsluttet af en fælles hud.

Luft, d. s. s. 1) atmosfære, 2) luftart,

Luftalarm, d. s. s. flyvervarslet.

Luftart, gasart el. luft, den tilstandsform

for stoffet, i hvilken molekylerne er så

langt fra hinanden, at der ingen sammenhængskraft findes ml. dem, hvorved deres termiske bevægelser bevirker, at de fordeles sig jævnt over hele det rum, hvori de befinder sig.

Luftarternes tilstandsligning, sammenfatning af Boyle-Mariottes og Gay-Lussacs love for sammenhængen ml. en luftarts rumfang v. tryk p. og absolute Temp. T^* og lyder: $p \cdot v = R \cdot T$, hvor R er gaskonstanten for en grammolekyle luft.

Luftarters fortætning til værdske kæver afkøling og sammenpresning for dels at formindskе molekylernes kinetiske energi og dels bringe dem så tæt sammen, at den indbyrdes tiltrækning kan fastholde dem i vædskeform. For at en luftart kan fortættes ved tryk, skal den være afkølet under den kritiske temp. Ved fortættede luftarters fordampning kan frembringes lave temp., ved flydende luft -190°C , ved flydende brint $+252^{\circ}\text{C}$ og ved flydende helium -272°C .

Luftbåd, kern., opvarmningsanordning, hvor der ml. varmekilden og den genstand, som skal opvarmes, er et luftlag, hvorigennem varmen må passere. I giver en ensartet og jævn opvarmning.

Luftballon, ballon, hvis opdrift tilvejres ved varmluft el. en luftart lettere end alm. luft.

Luftbremse ved jernbaner, den vigtigste gennemgående bremse. I udføres som vakuum- el. trykluftbremser. I kan også udloses af de rejsende ved betjening af de i vognene anbragte nødbremshancer (se også bremse).

luftbøsse el. (populært) vindbøsse, skyde-våben, hvori drivkraften er sammenpres-set lufts tryk.

luftdygtighedsbevis, et af luftfarts-myndigheden udstedt bevis, der - med internat, gyldighed - godtgør, at vedk. luftfartøj efter en af myndigheden foretagen inspektion er befundet i fuldt flyv-dygtig stand. I udstedes kun for civil-maskiner.

luftelektricitet, elektrisk fænomen i atmosfæren. Målinger har vist, at jorden er negativt elekt., og at der findes dertil svarende elekt. nedadrettede kræfter i atm., således at der i de jordnære lag er en vertikal spændingsforskæl, på gnsstl. 100 volt pr. m. hvilken spændingsforskæl dog formindskes stærkt med højden. Tillige findes der elekt. ledende smådele (ioner) i atm., med overskud af pos. ladede. I tilslutning hertil er der påvist en elekt. strøm i luften, rettet nedad, der dog er meget svag, omkr. 10^{-12} amp. pr. m^2 af Jordens overflade. Virkninger af 1 er f. eks. St. Elmsild, mens tordenvejr ikke hidrører derfra, men vel påvirker de luftelektriske forhold. Faldbende regn er ofte elekt.

luft-emboli, d. s. s. aeroembolisme el. dykkersyge.

luftemulgeret beton (eng. air-entraining concrete), beton, der er gjort mere vejr-fast ved iblanding af meget små mængder af visse stoffer (harpiks, fedstof el. lign.), der synes at have den virkning at få den ved blandingen opfangede luft til at samle sig i små, stabile blærer, der klæber navnlig til sandkornene og giver udvidelses-muligheder for frysende vand. Mens 1-s vejrfasthed øges, forringes andre egen-skaber.

luftens fem friheder, på luftfartskonf. i Chicago 1944 fremsattes forslag til internat, overenskomst vedr. 1) overflyvning af en fremmed stat uden mellem-landning, 2) mellemlanding i en fremmed stat i ikke-kommersiel øjemed (d. v. s. for reparation el. brændstofaflydning), 3) landsætning i en fremmed stat af passagerer, post og gods, taget ombord i luftfartøjets hjemland, 4) befording til luftfartøjets hjemland af passagerer, post og gods, taget ombord i en fremmed stat, 5) landsætning i en fremmed stat af passagerer, post og gods taget ombord i en anden fremmed stat, når strækningen er en del af en rute, som udgår fra el. ender i luftfartøjets hjemland. - Chicago-konventionen hjemler kun de to første punkter og kun for anden flyvning end rute-flyning.

Luftfartselskab A/S, Det Danske (fork. DDL), verdens ældste luftfartselskab, stiftet 29. 10. 1918. I 1923 opnåedes statssubvention; aktiekapitalen udgør 1947 ialt 30 mill. kr. Heraf ejer staten ca. 17%. Statssubventionen udgør 1947-48 højst 500 000 kr. årligt og fra Kbh.s kommune ydes årligt 100 000 kr. L. der siden 1937 har enekoncession på både inden- og udenlandske ruteflyvning, foretog sin første flyvning 31. 10. 1919, åbnede sin første rute (Kbh.-Warne-munde) 7. 8. 1920. 1930 bekløj. L Sv., Holl., Tysk., i 1939 desuden Engl. samt indenrigs ruter til Ålborg, Silkeborg og Esbjerg. 1945-47 udvidede L kraftigt. L. er parthær i Scandinavian Airlines System. (Jfr. oversigten sp. 2804-2805 f. o. over L-s udvikling).

luftfartskonventioner. Medens fremmede flyvemaskiner ikke efter folkeretten's alm. regler må overflyve en stats territorium, kan sådan ret indrømmes ved særlig traktat. Den internat. 1. undertegnet i Paris 13. 10. 1919 og tiltrådt af talrige stater, indeholder en bestemmelse af denne art. Den afgjordes af den i Chicago 7. 12. 1944 afsluttede konvention om civil luftfart, ikrafttrådt 4. 4. 1947, if. hvilken overflyvning og landing er tilladt ml. parterne indbyrdes, idet der dog til ruteflyvning kræves særskilt tilladelse el. særskilt aftale ml. landene.

Luftfartstilsynet, den da. stats tilsyn med den civile luftfart. L. sorterer under Luftfartsvæsenet.

Luftfartsvæsenet, et under Min. f.

DDLs udvikling i tal

År	Antal maskiner	Antal ansatte	Antal ruter	Fløjne km pr. år	Antal passagerer	Samlet lasttons inkl. passagerer
1920	7	10	2	38 190	809	67
1925	6	25	3	204 417	4 248	359
1930	4	55	7	203 300	3 252	315
1939	8	156	16	241 392	45 023	4 205
1944	6	134	4	286 907	18 547	2 020
1945	10	385	9	846 662	52 936	5 060
1947	19	1901	37	5 795 195	146 733	15 930
1948	19	1809	30	5 828 210	112 846	11 828

Offentl. Arb. hørende direktorat, hvorunder sorterer spørgsmål vedrørende luftfartslovgivning, internat. luftfartsamarb., Luftfartstilsynet, luftfartselskaberne, koncessioner, statens lufthavne, luftfartens sikkerhedstjeneste m. m.

luftfartøj, ethvert »apparat«, der bæres oppe i atm. af luftens statiske el. dyna-miske opdrift. Man skelner derfor ml. 1 lettere end luft (aerostater) og 1 tungere end luft (aerodryner).

lufttegmeone, koldbrand i sår, skyldes infektion af visse luftdannende bakterier. Alvorlig komplikation, forekommer navnlig v. krigslæsioner.

luftfoder, det foder (insekter o. l.), som snappes af fisk over vandoverfladen.

luftforsvar, d. s. s. luftværn.

luftvarmer, apparat, der ved udnyttelse af forbrændingsprodukternes varme opvarmer den primære luft i større kedel-anlæg og derved forbedrer økonomien.

luftfotografering, fotografering af underliggende terræn fra luften, i alm. fra flyvemaskine. I sker med flyvekamera og ultrarødfølsom film for at undgå tågefors্তyrrelser. Optagelserne kan være lodrette el. skrå. Ædmålingen af billederne kaldes fotogrammetri. Ædtegnning af kort v. hj. af 1 kan ske i stereoplaniograf el. multiplex. Første 1 foretages fra ballon i Paris 1856. I udvikledes under krigene 1870-71 og 1904-05 og navnlig 1914-18. I mellemkrigstiden 1918-39 blev 1 taget i kortlægningens tjeneste. I Danm. har Geodætisk Institut benyttet 1 ved Islands og Grønlands kortlægning. (111. se tavlen Fotogrammetri).

luftfyrt, spec. lysfyr (i modsætning til radiofyrt) til afmærkning af natlufturer. 1 er i reglen drejetryd med vandret lyskægle anbragt på høje master, på hvis top der desuden findes kurslys, som angiver flyveretningen. Udsendelsen af lyset har ofte en spec. karakter for hver enkelt 1, hvorfra flyveren kan bestemme sin position langs rutens.

luftgang (*Ductus pneumaticus*), den forb. ml. svælg og svømmeblære, der findes hos mange fisk.

luftgas, 1) d. s. s. generatorgas; 2) blanding af luft med damp af letflygtige kul-brinter, f. eks. benzin. Kan fremst. i særlige apparater og anv. undertiden som gas, hvor kulgasvæk ikke findes.

lufthavet (se også atmosfæren). 1-s tæthed aftager med højden, således at de enkelte molekyler i højder over nogle hundrede km antages at flyve frit om ml. hverandre. Temp. aftager til omkr. -60°

i 10-15 km højde, over 40 km højde antages temp. atter at stige til omtræt samme værdi som ved jorden; omkr. 100 km synes der at være en temp. omkr. ~ 100°, mens tilstanden i fl. 100 km højde synes at svare til en høj temp. måske 1000° el. lign. Disse tal er næst at ind-HØJDE TEMP
20C 500'

RADIOBOLGER

BALLOON M. METEOROLOG INSTRUMENTERRADIOSONDEN CCIJL "YTC CSO" TPERLEMORSKYER
SU
ENFRONT VULKAN 'ORDEN'
Skematisk fremstilling af lufthavet.
direkte vej, ved iagttagelse af fanomener som meteorer, nordlys og radiobolgers forplantning. - Omkr. 10-15 km højde findes en skilleflade, der deler 1 i to lag, et nedre, troposfæren, der er sædet for alle de meteoer, fænomener, og et øvre, stratosfæren, hvortil vejrfenomenerne ikke har op. I fl. 100 km højde er 1 stærkt ioniseret; dette lag kaldes undertiden ionosfæren. Den relativt høje temp. i ca. 40 km højde giver anledning til, at lyden fra eksplosioner undertiden kan høres over meget store afstande (over 100 km).
Lufthaven, flyveplads anv. i reglm. lufttrafik og til dette brug udrustet med hangarer, passager-, post- og godsekspedition, toldvæsen, politi, sikkerhedstjeneste og landingshjælpemidler. En landl skal have landingsbaner, beliggende i

ICAO s inddeling af lufthavne i klasser.

Luft-havn Klasse	Luft-fartøjers tilladt fuld vægt kg	STARTBANER			
		Mindste længde m		Bære styrke kg/cm ²	
		Tågebane	Godtvejsbane		
A	135 000	2 550	1 800	90	60
B	90 000	2 150	1 500	75	60
C	60 000	1 800	1 280	60	60
D	40 000	1 500	1 080	60	45
E	27 000	1 280	900	60	45
F	18 000	1 080	750	60	45
G	11 000	900	650	60	45

de hyppigst optrædende vindretninger og med hindringsfrie indflyvningssekretorer. For *so-l* fordres desuden anlægsbro, bedding, fortøjningsbøjer, spec. fætører til bugsering af maskinerne osv. Alle hindringer i 1-s nærded skal afmærkes med rødt lys. (111. se Københavns Lufthavn (se tabel sp. 2804-05 f.n.).

lufthul. Når en flyvemaskine møder en nedgående luftstrøm, taber den pludseligt i højde, hvilket følges som et 1.

lufthærslanter, alm. fodfolksstyrker som befodres pr. flyvemaskine el. glideplan til det sted, hvor de skal udføre deres kampgave. I benyttes bl. a. til at sikre besiddelsen af begrænse områder af stor strategisk betydning, når denne sikringsgave ikke kan løses af kørende opklärings- el. pancerstyrker.

lufthaptajn, trafikflyver af højeste grad. **luftkasse**, s.v., kasseligh. beholder i redningsbåde til forøgelse af flydevennen.

luftkonditionering anv. i boliger, forsamlingslokaler, hospitaler og fabrikker for at bibringe luften den mest hensigtsmæssige temperatur, fugtighedsgrad og renhed el. enkelte af disse egenskaber (se også ventilation og følgende artikler).

luftkrig, krigsførelse v. hj. af flyvemaskiner og flyvende bomber; begge kategorier er angrebsvåben; 1-s forsvarsvåben omfatter aktivt og passivt *lufthvern*. I føres mod fjendens fly, andet krigsmateriel og personel samt mod så at sige alle objekter i fjendens hjemland. Den taktiske 1 omfatter den direkte støtte for hærens og flådens operationer, mens den strategiske 1 omfatter de selvstændige luftoperationer mod mål på fjendens hjemmekonfront. Flyvemask.-industriens betydning fremgår af flg. tal: USA byggede under 2. Verdenskrig 300000 mil-fly. Engl. 125 000.

luftrigtsret. Bortset fra de regler i land- og sokrissretten, f. eks. om krigsfanger, der kan anv. analogt, findes ingen anerkendte folkerettlige regler om krigen i luften.

luftkøling af flyvmotorer, fjernelse af overskydende varme fra hede motordæle ved at lade disse bestryge af fartvinden. Luftmængden, d. v. s. kølevirkningen og dermed motorens cylindertemperatur, kan reguleres v. hj. af køleklap- per.

luftrandstroppe, fællesbenævn. for faldskærmsstroppe og luftinfanteri.

luftrledning, elektr. ledning bestående af i rgl. blanke (uisolerede) ledninger, op- hængt i isolatorer på master af træ, beton el. jern.

luftrlinie, den korteste afstand ml. to geogr. punkter.

luftrmeddelelsestrøppet-, enheder under et luftvæben med den opgave at oprette og vedligeholde forb. ml. hovedflyvepladser og fremskudte flyvepladser, med støbe og med maskiner i luften. Hertil anv. telefon-, fjernskriver- og radioforbindelser.

luftrmodstand mod legemers bevægelse gnm. luft afhænger af legemets tværsnitsareal og er proportional med hastigheden kvadrat og beror på, at legemet sætter luften i bevægelse både foran og bag ved sig (hvirveldannelse). I kan formindskes betydeligt ved at give legemet strømlineform, hvorefter hvirveldannelse undgås.

luftrtopvarming foregår nu hyppigst v. hj. af calorifére. Denne kan sidde i et specielt rum, hvorfra den varme luft gnm. kanaler føres til de øvrige rum, el. den kan anbringes direkte i de rum, der skal opvarmes.

luftrpensel, fot. retouche-apparat bestående af lille farvesprøje i forb. m. en trykluftbeholder.

luftrpose, en sækformig slimhindeudpostning på den eustachiske øregang hos hesteslagten. I ligger mel. svæget og hjerneskallens basis. Dens bet. er ukendt.

luftrpost. Postforsendelser, der ønskes befordret ad luftvejen, mærkes 1 el. (fr.) *par avion*. I forb. med udlandet erlægges en særlig 1-takst, der er beregnet efter lufrutrens længde, medens i indlandet særtakst normalt kun betales for pakke-

post. De forsk. landes postvæsen går efterhånden over til at benytte luftvejen på lige fod med jernbane- og skibsbefordring også for alm. postforsendelser; her er de nord. lande forende.

luftrpude, 1) pude af gummi, der opblæses gnm. en ventil og benyttes til at sitde el. ligge på for at modvirke liggesår og ømhed. 2) tekn., betegn. f. eks. for en luftansamling ved varmeanlæg, som standser cirkulationen, el. i et hydrofor den luftmængde, som findes oven vandet.

luftrpumpe el. *vakuumpumpe*, apparat til fortyndning af luft, \ opfundet ca. 1650 >N. o/

af O. v. Guericke, ^***^jff/ bestod af en cy- linder med et tæt- sluttende stempel

Vifl fjb EJ rSHVJ

med ventiler. En i^~^r moderne 1 er den Mi^taaflin roterende kapselpumpe, hvori en metal- tromle roterer eksentrisk i en hul metalcylinger (fig.), hvorfra to stålplader af en fæder presses fast mod cylinderens underside. Der vil da suges luft ind ved det venstre og ud ved det højre sider. Kapselpumpen kan pumpne ned til et tryk på ca. 10^{-3} mm. Endnu bedre vakuuum (10^{-6} mm) opnås med difusionspumpen.

luftrøde, de om luftfarten gældende folke- retlige regler; jfr. luftfartskonventioner.

luftrøde, rod, som vokser ud i luften, hvor den kan opsuge regn el. vanddamp. Eks: philodendron.

luftrør, hos hvirveldyrene forb. ml. svæl- get og lungerne. Findes hos en del hale- paddere, springpadder samt hos de højere hvirveldyrl. hos hvem det er opbygget af bruskirke. - Hos mennesker er 1 (trachea) et 10-15 cm langt rør, der strækker sig fra strubehovedet ned i brysthuslen, hvor det i højde med den fjerde bryst- hvirvel deler sig i højre og venstre hoved- bronkie. Diameter ca. 2 cm. På halsen ligger 1 foran spiserøret, fortil er det dekket af tynde halsmuskler og opadtil af skjoldbruskirken. I 1-s væg er indlejet 15-20 hesteskoformede bruskiringe. På den indv. side er 1 beklædt med et epithel, hvis celler er udstyret med fimbrier. Desuden findes i væggen en del skim- kirtler og uvilkærlig muskulatur. (111. se lunge).

luftrørskatarr (*tracheitis*) opstår i tilslut- ning til forkølelse og fremkalder en ubehagelig tør, ru hoste, ofte tillige hæshed. Behandles med inhalation af kamille- el. emersaltopløsning.

luftrørsvorm (*Syngamus trachea*) (eng. *gapes*) findes hos mange fuglearter, men gør især skade ved kunstigt fasanopdræt.

Ormene sidder fasthaftede i luftrøret og forårsager hoste og kvælling; deres æg optages fra jorden med føden. Bekæmpes ved desinfektion af burene og jord- bunden.

luftrørssnit (*tracheiotomi*), operativ åbning af luftrøret ved livstruende åndenoed, fremkaldt af lidelsel i strubehovedet (f. eks. croup, fremmedlegemer).

luftrødsjælad, bevirgelse gnm. atm. foreta- get med et luftførtøj lettere end luften.

luftrødkib, styrbart, motordrevet luftførtøj lettere end luften. 1 er en videreudvikling af ballonen. Den første flyvning

Luftrødkibet »Graf Zeppelin«

med 1 foretogenes 1852 af franskmanden Giffard (1825-82), hvis 1 var drevet af en lille dampmaskine og opnåede en hastighed på 11 km i timen. 1 indeles i tre kategorier: de ustive 1 uden ramme- afstivning af det aflange ballonlegeme, de halvstive, hvor ballonlegemet er afstivet af en langs bugen liggende køl og

de stive, hvor ballonlegemet er afstivet af en indvendig aluminiumskonstruktion. I stive 1 er skelettet overtrukket med en læderskældning og indenfor ml. spante- rne ligger i række, de skiveformede bæresække. 1 bæres af brint el. helium. Helium har den fordel, at det ikke kan brænde. Brint er dog p. gr. af heliums kostbarhed udstrakt anv. I gondoler op- hængt under 1 er der plads for passagerer og besætning samt motorer, der ved pro- peller driver 1 frem. De ustive 1, som var de første der fremkom, er små, men har fundet en del anv. under de to verdenskrige af Engl. og Arner. De halvstive 1 blev anv. noget ml. de to krige, bl. a. af Nobile på denes tragiske nordpolsekspedition 1928. De stive 1, som tyskeren Zeppelin byggede, anv. meget af ty. under 1. Verdens- krig til bombardementstogter. De er dog vanskelige at manøvrere. Ml. de to krige byggede tyskerne fl. store zeppelin- linere til oversøisk trafik udstryret med al tankeligt passagerkomfort. En række 1-katastrofer og endelig krigen 1939 satte en foreløbig stopper for udviklingen.

luftrødkibshal, bygning, der kan huse et luftrødkib ml. flyvningerne. Da luftskibe kun kan bringes i hal, når denne ligger nøjagtigt i vindretningen, er de ofte af- lost af fortøjningsmaster.

luftrødkibspjeling el. *fata morgana* beror på, at der p. gr. af ulige opvarmning i atmos- sfæren kan forekomme luftlag medmindre brydningsforhold, hvorfra der kan ske totalrefleksion.

luftrødkibsyge ses hos passagerer i flyvemaski- ner. Symptomerne er som ved søsyge.

luftrødkibtemperatur. Luften opvarmes (af- køles) ved berøring med en særlig varm (kold) jordoverflade. Da den faste jord genemgående bliver varmere end hav- overfladen, er 1 gennemgående højere over fastland end over hav; men om vin- teren, når solen står lavt på himlen, fal- der havets temp. langsommere end det faste lands, og 1 vil da være højere over havet end over land. - 1 aftager normalt med højden, gntsl. omkr. $\frac{1}{10}$ ° for hver 100 m stigning, dog kun indtil 10-15 km højde. Undertiden kan dog 1 for en kortere tid og rent lokalt stige med højden; fæno- menet kaldes inversion.

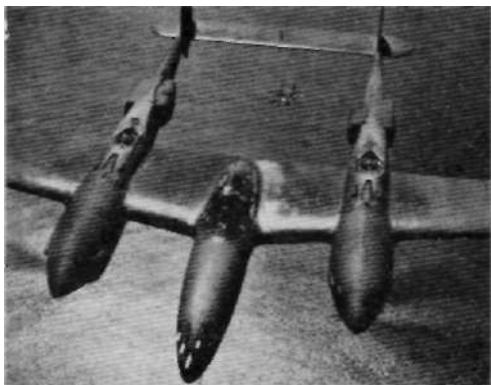
luftrødkibtermometer består af en glaskolbe fyldt med en luftart, hvis rumfang hol- des konstant, medens trykket måles på et manometer. P. gr. af luftens store varmeudvidelse er 1 nøjagtigere end væd- skætermometer og benyttes derfor til justering af disse. Temp. skalaen er base- ret på et 1 fyldt med en ideal luftart.

luftrødkibtorpedo, torpedoformet bombe, der udskædes fra luftfartøjer.

luftrødkibtrafik, i alm. den gren af luftfarten, der omfatter offentlig befordring af pas- sagerer, post og gods ad luftvejen i reglm. ruteflyvning. Den første offentl. luftførtøj åbnedes af et eng. selskab ml. London og Paris i 1919. I årene ml. de to verdenskrige udvikledes 1 meget bet. I Eur. blev ikke alene samtlige hoved- stæder, men også tår, andre større byer inddraget i rutenetet, der stadig blev tættere og tillige bredte sig ud over Eur.s grænser. I 1924 blev der i Eur. flyvet 14 mill. km i reglm. rutetrafik og befor- dret 80 000 passagerer. I 1929 præstede- res 30 mill. km. I 1948 tilbagelagdes 174 mill. km i reglm. rutetrafik og herunder befordredes ca. 2,2 mill. passagerer. (Talene omfatter ikke ostør. (derudover russ. selskaber). 1 USA tog passagerflyvningen først rigtigt fart efter Lindberghs Atlan- terhavsflyvning 1927 og udviklede sig herefter til et omfang, der lå langt over, hvad Eur. 1 kunne opnive. Forventningerne om et kolossal opsving for 1 efter 2. Verdenskrig er kun delvis indfriede p. gr. af materialemangel og udbredte rejserestrictioner (jfr. Danmark: luft- trafik). I forholdet ml. luftfartsselskaberne kendes flere former for samarbejde. Den nævnevæste samarbejdsform er kon- sortium-dannelsen (Scandinavian Airlines System). Mindre intim er pool-flyv- ning, hvorfra indtægterne af de ruter, der belyfves af de samarbejdende sel- skaber, fordeles i forhold til hver enkelt

LUFTVÅBEN

f/^

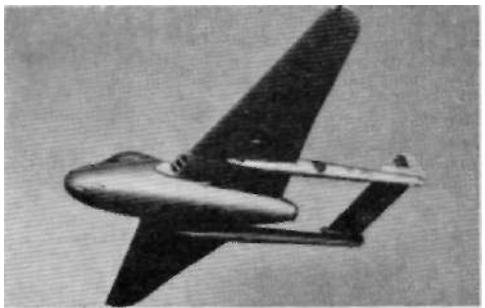
Fjernjager, Lockheed Lightning (USA).

Bomber, Liberator (USA).

Jager og bomber, Mosquito (England).

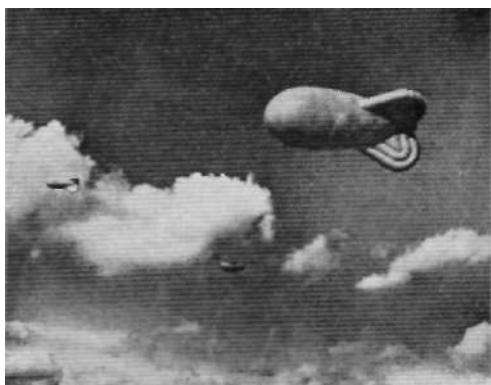
Jet-maskine, Vampire III (England).

Jager, Spitfire (England).

Bomber, Flyvende Fæstning (USA).

Spærreballoner (England).

Faldskærmsstropper i glideplan (USA).

indsats. Samtidig er selskaberne generalagenter for hinanden. Næsten alle verdens ruteselskaber er medl. af organisationen IATA.

lufttryk skyldes luftmolekyernes stød og vokser med antallet af molekyler pr. rumfangsenhed og med molekylhastigheden (temp.). 1 måles ved barometre og manometre og angives i g/cm² el. ved længden af den kviksølvøjle, der udover samme tryk.

lufttørt er et stof, når dets vandindhold er i ligevegt med luftens. Er træ blevet 1 i (fugtigt) skovluft, i et åbent lagerskur el. i stuefløjt kaldes det skovtørt, lager-tørt el. stuetort.

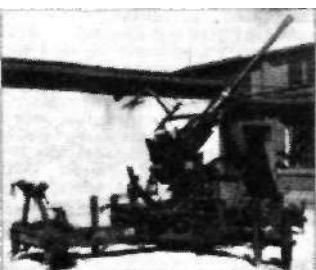
luftveje, fællesbetegn. for næsehule, næsesvælrum, strube, lufrør og bron-kierne med deres fine forgreninger i lungenevætet.

luftværn, forsvarsforanstalt. mod luftangreb, bestående af 1) aktivt 1, som omfatter jagere, 1-skys, ballonspæringer og radiolokalisering; 2) passivt 1, som omfatter camouflage, mørklægning, brand-, rednings-, sanitets-, politi-, rydnings- o. a. tjeneste, herunder især civilforsvaret (tidl. CB- og CBU-tjene-sten), bedriftværn, karreværn, samt til-vejbringelse af dækninger (tilflugtsrum) og evt. evakuering; 3) efterretnings-tjeneste (luftmeddeljetjeneste) og sirene-varslung, til hjælp for 1) og 2).

Luftværn, Statens Civile, oprettet v. lov af 29. 4. 1938 for at forestå gennem-førelsen af luftbeskyttelseslovgivn., op-havet v. lov af 1. 4. 1949 om civilforsvarets ret, hvorefter landet er inddelt i civilforsvarsområder, ledet af hver sin civilforsvarskommission, som regel m. politi-mesteren som civilforsvartschef. Enhver offentl. el. privat virksomhed, der be-skaeftiger mindst 75 personer på eet sted, skal oprette et bedriftværn, i tæt bebyg-gede områder oprettes desuden karre-vern.

Luftværnsforening, Dansk, landsfor-enning med kredsforeninger landet over. L er stiftet 1934, og if. aftale med inden-rigsministeriet har den først overdraget en række opgaver vedr. beskyttelsen af civilbefolkingen mod følgerne af luft-angreb, nemlig: 1) *uddannelsesarbejde* (uddannelse, hel el. delvis af frivillige hjælpere på de områder, hvor luftværns-ordeningen forudsætter frivillig hjælp); 2) *oplysningsarbejde* (på grl. om myndig-hedernes luftværnsplaner); 3) *konsulent-arbejde*. En særlig afd. er »Danske Kvinders Beredskab«, grl. i marts 1940; den tager sig af kvindernes særlige opgaver i det civile luftværn. DKB's opgaver om-fatter følgende 3 grupper: 1) hjælpere til hospitaler, sorteringsstationer, afvaskningsstationer, opsyn i beskyttelsesrum, telefonvagt 6. 1.; 2) forplejningstjeneste, hjemmesygepleje, spædbørnspleje, be-skaeftigelse og pasning af børn fra 2-7 år, indkvarteringsmedhjælp samt undervisning og fritidsbeskaeftigelse af børn over 7 år; 3) beredskabsreserve.

luftværnsskyts, specialskyts til beskyd-ning af hurtiggående luftmål. En moder-ne luftværnskanon har stor begyndelses-

hastighed og skudhastighed og hurtig - ofte fuldautomatisk - højde- og sideret-ning. Som projektiler anv. mestbrisant-granater med radiobrandrør, der bringer projektilet til sprængning, når det kom-mer målet nærmere end 10-20 m.

luftvåbenet, den del af krigsmagten,

som anv. i luftkrigsførelsen. De store landes 1 omfatter i store træk flg.: 1) de egl. luftstyrker (det flyvende materiel), som omfatter bombefly, jagere, observa-tions- el. rekognosceringsfly, sofly og herunder hangarskibe o. l. - transport-fly, transportglideplaner, patrouille-luft-skibe, visse ballontyper samt skolema-skiner af forsk. art; 2) jordorganisationen, som dels passer og vedligeholder flyene, og dels betjener 1s mange hjælpemidler på jorden; 3) faldskærmsstropper; 4) luftmeddeldestropper; 5) luftværnsartilleri; flyvepladspriser og andre special-formationser; 6) endv. råder 1 over skoler til uddannelse af personel. 1s styrker er formeret i enheder, hvorfaf den mindste admin. enhed er eskadrille, fl. eskadriller danner en flyverafdel., 3-5 flyverafdel. ét flyverregiment, og fl. regimenter kan efter samles i divisioner, korps el. luft-flader. (Hertil tavle).

Lugano, schw. by i kanton Ticino, på N-kysten af L-søen; 18 000 indb. (1944). Yndet turiststed p. gr. af det milde klima og beliggenheden.

Lugano-søen, ital. *Lago di ...* Alpesø på grænsen mel. Schw. og Ital.; 49 km²; 288 m dyb. Langs bredden talrige søte turiststeder.

Lu'gansk, til 1935 navn på Vorosjilov-grad, Sovj.

Lug'dunum, nu Lyon, det rom. Galliens hovedstad.

luge, nøv., gennembrydning i et dæk ned til et lastrum. Kan lukkes med 1-dæksler.

'lugger [bgar] (eng.), *søv.*, mindre, skarpt-bygget, hurtigsejlende fartøj med 1-3 master med firkantede luggersejl.

'Lugo, by i NV-Spanien ved floden Mino; 53 000 indb. (1947). Tekstil- og garve-industri.

lugs [logls], *søv.*, små forbundelsesvinkler i et skib.

lugt, den sansefornemmelse, der opstår ved visse luftformige stoffers indvirkning på lugteorganet i næsen. En klassificering af 1 í f. eks. blomsteratrig, brændt, sur og moskusagtig samt blandinger af disse har været forsøgt, men et kern. el. fysiol. grundlag for inddelingen mangler.

lugtedåse, lille parfumebeholder udformt i ædelt metal el. porcelæn, særl. benyttet i 18. árh. (også kaldet *hovedvandsæg*).

lugtenerven (*nervus ol factus*), betegn. for 1. par hjernenerver, udspringer fra hjernens underside, er kort derefter for-synet med en opsvulmning, bulbus olfactorius og ender med forgreninger i lugte-slimhinden i næsen.

lugteorgan, 1) *dyreriget* sanseorgan, der modtager påvirkning af luftarter. Hos insekter er 1 knyttet til følehornene; hos de primitive hvirveldyr er 1 en grube på snudespidsen forsynet m. sanseepithel, hos lungefiske gennembrides denne grube, så den fører ind til mundhulen; hos luftstændende hvirveldyr foregår in-dændingen delvis gnm. 1; 2) *hos mennesket* er få cm² stort parti oversat i næse-hulen, udstrydt med særlig sanseceller. Særlig når man »snuser«, bringes luften i berøring med 1, og en lugtefornemmelse kan opstå.

lugtesalt, kugler af ammoniumkarbonat overhældt med ammoniakvand, i region med vellugtede tilstætning. Blev tidl. brugt som middel mod afmagt, idet den skarpe ammoniaklugt virkede kraftigt irriterende på næseslimhinden.

lugtstoffer, forsk. vellugtede naturligt forekommende el. syntetisk fremstillede stoffer, der især anv. i parfumeindustrien. Man skelner ml. 1) af et animalsk oprindelse f. eks. ambra og moskus, 2) de ateriske olier og 3) balsamer og har-pikser.

lu'gubre (ital.), *mus.*, klagende, dystert.

Luigi Amedeo, hertug af Abruzzerne, se Abruzzerne.

Luik [loyk], flamsk navn på Liège (belg. by).

Lu'iini, Bernardino (ca. 1480-1532), ital. maler, stærkt påvirket af Leonardo da Vinci. Har malet fresker, bl. a. i en kirke i Lugano og *altertavle til domkirken i Como*, *Catarina af Alexandria* (kunst-mus., Kbh.), *Madonna med Barnet* (Niv-agård).

Luis de Granada [lu'iis ftæ gra'nada], Fray, egl. *L de Sarrid* (1504-88), sp. do-minikanermunk og opbyggelig forf., som endnu læses i Spanien.

luisine [li'rɪzɪn] (fr. *luire* glinse), glans-fuld læredsvævet silketøj med tvunden kæde. Anv. som kjole- og dekorations-stof.

Luitpold [lu'itpɔlt] (1821-1912), bayersk prins, son af Ludvig 1. Overtoq 1886 regentskab for den sindssyge Ludvig 2. og fortsatte under Otto 1. indtil sin død. Styrede mådeholdent, bidrog til at be-vare samarbejdet m. Preussen.

lukaf [lok'a'] (omdannelse af sp. *lugar* kahyt, som ukorrekt er sat i forb. m. *lukke af*, øvr., 1) mindre beboelsesrum for skibsmandskab; 2) mandskabets felles opholdsrum i koffardiske.

Lukas, hedningekristen læge, Paulus' rejseledsager, if. oldkirkeleg. vistnok rigtig, tradition, forf. af Luk. Ev. og Ap. G.

Lukasevangeliet, 3. ev. i N. T., har samme karakter som Matth. og Mark. (synopse), men bringer en del serstof og er mere end de andre præget af forf.s egne synspunkter.

Lukas-gilde, lavsmæssig sammenslutning af kunstnere, opkaldt efter evangelisten Lukas, der i legenden formodes at have været maler. I 17. árh. fandtes der 1 i de fleste holl. byer samt i Ital., hvor bl. a. Thorvaldsen har været præs for Academia di San Luca i Rom.

Lukasiewicz [-sjævɪtj], Jan (f. 1878), po. filosof og logiker. Har ydet fremragende bidrag til logikkens hist. og til udvikling af den mat. logik. Leder af »Warszawsko-skolen».

Luki'an (gr. *Lukia'nos*) (ca. 130-ca. 200), gr. retor. Bevaret er 82 vittige dialoger, der spotter menneskelige overtro og svag-hed. Bl. a. *Gudesamtaler* (da. 1946).

lukkelyd, d. s. s. klusil.

lukkemuskel, 1) (*spincter*), betegn. for muskulbundter, der forlører ringformet omkr. legemet naturlige åbnninger, både ydre og indre. Eks.: sphincter ani: 1) omkring endetarmsåbningen; 2) den muskel, hvormed muslingerne holder skallen lukket.

lukker, mekanisme i fot, kameraer, der bestemmer belysningstdelen. 1 er enten objektiv-1 el. spalte-1, der bevæger sig umiddl. bort foran emulsionen. M eget anv. er compur-1. Småbilledkameraer og pres-sekameraer har s. regel spaltelukkere. Den praktiske miniralgengivelse for lukke-tiden for mekaniske 1 er ca. 1/1000 sek.

lukketid. Af sociale og konkurrencemæs-sige grunde gav lukketiden af 20. 5. 1933 regler om 1 for butikker, lagre m. v. Der skal holdes lukket på ugens 4 første dage fra kl. 18, fredag fra kl. 19, og dagen før en helligdag fra kl. 20 til næste helligdag kl. 6. For kiosker blomsterhandlere m. fl. gælder særl. regler. Vare- og personale-knapheden under 2. Verdenskrig førte til individuel, tidl. aften-1 hos mange for-ret. og hele brancher. En midlertidig lov af 1. 6. 1946 fastsatte 1 for alm. bu-tikker til senest kl. 17.30 i de 4 første ugedage, kl. 20 om fredagen og kl. 14 om lørdagen. 1-reglerne for bevaringer finnes i bevarerloven af 15. 3. 1939. Som hovedregel skal bevartn. holdes lukket kl. 24-5, dog kan politiet inden for visse grænser fastsætte afvigende regler f. en-kelte bevaringer.

lukket stavels, stavelse, der ender på konsonant,

lukrativ (lat. *lucrari* profitere), økonom, fordelagtig, indbringeende; lu'kre're, nyde fordel, profitere.

Lu'kre'ts (lat. *Lu'cretius' Carus*, Titus (99-55 f. Kr.), rom. digterfilosof. I *De rerum natura* (om tingenes natur) frem-stiller han sit af gr. filosofi (Epikur) af-hængige system.

luksation (lat. *luxare* forvride), ledskred. **luksus** (lat: overdædighed, indtægtsan-vi-til andre ting end alm. livsforhøjenheder; flot, ødelægning; overdrævet kostbart, luksuriøs (= luksu'ø's), præget af ødselhed, overdædig, pragtfuld).

luksustog, jernbanetog sammensat af sove-, spise- og salonygogne; 1 kan alm. kun benyttes mod særl. pristilæg.

Lu'kuga, Tanganyika-søens afloft til Congo.

H. C. Lumby. Magda Lupescu.

lu'kul'lisk (af *Lu'cullus*), overdådig (om mæltid).

Lule trask [lu:la:] el. *Storå* 'Luievatten', sv. so. Lappland; 165 km².

Lule älvs [lii:la:], 450 km 1. sv. flod, Lappland, udspringer N f. Sulitälma under navn af Stora L. danner Stora Sjöfallet, løber genn. Lule trask, danner faldene Porjus og Harsprängen, modtager Lilla L. der udspringer Ø f. Sulitälma; danner Porsforsen m. fl.; udmunder i Bottniska viken. Kraftstation, tømmerflåning.

Luleå [lu:la:]; sv. köbstad, hovedstad i Norrbottens län ved Lule älvs munding; 19 000 indb. (1949). Domkirken (1893); Lånsmuseet (1936) med friluftsmuseum Garnison, flyveplads, Radiostation. Jernbane, træsfibler. Eksport af jernmalm, jern- og trævarer. Údgangspunkt for banen L-Gällivare-Kiruna-Narvik. Anlagt 1621.

Luleå stift, sv. stift, omfatter Västerbottens og Norrbottens län; 424 000 indb. (1946).

'lul'iske kunst, en af R. Lulius opfundet metode til mekanisk at udlede viden-skabernes fundamentale sætninger. Lulius, *Raimundus* (1232-1316), sp. mystiker og muhamedanermissionær. Født reg 3 missionsrejser til N-Afr., blev martyrf. Søgte i sin *Ars magna* at reformere logikken v. hj. af en metode til at udlede de fundamentale sandheder ved mæk. kombination af visse grundbegreber.

Lully [ly'li], *Jean Baptiste* (1632-87), fr. operakomponist. 1653 hofkapelmester. Komp. 15 operaer, herimellem *Alceste*, *Anadis*, *Roland*, *Thésée* og *Cadmus et Hermione*, endv. lejlighedsstykker, skuespilsmusik m. v.

Lulofs [ly:if:s], *Madeion* (f. 1899), holl. fortællerinde. Officersdatter, f. på Java. Vandt internat, ry på kolonromancer som *Rubber* (1931 da. *Gummi* 1935) og *Koelie* (1932, da. *Kuli* 1938).

lumachello [-kel] (lat. *lumen* lys) kaldes, marmor med talr. musling-forsteninger. lum'bagø (lat. *lumbus* lænde), hold, smerte over lænden.

lumba'n'l (lat.), hvad der hører lænden (*lumbus*) til.

lumbalanæstesi, anæstesi, hvor bedøvelsesmidlet injiceres ved lumbalpunktur.

lumbalpunktur (lat.), indstik med en tynd nål i hjernehindeseksen neden for rygmarven. Herved kan man udtrække noget af cerebrospinalvæskens og undersøge, om der i denne findes materie, bakterier, øget æggenvidemængde, forhøjet tryk, el. om den giver Wassermannsreaktion. 1 er en af de vigtigste metoder til diagnosticering af betændseler, svulster el. sygdomme i hjerne og rygmarv. Kyndigt udført er 1 næsten altid smertefri og ufårlig. Ved meningstis an. 1 tilige som behandlingsmetode, ligesom den danner indledning til lumbalanæstesi.

Lumbeck-metoden, en i 1935 af den ty. bogbinder Emil L. opfundet metode til samling af bøger der består af enkelte blade. Der anvendes to slags kunsthariksplism. Enkeltbladene samles, og ryggen bestryges først med det ene (bfode), og når dette er tørt, med det andet (hårde) klæbemiddel. Når ryggen derefter glittes med en varm kolbe, smelter de to klæbestoffer sammen til en elastisk og stærk sammenhængende masse.

lumberjacket [låmbardjækit] (eng. *lumber* skovarbejde 4 *jacket* trøje), kort, canadisk skovarbejdstrøje af skind el. tykt toj. Bruges også i Eur. med fast bælte og lynlås.

Lumbye [-by], *Carl* (1841-1910), da. komponist; søn af H. C. L. Kapelmester ved forsk. kbh.ske etableringsmæsser. Komp. dansne, marcher m. v.

Lumbye, *Georg* (1843-1922), da. komponist; son af H. C. L. Dirigent ved forsk. kbh.ske etableringer, bl. a. fra 1891 nogle år i Tivolis koncertsal. Komp. strygekvartett, sange, dansemusik, marcher m. v.

Lumbye, Hans Christian (1810-74), da. komponist; opr. militærmusiker. Beg. 1839 med stor succes at komp. dans-

musik i Strauss-Lanner stilten. Fra Tivolis åbning 1843 denne haves fornemste attraktion. Kendtest bl. hans danser er polkaerne *Britta*, *God Nat* og *Amager*, valsene *Amelie*, *Sophie* og *Kroll's Ballkldinge* og galopperne *Salut for Bournonville*, *Bouquet royal* og *Champagnegalop*. Endv. *Drommedarbejder* (1846) og finalerne af *Liv jægerne på Amager* og *Napoli*. Hør ialt skrevet 600-700 værker. (Portræt).

'lumen (lat: lys), enhed for lysstrøm, bestemt ved at en lysgiver med lysstyrken 1 normallys udstråler 4n lumen til alle sider.

'lumen 'gratise (lat.), nådens lys, d. v. s. åbenbaringen.

'lumen natu'rale (lat.), det naturlige lys, d. v. s. den menneskelige formuft. Mods. lumen gratia.

Lumiére [ly'mjæ:r], *Auguste* (1862-1948), fr. fotokemiker; grl. s. m. sin broder *Louis* (1864-1942) en fabrik for fotoplader. Opfindere af den første anvendelige kinematograf og af en metode til farvefotoografering.

lumi'na'l, d. s. s. phenemal, beroligesog sovemeddel.

luminescens [-sæns] (lat. *lumen* lys), betegnelse for enhver lysfrembringelse, der ikke skyldes temp., herunder elektrolyt, som frembringes ved elektr. strøm genn. fortyndede luftarter, samt fluorescens og fosforescens, der frembringes ved belysning. 1 kaldes undertiden koldt lys.

luminescensanalyse, d. s. s. fluorescensanalyse.

lumi'no's (lat. *lumen* lys), lysende.

lumpsum [lompsDm] (eng. *lump* klump + *sum* sum), samlet beløb, der beregnes under eet, især fragten v. befragtn. af et skib som helhed.

'Luna, oldtidsby v. ital. Riviera, ca. 25 km SØ f. Spezia. Romersk koloni 117 f. Kr. Berømt for sin marmor fra brudene v. nuv. Carrara.

'Luna (lat: Månen), i rom. rel. månen personificeret som gudinde.

lu'na'risk (lat. *luna* Månen), måne-.

lu'na'rium (lat. *luna* Månen), instrument til at anskueliggøre Månenes vekslende stillinger i forh. til Jorden og Solen.

lu'na'tisk (lat. *luna* Månen), månesyg.

Lunatjarskij [-tjar], *Anatolij* (1875-1933), sovjetruss. politiker og forf. folkeoplysningskommissær 1917-29, skrev kunstteoretiske afh. og skuespil.

lunch [lånl] (eng.), frokost.

Lund [lund], sv. köbstad, Skåne, 17 km NØf. Malmö; 33000 Indb. (1949). Nordens ældste gymnasium (grl. 1085); Svartbrodklostret; Domkirken (jf. Lunds domkirke); univ. (jf. Lunds univ.); Historiska museet; Kulturhistoriska museet (grl. 1882); Botaniska trädgården; vidensk. laboratorier; univ. bibl.; Biokshuset; sindsygehus. Industri: tekstil, bogtryk m. m. Handel med landbruksprodukter. Jernbaneknudepunkt. -1048 bispe- og 1104 (-1536) ærkebispe-sæde; havde i unionstiden foruden domkirken 23 sognekirker og 7 klostre. 4. 12. 1676 sejrede Karl 11. over danskerne ved L; 1679 sluttedes Skånske Krig v. fred i L uden aftaflæsel.

Lund, *Carl* (1855-1940), da. teatermaler; *dekorationer* til fl. kbh.ske teatre og Tivoli.

Lund, *Engel* (f. 1900), da. sangerinde, f. i Reykjavík. Har som sit speciale at synge fólkviser fra alle lande på originalsprøgene.

Lund, *Fin* (f. 1884), da. diplomat. Dir. i

National City Bank of New York 1916-21; 1932-39 da. gesandt i Mexico, derpå i Argentina-Uuguay-Chile. Sluttede sig 1941 til Kauffmann, afskediget, efter anerkendt fra Kbh. 1945.

Lund, Frederik Christian (f. 1896), da. arkitekt. Akad.s guldmedaille 1929. 1943 stdsarkitekt i Kbh.

Lund [Jun:], *Fredrik Macody* (1864-1943), no. historiker og arkitekturhistoriker. Hovedværk: *Norges økon. system og verdi-forhold i middelalderen* (1909). Udg. 1919 *Ad quadratum* indeholdende et geom. system som skulle have ligget til grund bl. a. for Trondhjem domkirkes arkitektur. L-s forslag til kirkens restaurering forkastedes 1922.

Lund, *Hakon* (f. 1898), da. kemiker, prof. i kemi v. Århus Univ. 1933, Arb. over org. kern. emner.

Lund, *Hans* (f. 1890), da. højskolemand, historiker. Fra 1926 forstander f. Rødding Højskole; foredragsholder; deltager i sonderjysk arbejde. Udg. *Høgsbros breve* og *dagbøger*; skildret perioden 1864-1920 i »Sønderjyllands Historie«.

Lund, *Harald Hartvig* (f. 1902), da. journalist og forfatter. Fra 1936 radioammelder ved »Berl. Tid.«. Som lyriker især natur-idyller med sans for blomster og dyr; bl. a. *Enebor* (1924) og *Modet med Foråret* (1931). Har også skrevet børnebøger, bl. a. *Onkel Færdselsignal* (1939). Bl. hans kbh. folkelivsbilleder i prosa nævnes *Minstre Minutter* (1944).

Lund [Jun:], *Henrik* (1879-1935), no. maler; påvirket af Edv. Munch. Portrætmaler af internat, format; portrætter af *hustruen*, *Olaf Bull*, *Hans Jæger*, *Gunnar Heiberg*, *Knut Hamsun* m. fl.

Lund, *Jens* (1873-1946), da. billedhugger; medl. af »Den Fri Udst.« fra 1914; figurer til *Kbh.s Hovedbanegård* (1910), *Figur*, *Inst.* (1916-17) og *anlægget* v. *Søpavillonen* (1929-31); skulpturen v. *Helle-rup* (1926).

Lund, *Johan Ludvig* (1777-1867), da. maler; bl. a. *dekorationer* t. *Chr.borg* og *fortæppe* til *Det Kgl. Teater*.

Lund, *Feter Willi* (1801-80), da. naturforsker. Levede største delen af sit liv i Brasilien (Lagoa Santa), hvor han foretog omfattende undersøgelser af knoglehuler, hvori inddsamles et stort knoglemateriale fra uddøde og ulevende dyr, bl. a. fra kæmpemæssige gumlire. Materiale skænkede til Zool. Mus. i Kbh., en del beskrev han selv i en rk. afhandlinger; i øvr. behandledes materialet i *E Museo Lundii* (1888-1915) navnlig af H.Winge.

Lund, *Robert* (f. 1887), da. ørelæge. 1931 overläge v. Sundby Hosp.s orefad. 1939 prof. v. den klin. praktikantundervisning v. Kbh.s Univ.; har særlig arbejdet med labyrintens sygdomme.

Lund, *Svend Aage* (f. 1900), da. journalist, cand. polyt. 1925; ansat i industrirådet og arbejdsgiverforen., ved »Berl. Tid.« 1929, ansvarsh. red. 1935-46, chefred. 1948.

Lund, *Torben* (f. 1902), da. retslander. 1938 kontorchef v. Nationalmuseet, 1947 prof. i person-, familie- og arveret v. Århus Univ. Hovedværk: *Billedkunsten i Rettig Belysning* (1944).

Lund, *Troels*, se *Troels-L.*

Lundberg [lundbærj], *Gustaf* (1695-1786), sv. maler; arb. m. pastel og var i 40 år Sv. m. mest sogte portrætmaler.

Lundberg [lundbærj], *Karl Robert* (1861-1903), sv. portræt- og genremaler.

Lundberg, *Knud* (f. 1920), da. læge og sportsmand. Første landskamp i fodbold mod Sv. 1943. På olympiadeholdet 1948.

Lundberg [lundbærj], *Theodor* (1852-1926), sv. billedhugger. Hovedværk: *Vägen och stranden* (1897), statuer af *Olaus Petri* (1898, Sthlm.) og *Gunnar Wennerberg* (1911, Uppsala).

Lundby, 1) da. stationsby (Næstved-Vordingborg); 549 indb. (1945); 2) da. landsby ved SØ f. Alborg, kendt fra træfning 3. 7. 1864.

Lundbye, *Carl* (1812-73), da. officer. Krigsmin. 1856-59, aug. 1863-maj 1864. Forsøgt at gribe ind i overkommændoens dispositioner. Kraevede af Mezas afsked efter rømmingen af Dannevirk, forlangte

etter Monrads ønske Dybbøl holdt trods overkommandoen protest.

Lundbye, Joh. Thomas (f. 1874), da. civilingenør, prof. i teknisk hygiejne ved Pölyt. Læraest. 1919-44. Leder af læraanst. labor. f. tekn. hyg. 1944-49.

Lundbye, Johan Tommas (1818'18), da. maler; udvikledes v. kammeratskab m. Chr. Købke o. a. samtidige malere;

J. Ih. Lundbye: Et Boehsted (Lodskov ved Vognserup). 1847. (Kunstnem.). sluttede sig til Høyens program og begjæstredes for de næf. minder; på grundlag af skitser udarbejdede L i atelieret sine monumentale og klassiske skildringer af sjøf, natur, m. kæmpehøje, klinter og vide udsigter: *Landskab v. Arresø* (1838), *Sjæll. Landsk. m. Dragsholm* (1840), *Vinterlandskab* (1841), *Aben Egn i det Nordl. Sjæll.* (1842), *En Da, Kyst* (1842-43), *Møllebakken v. Kalundb.* (1847); dyrkede navnligt i de senere år tillige dyremaleriet bl. a. *En Kostald* (1843), *Målkeklauds v. Vognserup* (1847). Foretog 1845 en italiensrejse m. hjemrejse over Holl., hvor han stud. dyremaleries værker. Raderinger og en rigdom af tegninger. Meldte sig 1848 som frivillig og dræbtes af et vådskud i Bedsted i Nordslesvig.

Lundby gård, hovedgård V f. Præsto; tilhørte 1661-72 Gøngehøvdingen Svend Poulsen, fra 1827 slægten Collet. Hovedbygningen fra 1806, fredet i kl. B.

Lundbæk, tidl. hovedgård SV f. Nibe, opr. Kosris, tilhørte indtil 1540 Vitskøl Kloster; 1602-1917 i slægten Juul (-Rysesens) eje, 1938 købt af staten til udstykning Nuv. hovedbygning. fra 1804; fredet i kl. B.

Lunde (*Fraterricula arctica*), lille alkefugl m. høj, stærkt sammentrykt næb, dækket af ejendommelige hornplader, der fældes. Yngler overs i fuglefjeldene, reden i huller i grønsværet. Fåtalig vintergæst i da. farvande.

Lunde, Gulbrand (1901-42), no. politiker. Kemiker, industrimand; knyttet til Quislings kommissarisk statsråd fra sept. 1940. Propagandaleder, opnåede 1940-41 nogen tilslutn. til Nasjonal Samling. 1942 min. f. kultur og folkeopplysn. Dræbt v. motorulykke okt. 1942.

Lunde (fluna), Peter Frederik (1803-93), da. industrimand. Jernstøber i Kbh., teknisk foregangsmand; faldt 1857. Tilsluttet demokr. hippodrombevægelse 1848, rejste arbejdspørøgsrådet ud -fra humanit smæstersynspunkt s. å.

Lundeberg (flimdsbærjl.), Christian (1842-1911), sv. industrimand, landbruger, fra 1885 medl. af Førstekammeret (Høje), ivrig protektionist. Modstander af Norges krav om eget konsulatvæsen. Ledede aug.-nov. 1905 sv. samlingsregering, der førte de endelige forhandl. om unionsoplosgningen.

Lunedborg Bælt, farvand ml. Fyn og nordl. Langeland.

Lundegård, hovedgård0 f. Assens v. Odense A, har bl. a. tilhørte Ellen Marsvin, Kirsten Munk og Christiane, g. m. Hannibal Sehested. 1754 oprettet fil »L« stiftelse for trængende fynboer. Hovedbygning, fra 17. árh. og Ellen Marsvins lade (1636); fredet i kl. B.

Lundegård (flund3gå(r)d), Axel (1861-1930), sv. forfatter. Udg. fil. underholdende hist. romaner og en værdifuld biogr. over Victoria Benedictsson (1890).

Lundegårdh [lundsgå(r)d], Henrik (f. 1888), sv. plantefysiolog, 1935 prof. i Ultna. Vigtige afh. om fotosyntese og rodens aktive stofoptagelse.

Lundehuskroen, traktorsted, tidl. privilegeret kro ved Lyngbyvej, N f. Kbh., over for Emdrup Sø (Lundehussoen).

Lundeli [-dael], Johan August (SS-1940), sv. sprogforsker. Har beskæftiget sig med slav., men har haft størst bet. for studiet af de sv. dialekter. Han konstruerede til dette formål en meget fint-mærkende lydskrift.

Lunderskov, da. stationsby (østjyske lange- og sydyske tværbane); 1069 indb. (1945).

Lundgreen (l'iindgre:n), Egron (1815-75), sv. maler; tilbragte en stor del af sit liv på rejser; bl.a. fra 1851 oph. i London, hvor han vandt berømmelse for sine portrætter og farverige folkelivsskildringer i akvarel.

Lunding [-nd-J.], Christian (1795-1817), da. officer. Fredericias kommandant under krigen 1849 og 64.

***Lunding** [-nd-J.], Erik (f. 1910), da. litt. historiker. Udg. 1938 *Tysk Barok og Barokforskning*; 1940 dr. phil. på afhandl. *Das Schlesische Kunstdrama*. 1943 lektor v. Arhus Univ.

Lunding [-nd-J.], Ib (f. 1895), da. arkitekt; stærkt personligt præg; beboelsesbygn. og villaer i Kbh. og prov., bl. a. *Sortedamsdosseringen 101* (1938), ejendommen på hj. af Grønningen og Hammerensgade (1936), og i Rønne en bygn. for forsikringsselskabet *Hafnia* (1934-37). Tegn. til sporgsone og omnibiler i Kbh. (1929-30).

Lundkvist [lund-J.], Artur (f. 1906), sv. forfatter. Leder f. primi ti vis terne i sv. litt. Har udg. digtsaml. *Glad* (1928), *Nakeltiv* (1929), *Svart stad* (1930), *Sirensang* (1939), *Korsvæg* (1942), en roman, rejsekildr. og kronikker. Anv. frie rytmiske former og oftest driftsmotiv; fra omkr. 1935 surrealiskt påvirket.

Lundmark [lund-], Knut (f. 1889), sv. astronom. Har ydet betydningsfulde bidrag inden for stellarastron., særlig vedr. galakserne.

Lundqvist [lundkv-], John (f. 1882), sv. billedhugger; bl. a. en *Opstandelsesgruppe* (opstillet 1941, Skogskyrkogården, Sthlm.).

***Lundqvist** [-kv-], Martellius (f. 1904), da. kapelmester. Operarepetitor ved Det Kgl. Teater 1929-37, kordirigent ved Statsradiofonien 1937-45, afskediget for unat, holdning under besættelsen. 1949 dirigent for Odense byorkester.

Lunds domkirke, grl. kort efter 1103, da Lund blev ærkebispedøse. Forbillede var domen i Speyer, men arb. lededes af en kun af navn kendt ital. arkitekt Donatus, hvilket de rigtige detailler og ornamentikken vidner om. Skønt kort i forh. til de øvr. dimensioner måler L, en treskib basilika med bredt, frempringende tværskib ml. langhuset og det apsismykkede kor, dog 85 m fra

Ø-siden af korrundingen til V-fronten. Kryptens hovedalter indviedes 1123, højkor og sidealtrene i tværskibet 1145-46; den vestl. del af det basilikale skib var næppe fuldfærdt før henimod 1200. En hovedrestaurering i slutn. af 19. árh., ved hvilken bl. a. tårnene rekonstrueredes, har berøvet kirken megen charme. I korrundingen halvkuppel et mosaikbilledet (den tronende Kristus, født 1927) af J. Skovgaard.

Lundsgård, hovedgård SØ f. Kerteminde; hovedbygning, fra 1765, baroklignende, fredet i kl. B.

Lundsgaard, Christen (1883-1930). 1923 prof. i internt medicin v. Kbh.s Univ. og overlæge ved Rigshosp.

Lundsgaard, Einar (f. 1899), da. fysiolog, prof. i fysiol. ved Kbh.s Univ. 1934. Skel-sættende arbejder over musklernes kern. omsætninger. *Lærebog i Fysiol.* (1928; 5. udg. 1948).

Lundsgaard, Konrad Kristian Karl (1867-1931), da. øjenlæge, prof. ved Kbh.s Univ. 1925-31.

Lundsnegl (*Helix nemo'ralis*), landsnegl, skallent gullig, rødig el. hvidlig, ofte m. et el. fl. brune bånd. Skalmunden brunl. Alm. i Danm.

Lunds stift, sv. stift, omfatter Skåne og Blekinge; 952 000 indb. (1946).

Lundstedt [lundstet], Vilhelm (f. 1882), sv. retsred. 1914-47 prof. i Uppsala. Socdem. medl. af 2. Kammer fra 1929. *Obligationsbegreppet 1-2* (1929-30); *Grundlinier i Skadeståndsrätten 1-2* (1935-44).

Lundstrøm, Vilhelm (f. 1893), da. maler; 1944 prof. v. Akad.; medl. af »De 4« og »Grønningen« (1933-40); 1923-32 bosat i Cagnes, SØ-Fr. Udstillede 1918 sine

Vilhelm Lundstrøm: Opstilling.

kubistiske »pakkassebilleder«; er påvirket af Cézanne og Picasso og har fulgt en stigende stærkere koloristisk betonet linie i figurbill. og opstillinger; *arb. i stenmosaik til Fr.berg svømmehal* (1935-38). (111. se endv. tavlen Dansk Kunst III).

Lunds universitet (også kaldet Karolinskaakademie(e)ri), grl. 1668 for at knytte de nyerhvervede skånske provinser nærmere til Sv. 1949: 292 lædere, deraf 68 prof.; 2827 stud., deraf 737 kvdl. se endv. tavlen Dansk Kunst III.

Lunds universitet (også kaldet Karolinskaakademie(e)ri), grl. 1668 for at knytte de nyerhvervede skånske provinser nærmere til Sv. 1949: 292 lædere, deraf 68 prof.; 2827 stud., deraf 737 kvdl.

Lundtofte, villaby V f. Dyrehaven i Nordsjæll.; 4376 indb. (1945). Flyveplads.

Lunel [ly'næl], lille fr. by i dept. Hérault; fin muskatvin.

Luneville [lyne'veil], nordff. industriby; 20 000 indb. (1946). Slot (1703-06) med storslægt park. Prod. af motorer, biler og fajance. I L sluttede Østr. fred m. Bonaparte 1801, efter Marengo-nederlaget.

Lunge, Vincens (d. 1536), da. adelsmand. Efter udlandsstudier jur. prof. i Kbh. 1521; lensmand i No. 1522, sluttede sig til Frederik I., lutheraner, ægtede datter af fru Inger på Østrø. arbejdede for større no. selvstændighed, kompromitteredes 1527 ved samarbejde m. Daljunkeren, støttede Fred. I. mod Chr. 2. 1531. Arbejdede 1534 for Chr. 3. i Bergen, i konflikt med ærkebisp Olav Engelbrektsen, hvis tilhængere myrdede L.

'**lungeabsces** [-ab'sæs], byld i lungen; kan være følge af lungbetændelse, blodprop med bakterier el. indbringelse af fremmede legemer i lungen.

***lungeatelektase** (gr. *ateles* ufuldstændig! gr. *ekatis* udspænden), lufttomhed af lungevævet.

lungebetændelse (*pneumonia*), 1) den kru pose-løb are 1 optræder i alm. som selvstændig sygdom, men kan også indfinde sig som komplikation i forløbet af en anden lidelse. Sygdommens årsag er pneumokokken, *diplococcus pneumoniae*, hvorfaf der findes fors. typ. der kan adskilles serologisk. Sygdommens beg. er meget pludselig, i reglen med en stærk kulderystelse, hurtigt stigende feber, hoste, kortåndethed, sting i brystet og alm. ildebefindende som ved enhver akut febril sygdom. Der kommer ofte et rodbrunt opspyt. Sygdommen behandles med sulfonamider og penicillin; 2) *bronkopneumoni*, lobular pneumonia. Ved

denne form findes der i reglen fl. spredte, mindre betændelsesfoci. Er ofte en følgelstaldt efter bronkitis. Ses især hos spædbørn og ældre. Forårsages af pneumokocker og andre bakterier. Behandling som ved den krupose 1.

lungebetændelsesserum, serum, der fremstilles af dyr, der er immuniserede mod lungebetændelsesbakterier; var det første af de mod sterkt virksomme midler mod lungebetændt; indført i USA i beg. af 20erne, i Danm. 1936 af prof. Gram; fremstilles nu af Statens Serum-institut. Bruges mindre efter indførelsen af sulfonamider og penicillin.

lungeblære (*alveołus pulmonis*), alveole. **lungefisk** (*Dipno*), fiskeklasse beslagtet m. den ivrige så godt som udødde klasse, de kvast- el. frynsefinnede (*Crossopterygii*), hvis lemmeskelet består af en midterakse, fra hvilken finnestralerne udgår. Skeletten kun i ringe grad for-

Lungefisk. Den afr. *Protopterus*.

benet. Hvirvler mangler, rygstrengen i det væs. bevaret, over- og mellemkæbene mangler, svømmebæren fungerer som lunge. En i mange henseender oprindelig og primitiv dyregruppe, hvis fleste repræsentanter nu er udødde, i nutiden findes kun 3 arter af 1, den stor-skællede austr. Neoceratodus forsterini. brede bryst- og bugfinner, den afr. *Protopterus* og den sydamer. Lepidodisiren, begge småskællede m. trædfarme lemmere, nedgraver sig i tørtiden i en slimudforet hule.

lungegangra'e'n el. **lungekoldbrand** (*gangeria pulmonum*), en lidelse af lungen, hvorved en del af denne dør bort. Afsondringen fra det syge parti spyttes op, og dette opspyt er stærkt stinkende ligesom udåndningslufen.

lungehinde (*pieurd*), fin bindevævshinde, der dels beklæder lungerne overflade og dels den indv. side af brysthulen sv. til lungerne beliggend. Ml. de to blade findes pleurahulen, der ofte ved betændelsestilstande fyldes med vædske.

lungehindebetændelse, betændelse af lungehinden, som oftest skyldes, at en lungelidelse, hyppigt lungetuberkulose el. lungebetændelse, griber over på lungehinden. Der kommer fibrinose belægninger på lungehinden el. vædskeansamling i lungesækene. Denne vædske kan være klar, blodig el. materielholdig. Symptomerne er sædvanlig sting, kortåndethed, hoste og feber; I er ofte langvarig.

lungeinfarkt, blodtømt parti i lungen forårsaget af blodprop. Sekundært kan der komme henfald el. infektion.

lungekirurgi, et i nyere tid udviklet speciale inden for kir., der omfatter fjernelse af bylder, svulster på lunger, evt. hel fjernelse af en lunge.

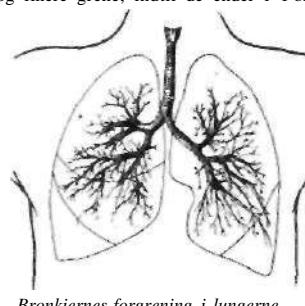
lungekoldbrand, d. s. s. **lungegangraen**. **lungekraft**, ondartet svulst i lungen. Udvikles oftest fra de store luftretsgrene. Kan behandles operativt, når diagnosen stilles i tide. I mange tilf. forekommer kraftknude i lungen som metastaser fra kraft i andre organer.

lungelav (*Stictia pulmonaria*), stor lav m. bladlignende, grønligt løv. I træfes især på ældre træer, f. eks. i gl. bøgeskov.

lungeorm, rundorm, der er meget alm. hos råvildt og kan findes hos harer.

lungepibning, vel., d. s. s. **strubepibning**. **lunger** (*pulmo*), indre **åndedrætsorganer**, der ved særlige luftveje har forbindelse med omgivelserne. Hos lavere hvirveldyr er 1 enkle, sekiformede dannelsel med indposninger, hos højere dyr er 1s hulhed stærkt opdelt (kamret), hvad der forøger den respirerende flade væsentligt. - Hos mennesket findes to, der ligger i brysthulen omgivet af lungehinden (pleura), der beklæder dem helt med undt. af det sted (hiatus pulmonis), hvor hovedbronkien, 1-pulsåren og de to 1-blodårer går ind. Ml. hejre og venstre 1 ligger hjertet.

omgivet af hjerteposen. Hovedbronkien, der går ind i 1 på den side, der vender mod hjertet, deler sig hurtigt op i fine og finere grene, indtil de ender i 1-blæ-

Bronkiernes forgrening i lungerne.

erne (alveoli pulmonis), hvor udvekslingen af ilt og kuldioxsyd foregår. De enkelte 1-blærer er ganske fine, halvkugleformede dannelser. Skilleveggene mel. 1-blærerne består af et ganske fint trædt bindevæv af elastisk type, hvori de fine blodkar, 1-kapillærerne, ligger.

lungsleg, form for angiom; populær betegn., for godartede karsvulster (rödviolette) i huden.

lunesnegle (*Pulmo'natid*), snegleordenen, ænder v. hj. af en lunge, der er dannet af kappehulen. Indgangen til lungen, åndehullet, på højre side (hos venstreønde på venstre side). De fleste 1 er skalbarende, men mangler låg, en del er skallose el. har kun skalrestre skjult i kappen. Tvekønede, ægglæggende. De fleste lever på land (f. eks. havesnegl, lundsnegl, vinbjergsnegl), andre som mosesnegl, skivesnegl i ferskvand. Hos landformerne sidder øjnene på lange stilke v. siden af følerne, hos ferskvandsformerne sidder øjnene v. grunden af følerne.

lunesgye, 1) en hos *hesten* optrædende smitsom lungebetændelse, der hører til »ondartede umitsomme sygdomme«. Smitsstoffet er ukendt: inkubations-tiden er 2-3 uger. Et af de første symptomer er rustfarvet næseflod. I det typiske forløb når sygdommen maksimum i løbet af en uge og aftager derefter jævt, underdelen ses komplikationer. Sygdommen behandles med salvarsanpræparer. 2) ondartet 1 hos kvag er en smitsom lunge- og lungehindebetændelse, der fremkaldes af et filterbart virus. Tidlig meget udbreddt; i Danm. ikke efter 1885.

lunesæk, ældre betegn., for lungehinden. **lungetuberkulose**, **lungefritis**, **lungewindstot** el. **lungetercering**, infektionsygdom fremkaldt af *mycobacterium tuberculosis*, som blev påvist 1882 af Robert Koch. 1 kan forløbe som en lungehindebetændelse, lungebetændelse el. et primærkompleks, hvorved forstas en tuberkulos, afgrænset betændelse i lungevævet (infiltrat) med samtidig betændelse af lymfekar og -kirtler i lungen. Oftest heller betændelsen efter kortere el. længere tid spontant fuldstændig op, evt. med forkalkning i lungevævet el. lymfekirtlerne, men af og til kommer der henfald af lungevævet med huledannelse (cavernos 1). De lette former for 1 kan forløbe næsten symptomfrit el. med vage og ubestemte symptomer som træthed, let feber, nattesved og knuderosen. I mere fremskredne tilf. kan der komme hoste, opspyt, høj feber, blodspytning og åndenoed. Specifik behandling har man hidtil savnet, hvorfor 1-bekaempelsen i første linje er gået ud på at ned sætte smittemulighederne ved gnm. tuberkulosestationerne, ved undersøgelse af patients pårørende og gnm. masseundersøgelser at opspore smittekilder og behandle og isolere disse, samt at vaccinere personer, der er utsat for smitte (Calmette-vaccination). Lette tilf. af 1 har stor tendens til at helbredes spontant, når patienten lever under gode forhold, hvorfor man gnm. sanatoriebehandling søger at skaffe dette. Cavernos 1 behandles med pneumothorax (»pustning«, indblaesning af luft i lungesækken).

Det ser ud til, at man i streptomycin el. lign. præparerat i fremtiden vil få et virksomt middel mod 1.

lungeudvidelse el. **lungeemfysem**, se emfysem.

lungearvt (tidl. anv. som middel mod lungesygdomme) (*Pulmo'harid*), slægt af ru-bladfam. med de tragtformede blomster i ensidige gaffelkavaste; almindelig 1 (*P. officinalis*) har først rød, senere blåviolet krone. Alm. i da. skove, på god muldbund.

lungeødem (*ødema pulmonum*), udtrædning af seros vævske i selve lungevævet. Kan opstå hos patienter, som lider af lunge-, hjerte- og nyresygdomme og i det hele hos svækkede individer. 1 frembringer stærk kortåndethed.

Lunghol'm, hovedgård SØ f. Rødby; tilh. fra 1784 slægten (Bertouch-Lehn (baron) Sønderkærle 1819-1925). Hovedbygn. fra 1856, sidefløjle fra ca. 1655.

lunk(e) (nty. *lunk* fordybning), svindhul-hed i støbt metalblok; fordybning i en behugget stens flade.

'Lunkebugt, indskæring ml. Vemmenæs og selve Tåsing.

'Lunk, *Bianco* (1795-1852), da. bogtrykker, grl. 1831 bogtrykkeri i Kbh. Det nuv. B. L.-bogtrykkeri ejes af Carl Allers Etablissement.

'Lunte, 1) en af blår spundne tænsnor, der brændte med en fast, spids glød og brugtes til fang hukrudsants antændelse; 2) i jagtsproget rævens hale.

'Luntebosse, tidl. anv. håndskydevæben m. fanghul, hvis ladning tændes v. hj. af en lunte.

'Lussavaara [-va:ra], sv. jernmalmfelt, der danner en fortsættelse af Kirunafeltet N f. Kirunavaara. Malmforråd mindst 25 mill. t. Malmen brydes i dagbrud.

'lup, samleinse med kort brændvidde, der anv. til betragtning af små genstande, som anbringes i 1-s brandplan. Forstørringen bliver da 25f, hvorf. er brændvidden i cm, idet 25 cm er den tydelige synsvidde. Ved 1 bestående af sammensatte linsesystemer opnås en forstørring på 10-20 gange.

'luper'calia (lat. *lupus ulv + arcere holde borte*), i rom. rel. en af de ældste kultester, fejret d. 15. febr. ved 1-hulen på Palatinerhøjen.

'lupescu [-pesku], *Magda* (f. 1895), rum. kvinde af jød. herkomst. Fra ca. 1924 knyttet til kronprins Carol, der 1925 for L-s skyld fraskrev sig sin ret tiltronen. Fulgte Carol ved hans tilbagevendingen til Rum. 1930 og i landflygtighed efter 1940; viet til ham 1947. (Portræt sp. 2813).

'lu'pi'n (*Lu'pinus*), slægt af ærteblomstfam., især urter med hjuldannede blade, og blomster i endestillet klase, 100 arter, især Armer.; blå 1 (*L. angustifolius*) og gul 1 (*L. luteus*) dyrkes i landbruget, henh. som grøn fødre og grøn godning. På lette sandjorder nedløjes gul 1 i eftersommeren og tifører jorden en stor, mængde kvalstofholdige stoffer. Nogle bitterfri former (sød, ..., uyl.) ses i del på sandjord til opfodring og ensilage. Mange arter (hvad, blå, gul og mangebladet 1) og hybrider er prydplanter ikke giftig.

'lupinflue (*Chor'tophila trico'dactyla*), lille flue, hvis larve udholder rod og stængler hos forsk. planter, bl. a. lupin.

'lupinforgiftning el. **'lupinose**, kan ses hos husdyr som flg. af fodring med lupin, der indeholder visse giftige alkaloider. Sygdommen kan medføre døden på kort tid, men kan også være langvarig, dyrene afmagrer da stærkt. - Sødlupin giver ikke giftigtn.

'luplau Janssen, Carl (1869-1927), da. mfl., medl. af »Den Frie Udst.« fra 1902; bl. a. portrætter; *Chr. 9.s Ligtag* (Frederiksborg).

Luplau Janssen, Carl (f. 1889), da. astronom, bibliotekar, ejer af Urania Observatory, hvor der med støtte fra stat og kommune udføres populær-videnskabelige oplysningsarbejde.

lupu'lin (lat. *lupus* humleplanten), *hummel*, et brunligt, aromatisk, bittert smagende pulver, fremstillet af kirtelhårene fra torrede humleblomster; indeholder 50% harpiks, en øterisk olie og garvestoffer og giver øllen den bitre humlesmag. Indeholder det med virksomme stof humulon, der anv. som beroligelsesmiddel.

'lupus erythema'tosus (lat.), lidelse i hud og organer, ikke tuberkuløs.

'lupus vul'garis (lat.), kronisk hudtuberkulose, karakteriseret ved langsomt voksende brunrøde pletter i ansigtet, ofte med sår. I reglen godartet. Finsens lysbehandling er stadig den vigtigste behandlingsmetode, store doser D-vitamin har givet lovende resultater.

lur, 1) 1'/-2'/- m 1. blæseinstrument fra bronzealderen af særlig nord. type, der i Danm. kendes fra 17 fund fra moser. Fundet parvis el. fl. par sammen (Brude-

væl). Deres fremragende støbeteknik, form og ornamenter viser bronzealderfolkets overlegne kunnen; 2) et i sagene nævnt blæseinstrument, muligvis det samme som det folkelige instrument, der bruges i No. til sæters. - Betegn. 1 for de ovennævnte instrumenter fra bronzealderen er misvisende og stammer fra den nat. oldforsknings barndom, da man var tilbøjelig til i alle jordfundene sager at se levn fra sagatiden.

Luristān [lore'ston; el. '-stu:n], provins i Iran ved grænsen til Iraq SV f. Tehrfin; ca. 40 000 km². Indbyggere, lurerne (ca. 7% mill.), er i slægt med kurderne.

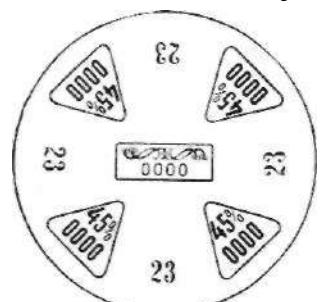
lurmærke, nationalitets- og kvalitets-

mærke, 1) indført 1901 for da. smør som garanti for, at fremstillingen er sket af pasteuriseret fløde, at vandindholdet ikke

overstiger 16%, at der ikke er tilsat andre konserveringsmidler end kogsalt, samt at der ved smørrets farvning kun

Stempel til lurmærkning af dansk schweizerost.

er anv. plantefarvestoffer opløst i planterolier; 2) indført 1929 for da. bacon til eksport som tegn på, at det er godkendt af dyrlægekontrollen; 3) indført 1947 for da. ost som garanti for, at produktet er fremstillet i godkendte virksomheder, og at kvaliteten opfylder de krav, der stilles til eksportvarer. Is benyttelse er fastlagt ved særlig lovgivning.

lus (*Anoplurus*), insektoorden, beslægtet med fjær- og boglus, vinge-lose m. store, krumme kløer. Lever ml. hår på forsk. pattedyr, æggene fastes til hårene. Blodsugere. Som regel har hår, hvorfra pattedyret sin spec. art af I., mennesket har 3: flad, krop- og hoved.

lusefrø, d. s. s. Sabdilla.

Lus.

lusfluer (*Pupipara*), flæde, ofte vinge-lose småfluer, på huden af pattedyr og fugle. Larverne udvikler sig i moderens kønsveje og forpupper sig umiddelbart efter fødslen. Hertil bl. a. frælæs.

Lusignan [lyzi'nja], fr. adelsslægt fra Poitou; herskede som konger på Kypern 1192-1473; bar (etter Guido af L.) titlen konge af Jerusalem.

lusin'gando (ital.), mus., indsmigrende. **Lusi'ta'nia**, oldtidens navn på S-Portugal; rom. provins fra Augustus.

Lutisania [-teinjsj], eng. passagerdamer (Cunard), der trods USA-forbud og præsidentens medførte stor ammunitionslast til Engl. og 7. 5. 1915 torpederedes uden varsel af U. båd. 1600 mennesker omkom; L-affæren biUog til tyfjendtlig stemning i USA.

Lusterfjorden [lustersfjorran], nordøstligste arm af Sognefjorden, 40 km 1., omgivet af magtige fjelde, b). a. Horungane og Sognefjord. Stort turistbesøg.

lustre [lystrə] (fr., af lat. *lustrare* gøre strålende), iriserende dekorations-

metaltlags på keramiske genstande, 1-farver fremstilles som harpikszure metal-salte, der er oploselige i terpentin el. i æter. Olier. Man anv. især vismut, kobber, jern, kobolt, mangan, bly, krom, også ædelmetal, f. eks. guld (rosafarve). Den færdigbrente genstand bestreges med lustrefarven og opvarmes til svag glødhed (600-800 °C) i yderst tynde lag.

lustrine [lystrin], skinnende silke-el. bomuldstøj i lærredsvævning, ofte stærkt appreteteret (bl. a. til foer).

lustrum (lat. *lucere vaske*), 1) censorenes renselsesritual i Rom ved deres embedstids udlob; 2) et tidsrum af 5 år (den sæd. tid ml. to censurer).

lut, gammelt strengeinstrument af orient, opr. Meget brugt af troubadurerne. 1 havde en pæreformet lydkasse og var forsynet med et variabelt antal (ofte dobbelte) strenge på gribebrættet samt nogle løse basstrenge. Spilledes med fingrene. Den mod. 1 er et guitar-instrument.

lu'tecium [-s] (lat. *Lutetia* romernes navn på Paris), ty. *Cassiopeium*, grundstof, kern, tegn Lu, atomnr. 71, atomvægt 175,0, yf. ukendt, valens 3 el. 4. 1 hører til de sjældne jordarters metaller og forekommer i meget små mængder.

lute'i'n (efter *corpus luteum*), 1) karotinoid, farvestof i forsk. dyriske organer, næst beslægtet med vitamin A; 2) d. s. s. progesteron.

luteinceller opstår i æggestokkens follikler (blerer), når ægcellen er udstødt. Producerer et hormon (lutein), der har bet. for udviklingen af livmoderens slimhinde under graviditeten.

Lutetia Parisl'orum, det lat. navn på Paris.

lutfish [lili:t-], saltet lange, torsk el. sej, der udluddes og krydres; yndet sv. ret. 'Lutgard' (d. 1152), da. dronning; datter

af markgrev Rudolf af Nordmark, g. m. Erik Lam.

'Luther, Albert (f. 1888), da. skuespiller. Ved Det Kgl. Teater 1909-16, 1930-33 og fra 1941. 1916-25 v. Folketeatret, 1925-30 v. Dagmar-teatret.

Luther, Hans (f. 1879), ty. politiker. Ledede markstabiliseringen som finansmin. 1923-25; rigsksansler 1925-26, støttet af mellempartiet og m. usikker forståelse med tysk-nationale. Rigsbankpræs. 1930-33, ty. gesandt i USA 1933-37.

Luther, Martin (1483-1546), ty. reformat. Født i Eisen-leben, gik i skole i Magdeburg og Eisenach, studerede jura i Erfurt; 1505 augustinermunk; præsteviet 1507;

blev en lerd teolog, ikke mindst ekseget. 1508 prof. i Wittenberg, dr. theol. 1512. Omkr. 1513 kom han til den overbevisning, at mennesket retfærdiggøres ved tro. 1517 kaldte afladshanden ham frem til protest (95 teser), og i de fl. år fremsatte han i epokegørende skrifter (bl. a. *An den christlichen Adel deutscher Nation* og *Von der Freiheit eines Christenmenschen*, 1520) tanken om skriften som kirkens eneste grundlag, om det alm. præstedomme, angreb den kat. sakraments- og kirkeforståelse og brændte endelig en pavelig bulle. Dette førte til bannlysing, og 1521 blev han på rigs-dagen i Worms gjort fredlös; på Wartburg, hvor han holdt sig skjult i et år, fuldførte han bl. a. en bibeloversættelse. Fra 1522 reformerede han i Wittenberg, indførte evang. gudstj. og opdragelse. 1525 giftede han sig med nonnen Katharina von Bora, samtidig fjernede bondekrigen den hidtil begejstrede sociale underklasse fra ham; des mere tog fyrtærne, der i den reformatoriske vækkelse øjnede mulighed for øget magt og indtægt, sig af hans sag. Hans sidste år var optaget af kampe med sværmere, zwinglianere og gendøbere, af mange praktiske gøremål og af et stort pastoraltøj. Og eksegetisk forfatterskab, 1536 præciserede han i de schmalkaldiske artikler skarpt sit teol. standpunkt. - Medens L-forsknningen tidi. lod L og d. ortodokse lutherdom dække hinanden, haftet den sig nu mere ved L-s dramatiske, usystematiske kristendomsfortællelse.

luthe'r'a'ner, 1) Luthers første tilhængere; 2) tilhængere af den augsburgske bekendelse, 1-s særpræg ligger i deres konfession, medens derimod kirkeforfatning og liturgi er højst variabel. 1 findes især i N-og M.-Tysk., Skandinavien, Letland, Estland og N-Amer., men ivrigt spredt i de fl. lande.

Luthersk Missionsforening, off. navn på den kirk. retning Bornholmene.

Luthersk Verdenskonvent, sammen-slutning af de fleste luth. kirker, stiftet i Eisenach 1923; møder i Kbh. 1929, Paris 1935 og Lund 1947.

Luton [lu:tn], eng. by 45 km NV f. London; 108 000 indb. (1948). Industri: biler, kuglelejer, støvsugere, stråhatte.

Lutoslawski [-slaf-J., Wincenty] (f. 1863), po. filosof. Forkæmper for »den po. mesianisme«.

lu'troforos (gr. *lutron* bad r *foros* bærende), langhalset vase til badevand (spec. t. bryllupsbadet). Tillige alm. som gravmonument over ufigte. (III. sp. 2824).

Lutsk, po. Luck, Volhyniens hovedby, Ukraine; 36 000 indb. (1931). Po. 1920-39; besat af tyskerne 1. 7. 1941-5. 3. 1944.

Lutter am 'Barenberg [-bærk], lille by i Braunschweig, hvor Tilly 17. 8. 1626 slog Chr. 4.

'lutterstal' (ty. lauter klar - stollen lade vandet), sygelig tilstand hos hest og kvæg, hvorför der finder en stærkt forøget urin-udsksillede sted. Urinen er normal, men tynd. Årsagerne kan være forsk., hos hesten f. eks. fodring med muggen havre.

Lutze, Viktor (1890-1943), ty. national-socialist. Fremtrædende SA-leder, over-

præsident i Hannover 1933-41, efter Rohms henrettelse 1934 stabschef for SA. **luv**, fintlig, lag på retten af klæde, bestående af fremstikkende hår.

luv [luv] (holl.), sør., den side af et skib, der vender mod vinden; luge op, dreje op mod vinden.

luvart [lu'art] (holl.), sør., vindssiden; til 1, på vindssiden.

lux, enhed for belysningsstyrke. 1 l er den belysning, som fremkommer, når en flade på 1 m² træffes af en lysstrøm på 1 lumen.

Luxdorph [-rf], Boller H'illum (1716-88), en embedsmand. Stor bogsmaler, mange af hans bøger nu i Det Kgl. Bibl. Forte 1757-88 en omhyggelig dagbog af storhist. værdi, udg. i uddrag 1915-30.

Luxembourg [lyks'dbu:r] ty. *Luxemburg* [luk'ssmburk], 1) uafh. storhertugdømme ml. Tyskl., Belg. og Frankr. 2586 km²; 285 000 indb. (1946). Den nordl. del danner en fortsættelse af Ardennerplateauet i Belg.; den sydl. del ligger lavere og er meget frugtbart. Sproget er ty. og fr. 21 % af befolkningen er beskæftiget med landbrug, 43 % med industri og håndværk. Hovedflod: Sauer (biflod til Mosel) med bifoden Alzette. L-s rigdommen er jernmalmen (miniette) langs S-grensen. Stor jern- og stålproduktion (1946: 1.4 mill. t jern). Toldunion med Belg. og Holland (Benelux). - *Mont*: 1 L franc (fra 1944) = 1 belg. franc. *Mål* og *vægt*: Metersystemet. - *Forfatning*. Statsoverhovedet har udøv. magt, deler lovgiv. med deputeret-kammer (51 medl., alm. valget for 21-årige mænd og kvinder; forholdstalsvalg). Ved siden af parlamentarisk ministerium findes et 15-mands statsråd, rådgivende ang. lovgivn. og admin. - *Historie*. L hørte fra 11. årh. under greverne af L (Lutzelburg). Kom efter kejser Sigismunds død til Burgund 1443, hørte siden s. m. sydl. Nederlande. Ved holl.-belg. opgør 1839 kom vestl. L under Belgien; det østl., nuværende storhertugdømme, stod til 1890 i personalunion m. Holl., derpå under egne fyrster. Besat af ty. tropper 1914-18. 1922 i toldunion m. Belg.; 1940 indlemmet i Tyskl. som »Gau Moselland«, befriet sept. 1944, 1947-48 tilsluttet Benelux-samarbejdet, marts 1948 økon. og militær bistandspakt ml. Engl., Frankr. og Benelux, hvorpå L principielt opgav sin traditionelle neutralitetspolitik. 1949 tilsluttet Den Nordatlant. Traktat.

2) hovedstad i 1), ved Alzette i sydl. del af 1); 59 000 indb. (1945); jernbaneknudepunkt, jernindustri. Got. katedral. Storhertugdagens palads.

3) (flamsk *Luxemburg* [luk'ssmburk]), sydøstl. prov. i Belg.; 4418 km²; 213000

Lutroforos. Ca.470 f. Kr. (Glyptoteket).

indb. (1948). Belg.s tyndest befolkede prov. (48 pr. km²). Hovedstad: Arlon. Indtil 1839 del af storhertugdømmet L. (Kort: se Belgien).

Luxembourg [lyks'dbu:r], *Francois Henri, hertug a/(1628-95)*, fr. marskal. Ludvig 14.s førende general efter Turennes død, slog holl. ved Neerwinden 1693.

Luxembourg effekt, krydstale ml. to radiostationer; 1. gang opdaget v. udsendelses fra Luxembourg radiostation.

Luxembourg-palæet [lyks'dbu:r-r] i Paris, opf. 1615-27 af de Brosses for Maria af Medicici, men siden ombygget. Fra 1879 sæde for senatet, rummer desuden Muséet Luxembourg, en saml. af malerier, skulptur og kunstgenstande.

Luxembourg [luk'ssamburk], ty. navn på Luxembourg.

Luxemburg, ty. kejserhus, grl. af Henrik 7., reg. 1308-13 og 1346-1437.

Luxemburg, Rosa (1870-1919), ty. socialist, af jød.-po. afkom. Agiterede skarp mod militarisme og det moderate sosc.-dem., fængslet under 1. Verdenskrig; krævede kommunisme 1918, tilsluttet Karl Liebknecht, fanget under kampane i Berlin jan. 1919 og skudt.

'**Luxor** (arab: slottene), by i Øvre-Ægypten på højre Nil-bred med store ruiner

Amon-templet i Luxor. Forgård omgivet af papyrussojler.

af det prægtige Amon-tempel, opført af Amenhotep 3. ca. 1400 f. Kr., og videre udbygget af kongerne af 19. dyn.

Luzern [lu'tsærn], fr. *Lucerne* [ly'særn], 1) schw. kanton; 1492 km²; 207 000 indb.

Luzern. Kapel-broen.

(1941); 98% ty. talende; 86% kat. Omfatter den nordl. del af Vierwaldstætter Alperne, Vierwaldstættersee og en del af det schw. bakkeland. Vigtigt agerbrug- og kvægavlsmørke. Nogen tekstilindustri m. v.; 2) hovedstad i 1); 56 000 indb. (1944). Ved Reuss' udløb i Vierwaldstættersee. Store turisthoteller ved søen. Ved L findes Thorvaldsens Schweizerlørke. Vigtig industriby (tekstiljern). Stor turisttrafik, udgang for fl. tobybaner til bjergene. - Opvokset omkr. et kloster, St. Leodegar. Til Edsforbundet 1332. Fra 16. årh. kat. centrum i Schw.

Luzon (arner, [lu'zan], filip. [lu'son]), største 0 bl. Filippinerne; 105 700 km²; 8.8 mill. indb. (1946). På det nordl. L findes guld. Mod 0 dyrktes manilahamp.

Lvov [lvof], ukrainsk *Lviv*, po. *Lwów*, ty. *Lemberg*, by i V-Ukraine; 318 000 indb. (1939). Vigtig handels- og jernbanecentrums (til 1939 al. po. østmesse). Alsidig industri. Univ. (grl. 1656). 1773-1918 hovedstad iøstr. Galicien; efter po. 1918-39; sovjet. fra sept. 1939, besat af tyskerne 30. 6. 1941-27. 7. 1944. (III.)

Lvov [lvof], *Alekszej* (1798-1870), russ. komponist og generalmajor. Komp. bl. a. 1833 den gr. russ. kejserhymne *Skarm du vor tsar, o Gud*.

Lvov [lvof], *Georgij J.* (1861-1925), fyrste,

russ. politiker. Deltog i arb. f. lokal selvstyre (zemstvoer), medl. af 1. duma 1906 (kadet). Efter tsarens fald marts-juli 1917 i spidsen for borgerl. reg., afsløst af Kerenskjij. Flygtede til Frankr. efter nov. 1917.

LXX (romertal: 70), ofte anv. tegn. for bibeloversættelsen Septuaginta.

Lyautye [ly'otæ], *Hubert* (1854-1934), fr. marskal. Tjente især i kolonierne, fra 1912 fr. generalresident i Marokko, hvor L organiserede fr. herredømme. Skarp konservativ.

Liibeck [ly'bæk], ty. by i Schleswig-Holstein, ved den sejlbare Trave; 224 000 indb. (1946). Består af en ældre bydel med gl. huse (for en stor del ødelagt i

Lübeck. Saltpakhusene ved Trave.

2. Verdenskrig) og en moderne del. Bl. L-s mange berømte bygninger nævnes Marienkirche (13. årh. gotisk), rådhushuset (13.-14. årh.), Helligåndshospitalet (13. årh.), Holstentor (byport, 1466-78). Skibsverfter, jern- og hermetikindustri. Handel og skibs fart. - Ca. 15% ødelagt under 2. Verdenskrig. - *Historie*. Gr. af grev Adolf 2. af Holsten 1143, udviklet af Henrik Løve, bispedøse 1163, under Damm. 1203-25, rigsstad 1226, ledende hansestad med stor indflydelse i Norden i 13.-15. årh. Bidrog 1522-23 til Chr. 2.s fald, men kunne stadig ikke beherske da. politik. Gik over til Reformationen 1529. Søgte 1534-36 (Wullenwever) at beherske de da stræder og udelukke holl. ved Grevens Fejde, men blev slægt og mistede eth. sine rettigheder i Danm. og Sv. Gik tilbage i forh. til Holl. og Hamburg, men bevarede en del omstæn. under varsons neutralitetspolitik fra 1570. Plyndret af fr. tropper 1806, indlemmet af Napoleon 1810-13. Indtrådt 1866 i Nordtjy. Forb., 1868 i toldforeningen. Bombardebet under 2. Verdenskrig (især 29. 3. 1942), bl. a. Marienkirche ødelagt; besat af eng. tropper 2. 5. 1945.

Lybeck, *Mikael* (1864-1925), sv.-fi. forfatter. Skrev en række romaner og dramer, der indholdsmæssigt tilhører 80ernes problemdigtning, men ved sin fremragende, nuancerede stil danner epoke i sv. prosaakust; især kendt *Den starkare* (1900), *Tomas hindal* (1911).

Liibeck, *Wilhelm* (1826-93), ty. kunsthistoriker. L-s *Grundriss der Kunstgeschichte* (1860) er udg. på da. ved J. Lange og Fr. Beckett (1897-1901).

Lybye [-by'], *Knud* (f. 1898), da. militærflyver. Trafikchef i DDL 1927, dir. s. st. 1934. 1946-1. 6. 1949 tillige dir. i Scandinavian Airlines System.

Lvov. Torvet med Adam Mickiewicz' monument.

lyceum [-æ-], (lat. af gr. *Lykeion*), i fl. lande navn for en højere skole.
Lycksele ['lyksala], sv. købstad (1946). SO-Lappland; 3300 indb. (1949).

lyd, 1) fys., en bolgebevægelse i luften, frembragt af en svingende lydgiver, der sætter luftdelene i små svingninger frem og tilbage (longitudinalsvingninger), hvorefter der skiftvis opstår fortætninger og fortyndinger, som breder sig ud fra lydgiveren. Udører 1-giveren regelmæssige svingninger, kaldes i en tone, hvis højde er bestemt ved antallet af svingninger pr. sek. (frekvensen), medens dens styrke afhænger af udsvingens størrelse (amplituden). I-s hastighed gnm. luften er ved 0° C 331,6 m/sec og vokser for hver grad 0,6 m/sec, men er uafhængig af trykket og ens for alle toner. Den vej, 1 går, medens 1-giveren udører 1 svining, kaldes bølgelængden *b*, og der gælder da $v = n \cdot b$, hvor *v* er hastigheden og *n* frekvensen; en tone med sviningstallet 332 har altså bølgelængden 1 m. I-bolger kan tilbagekastes fra faste flader (ekko), hvilket spiller en rolle for rumakustik, 1 kan også udbrænde sig gnm. vand (hastighed 1435 m/sec) el. faste stoffer (hastighed i jern ca. 5 km/sec).

2) **sprogv.**, i sproglig forstand er alle de i taleorganerne frembragte 1, der indgår som bestanddele af sprogets ord. De mulige I-s antal er fonet. set uendelig stort, men det antal 1 (fonemer), der faktisk holdes adskilt i den talendes bevidsthed og altså ikke kan forveksles med hinanden uden fare for misforståelser og brud på sprogsystemet, ligger for de enkelte sprog i reglen mel. 25 og 50. Hvert fonem kan fonet. variere en del, blot ikke så meget at det kan forveksles med et andet. I indeles i vokaler og konsonanter, som etter kan inddeltes efter artikulationssted osv.

lydabsorberende stoffer, stoffer, der er i stand til at omsætte lyd til andre energiformer, så den hverken ledes videre el. tilbagekastes. 1 bruges som lydisoleringsstoffer. Som eks. kan nævnes vægtæpper, porose byggeplader, perforede plader og porøs puds, hvori lydenergi omsættes til varme.

lydbiskop (gi.da. *lyde* folk), biskop, der har tilsyn med en landmænighed.

lydbløde og **lydhårde** betegnes lydisoleringsstoffer, for hvilke produktet af elastiftestål og rumvægt er henh. lille el. stort. Et lydblødt lag hemmer lydens forplantning fra tilgrænsende lydhårdt stof og omvendt.

lydbåndsoptagelse, tekn. betegn. f. stålbåndsoptagelse.

lyddite ['lidit] (efter den eng. by Lydd Kent), et sprængstoff (ren pikrinsyre), der i Engl. (fra 1888) bruges som sprængladning i granater.

lyddåse, ved grammofoner en flad, cylindrisk metallåse, hvis ene side består af en membran, der omdanner grammofonårets mekaniske svingninger til lydsvingninger. Elektrisk 1, d. s. s. pick-up.

Ludemann ['ly:da-], Hermann (f. 1880), ty. politiker. Ingenjør; 1919-28 preuss. landdagsmedl. (Soc.dem.), preuss. finansmin. 1920-21, 1928-33 overpræsident i Breslau. I koncentrationslejre 1933-34, 1944-45. Efter 1945 leder for SPD i Mecklenburg-Vorpommern, mod sammenmelning m. kommunisterne. 1946-47 indenrigsmin. i Schleswig-Holstein, fra apr. 1947 Landespræsident s. st.

Liidenscheid ['ly:danjait], ty. by i Nordrhein-Westfalen; 42 000 indb. (1939). Jern- og metalindustri.

Liideritz ['ly:d3-], lille havneby (1936; 2500 indb.) ved L-bugten i det sydl. Brit. SV-Afr. Bane til indlandet. Opkaldt efter ty. Bremen-købmand Adolf L (1834-86), der 1883 beg. ty. kolonisation i SV-Afr.

lydforandringer, **sprogv.** Når et sprogs lydsystem ved ændring af en af systemets lyd er kommet ud af balance, trækker dette oftest andre lydforandringer efter sig, og således videre. Det synes som om en forskydning af en bestemt sproglig begynder i nogle enkelte ord og derfra ved analogi breder sig til alle andre ord, hvor denne lyd optræder under lign. betingel-

ser. Slutresultatet kan da sammenfattes i en lydlov. At denne dog ikke er mekanisk virkende, ses bl. a. deraf, at gramm. hensyn kan påvirke forløbet. Således er oldn. > i alm. blevet til da, t, men i pronominer og pronominaladverbier til d-sml. ting. du.

lydforskydning (ty. *Lautverschiebung*), parallel forskydning af fl. sproglyd. Især skelner man inden for germ. ml. to sådanne 1:

I. Den germanske (el. ældre) 1, der adskiller germ. fra indoeur., menes at have fundet sted ved midten af det første årtus. f. Kr., påvist af R. Rask og J. Grimm. Herved blev 1) indoeur. *þh* (gr. *, lat. *), *dh* (gr. 9. lat. *) og *gh* (gr. x, lat. *h*) til germ. *b*, *d* og *g* (sanskr. *bhātar*, lat. /ratere: da. eroder; gr. *Irvō* lat./ores: da. *tōr*; gr. *Xf/V*. ty. *Gans*, da. *gås*); 2) indoeur. *p*, *t* og *k* til germ. */p*, *t* og *h* (lat. pater: da. /ader; lat. *tres*: isl. *þrei* (da. *tre*); lat. nitis: da. /lud/). De østezte spiranter */p*, */t*, */h* og *s* blev til stemte spiranter & *b*, *d*, *g* og *z*, dersom ikke den indoeur. accent gik umiddelbart forud (lat. pa/er; isl. fadir, da. fac/er; denne lov opdaget af Karl Verner); 3) indoeur. *b, d, ð, g* til germ. *p*, *t* og *k* (lat. *cannabis*: da. *hamp*; lat. *þomare*: da. *fæmme*; lat. *þenu*: da. *kne*; *sp*, *st* og *sk* forskydes ikke (lat. *piscis*: da. *nsk*).

II. Den højtske (el. yngre) 1, der er det vigtigste skel mel. højtsk (højt) og nedertysk (nfy.). Herved blev *p*, *t* og *k* til (/) *s* og *ch* efter vokal (eng. sleep, **nty.** slapen: hty. schläfen; eng., nfy. wäcker: hty. Wa:wer; eng. *make*, nfy. *maken*: hty. *machen*), til *pf*, *ts* (skrevet *tz*) og (især alemansk) *ch* (oftest skrevet *ch*) i forlyd og efter kons. (nfy. panne: hty. *Pfanne*; nfy. fan: hty. Zahn; nfy. A'ind).

Lydgate ['lidgit], John (ca. 1370-1451), eng. digter Chaucer-elev. Gendigtede dens legdestof, f. eks. i *Falls of Princes* (1494).

lydhuller, de åbninger i dækket på streginstrumenter, der bidrager til at gøre dækket mere modtageligt for strengenes svingninger.

Ly'dien, Kongerige i V-Lilleasien fra ca. 1200 til 546 f. Kr., da perserne erobredt landet. Møntrægning blev opfundet i L.

ly'disk toneart, i kirketonearterne tonearten på F.

lydisolering af bygninger er forholdsreguleret forplantning af såvel indirekte luftlyd som berøringslyd, f. eks: stor vægttag stivhed af konstruktionerne samt luftrum og bløde stoffer på de rette steder. Når et hårdt, tungt materiale og et let, blødt er anbragt ved siden af et, oven på hinanden, vil de bølgelængder (tonenhjørder), der kan forplante sig gnm. det ene stof, ikke kunne passere det andet. 1 mod berøringslyd er svømmende gulve, lyddæmpende maskinfundamenter, oplægning af rørledninger i nicher i tunge mure og med undgåelse af direkte lyd-gennemgang m. m. 1 forges ved dobbelté døre og vinduer, med karmene opsat i lydisolerende, bløde stoffer og adskilles ved bygningen fra nabobygninger, fortov e. o. 1 ved fuger.

lydisoleringsstoffer kan være lydabsorbente el. lydstændende. Lydabsorbente stoffer kan anv. både til at regulere lydfordoldene i det rum, hvori de befinner sig og til at hemme lyds udbredelse; lydstændende stoffer anv. kun til sidstnævnte formål. De førstnævnte stoffer er oftest porøse, de sidstnævnte lydbløde el. lydhårde.

ly'dit el. *lydisk sten* (fra *Ly die n*), sort kulholig kiselksler; probersten for guld.

Ludke, F. (f. 1883), ty. general, juni 1940-okt. 1942 øverstbefalende f. de ty. tropper i Danm. (efter ty. Kaupisch). Søgte at føre imødekommede politik, men var for svag til at beherske de yderliggående nazistelementer. Afsløst af v. Hanneken under da.-ty. telegramkrise.

lydkonge, underkonge.
lydkulisser el. *kontentum*, ved radioudsendelsen af hørespil og lign. de supplerende lyde (regn, torden, fuglesang o. l.), der skal give udsendelsen den rette baggrund.

lydkvaliteter, støj el. toner.

lydlov, *sprogv.*, formelagtigt udtryk for lydændring.

lydlære, gramm., den del af gramm., der skildrer et sprogs fonetik (lydbestand) og fonologi (lydsystem).

lydmетодen, en metode til at lære børn at læse: lydene (ikke bogstavnavnene) læres først, enkeltvis og i simple sammen sætninger.

lydmåling, mil., måling af lyds hastighed, bruges til at fastlægge skydende batteriers stade ved hastighedsmålinger af skysets mundningsknaal (ffys. se fyd).

lydpejling, mil., bruges især til (v. hif. af lytteapparater) at fastsl. retningen til flyvemaskiner, der angriber i mørke og tåge.

lydpotte, *lyddamper* på en bil el. motorcykel, er en udvidelse på udblæsningsrøret, der dæmper støj'en ved afklofning af udblæsningsgassen under dens passage gnm. 1.

lydregisttering, lydoptagelse til senere gengivelse, spec. af radioprogram (stål-båndoptagelse) og grammofonplader.

lydskrift, alfabet bereget på gengivelse af et talt sprog på fonet. grundlag. Hvert af sprogets fonemer skal have sit særlige bogstav, og intet bogstav må betegne mere end et fonem. Et alm. kendt eks. på 1 er Otto Jespersens eng. 1, der anv. dels til undervisningsbrug, dels ved nøjagtig sproggengiv. til vidensk. brug. Den i Den Nye Salmsen anv. 1, hvis tegn er forklaret foran i leksikonnet, bygger dels på Otto Jespersens, dels på det internat, mest anv. lydskriftfabret, opstillet af Association phonétique internationale. Bestemmende for dens udformning og anv. har været såvel hensynet til en for en sprokgængdig dansker fuldt tilfredsstillende nojagtighed som ønsket om at gøre den let læselig også for den mindre sprokgænglige. Fuld konsekvens er derfor ikke gennemført, og for mere fjernstående sprog som russisk, arabisk, indisk, kinesisk o. l. gör den ikke fordring på mere end en tilnærmedsesvis rigtig gengivelse.

lydstyrke måles ved den lydenergi, der passerer 1 cm² pr. sek. og angives i watt/cm². Det normale øre kan opfatte så svag lyd som 10⁻⁶ watt/cm² (hørgrensen) og tåle 1 indtil 10³ watt/sec (smertegrensen). 1 angives også i enheden fōn. der er 0 ved hørgrensen og 130 ved smerte-grænsen.

lydtrækt, mus. d. s. s. schallstykke.

Ly'lai, Len (f. 1901), eng. filmand, f. på New Zealand. Fra 1935 i Engl. Har skabt dokumentarfilm (»Kil or Be Killed«) samt eksperimentert med tegnede film, der fremstører som en rytmisk strøm af farver og enkle symboler (»Rainbow Dance«, »Träde Tattoo«), endv. Hitler-parodien »Lambeth Walk«.

Lyell ['laɪl], Charles (1797-1875), eng. geolog. *I Principles of Geology* (1830-33) hævdede han først af alle aktualismens princip (mod. den gængse katastrofe-teori), hvilket blev af umådelig betydning for geols. udvikling.

lytedrager, *Ful'gora laier'naria*, sydamer. cikade m. lytelign. forlængelser på hovedet.

lyttemånd, svage, bevægelige lyspunkter, der om natten kan ses på fugtige steder. If. folketroen gengangere, der vil lokke folk til at gå vild.

lytetændingstid for køretøjer (herunder cykler) er fastsat til 's time før solopgang samt for motorkøretøjer i tæt tåge.

Ly'keion, II opr. en lund i Athen, indviet til Apollon Lykeios; 2) derpå en ved 1) liggende idrætsplads; 3) endelig Aristoteles' og peripatetikernes skole ved 2).

Lykien, oldtidslandskab i det sydl. Lilleasien 0 f. Karien.

lykisk, sproget i oldtidens Lykien, overleveret i indskrifter fr. 4. og 5. árh. f. Kr. Beslægtet med hittitisk.

Lykke, Ivar (f. 1872), no. politiker, forretningsmand. Stortingsmand fra 1916 (Høyre), stortingspræsident 1920-21, 1923-26. 1926-28 stats- og udenrigsmin. i borgerl. samlingsreg. Indtrædte 1940 i stortingspræsidiets st. f. Hambro, deltog

i forhandl. juni-sept. om forståelse m. Tyskl. og Håkon 7.s afsættelse.
Lykke, *Kaj* (ca. 1625-99), da. adelsmand, storgodsejer. Styrtedes 1661, da L i et brev havde beskyldt dronning Sofie Amalie for utroskab mod kongen; flygtede til udland, dømtes fra øre, liv og gods.

lykkeaks (*Belo'p'e rone gut'tata*), art af fam. Acanthaceæ (nær vejbredfam.), har ægformede blade og ejendommelige, aksformede, noget hængende blomsterstående med hvide blomster, der er omgivet af brunrøde højblade. 1 er nu en ret almindelig stueplante.

'**Lykkehus**', *Karen* (f. 1906), da. skuespillerinde, Deb. 1923 på Daghmaretteatret. Fik 1935 sit gennembrud i Kjeld Abells »Mælodien. Der Blev Væk« i Riddersalen som hverdagens fru i-arsen. Har på privat-scenerne ydet personligt og ofte poet. spil i karakterroller. Også filmoptreden.

lykemoral, d. s. s. eudaimonisme.

lykkens pam'fi'lius (lat. af gr. *pdmilos* elsket af alle), en af held begünstiget person. Udtrykket stammer fra Terents' komedie »Andria«, hvor P. er den lykkelige elskers navn.

Lykkes'horn, 1) hovedgård SV f. Nyborg, opr. Magelund, nævnt fra 1329, ejet bl. a. af kansler Christen Thomsen Sehested. Nu under Ravnholt. Hovedbygn. fra ca. 1600, 1640erne og 1780erne; fredet i kl. B; 2) hovedgård SV f. Grenå. Hovedbygn. fra 1804 og 1850; fredet i kl. B.

lyko- (gr. *lykos* ulv, ulve-).

Lyko'sura, oldgr. by i Arkadien m. Demeter-helligdom. Rester af kolossal statuegruppe (kultbilleder) af Damofon fra Messene.

Lyksborg, slot ved Flensborg Fjord, som

regel benævnt Glucksborg.

Ly'ku'rg (gr. *Lycurgos*), 1) (7. árh. f. Kr.), skaberken af Spartas forfatn.; 2) athenisk taler, leder af statsfinanserne 338-326 f. Kr.; tilhænger af Demosthenes; en tale bevarer.

Lylly, J., anden stavemåde for Lilly, J. LYM, fork. for Lægmandsbevægelsen for ydre-Mission.

lymfade'nitis (*lymfo*- + *aden* - + *-itis*), betændelse af lymfekirtlerne; opstår som regel ved overførelse af smitsfot fra dele af legemet, fra hvilke lymfekarrene bringer lymfe til de angrebne lymfekirtler. Visse smitsstoffer, der fører til kronisk betændelse, tuberkulose, syfilis o. a., fremkalder hyppigt kronisk 1. Tuberkulose er grundlaget for den velkendte 1, som under navn af skurflosoe hyppigt forekommer hos kirtelsyge børn.

lymfade'no'm (*lymfo*-) 1 *-aden* - + *-om*), svulstagtig hævelse af lymfekirtel.

lymfangiekt'a'si' (*lymfo*-) 1 *angi-* + *ekstasi*), udvidning af lymfekar.

lymfangi'oma (*lymfd*-) 1 *angi-* + *-oma*), lymfekarsvulst, blød svulst af godartet natur.

lymfan'gitis (*lymfo*- + *ang*- .. - *ilh*), lymfekarbætændelse.

lym'fa'tisk diatese, et noget omtvistet sygdomsbillede hos børn, karakteriseret ved en kronisk forstørrelse af kirtelvævet, lymfe (lat. *lymphæ* vand), klar, gullig væiske, der udfylder mellemrummene mel. cellerne. Den fornys stadig ved udsvingning af vædske fra hårkarrene (samt af oksydationsvandet) og samles i 1-kar, der sluttelig udtrømmes i venerne. 1 har bet. som mellemled mel. blod og celler. 1 fra tarmen transporterer fedt og kaldes chylus.

lymfekar (*vasa lymphatica*), ganske fine kanaler, der findes de fleste steder i legemet. Vædsken (lymfe) i disse, der stammer fra cellerne og blodbanen, beveger sig imod hjertet, idet den drives frem af det tryk, der fremkaldes på 1 ved muskernes sammentrækning. Strømretningen bestemmes af små klapper i væggen, der hindrer lymfen i at løbe bort fra hjertet. Størstedelen af lymfen samles til sidst i brystgangen, der tömmer indholdet ud ved røden af halsen på venstre side i den store venstre overarmsvene. Brystgangen ligger i den bageste del af brysthulen tæt op ad hvirvelsøjlen. Mange steder i lymfesystemet findes lymfekirtler el. lymfekirtler.

lymfekarbætændelse el. *lymfangitis*. Ved infektion i ydre el. indre organer opstår hyppigt betændelse af lymfekar, der fører lymfen fra et inficeredt sted. 1 viser sig med feber, stribeformet rodme, smerte og svulst i den angrebne del. Oftest tillige betændelse i lymfekirtlerne i nærheden. - 1 *vel-med.* ses især hos heste voldsom suppurativ 1 ved snive (springorm) og ved epizootisk 1. 1 begynder akut; behandles den ikke, kan fortynkelsen holde sig, så der udvikles »elefantben«. Lidelsen kaldes også Rosen, men har intet med rosen hos mennesket at iøre.

lymfeknuder, lymfekirtler, er knudeformede udvidelser på lymfekarrene, opbygget af et net- el. svampeagtigt bindevæv, i hvis masker talr. lymfocyt er indlejet. Disse er fagocytter, og ved passagen genn. i renses derfor lymfen. Særlig store 1 i tarmen, i armhulen og i lysken. 1 svulmer ofte op ved betændelse i det område, de modtager lymfe fra.

lytnf(o) (lat. *lymfa* vand), lymfe.

lymfo'blast (*lymfo*- + *Mast*), hvit blodlejeme. Forstadium til lymfocyt.

lymfo'cytter [-ster] (*lymfo*- -V gr. *kytos* hulning) er en <i></i> af de hvide blodlejemer. De dannes i lymfeknuderne, hvorfra de med lymfen når ind i blodet. De udgør ca. 25% af de hvide blodlejemer og er, som alle disse, fagocytter.

lymfo'granu'loma ing'vi'ale (*lymfo*- + lat. *granulum* lille korn + *-ose*), betegn. for to helt forsk. sygdomme, 1) benign 1 (Boecks sarkoid, Schaumanns sygdom), antagelig infektions, viser sig ved optræden af granulationsvæv (der ligner tuberkler, men næppe er det) i lungen, hud, lymfekirtler og hjerne; 2) malig 1 (Hodgkins syg.), muligvis infektionssygd, viser sig ved svulstagtig, hævelse af lymfekirtlerne rundt om i organismen, undertiden angribes milt, lever, knogler osv.

lymfo'i'dt væv (*lymfo*- + *-id*) er retikulært bindevæv, hvis maskeren er fyldt med lymfocytter. Findes i lymfekirtler, milt og sprejt i mange organer.

lym'fo'm (*lymfo*- - *-om*), svulst af lymfekirtlerne, kan skyldes simpel kronisk betændelse.

lymforra'gi' (*lymfo*- + *ragi*), lymfoplæd;

opstår, når et større lymfekirtel læderes.

lymfosar'ko'm (*lymfo*- i *sarkom*), ondarter svulst, som udgår fra lymfoidt væv.

lyn, elektr. udladning fra skyerne, hidrørende fra elektr. spændingsforskelse mel. skyerne indbyrdes el. ml. skyerne og Jordene (tordenvejr). 1 synes at forekomme

i fl. former. Siksak-1 ligner en kæmpe-mæssig elektr. gnist. Flade 1 ses som en lysning i skyerne. Kugle- og perlesnor-1 viser sig som enkelte lysende kugler el. som en hel række sådanne. De elektr. spændinger, der frembringer 1, er meget store, millioner volt. Strømstyrken i 1 et ansås til storrelsesordenen 10 000 amp. Det enkelte 1s varighed er omkr. Viooo sek.

lynafleder, anordning, ved hvilken man tilstræber at beskytte bygninger o. i. mod virkningserne af lynnedslag. 1 består ofte af et meget åbent net af kobbertråd, der er i forb. med grundvandet; den kan også blot være en enkelt el. fl. opstandere.

lynchjustits (da. [lynj-], arner, [tintj-]), straffuldbrydelse uden retssag, foretaget af personer uden lovlig myndighed. Navnet skal hidrøre fra en farmer John Lynch i North Carolina i 17. árh. Er stadig hypot i USA's sydstatter over for negre, og germiningsmændene frikendes oftest af næningdomstolene, der kun har hvide medlemmer.

Lynd Hind, Robert S. (f. 1892), armer, sociolog, skrev s.m. Helen Merrell Lynd *Middletown* (Middelkøbing) (1929) og *Middletown in Transition* (M. i en overgangstid) (1937), vidensk. underbyggede skildringer af livet i en middelstor armer, by, hvisforb. blev betragtet som typ. f.USA.

Lynderup'går'd, hovedgård N f. Viborg, tilhører i middelalderen Viborg bispestol.

afbrændt 1534. Hovedbygn. af bindingsværk, opført 1556 ff.; fredet i kl. A.

Lunenburg [ly:na-], ty. by i Niedersachsen SØ f. Hamburg; 35 000 indb. (1939). Forskelligartet industri, udvinding af salt, gips og olie. Tidl. hovedstad i welfisk fyrstedomme L. 1705 til Hannover.

Luneburger Heide, ty. moranebakke-landskab ml. Elben og Aller, delvis lynghede. Agerbrug og føreavl. Omkr. Wilseder Berg (171 m) naturpark. L. der er Tyskl. største heideareal, har været inspirationskilde for tysk litt. og kunst.

Limen [ly:man], ty. by i Nordrhein-Westfalen; 46 000 indb. (1939). Jern- og maskinindustri.

ly'nette (fr. *lunette* halvmåne), 1) *arkit.*, halvkreds- el. halvmåneformet felt under en hævlings stikkape el. over en dør el. et vindue. 2) *mil.*, åbent jordværk med 2 forsider, der danner en udadgående vinke, og og to sidevænde. 3) *Ly'nette* ved Kbh. er et 1767 opført fastningsværk, der kort efter udvidedes med en have til stykkramme (fladbundede armerede træfartøjer). L. overgik til soverum som kommandostation for kystdefensionen 1932.

lynfrysning el. *hurtigfrysning*, se frysning. **lyng**, fellesbetegn. for alm. hedelyng, klokkeling og melbarris.

Lyngby, off. Kongens L. stations- og villa-by, forstad til Kbh. 11 km NV f. Kbh.:

Lyngby, rådhuse (1941)

9509 indb. (1945). Slotet Sorgenfri, gymnasium, Frilandsmuseet; bet. industri. Station på Nord- og S-banen.

Lyngby, Aristen /ensem (1829-71), da. sprogforsker; den egl. grundlægger af det vidensk. dialektskud i Danm. *Bidrag til en Sønderjysk Sproglære* (1858), *Jysk Grammatik* (udg. 1942 ved A. Bjerrum).

Lyngby Forsøgsstation under Statens Forsøgvirksomhed i Plantekultur er oprettet 1890. Hovedopgave: stammeform og rodfrugter samt forsøg med dyrkning af hør m. v.

Lyngby'gård's, 1) hovedgård ØSØ f. Korsør, oprettet 1701 af præsten D. L. Grubbe, 1760-1877 i slægten Quisgaards, derefter Fabricius' eje; 2) hovedgård V f. Århus. Hovedbygn. fra 1755 og 1775; fredet i kl. B.

Lyngby-kulturen, jæger-kulturen fra Danmarks ældste stenalder, hvis ledetyper, slagvåben af rentak og flintpilespids, først er fundet ved Nørre-Lyngby. Vendesysel. L kendes fra store bopladsfund i Holsten og fra et beslægtet fund ved Bromme.

Lyngby Landboskole, der er oprettet 1867 af kaptajn J. C. la Cour, en den ældste da landbrugsskole. I de første år blev skolen drevet en højskoleafdel. og en landbrugsfaglig afd., men fra 1889 har skolen været rent landbrugsfaglig, idet den dog fra 1890-1930 ejedes af »Grundtvigs Højskole«. I 1935 blev den en selvejende institution. Tæt ved skolen ligger Landbrugsmuseet, grl. af la Cour i 1888, og Frilandsmuseet »De Gamle Gårde«, opr. i 1899.

Lyngby radio, grl. af Valdemar Poulsen 1904; fra 1922 foretages radioindusndesler fra L; fra 1931 post- og telegraf-væsenets modtagestation.

Lyngby-Tåræk, forstadskommune til Kbh., N.F.Gentofte; 39 km.; 34 531 indb. (1945), heraf i Lyngby 9509, Lundtofte 4376, Christians sogn 11 060, Virum 7061 og Tåræk 2525. (Registerfolketal 1948 for L: 39 694).

Lyngé, Flemming (f. 1896), da. forfatter af fl. lydstip; også dram. overs. og bearbejd. der samt filmsmand.

'Lynged, Peder (f. 1886), da. violinist. Deb. 1904. Ansat i Det Kgl. Kapel 1914, koncertmester s. st. 1922.

Lyngé & Son, Herman H. J., da. antikvarboghandel, oprettet 1853 som det første vidensk. antikvariat i Danm. 1932 sammenlullet med C. A. Reitzels boghandel til et aktieselskab.

Lyngfamilien (*Briaceae*), tokimbladede, helkronede planter, mest stedsgrønne buske oftest med små, nålefomede blade. Ca. 1500 arter; i Danm. 4, af hvilke hedde- og klokkeling er bedst kendt. Mange arter af 1 er prydplanter i haver.

Lyngsfjord [lyng'sfjɔ:r] el. *Lyngefjord*. ca. 85 km l. no. fjord, Troms. *Lyngsie* [-si], Michael Christian (1864-1931), da. fagforeningsmand. F. på Christianshavn, arbejdsmand; skabte i løbet af 1890erne Dansk Arbejdsmandsforb. Kooperationsforsømper (mejeriet Enigheden). Skarp i agitation; udmedte 1925-29 Arbejdsmandsforb. af De Samv. Fagforb. efter konflikte mel. Stauning og D.S.F.s ledelse. Folketingsmand 1898-1906, tingvalgt landstingsmand 1925-31; medl. af Kbhs. borgerrepr. 1900-14.

'Lyneus [-ous] (gr. *Lynkeios*), i gr. sagnist, en søn af Aigypatos, g. m. Hypermetra, den eneste af Danaiderne, der ikke dræbte sin mand.

lynkrig, lynsnart fort krig; betegn, særlig anv. under 2. Verdenskrig.

lynlys, magniumsats, der afbrændes under voldsom lysudvikling. Anv. tidl. t. fot. optagelser. Nu bruges Vuablitz.

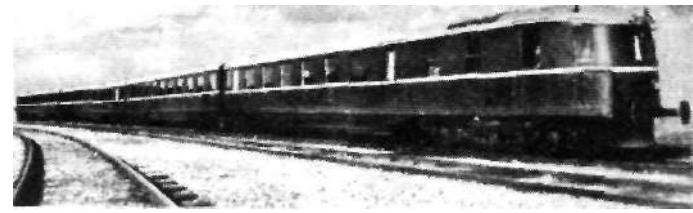
lynlys, lukke for klæder, tasker o. l. består af 2 låsebånd m. låseled, der kan gribe ind i hinanden. Låsen åbnes lukkes ved hjælp af en skyder.

lynlysplante To led af lynlys. ('*Cras su la lycopodium*', art af a ind i b.

tykbladfam. med oprette forkantede stængler, hvis små, tætsiddende, skællignende blad har givet planten navn. Ret alm. som stueplante.

Lynn [lin], havneby i Massachusetts, USA; 105 000 indb. (1940). Stor skotøjsindustri.

lynsamtaler, samtaler i rigstelefonen,

4-vogns lyntog.

der ekspederes forud for alle andre samtalere.

lyntog (eng. *highspeed train*, fr. *train clli*), særlig hurtigkørende, strømliniformede, dieselelektrisk motortog, bestående af 2-4 vogne, sammenbygget til en i reglen uadskillelig enhed. Ved DSB indførtes 1-drift 15. 5. 1935 med 4 3-vognstog, 1937 indsattes yderl. 4 4-vogns-1. De to yderste vogne er motorvogne. 1 har en samlet maskinkraft på 1000/1100 HK, fordelt på 4 motorer. Maksimalhastigheden er 120 km/t. ved prøvækørsel er der dog kørt 140 km/t. 1949 kørte fig. 1: Ålborg-Kbh.-Aalborg: *Nordlyden* - Struer-Arhus-Kbh.-Struer-Holstebro: *Nordvestlyden* (for 15. 5. 1949 *Midtlyden*) - Sønderjylland - Sønderjyll.: *Sønderlyden* - Struer-Herning-Kbh.-Struer: *Uldlyden* - Kbh.-Frederiks-havn-Kbh: *Vendsyssel* (for 15. 5. 1949 *Kronlyden*). - Kbh.-Arhus-Struer-Kbh: *Limfjorden* (for 15. 5. 1949 *Ostlyden*). - Kbh.-Esbjerg-Struer-Kbh: *Ve-if-2/Tivie*-Kbh.-Fredericia-Esbjerg- Kbh: *Englanderen*. Som følge af mangl på egl. 1-materiel fremføres 1: Sønderjyden, Uldjyden og Englanderen af motorvogne m. mellemkoblede, alm. personvogne. (III), **lyntræ**, et af lyner beskadeligt træ. Til de for lynnedslag mest modtagelige træarter hører poppel, pil, eg og nælæræer, til de mindst modtagelige bl. a. bøg og birk. Lynæs, havn på SV-spidsen af Halsnæs.

Badested.

Lyon [lyɔn], fr. by i dept. Rhone, ved Saones munding; Frankrs 3.-største by; 571 000 indb. (1946). Vigtigt trafikknodepunkt, stor silkeindustri, maskin-, levnedsmiddelet, læder- og kemisk industri. Univ. (grl. 1808). Årkebispestad. Blomstretid under romerne (*Lugdunum*), 1032-1312 ty. len. 1245 og 1274 afholdtes det 13. og 14. koncil i L. 1515 indførtes silkeavl, og byen blomstrede op. Frankrs vigtigste bankcentrum i 16. årh. 1793 hårdt medtaget efter modstand mod Konventet. Eroret af ty. 21. 6. 1940, befriet af 7. armer, armé 3. 9. 1944.

Lyonnais [lyon'na], fr. landskab omkr. Lyon (dept. Rhone og Loire). Vigtige kullejer, stor industri.

Lyons [tanɔz], Joseph, Sir (1879-1939), austr. politiker. Tidl. opr. Arbejderpartiet, finansmin. 1929-31; brod m. partiet og dannede United Australia Party af det konservativt-liberale Nationalistparti og L-s fløj af Arb.partiet. Efter valgsieg dec. 1931 førstemin. (koalitionsreg. m. landbrugerne) jan. 1932-39; gennemførte finansreform; nøje samarb. m. Engl.

Lyons & Co. Ltd. [laianz an 'kämpnzi 'timitid], eng. firma, grl. 1894 i London af Joseph Lyons (1848-1917), driver en række virksomheder i hotel- og restaurationsbranchen; særlig kendt er Lyons-spiserestauranterne i London, der er baseret på billige priser og hurtig servering.

lyra (gr.), lyreformet militærmusikinstrument forsynet med afstemte klokker el. stålstænger, der anslås med en hammer.

lyre, gi. gr. musikinstrument med et karakteristisk formet resonanslegeme, over hvilket der var udspændt fra fire til ti strenge, der ansloges med et plekter.

lyre, røghul i taget på ældre tiders skorstenstøse huse.

lyredannet, bot, kaldes et fjerdelt blad,

hvis endeafsnit er meget større end de øvrige afsnit. Eks: agersennep.

lyrehaler (*Me'nura*), store, fasanlign. austr. spurve fugle. Hannens halefjer stærkt forlængede, lyreformede. Stor rede på jorden.

Lyren (lat. *Zyra*), stjernebilledet på den nordl. stjernehimmel.

ly'ridere (efter *Lyra*), stjerneskuds-svær, der iagttages hvert år omkr. 22. april, udstrålede fra et punkt i Lyren.

ly'rik (gr. *lyra* lyre), digtning (sæd. på vers), det udtrykkere folselser, stemninger el. tanker umiddelbart (til forskel fra epos og drama). Lyrisk sang (med dans og musik) var vistnok den ældste poesi.

Lyrskov Hede, formelt ved Isted, N. F. Slesvig; her slog Magnus den Gode venderne 1043.

lys, ly/v., den naturvirksomhed, der fremkalder synsindtryk i øjet såvel af legemer, der selv udsender 1 (1-kilder), som af befyldte genstande, der tilbagekaster 1. 1 er elektromagnetiske bølger med korte bølgelængder, der udbreder sig med hastigheden 300 000 km/sec. Øjet er kun følsomt for bølgelængder ml. 7600 Å og 4000 Å, hvilket svarer til sviningstal på henh. 0,4 • 10⁹ og 0,75 • 10⁹ hertz. Til 1 må også henregnes bølgelængder større end 7600 Å (infrarødt 1) og mindre end 4000 Å (ultraviolet 1), selv om disse ikke kan opfattes af øjet. 1-s bølgenumur er påvist ved interferens, hvorved bølgelængderne kan måles; 1-s polarisation viser, at 1 er tværsvingninger. 1 udbreder sig efter rette linier, lysstråler, men hvis 1 passerer små åbninger, opträder bojning. Ud fra 1-s bølgenumur forstas 1-s tilbagekastning (refleksion), brydning (refraction), interferens, polarisation, bojning og spredning, medens forholdene ved 1-s udsendelse fra el. absorption af stof kan forstås ved 1-s kvantemæsige natur (se kvanteteori).

2) belysningskilde bestående af stearin, paraffin, bivoks, forsk. plante- og jordvokser, talg o. 1. omkr. en væge af tekststaver, oftest bomuld. I fremstilles enten ved dyppning af vægen i den smelte masse (f. eks. voks-, talg-(telle)-1) el. ved støbning i passende tiformer (f. eks. stearin-, paraffin-1). Når lyset er tændt, opsummer vægen noget af den smelte lysmasse, der brænder på samme måde som petroleum fra en lampe. Lyssstrømmen fra et alterlys med ca. 60 mm diameter er ca. 21 lumen, fra et alm. kronelys med ca. 25 mm diameter ca. 15 og fra etjulelys ca. 10 lumen. De senere år har af æstetiske grunde bragt en renæssance for det levende lys.

3) fork. Is, enhed for lysstyrke, tidl. fastlagt ved Hefner-lampen, nu ved >/o af lysstyrken fra 1 cm² af et absolut sort legeme ved 1773°C (platin smeltepunkt).

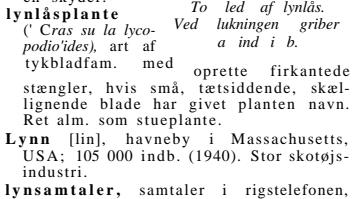
4) lysets bet. for planter, se fotosyntese. Lys [lis], fr. navn på Leie (belg. flod).

Lysa G6ra [tisa gural], indtil 611 m h. brudbjerg i Polen S. f. Warszawa. Svære kampe aug.-nov. 1914.

Lysaker [ly:sak3r], vestl. forstad til Oslo; 3500 indb. (1930).

lysaifer, alfer, der if. Snores Edda bor i luften.

lys'an'der (gr. *Lysandros*) (d. 395 f. Rr.), spartansk feltherre, slog Athens flåde v. Notion 408 og ved Aigospotamoi, i Dardanelerne 405, indsatte de 30 tyranner i Athen efter sejren 404, gennem-

To led af lynlys.

(Cras su la lycopodium)

ved lukningen griber

podio'ides), art af a ind i b.

tykbladfam. med oprette forkantede

stængler, hvis små, tætsiddende, skællignende blad har givet planten navn.

Ret alm. som stueplante.

Rett alm. som stueplante.

lynsamtaler, samtaler i rigstelefonen,

førte Agesilaos' valg til spartansk konge, faldt mod Theben.

lysfade el. *lysbehandling*, behandling af syge ved hj. af lysstråler, særlig ultraviolette, fra kubuelampe el. kviksølv-kvartslampe.

lysfilde, fot. positiv på glas el. celluloid beregnet til gengivelse i lysbilled-apparat, der frembringer stærkt forstørrede billeder på en passende skærm. Apparatet består af en kondensor, lyskilde og et groft fot. objektiv, der danner billedet.

lysborber el. *faldskirrumsblus*, et om natten såvel i krig som fred meget nyttigt hjælpemiddel for flyvere, idet bombens lyslegeme med sin store lysstyrke, 1 mill. normallys, er i stand til at oplyse et betydeligt areal. Lyssystem, som er opnået i en faldskærm, løsgøres under faldet fra højstel, hvori tændsmiddel, drivladning, lyslegeme og faldskærm er anbragt, og daler langsomt mod jorden. Lysleget består væsentligt af magniumpulver.

lysbut, se elektrisk 1.

Lyschander [-'skan-], *Claus Christoffer sen* (1558-1623/24), da. digter og kgl. historiograf (1616-18). Som Dåns's sidste betydelige digter i gi. rimkrønike-stil bl. a. erindret for *Den Grønlandske Chronika* (1608).

lyscikader (*Fulgoridae*), trop. cicader m. forlængelser på hovedet, som tidl. fejlagtigt opfattedes som lysorganer.

-**lyse** (gr. *lysos* løsnen, oplosning), oplosning (adskillelse).

Lysebu [-bul], ejendom på Voksenkollen nær Oslo, 11.9.1947 skenket. Damm af det no. folk som tak for danskehjælpen under 2. Verdenskrig. Fortrinset til at bo på L, der kan rumme op til 40 gæster, har danske, der har opnået legater af »Fondet f. Da.-No. Samarb.« (L-bestyrelse) til at studere el. arbejde i Norge.

Lysefjorden [-fjɔ:rsn], ca. 35 km l., meget smal no. fjord, arm af Høgsfjord (en arm af Bjørnfjord). På N-siden Prekestolen (ca. 600 m h.).

Lysegrund, grund i Kattegat, 12 km NNØ

f. Hessello, 3 m vand. Fyrskib.

Lysegrunde, tre grunde i Store-Bælt, S f. Asnes, 5 m vand.

lyse i kuld og kørn, foretage kuldlysing.

Lysekil [-x'v:]/ el. [-*:i:l], sv. købstad (fra 1903), Bohusian, ved Gullmarsfjorden; 5600 indb. (1948). Industri: fiskekonserver, bådmotorer, stenhuggerier, skibsbyggeri. Fiskeri. Badested.

Lysekloster, opr. no. cistercienserkløster, anlagt 1146 ved Lysefjord i Hordaland. Krungsods efter Reformationen; efter 1660 gik det store godskompleks over i privateje. Klosters grundmure endnu bevaret.

lyseklyne (holl. *kluin* tørv), harpkshol-dig tørv, der brænder med lysende flamme; tidl. anv. til belysning. Af de sær!, bitumenholdige 1 har der ved ekstraktion med benzol-alkohol været udvundet montanvoks.

lysende planter. Visse bakterier og enkelte svampe er i stand til at fremkalde et svagt lys. Lysfænomenet menes at skyldes en iltningsproces under medvirken af et enzym.

Ly'senko [li'sjɛnka], *Trofim* (f. 1898), russisk plantefysiolog. Som planteforælder har L opnået væsentlige resultater. Hans navn er især knyttet til den kuns-tige vitruberbehandling (vernalisering) af vintersæd, hvorfed det bliver muligt at dyrke hvede og rug i langt nordligere streg end hidtil. L har fremsat en arvelighedsteori, der er olv. anerkendt i Sovjet. Denne teori benægter den Mendelske arvelighedsläre og hevder, at arveligheden bør studeres gnm. individet selv, ikke gnm. dets afkom. Milieuet spiller en overvældende rolle i L-s teorier; ved at ændre milieuet kan arveligheden ændres, ja retningsledes. Dette føret videre til de erhvervede egenskabers nedarvning. L-s forsøg, på hvilke hans teori hviler, synes ikke at kunne stå for en nøjere kritisk analyse. (Portræt).

lyse nætter, nætter, hvor Solen ikke kommer så langt under horisonten (18°), at det astron. tusmørke opholder. På

Trofim Lysenko. Hulda Liitken.

Kbh.s bredde fra omkr. 5. 5. til omkr. 8.

lysesaks, gi. redskab til at »pudse« tællelys med.

lysestage, lysholder, ofte på høj fod og med dryppeskål. Enarmede 1 af metal, fra romansk tid på altre. Renesansen skabte figurprydede 1 i marmor og bronze. Flerarme 1 i sølv bruges fra røkokotiden.

lysets sprejdning opstrå, når lys rammer mange mikroskopiske partikler, f. eks. tobaksrøg, som derved bliver synlige. Hvis partiklerne er små i sammenhæng med lysets bølgelængde, er styrken af det spredte lys omv. proportional med fjerdens potens af bølgelængden, så at blåt og violet lys spredes langt stærkere end gult og rødt. Ved sollysets spredning ved luftmolekylerne i atmosfæren forklares himlens blå farve samtid med det gennemfaldende lys er rodligt (morgen- og aftenrøde). Fordelen ved distance-fotografering ved infrarødt lys beror på disse strålers mindre spredning.

lysfiltter, d. s. s. farvefilter.

lysfølsomhed, egenskab hos visse kern. forb., at de ændrer deres kern. sammenstætning v. belysning.

lysgas, ufortyndt gas, der indeholder ved forbrenning lysende kulbrinter (benzol). Fortyndet og el. udvasket gas kan kun frembringe lys ved anv. af glødenet.

lysglimmer, kalglimmer.

lysgård, *bygningsteknik*, lille gård, som kun har til formål at skaffe lys til de rum, som omgiver den.

Lygård, *Leo* (f. 1899), da. meteorolog. 1942 chef for Meteor. Instituts værtjæmestead. Har bl. a. skrevet: *Lufthav. Vejr og Klima* (1943).

lyshastighed er først bestemt af Ole Rømer 1676 ved tagtagtelse af formørkelsesperioden for en af Jupiters måner og senere målt ved jordiske lyskilder v. hj. af hurtigt roterende blendere el. spejle af Fizeau 1849 og Foucault 1850. Den nojagtigste måling (Michelson 1928) giver for luftomt rum 1. 299 766 km/sec. 1 i gennemsigtige stoffer som vand og glas er så mange gange mindre som stoffets brydningsforhold angiver.

lysholmer, kendt norsk brændevin; navn efter J. B. Lysholm (1796-1843), brænderiets grundlægger.

Lysis (gr. *lysias*) (beg. af 4. årh.), athensk taler (demokrat); 35 taler bevaret.

Ly'sikrates-monumentet (gr. *Lysikratis*), lille sjølysmykket bygning i Athen, nær Dionysosteatret. Opført 335 f. Kr. til minde om Lysikrates' sejr (over tyrrhenske sørøvere).

Ly'simachos [-kos] (d. 281 f. Kr.), make-donsk statholder i Thrakien 323, konge 306, bekæmpede rigsforstanderne af Perdikkas, Polyperchon og Antigonos, som han s. m. Seleukos slog v. Ipsos 301. Faldt v. Korupedion mod Seleukos.

ly'si'n (gr. *lysos* (op)lösning), *kern.*, af aminosyre, som dannes ved hydrolyse af visse proteinstoffer.

ly'si'ner, *fyziol.*, stoffer, som dannes dels af bakterier, dels som antistoffer af den dyriske organisme, og som oplosser bakterier (bakteriolyse), blodlegemer (hæmolys) o. a. celler (cytolysé).

Ly'sippos (gr. *Lysippos*) fra Sikyon (2. halvdel af 4. årh. f. Kr.), gr. billedhugger; Alexander d. Sts. højkunstner. L-s atletfig. Apoxyomenos (ill. s. d.), der er bevaret i rom. kop., betegner m. sit lille hoved og sine lange, slanke former et brud m. den f. klassisk gr. skulptur hidtil

gældende proportionslære og indvarsler ved sit bevægelige stillingsmotiv en udvikling bort fra klassikkens statiske ligevægt.

lysasse (gr. oplosning), *med.*, gradvis temperaturfald, d. v. s. temperaturfald i løbet af dage.

lyskasse, lille, foroven åben udbygning fra kælder, som skaffer lys til et vindue under terræn; af færdselsmæssige grunde dækkes 1 med riste, men kan også lukkes helt med betonglas i jernrammer.

lyskasse, elektrisk, apparat, der ved spejle og linser er i stand til at sende lysstrålerne fra en kraftig elektr. lys giver i en bestemt retning. (Se også projektør).

lyskon (ingven), furen ml. øverste del af

læret og underlivet.

lysklæv'e r el. *lysorgel*, instrument, der er beregnet på at kunne frembringe forsk. farvet lys i forb. med udførelse af musik.

lyskræbs (*Euphausia ed*), fritsvømmende, regeligt storkræbs. Kropfoderne togrenede svømmefødder, på bugen lysorgener. Alm. i oceanerne. Vigigt føde for hvaler.

lyskugler, kugler aflysende sats af forsk. farve, der oftest anv. som forsætning (fyldning) i raketter (el. lyspatroner), navnlig for derved at give forsk. signaler.

lyskurv, betegn. for færdselsregulerende lyskurv i gade-kryds.

lyskvantum, den

mindste del af lysenergi, som ifølge kvanteteoriene kan udsendes el. indsiges af stof. 1-s størrelse er $h \cdot v$, hvor h er Plancks konstant og v lysets frekvens.

lysmåling el. *foto-metri*, måling af lysgivers lysstyrke og den belysning,

Lyskurv

radiomodtager, hvis strømforsyning tage *red*, *gul*, *grøn*-nettet gennem passende filtre.

lysming, offentlig bekendtgørelse, navnlig om et påtænkt ægteeskab. Kirkelig 1: 1 til ægteeskab fra predikestolen. Vielse må først finde sted 14 dage efter 1.

lysming, *arkit.*, det areal i dør, vindue el. I., som lader lyset passere; 1-profil: den profil af karm el. ramme, som vender mod lysningen; 1-panel: træbeklædn., som dækker den del af en muråbnings sider, der ikke optages af karmen.

lyso'for'm, formalin-sæbeopløsning til

desinfektion.

ly'so'l, klar rødbrun vædske fremst. af kresol og sæbe, anv. som desinfektionsmiddel.

lysorganer findes adsk. steder i dyrelyser, navnlig hos havdyr (ribbegopler, Lyskreb, blæksprutter, fisk m. fl.), men også hos en del landdyr (sankthansorm, tuisindben o. a.). Lyset fremkalder ofte af bakterier, der overføres med ægget til næste generation. I kan i øvrigt være kompliceret byggede m. lysbrydende legemer m. m. Tjener til at hidlokke bytte el. det andet kön.

lys over landet - det er det, vi vil,

et af J. P. Jacobsens småvers (1885).

lyspatrøner, ammunition til lys- el. signalpistoler.

lyspistol, pistol, beregnet til udskydning af lyskugler.

lysplanter, planter der kun trives i fuldt dagslys, f. eks. landbrugsplanter. I har større fotosyntese og tykkere blade end skyggeplanter; lystræer kaldes i skygge, og som kræver meget lys til deres udvikling, f. eks. eg. el. birk, skovfyr, bævreasp, lærk; under en beovkning af lystræer vil der på bedre bund sædv. indfinde sig en vegetation af andre træarter, buske og urter;

lyspletsyge el. *manganmangel*, sygdom, der især optræder på havre, hvis blade får store gulhvide til lysebrune pletter. I optræder især på hedé- og mosejorder,

og navnlig hvor jorden er overkalket. Nyere undersøgelser har vist, at mangangmangel er hovedårsagen til 1. Anv. af 50 kg mangansulfat pr. ha modvirker 1.

lyssa, d. s. s. hundegalskab.

lyssignaler, til sikring af ubevogtede overkørsler for offentl. veje. 1, som alm. opstilles på højre vejside, viser, når et tog nærmier sig overkørslen, rødt blinklys, som tændes og slukkes af toget v. hj. af skinnekontakter, som ligger i sporet på begge sider af overkørslen. Mod toget vises et kontrollslys (fast blåt lys).

lysskyde el. *fotofobi*, symptom ved man-ge øjensygdomme.

lysspirtonde, sov., spirtonde med elektr. batteri, der giver et svagt lysblskyd, anv. ved afmærkning af de meststrøgne ruter efter 2. Verdenskrig.

lys (stof)ror, udladningslamper, der er forsynet med et fluorescerende lag, hvorfør de ultraviolette stråler gøres synlige. I har stor virkningsgrad og lys af dagslyslignende farve.

lysstrøm, lyskildes totale lysudstråling

pr. sek. Måles i lumen.

lysstyrke, den lysstrøm, en lysgiver ud-sender i rumvinklen 1. Måles i enheden lys, der er defineret ved at lysstyrken i normalens retning af en 1 cm² stor absolu-lus sort flade, der holdes opvarmet til platinats smelte temperatur, 1773° C, er sat til 60 lys.

lyster el. *ålejern*, flergrenet jernredskab på træstage, navnlig til stangning afål. Savl har savtakrede grene; pigl har slanke spidser med modhage.

Lysterfjorden, tidl. navn på Luster-fjorden.

lytfiskeri drives mest i ferske vande, men interessen for saltvandsfiskeri er stigende (gedde og tun m. m.). Hovedredskabet er kroge i mange varianter, og det egl. sportsfisken har udformet en udviklet teknik. (Jfr. f. eks. fluefiskeri og spindefiskeri).

lystgas, d. s. s. kvælstofforlile; bedøvelses-middel.

Lystige Koner i Windsor, De, 1) komedie (1600-01) af Shakespeare; 2) komisk-fantastisk opera i 3 akter af Otto Nicolai. Tekst efter Shakespeare (Berlin 1849, Kbh. 1867).

Lystrup, hovedgård V f. Fakse, fra 1857 i slægten Moltkes eje. Eenlenget Renaissance-hovedbyggn., opført 1579 af Ejler Grubbe, fredet i kl. A. Betydelige rester af opr. interiørdekoration.

lystyk, 1) fladtryksmetode (*phototyp*). Tryklementet består af en sieben glas-plade forsynet med et gelatinelag tilsat kaliumdikromat, som ad fotografisk vej er gjort modtagelig for trykfarve. Pladen kopieres under et fot, negativ, hvorefter gelatinelaget mister sin evne til at op-suge vand, der hvor det har fået lys. Ved en opblødning af pladen med en blanding af vand og glycerin vil pladen tage imod fugtigheden varieret efter den belysning, den har modtaget gnm. det fot, negativ, og dette vil give de variationer i farve-laget, som danner mellemtonerne. 1 er opfundet 1855 af franskmanden Alphonse Louis Poitevin (1819-82), men blev først gjort praktisk anvendelig af tyskeren Josef Albert (1825-86). 2) kopieringspro-cesser anv. til kopiering af tekn. tegninger. Heraf kan nævnes: kallitypi, blåtryk og brunttryk (diazotypi).

lystskov, skov, for hvis drift æstetiske hensyn, gode færdselsforhold o. 1. er af-gørende el. dog overvejende.

lystspil, 1) d. s. s. komedie, især komedie som foruden latterlige også fremstiller edle og harmoniske karakterer; 2) ofte anv. betegn. for de (uklassiske) typer af skuespil (hørspil, film), hvis hovedfor-mål er at more og underholde.

lystonde, flydende sørmerke af jern for-synet med en fyrlanterne (gas), ofte og så med floje el. klokke til tagesignal med søens bevægelse som drivkraft. (III. se tavle Sørmerker).

lysudslet, forskellige hudsygdomme, frem-kaldt af sollyset, især de ultraviolette stråler, hyppigt ved dårlig pigmenteringsevne.

lysufjordflir, nordboernes navn for Amerikali, Vestgrønland.

lysår, en i astron. benyttet afstandsenhed lig med den vejlende, lyset tilbagelægger i løbet af et år, el. 9,5 billioner km.

Lytham St. Anne's [lø'Am s(a)nt 'ænz], badested i NV-Engl. ved Irskes Hav. 23 000 indb. (1948).

-lytisk (gr. *lys* = oplosning), -oplösende.

Lüttich, russ. *Litke, Fjodor* (1797-1882), russ. polarforsker. 1821-25 ekspeditioner til Novaja Zembla og Kamtjatka; ledede 1826-29 jordomsejling; 1830 til Island.

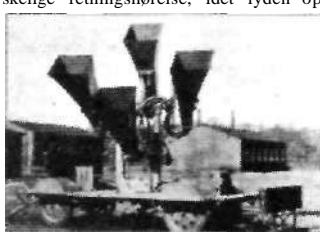
Lutken, André (1843-1916), da. forfatter og journalist. Ophold som korrespondent i Rusl. 1881-91. Bl. a. rejsebogen *Fra Tsarsene Rige* (1894).

Luitken, Cecille (f. 1864), da. sygeplej-ere. Medstifter af Dansk Sygeplejeraad.

Luitken, Christian Frederik (1827-1901), da. zoolog. Prof. v. Kbh.s Univ. 1885-99. Kendt lærebogsforf.

Luitken, Hulda (1896-1946), da. forfatterinde. Romanerne *Degnens Hus* (1929), *Lokesæd* (1931) og *De Uansvarlige* (1933) for en væsentlig del makabre studier i ondskab, gennemført med en ejendom-meligt blandning af fantasi og realisme. I den mystisk tonede bekendelsesbog *Mennesket på Lerfedder* (1943) finder hendes ekstatiske sind forløsning i kristne symboler. Hendes temperamentsfulde lyriske produktion har kulmineret i *Elskovs Rose* (1934), *Klode i Drift* (1941) og *Livets Hjerte* (1943). (Portr. sp. 2837).

lytteapparat, mil., apparat til lydej-pling til luftmål. 1 udnytter den menne-skelige retningshørelse, idet lyden op-

Lytteapparat.

fanges af to træte forbundet med hver sit øre. Idet trætningbningernes indbyrdes afstand er meget større end ørefaststanden, øges retningsbestemmelens sikkerhed. 1 anvendtes ofte til automatsk indstilling af projektorer, men afloses nu af radar.

Lyttelton [lit'ton], Oliver (f. 1893), brit. politiker. Officer i 1. Verdenskrig; indu-strimand; i Underhuset fra 1940 (kons.), okt. s. å. Churchills handelsmin., 1941 medl. af krigskabinetet, som han til febr. 1942 repræsenterede i Det Nære Østen. Marts 1942-juli 1945 produktionsmin., maj-juli 1945 tillige handelsmin.

lytterorganisationer, sammenslutninger af radiolyttere, der bl. a. ved en i radio-lygvn. hjemlet ret til repræsentation i Radiorådet deltager i ledelsen af Statsradiofonien. Af 1 kan nævnes Arbejdernes Radioforbund (stiftet 1926; jan. 1949 ca. 100 000 medl.), Kristelig Lytterforening (1926; jan. 1949 ca. 80 000 medl.), Den Jyske Lytterforening (1929; 1945 ca. 35 000 medl.), Alm. Da. Lytterforening (1922; jan. 1949 ca. 23 000 medl.), Odense Rádioklub (1922; 1948 ca. 13 000 medl.).

Luttich [ly'tixl, ty. navn på Liège (belg. by)].

Luttichau [ly'tikou], Christian (1832-1915), da. godsejer (Tjele), højrepolitiker. Folketingsm. 1887-98 (Randers), finans-min. 1894-97, arbejdede for gevorges for forlig om skattereform. Formand f. Det Da. Hedeselskab 1899-1908.

Luttichau, Christian Tønne Frederik (1744-1805), da. godsejer. Polemisk karakter, bidrog til jyske godsejerprottest mod landboreformerne 1790; efter konflikt m. Colbjørnsen dømt for injurier. Forlod landet, 1791 ty. rigsgrave.

Luttichau, Mathias (1795-1870), da. of-ficer. Krigsmgm. 1854-56. Øverstkom-mand. artilleriofficer i Dannevirkstil-lingen, stemte mod rømmning som ansvar-

lig for det svære skyts, støttede i øvr. de Meza.

Lyttkens, Alice (f. 1897), sv. forfatterinde. Har siden 1932 udg. talr. romaner, oftest med sørverhvervende kvinder, moderne ægteskaber o. l. som motiv.

Lytton, Bulwer-, se Bulwer-Lytton.

Lytton [lit'l], Victor Alexander G. R. Earl o. (1876-1947), brit. politiker. Underst ttssekr. f. Indien 1920-22; guvernør i Bengal 1922-27, vicekonge i Indien 10. 4.-9. 8. 1925 leder af de ind. delega-tioner til Folkeforb. 1927 og -28. Jan. 1932 form. af Folkeforb. under sørvesteskommis-sion i Manchuriet. L-kommis-sjons rapport (offentliggjort okt. s.  ) anbefa-lede et autonoomt Manchuri under kin. suverænitet og m. sikring af jap. interesser, men anså ikke den nye stat Manchukuo for betinget at hverken inter-nat. ret el. folkets ønsker. Folkeforb. bifaldt denne opfattelse febr. 1933, hvor-efter Japan i marts meldte sig ud.

Lutzen, ty. by 20 km SV f. Leipzig, hvor Gustav Adolf faldt i slag mod de kejserlige tropper under Wallenstein, 16. 11. 1632 (gi. kalender 6. 11.). Under Bernhard af Weimar f rde svenskerne kampen videre, til Wallenstein, efter Pappen-heims fald, trak sig tilbage. - Ved L (Gross-Gorschen) slog Napoleon m. store ofre russ.-preuss. h r. 2. 5. 1813.

Litzow [lyt'so:], Adolf von (1782-1834), ty. general, dannede frivillige korps under Napoleonskrigene til k mp mod franskmandene, udrettede trods stor be-gejstring ikke meget.

Lyø, da.  . SV f. F rborg; 6 km²; 343 indb. (1945). På L fængede grev Henrik 1. af Schwerin natten til 7. 5. 1223 Valdemar 2. Sejr.

Lyø Krog, farvand ml. Horne Land og Lyø. 1 , sov., den side om bord, der vender bort fra vinden; holde roret i 1, få skibet til at dreje mod vinden; om 1, under dækket.

l ebbj rn (*Mel'urus ur'sinus*), ind.

bj rn, store udstr kkelige l ber, segl-formede kløer. Lever af insekter, frugter o. l.

l ebblomstfamilien (*Labiatae*), to-kinbladede, helkronede planter, oftest med firkantet stengel og mods. bløde. Blomsterne uregelm., kronen oftest l bedannet med som regel to st re og to mindre st vb rerere (tomægtige). Frugten er 4-delelig spaltefrugt. Ca. 3000 arter; i Danm. ca. 50. Vigtige da. slægter: mynte, timian, tvetand, galteband og h nekro. Fl. arter af 1 anv. som læge-, krydderi- el. prydplanter.

l ebfisk (*Labridae*), benfisk af aborre-fiskenes orden, fremskydelig mund, svaelgbenet sammenvokset til en plade m. kraftige, kgleformede t nder. Oftest farverpr gtige kystfisk. I Danm. hav-karuse, b rggylt og savgylt.

l ebk r ft, svulst hyppigst på under-l ben, begyndet som en lille s r, som langsomt udvikler sig til en knudeformet svulst. Kan ofte helbredes ved operation og str lebehandl. li'

l ebelyd, d. s. s. labial. /

l ebel s (*Ajuga*), slægt af l ebeloms  am. Kronen næsten uden overlæbe. 2 arter i Danm., den ene, krybende 1 (A. reptans), har blå blomster; r t alm. på fugtige steder. Fl. arter er prydplanter.

læbepomade, tidl. meget anv. vokssalve med rødt farvestof, middel mod sprukne læber.

læbestift, kosmetisk salvestift til beskyttelse og færnning af læben.

læbhælte, 1) (*lapplantning*), et bælte af hårdføre træer el. buske, der bryder vinden og derved skaffer læ for bolig, have, mark, skov el. husdyr på græs. Af træet benyttes f. eks. elm, græpoppel, seljerøn, hvidgran, sitkagran, østrigsk **fyr**; af buske pil, tjørn, syren m. m. 2) i Danm. den 1857 lovfæstede afstand fra en købstad, inden for hvilken kun enkelte former for næring måtte drives for ikke at påføre købstadens konkurrence. Ophævet 1920, i Kbh. dog 1866.

Lacko, sv. kgl. slot ved Vänern, opført

IMcko.

i 17. árh. med dele af ældre bygn.; udstyret præget af M. G. de la Gardie.

læder, dyriske huder, der ved garvning er gjort bløde og modstandsdygtige og dermed egne tilbeklædning o. a. prakt. anv. Hudernes oprindelse, garvemeterne og evt. efterbehandling, som dolebring, slibning, hamring, chagrinering bestemmer l-s kvalitet. De vigtigste l-sorter er: blankl., boxcalf, chagrin, chevreau, fedtl., glacé, nappa m. m.

I Danm. fandtes 1947 49 garverier og 89 lædervarafabrikker med i alt 2904 arbejdere; produktionsværdien var 1119 mill. kr. (heraf garverier: 81,4 mill. kr.). Samme år importeredes for 8,5 og eksporteredes for 10,4 mill. kr. huder, skind og læder.

læderbille, d. s. s. læderløber.
læ'de're (lat. slå, støde), beskadige; forurette.

læderhud (*corium*), del af *huden*.
læderlæred, d. s. s. creas.

læderløber (*Pro'cru'ves cor'iaceus*), stor sort løbebille, overfladen grubet. Alm. i Danm.

læderornamentik, kunstindust. for arb. af læder, bl. a. til bogbind, kendes siden middelalderen; fra 11.-12. árh.

1111111111

Læderbælte fra 17. árh. Tyskland.

haves fladsnit, hvor en konturtegning skæres med kniv i læderets overflade; for at fremhæve mønstret punslede man senere bunden udenom. Fra den senere middelalder fremhævedes mønstret i relief. Lædermosaik, hvor mønstret frembringes ved applikation el. indlægning af forsk. farvede stykker, kendes siden 16. árh. og er efter blevet moderne i nutiden.

læderpapir, kalveskinsimitation af papir; 1 har enten glat el. gaufreret overflade.

læderskildpadde (*Dermato'chelys cor'iacea*), indtil 2 m lang, trop. havskildpadde, skjoldet uden hørnplader, dækket af en læderlig. hud m. mange små benplader.

lædersmørelse (fedtsværte), blanding af forsk. fedtstoffer som talg, degras, tanceresin o. l. Flydende l er fortyndet med olie. Ofte tilsettes et farvestof.

læg [la'g] (mnty., beslaget m. *lav*, søv, flad, lav; læg vand, ringe dybde).

læg [la'g] (af *lägge*), et antal inden i hinanden lagte blade.

læg [la'g], den bageste, kødfulde del af underbenet.

lægenet (*fibula*), lang, tynd rørknogle, der ligger på udssiden af underbenet. Opadtil har det ledforb. med skinnebenet, medens det nedadtil indgår i fodleddet og danner det udv. ankelfremspiring. (III. se skelet).

lægbrodre og **lægsøstre** (gr. *lai'kos* folke), medl. af en kat. orden, som med deres verdslige arbejde forener en vis klosterlig regelbundethed og tugt; i nogle ordener varetager de det praktiske arbejde i klostret for at aflaste munke og nonner og give dem tid til deres religiøse opgaver.

lægd (af *lägge*), område, omtr. sammenfaldende m. sogn; danner grundlag for ordn. af udskrivningsvesenet.

lægdommere, lægmænd, der virker som dommere, f. eks. som domsmænd. I visse steder anv. I med sær. fragt indsigts, f. eks. i so- og handelsssager.

lægdsforstander er i provinsen politimesteren, i Kbh. udskrivningschefen.

lægdsmand fører under lægdsforstandens tilsyn lægdsrullen og foretager indkalder i det enkelte lægd; 1-hvervet er borgerl. ombud, oftest pålagt sognefogden, i købstæder og i Kbh. er lægdsforstanderen samtidig 1.

lægdsrulle, fortegn, over det værnepligtige mandskab.

Lægeforening, Den Almindelige Danske, gr. 1857. Omfatter 25 lokale kredsforeninger samt Foren. for Yngre Læger. Medlemsantal 4501 (1949). Medlemsblad: Ugeskrift for Læger.

Lægeforeningens Boliger, arbejderboliger på Østerbro i Kbh., opført efter kleraepidemien i 1853 f. overskuddet fra lægeforeningens indsamling under epidemien. 715 bygninger samt stort børneasyl.

lægegle (*Hirudo medicinalis*), stor igle,

brunl.-grøn, kraftige kæber. Kan bide hul på menneskets hud. Anvendtes tidl. til udsgning af bylder o. l.

lægeplanter kaldes planter, der anvendes i medicinen. I omfatter planter fra mange forskellige familier; dyrkes opr. i klosterhaver. Mange gi. 1 er udgået af farmakopeen, men andre har stadig stor betydning.

'læ'gerval' (nty. *leger* lavere + *wall* kyst), sv. kysten i læ af et skib.

Lægevagt, Kbh.s. organisation (grl. 1886) under Kbh.s Lægeforening for at sikre legehjælp i påtrængende tilfælde om natten (kl. 20-8) og på søn. og helligdage. Rekvireres telefonisk gnm. reservételefonen. L oprettholdes v. tilskud fra Kbh.s og Fr.berg kommuner. De Samvirkende Sygekasser, Røde Kors og Kbh.s Lægeforening.

lægevidenskaben har udviklet sig af den prakt. lægekunst, der i primitiv form må antages at være så gammel som menneskeheden. De ældste vidnesbyrd er jordfundne knogler, der bl. a. viser, at man i stenalderen har trespæreret kraniet. De ældste skr. overleveringer findes på babylon. lertaylor og ægypt. papiry og går tilbage til 2-3000 f. Kr. Den ældste i begynder i Grækenland, hvorfra den kommer til Rom; de berømteste læger i klass. tid er Hippokrates og Galen. Den gr. 1 videreføres fra 4. árh. af byzantinerne og fra 8. árh. af araberne. Grundlaget er den humoropatologiske lære om de 4 kardinal vædske: blod, slim, sort og gul galde og disse indbrydes forhold. I middelalderen dyrkes 1 efter evne i klostrene, hvor man afskriver og bevarer de klass. værker. I 9. árh. grl. den berømte lægeskole i Salerno, hvor 1 dyrkes i hippokratisk ånd. I 12. árh. opstår universiteterne, men her doceres 1 efter skolastisk mønster med subtile fortolkninger af klassikerne, der

betrages som absolute autoriteter, men uden studium af naturen. L-s renæssance inddeltes i 16. árh. af Paracelsus, der søger at gøre 1 til en erfaringsvidskab ud fra kern. synspunkter. Den fortsættes af Vesalius, der 1543 giver den første, sande fremstilling af menneskets anatomi. Samtidig reformeres kirurgien af Paré.

17. árh. falder Harvey's epokegørende opdagelse af blodets kredsløb (1628). Bartholins og Rudbecks opdagelse af lymphekarrene og Steensens arbejder over kirtler og muskler. Mikroskopet tages i anatomiens tjeneste, og Malpighi opdager hækarnettet og blodlegemerne. Under indflydelse af fremskridtene i fysik og kemi deler lægerne sig i to retninger: jatrofysikere og jatrocemikere. I 18. árh. grundlægges eksperimentalphysiologien af Haller og den patolog. anatomi af Morgagni. Jenner indfører koppe-vaccinationen 1796. Den prakt. I beherskes af de store systematikere: Boerhaave, Hoffmann o. a., senere af neuropatologien og vitalismen. Vigtigere end systemerne er dog opfindelsen af perkussionen, studiet af hjertesydomme, beskr. af angina pectoris, indførelsen af digitalis, grundlæggelsen af pædiatrien, indførelsen af fødselstangen m. fl. Kirurgenes stilling forbedres. Der oprettes kir. læreanstalter, hospitaler og fødselstiftelser overalt i Europa. De store fysiologer fører i 19. árh. med, ud af naturlilosofiens spekulationer. Wohlers urinstosfysynese (1828), cellelæren og Darwins arbejder giver forskningen et nyt grundlag. Samtidig føres den prakt. I indi nye baner ved opfindelse af stetoskopet (1819) og udviklingen af den patol.-anat. skole. I 19h.s sidste halvdel skifter 1 karakter ved grundlæggelsen af de store, nye discipliner: bakteziologi (Pasteur, Koch), immunitetsforskningen (Metchnikow, Behring, Ehrlich), endokrinologien (Brown-Séquard) og vitaminerne (Eijkman), der siden har været hovedhjørnesten i den med. forskning. Grundlæggende for kirurgiens udvikling er narkosen (1846) og Lister's antisептик (1867), der senere afsløres af aseptikken. Grundvidenskabenes fremgang i forb. m. de tekn. fremskridt har beriget 1 med en række vigtige diagnostiske hjælpemidler som: øjenspejlet (1850), cystoskopet (1879), røntgenstralerne (1895), strenggalvanometret (1902), Widals tyfusreakt. (1896), Wassermanns syfilisreakt. (1906), tuberkulinreakt. (1907), senningsreakt. (1918) osv. Samtidig er fremkommet en række nye, værdifulde lægemidler som: Finsenlys (1896), radium (1898), Veronal (1903), Salvarsan (1910), insulin (1921), leverpræparer (1926), sulfapræparer (1935), penicillin (1940) osv. Den mod. 1 lægger stor vægt på sygdomsforebyggelse ved hyg. foranstaltninger: epidemikontrol, vaccinationer, folkeundersøgelser, skolen ygejne, bekæmpelse af konssygdomme, erhvervshyg. undersøgelser, svangreforsorg osv. Kværene til lægens uddannelse er stadig stigende, og det store stof har medført en vidtgående specialisering.

lægevidenskabelig embedseksamen, afgangsksamen fra univ.s med. fakultet. Studietid: gennemsnitlig 8-8'2 ár. Titel: cand. med.

lægebrod el. **lägger**, de forlængelser i bagenden hos visse insekter (græshopper, snylteheve m. fl.), hvorigennem ægget bores ned i jord, træ, værtdyr o. a.

lægmand (gr. *lak'tos* folkelig), 1) ikke-gejstlig person; 2) ufaglært person.

Lægmandsbevægelsen for Ydre Mission (LYM), stiftet i Arner. 1906, i Danm. 1912. Vil vække lægmænds ansvarsbevidsthed over for ydre mission, men virker også som en indre missions bevægelse.

lægmandskalk, ikke-gejstlige altergæsters nydelse af altvieren (der i den kat. kirke er forbeholdt gejstigheden).

lægpredikant, den som prædiker uden opdragelse og off. autorisation. Af Indre Mission er 1-virksomhed sat i system.

lægte (ty. *Laite* liste), tildannet slankt

og udøre brændt kalk i vand, hvortil (i kontinuerlig drift) anv. 1-tromler.

læspen, udtale af s med tungespidsen ml. tænderne i st. f. bag fortænderne.

læssepøfl, den for læsset på en jernbanevogn fastsatte begrænsningslinie.

læssepørl, jernbanespør, hvor direkte omlejning ml. jernbanevogn og alm. færdselsvogn kan finde sted.

'Læssepørl', *Frederik* (1811-50), da. officer. Knyttet til De Nat.lib.; marts 1848 statschef, viste fremragende dygtighed, især ved Slesvig 23. 4. 1848; hjernet april 1849 efter Eckernförder-katastrofen. Bidrog i Istedslaget 25. 7. 1850 væsentl. t. sejren ved angreb på Gryde Skov, faldt her. (Portræt).

'Læssepørl', *Thorkvald* (1816-78), da. landskabsmaler; tilh. Lundbyrs kreds.

læst (opr. fodspor), træform, hvorover fodtøj sys el. som anbringes i færdigt fodtøj for at dette skal bevare sin facon.

læst (oldn. *lest* byrde, ladning), gi. da. rummål, for korn = 22 korntønder = 30,6 hl, for kul = 18 kultønder = 33,39 hl. I skibsl. (kommercel) var indtil 1867 150 kubikfod, den dertil svarende normalvægt 2600 kg; efter 1867: 2 registertons.

Læstadius[-'sta:dius], *Larez*. evi (1800-61), sv. vækkelsespredikant, der i Finmarken rejste en vækkelse, bygget på mundtlig forkynelse og skriftemål, som forårsagede ekstatiske folkebevægelser (også i Nø. og Fini).

læst og **påskrevet**, i ældre lovsprog: tinglast og forsynet med påtegning herom.

Læsø, da. ø, 22 km ØØS for Sæby; 112 km²; 3396 indb. (1945). Mod N klit og hede, i midten agerland, mod S lave holme. Ejendommelige bindingsværksgårde med tangtage. Dampsksibsr. m. Frederikshavn.

Læsø Rende, farvandet ml. Læsø og Jylland; mange grunde, i midten 13-43' m vand og sterk strøm; fyskib.

Læsø Trindel, farlig stengrund NØ f. Læsø; 2 m vand. Fyskib.

Læså, vandløb på sydl. Bornholm.

læ'tare (lat: glæd, dig), opr. kat. betegn. for 4. sondag i fasten. Navnet stammer fra dagens introitus (Jes. 66, 10). Pavlen indvier den gylde rose den dag.

'**Lætus**', *Erasmus* (latiniseret form f. *Rasmus Glad*) (1526-82), da. humanist og latiniditer. Magistergrad i Kbh. 1546; opnåede i kraft af begavelse, ægerrighed og kongelig gunst strålende univ.karriere i 1550erne og 60erne; adlet 1569. Udg. på Eur.rejse i 1570erne en række versificerede hist. digte, bl. a. *De re nautica* (om sovæsenet), *Colloquia moralia* (moraliske samtaler) og *Res Danicae* (Danms. historie) (alle 1573).

lævirking, nedstættelse af vindhastigheden bag en skerm. En tæt skærm giver kun god 1 ganske tæt ved skærmen, idet der i kort afstand dannes hvirvler, medens en utæt skærm (lapplantning) nedstætter hvirveldannelsen og giver 1 i afstande indtil 10-20 gange skærmens højde.

lævu'li'nsyre (lat. *Itevus* venstre), acetyl-propionsyre, en ketonsyre, som kan fremst. af kulhydrater. Anv. bl. a. i farveriet.

lævu'lose (lat. *Icevus* venstre), d. s. s. fruktose.

lob, 1) sport, gren af atletikken. Ved de olympiske lege konkurreres der på distancerne 100 m, 200 m, 400 m, 800 m, 1500 m, 5 km, 10 km og marathondl. Desuden forhindringsl. hække- og stafet-1. I 1 p. indtil 400 m har hver deltagter sin afmærkede bane. I følgear på cindersbane m. slaggebund. - 2) *søv.*, a) sejlrende ml. et farvands grund; b) et fartøjs form under vandet. - 3) *mil.*, ved skydevåbenen den del af det hule rum, der strækker sig fra projektilejet ud til mundingen. - 4) i *jagtsp.* a) lemmerne hos hjortevildtet, b) mellemfoden hos fugle. - 5) *arkit.* enkelt, uafbrudt række af trappestr. el. afsatser.

lobø, 1) d. s. s. osteløbe; 2) hos drøtvysterne bageste afsnit.

lobebane, spec. bygget bane til konkurrence i løb, i reglen cindersdækket over et slaggeunderlag.

løbebiller (*Carabidae*), fam. af ofte store biller m. veludviklede ben, larverne slanke, hurtige, ligesom de voksne rovdyr. Hertil løderløber, have løber, aksløber, pupperøver, bombardebille m. fl.

løbebro, smal bro til folk i rodekolonne og rytteri i enkeltkolonne.

løbedage, de efter en betalingstermin fl. dage, på hvilke betaling kan ske med samme virkning som på selve terminsdagen. Ved gældsbreve er der 7 1, når 11. juni el. 11. dec. er fastsat som betalingstermin.

løbefugle, hos fuglene en fod m. korte tæer Og kløer, oftest uden bagtå, velegnet til gang og løb. Findes hos mange forsk. grupper (hønsefugle, trapper, strudse osv.).

løbefugle, fællesbetegn. for fugle m. løbefod.

løbegrave, fællesnavn for de gravede gange, ad hvilke angriberen nærmøde sig fastningsværker, nu også for skytte- og færdelsgrave i åben mark.

løbehjul, hjul på et lokomotiv, som kun tjenet til at bære en del af lokomotivets vægt og til at forbedre dets løbeegenskaber, men som ikke deltager i overførelsen af trækkraften.

løbehøns (*Tur'nices*), små, vagtligg. fugle, GL verdens trop. del. Planteædere. I småfløkke på marker og savanner. Hunnerne præfigere farvet end hannerne; lever i polyandri, hannerne ruger.

løbekrager (*Po'doces*), langbenede, sandfarvede ravnefugle. Centralasiens stepper.

løbelampe, søv., elektr. håndlampe med ledning.

løbemus (*Cerbil'linae*), underfam. af mus. Ørken- og steppeformer. SØ-Eur., Asien, Afr. Kan springe.

løbende gods, den bevægelige del af et skibs takkelag, mods. det stående gods, den faste rigning.

løbende hund, antikt ornamment bestående af fortløbende S-vungne linier, mindende om en række brydende bøger.

løbende regning, mellevmørende ml. to forretningsforbindelser, der ikke afregner hver forretning for sig.

løbepas, *mil.*, afskedspas til udværdige hverde, i hvilken de ved ørlig afsked brugte ord om tro og ørlig udført tjeneste udeledes.

løber, 1) *arkit.*, mursten, som ligger på langs i muren; 2) den øverste møllestein i en stenkærn; 3) skakbrik (officer), som trækker diagonalt; 4) *søv.*, toværksende skåret gnm. en enkelt blok el. en talje (*taljeløber*).

løbeseddæl, et blad med kortfattet, foreløbig meddelelse om den nyeste sensation, omdeles af dagbladene.

løbesod, brunsort stinkende vædske, der afsættes i skorstene, når forbrennings-temp. er for lav og skorstenen er stærkt varmeledende. 1 dannes ved fortæring af de i røgen indeholdte vand- og tjæredampe og kan gennemtrænge og angribe murværket og forvoldre stor skade. Årsagen, den lave forbrenningstemper., forefindes især ved indeni, brandsel som tørv og brunkul med ringe brændværdi og stort vandindhold. 1 kan forebygges ved varmeisolering af skorstenen og ved anv. af kvalitetsbrændsel.

løchen [*løk-J.*, Arne (1850-1930), no. filosof og psykolog. Har bl. a. skrevet om J. S. Mills logik samt *Fantasiens* (91).

lød, farve, især ansigtsfarve; hos husdyr: hårlagsets farve på de forsk. dele af legemet overfladen.

lødeko, ældre betegn. for kælveko.

lødighed, betegn. for mønters el. guld- og sølvværars *fint holdighed*.

Lcidose, sv. landsby v. Gota älv, 35 km N f. Gdteborg. På L-s plads lå fra omkr.

1100 byen Gamla L, længe Sv.s øeneste havn på vestkysten. 1473 grl. Nya L (nu Gamlestaden i Gdteborg).

Loeffler [heftet], *Charles Martin* (1861-1935), fr.-amer. komponist til orkester- og korverk, kammermusik, sange m. v.

Löffler, *Ernst* (1835-1911), da. geograf; grl. da. geogr. forsknings; først da. docent i geografi 1883; prof. 1888-1910.

Löffler, *Julius Bentley* (1843-1904), da. kunstarkæolog, en af banebryderne f. da. hist. arkæol. Rig for. virksomhed. Hø-

Frederik Læsøe. Elias Lonnrot.

ved.: *Udsigt over Da. Kirkebygninger fra den Tid. Middelalder* (1883).

Lofstedt [*16.vstæl.* Haemon *Einar Hal-rald* (f. 1880), sv. filolog. Prof. i latin v. Lunds univ. 1913-45. En af vor tids betydeligste latinister, har udg. talr. arbejder om senlatinen.

løftebro, en bro, der kan give større gennemsejlingshøjde for skibsarten, idet bropartiet over sejlerenden mekanisk kan løftes i vejet, når skibe skal passere.

løfteed el. *promissorisk ed*, ed, som aflagges forud for den forklaring, som eden angår, f. eks. i eng. ret.

løg (*Callium*), slægt af liljefam., indeholder flytige og skarpe olier, løgene enlige el. ff. sammen. Grundbladene små, flade el. trinde og hule. Blomsterne i en skærmlign. stand med hindeagtige svobblade. Ofte 270 arter; i Dñm. 6 vildtvoksende, f. eks. er skov-l. (*A. scorodoprasum*) med rødviolette blomster temmelig alm. i kratskove, og ramsl. (*A. ursinum*) med hvide blomster træffes i kystskeve i stor mængde, hvor den forekommer. Mange i ør. er vigtige kulturplanter, f. eks. rødl (kepalog), hvidl, skalotte!, pibel, perle, purp. og porre.

løg, en underjordisk stængel med en meget kort akse, l-kagen, fra hvis underside rødderne udgår, og på hvis overside der sidder tykke, skælformede, nærrings- og vandfyldte blade, af hvilke de yderste er døde og hindeagtige. Planter med l findes især i regnfattige egne.

løgflue (*Hy'emyia antiqua*), lille, gråbrun, blomsterflue, larven i løg. Skadelig.

løgfros (*Pelobates fuscus*), lille springpadde, grålig el. brunlig, korte kraftige bagben. Udskiller et løglugtende *Gennemskæret løg af krokus*.

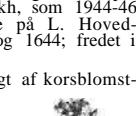
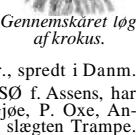
løgsmose, hovedgård SØ f. Assens, har bl. al. tilhør. Mogens Gjøe, P. Oxe, Anders Bille og 1695-1800 slægten Trampe. 1944 købt af Niels Buhr, som 1944-46 drev gymnastikhøjskole på L. Hovedbygningen fra 1575, 1631 og 1644; fredet i kl. A.

løgkarse (*AUi'aria*), slægt af korsblomst-fam.; en art, A. officinalis med hvide blomster er alm. i Dñm. i krat og skov. Bladene lugter som løg, når de gnides.

løgknopper, d. s. s. ynglefeknopper.

løgmarmor, da. navn for cipolin.

løgnedetektor (lat. *detegere* afdække), af John A. Larson o. a. konstr. apparat til måling af blodtryk og andedræt, hvis afvigelser fra normalen kan være tegn på forsøg på at lyve. I blev i 1921 anv. af J. A. L. ved politiundersøgelser i Californien; domstolene har dog været utilbøjelige til at acceptere de herved opnæde resultater som beviser.

løgolie, æterisk olie, der udvindes ved dampdestillation af hvildeg. Den indeholder hovedparten af løgenes karakteristiske lugt- og smagsstof, som for det meste består af allyldisulfid. Anv. som krydderi.

Løstrup [la:y-1], Knud Eiler (f. 1905), da. teolog, prof. i systemat. teol. i Århus 1943. Hans teol. standpunkt, der er stærkt påvirket af den dialektiske teologi, kommer særlig frem i disputatsen *Den Erkendelsesteoretiske Konflikt mellem den Transcendentalfilosofiske Idealisme og Teologien* (1942).

Løstrup [lø:y-1], Theodor (1853-1933), da. præst, hvis arb. i Det Da. Missions-selskab (fra 1889) blev af afgørende bet. Udarbejdede en bibelordbog til N. T.

Løgstør. Frederik 7.s Kanal.

Løgstør's, da. købstad ved L. Bredning (Limfjorden); 3 230 indb. ^—:—, (1948). Industri, handel og WoloVo/fiskeri, god havn. Endepunkt oVAVO fra Viborg-L banen. Købstad ^wifSintJ fra 1900.

Løgstør Bredning, farvand ^i u > ^ i Limfjorden ml. Hanherredene og Livø, Himmerland og Mors. Dybden er de fleste steder 7-9 m.

Løgstør Kanal, d. s. s. Frederik den 7. Kanal.

Løgum'kloster, da. flække, NNØ f. Tønder; 1798 indb. (1948). Grl. 1173 som cistercienserkloster; kirken fra ca. 1190-1340 bevaret som Sønderjyllands værdifuldeste arkitekturmonument, restaurer-

Løgumkloster kirke.

ret 1913-26; bygget op mod kirken en bevaret del af klostrets Ø-fløj, samt »slottet«, opført 1614 af hertug Johan Adolf til Gottorp, nu retsbysgn. og dommerbolig; fredet i kl. A. Omkr. klostret og »slottet« opvokses L flække.

løj (holl.), sør., svag; løje af, aftage (om vind).

løjbom, tværskibs jernbøje i mindre sejlskibe, hvortil skødet fastgøres.

løje (*Alburnus alburnus*), sildsildgen, stor-skællet karpefisk. Lever frit i soernes vandmasser. Ikke sjælden i da. soer.

løj'ert (holl. *luier svøb*), bærekjole til at binde på ryggen. Bruges tidl. til spædbørn.

løj'ert, sør., 1) toværksøj i indspilets i et sejls lig; 2) jernring i et stagsejls lig for at det kan glide langs staget.

løje (no.), afmærket bane for skiløbere, sa vidt muligt lagt i kuperet terræn.

løjt, halvo og sogn mtl. Åbenrå Fjord og Gennør Bugt, 56 km²; 2709 indb. (1945).

løjtnant (fr. *lieutenant*, af *lieu* sted + *tenant* holdende, d. v. s. stedsfortræder), opr. næstkommanderende hos fyrtser og højere fædre, nu som yngre officersgrad, hos kapitajner og ritmestre.

løjtnanthjerte (*Di'centra spec'tabilis*), art af Jordrøgfam.; har store, sammentrykte, røde blomster med spore på to krønblade. Dyrkes i haver, hjemmehørende i Ø-Asien.

løkke (beslægtet m. *lukke*), lille indhegnet

marklod. Betegn. anv. alm. i sønderjysk, fynsk og bornholmsk.

Løkk'en, da. stationsby, badested og ladeplads f. Hjørring; 1765 indb. (1945).

Løkk'en, Thomas Olesen, se Olesen Løkk'en.

Løkk'en verk [-virk], no. fabriksby m. No.s største svovlkisgrube, 50 km SV f. Trondheim. 1800 indb. (1930). Elektr.bane til Thamshavn v. Trondheimsfjord.

løn (*Acer*), slægt af 1-fam.; træer med mods., håndnerede blade, reglm. 5-tallige blomster, dog med 8 støvbærere. Insektsbestøvning. Spaltefrugt med to vin-gede, nødtagte delfrugter. 130 arter i Asien, Arner. og Eur.: i Danm. findes ahorn (A. *pseudoplatanus*) med bladundersiden lys, blågrøn el. rødig, og spids 1 (A. *platanoidea*) med begge blad sider ens grønne, samt nava (A. *campestre*), et lille træ el. en busk med dun-hårede bladundersider. Alle tre planter og nogle steder også vildtvoksende. Veddet anv. f. eks. til kokenredskaber.

len, økon., se arbejdsløn, lønning.

Lønborg'gård, hovedgård SV f. Skern, tilhørte for Reformationen Ribe bispe-stol; 1757-1813 stamhus, oprettet af kan-celliråd Christian Hansen. Hovedbygn. fra 1838.

Lønborg-Jensen, Harald (1871-1948), da. arkitekt, bl. a. for Ribe (fra 1916) og Roskilde domkirker (fra 1927); har ombygget el. restaureret et stort antal ældre bygværker, bl. a. St. Catharina kirke og kloster, Løgum kirke og kloster 1926, Jens Bangs Stenhus i Alborg, herregårdens Egeskov p. Fyn, forestået udvidelsen af univ.s festsal i Kbh. og opført fl. institutions- og privatbygn.

Lønborg Å, andet navn på Skern Å. **løngang**, hemmelig, skjult gang; forbindergang i en bygn. el. (især) ml. to bygn.

lønhaler (navnet, fordi halefjerene i alm. er skjult af dækfjerene), d. s. s. tinamuer.

Lønnung [-bar]. *Einar* (1865-1942), sv. zoolog. Prof. v. Riksmuseet i Sthlm. 1904-33. Arbejder over hvirveldyrenes systematik og udbreelse. Grl. tidsskr. »Fauna og Flora«.

lønning (holl. *leuning*, egl. *gelænder*), vov. stykket af skibssiden over øverste dæk.

lønning, det vederlag, der opbeberes i tjenesteforh. af mere varig art. I 1 stats-tjenestenere i alm. fastlagt i tjenestemands-loven (senest af 1946), for folkeskolens og folkekirkens personel i sær. love; i kommuner og større priv. institutioner findes lønreguleringer efter tilsv. principper. Statstjenestemændene er opdelt i lønklasser med hver sin grundlo n+anciententstilling, hvortil kommer et »alm. pensionsgivende tillæg«, stedtillæg og reguleringsstillæg.

lønningsklasse, gruppe af tjenestemænd med samme grundlo. Tjenestemands-loven opnægter for hver enkelt styrelses-gren i statsadmin. et antal 1, begyndende med de højeste stillinger (1, 1) og endende med de lavest lønnede. På lign. måde er hovedstadskommunernes tjenestemænd ved lønregulering indelt i 1.

lønningsrådet, oprettet 1919, består af kgl. udnævnt formand og næstform. samt 2 medl. udpeget af finansmin., 4 af rigs-dagen; 1 udtales sig om spørgsmål vedr. statens lønninger.

Lønnrot [løn'rø:t], Elias (1802-84), fi. sprogs- og litt.forsker. Dr. med. 1832. Prof. i fi. 1853-62. Optegnet i årene 1828-42 de mundtlig overleverede folkesange bl. Ø-finl. og Karelen. almue; udg. demisaml. *Kanteletar* (1829-31), *Kalevala* (1835). *Kanteletar* (1840). Arbejdet forsgede L-s sprogl. interesse og kundskab; hans afh. fra de fl. og *Finskt-svenskt lexikon* (1874-80) bidrog afgørende til dannelse og faststillelse af nuv. fi. skriftspr. (Portræt sp. 2850).

Lønnroth [løn'rø:t], Erik (f. 1910), sv. historiker; prof. i Uppsala 1942. Kritisk-radikal: *Sverige och Kalmarunionen i det medeltida Sverige* (1940).

lønregulering, lønændring inden for en arbejdsoverenskomsts periode, oftest efter pristal. 1 for offentl. tjenestemænd sker gnm. reguleringstilleg.

løns [lø:ns], Hermann (1866-1914), ty. forfatter. Den linneburgske hedes digter. Skrev foruden romanen *Der Werwolf* (1910) en matrossang med domkvædet *Denn wir fahren gegen Engeland*, som under 2. Verdenskrig optoges af nazisterne.

lønskrift el. *kryptografi*, ældre betegn f. en skrift, der kun kan læses v. hj. af en sæk. kode.

lønstrup, jysk fiskerleje og badested ved Skagerak, 11 km V.F. Hjørring; 491 indb. (1945). Station på Åbybro-Løkken-Hjør-ringbanen.

lørdag (oldn. *laugardagr*), egl. badedag.

Lørenskog [-sko:g], forstad til Oslo;

6800 indb. (1946).

løsblad bog, i bogholderi et bind, hvori er fastgjort løse bogføringsblade, forsynet med hæller. Ved en spec. form for 1 er bladene mindre høje end bindet og sidder forskaft i forhold til hverandre, så nederste side er synlig (jf. plankartotek). 1 er til maskinbogføring m. m. bedre anvendelig end indbundne bøger.

løsbladspublikationer, udgivelser, hvis tekster fremkommer på løse blade el. ark, beregnet til i kronologisk el. systematisk orden at indsættes i samlebog; anv. især til værker, der kræver stadig ajourføring, f. eks. de sæk. historiske arkiver over verdensbeg i henveder.

løsdrift kaldes det, når husdyrene i græsningsstiden går fri omkring på et indhegnet areal (muds. tørring).

løse, endelse i stednavne. Den nøjagtige bet. er ikke fundet. Navne med denne endelse findes ofte på de da. øer og i Skåne, men næsten ikke i Jylland.

løsen, kendingstegn, signal, fejltråb, som

bruges for at skelne ven fra fjende.

løsgængeri, selvforskyldt, vanemæssig lediggång, hvorved den pågældende falder det offentlige til byrde, forsømmer sin forsørgerpligt el. lign., kan, efter forvarsel advarsel fra politiet, straffes med fængsel indtil 1 år; som 1 betragtes det også, at en person ernærer sig ved utugt el. spil, og følger vedk. ikke et pålæg fra politiet om at søge lovligt erhverv, er straffen som ovenfor.

løshage, sør., kådestrop med hager til løftning af tønder o. 1.

løsholt, 1) vandret tommer ml. 2 stolper i bindingsverk el. stakit; 2) vandret træstik. i dør- el. vindueskarne, som adskiller de øvre og nedre rammer.

løsladelse på prøve, løsladelse fra fængsel for straffetidens udlob på betingelse af, at påg. overholder visse nærmere vilkår. Hvis disse overtrædes, indsættes han til afsøn af reststraffen. If. da. straffetidens sker 1, når 1/2 af straffetiden, dog mindst 9 måneder, er udstædt, medmindre fængsels forhold gør det utilrådligt.

løsning [lø:-], da. stationsby (Vejle-Horsens); 802 indb. (1945).

løsningsret, ret til at erhverve en ting

med erlaeggelse af et vist vederlag.

løss (ty.), aflejring af fint støv; forekommer udbredt i N-Kina i fl. hundrede m mægtighed og i Ml.-Eur., hvor det forekommer med ca. 10 m mægtighed og stammer fra istiden. Danner en frugtbart jordbund.

løsøre, mods. fast ejendom, rørlig ting. I jur. forstand indbefatters skibe under 1, om end de i visse henseender er undergivet retsregler svarende til de for fast ejendom gældende.

Lotsberg-banen [Motzberg], schw. elektr. jernbane, fører fra Spiez v. Thunersee gnm. Berner Oberland til Brieg, hvorfra Simplon-banen udgår. L er 73,8 km 1. og overvinder en højdeforskel på 613 m. På L, som blev bygget 1907-13, findes den 14 536 m 1. L-tunnel.

Lotschen-passet [lot'sn-J], schw. alpepas i Berner Alper, 2695 m. Gnm. Lotsberg-tunnellen (14,5 km) løber banen fra Bern til Brieg.

løv anv. undertiden, i Danm. sjældent, som foder el. stroelse. Alm. bruges vissent 1 til kompostgødning. I skovbrugten har bevarelsen af det visne løvlag på skovbunden stor bet., fordi det ved mikroorganismers og regnormenes virksomhed omsættes til muld, og fordi dets indhold af afg. stoffer ved forrådelsen føres tilbage til jorden.

låg, zool., den plade af kalk, kitin o. l., hvormed snegle og visse orme kan lukke indgangen til deres skål el. rer. Visse jordbyggende edderkopper kan på lign. måde lukke indgangen til røret m. et 1.

I. aage, *Gunnar* (f. 1876), da. arkitekt. Frederiksberg (1906-08) og Bispebjerg (1931-42) hospitalers udvidelser; endv. bl. a. *Hospitalet for Odense Amt og By* (1909-12), *Militærhosp. i Kbh.* (1916-22) og *Kbh.s Tuberkulosesanatorium v. Avnistrup* (1936-40).

Lågen [lāgsn], to no. elve: Gudbrandsdalslågen og Numedalslågen.

Låle, *Peder* (ca. 1350), da. ordspogssamler, hvis biogr. er ganske ukendt. I. udg. af hans saml. af ordspog (ca. 1200 versificerede, ofte rimede lat. sentenser med tilsv. da. ordspog), trykt 1506, længe brugt som lat. lærebog.

lån, jur., 1) til ejer: aftale om overlæselse af en ydelse, således at modtageren til sin tid skal tilbageleverer en ydelse af samme art og godhed. Kan derfor kun forekomme ved penge o. l. ydeler; 2). til brug: aftale om overlæselse af en ting til brug, således at tingen skal tilbageleveres i uforringet stand.

lånekasse, interessenskab med det formål at skaffe billige lån. Indskyderne af l-s fond har interesserentren.

Låne- og Lejeloven (eng. *Lend and Lease Act* [lænd an'lis' akt]), USA-lov af 11. 3. 1941, gav præsidenten ret til at lade tilvirke krigsmateriel og andre varer og stille dem til rådighed f. regeringer el. lande, hvis forsvar han anså for vigtig for USA; kunne ske som lån, gave, leje el. ved bytte. Bruddet m. tild. cash and carry-princip (hvori andre magter skulle betale kontant og selv hente leverancerne) var et afgørende skridt bort fra neutraliteten. L anvendtes både før og efter USAs indtræden i 2. Verdenskrig som kampmiddelet mod Hitler og hans

forbundsstæller ved »låne- og lejeaftaler« m. en række regeringer, særlig Engl. og Sovj. 21. 8. 1945 meddelte Truman, at alle leverancer efter L stadesdes. I alt ydedes hjælp efter L for 50,7 milliarder \$. heraf 65 % til Engl., 23 % til Sovj: Under krigen modtog dog USA modsatgående ydelser for 7,8 milliarder \$.

låneord, sprogs., ord optaget fra et andet sprog og indpasset i sprogs helleden, mods. fremmedord.

'**Langholmen**, sv. ø i Mälaren, sydvestl. Sthlm. Stort fængsel.

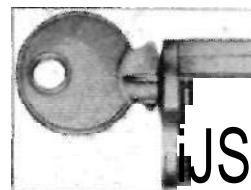
lårbenet (*femur*), legemets længste rørknogle. Opadtil ledhovedet, der med hoftebenets ledskål danner hofteledet. Nedadtil breder i sig noget ud og har her en hesteskoformet ledflade, der går i forb. m. skinneben og knæskal og danner knæleddet. (III. se skelet).

lårbrud, sver, ofte langsomt helende form for benbrud. Bruddet i sig selv er farligt og efterlader hos ældre mennesker trods

god behandling ofte invaliditet. Hos børn er 1 hyppigt et spiralbrud på midten af skafet.

'**tåring** (afledet af *lår*), agterste og øverste del af skibssiden.

lås, 1) apparat til aflåsning af døre og skuf-

Ruko-lås.

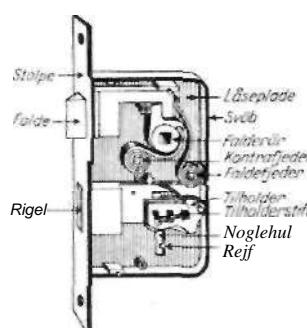
fer v. hj. af en rigel, der skydes ind i et indsnit i et slutbluk på dørkarmen el. skufferammen. Til holder-1 har en pladeformet tilholder, som fastholder riglen, når 1 er åben el. lukket. Når nøglen drejes, løfes tilholderen, og riglen frigøres. Fræmspringende kamme, bætsætning, hindrer indføring af forkerte nøgler. Kombinations-1, f. eks. Chubb-1, har fl. tilholdere, som skal indtage en bestemt indbyrdes stilling for at frigøre riglen; cylinder-1 kan have stiftformede tilholdere (Yale-1, Ruko-1). Ved central-låseanlæg kan de indbyrdes forsk. nøgler til de enkelte låse åbne alle fælleslåse. 2) mil., fællesbetegn. for de forsk. håndskydevåbens bagådelukmekanismer og aflyningsmekanismer.

låsbue, fællesnavn for armbrøster.

'**låt** [læ:t], folkelig instrumental melodi i Sv. og No.

'**Låtefossen**, 164 m h. no. vandfald i Hardanger, 15 km S f. Odda.

'**låtpipa** (sv., af *låt* + *pipa* flojte), et folkeligt, blokflojteagtigt instrument, der kendes i det nordl. Sv.

Indstukken lås med 4 tilholdere af Chubb-systemet.

M

M, det 13. bogstav i det da. alfabet; stammer fra gr. M.

M, rom. taltegn = 1000.

M, ty. fork. f. mōnten mark.

M, automobilkendingsmærke for Odense amt.

M., fork. f. monsieur.

M., fork. f. Mac.

m, fork. f. meter; m^2 = kvadratmeter; m = kubikmeter.

m., mus., fork. f. hal. mano, fr. main hånd, m. fork. på recepter for lat. *misceatur*, blandes.

m, kern. fork. f. molær.

m-, kern., fork. f. meta-.

H (gr. *my*), fork. f. mikron.

mm el. w, fork. f. millimikron.

Ma, et i nogle år brugt kern. tegn for grundstof nr. 43, der mēntes opdaget af de ty.

kern. Walter og Ida Noddack og af dem kaldtes masurium.

ma (hal.), mus., men.

Ma, 1) d. s. s. Ma'at (Mät); 2) lilleasiatisk gudinde, en moder- og frugtbarhedsgudinde; afbildes med en strålekrona om hovedet og ofte stående på et rovdyr.

M. A. (eng.), fork. f. *Master of Arts*; omrent = mag. art.

mA, fork. f. milliamperc.

M. A. A. el. M. af A. A., medl. af Akad. Arkitektsforening.

Maatselskå [ma:nsæk'lå], fi. højdedrag fra

Haltion mod 0 til soyj. grænse, dannende vandskel ml. Bottniske Bugt og Hvidehavet. Højeste punkt: 820 m.

maar [ma:r] (ty., af lat. *mare* hav), trægt-formet hul dannet ved en enkelt vulkansk ekspllosion; ofte omgivet af en lav vold af løse udbrudsprodukter. Søfylde i højoppe i Eifel.

Maarianhamina ['ma:ri'an'hamin'], fi. navn på Mariemhamn.

Maas [ma:s], fr. *Meuse*, 925 km 1. flod, udspringer i Langres-plateauet, gennemstrømmer Ardennerne, nær ind i Holl., hvor en gren forener sig med Waal og en med Merwede; følles delta med Rhinen. Ved M ligger bl. a. byerne Verdun, Sedan, Namur, Liège og Maastricht.

Maas-stillingen, en under 1. Verdenskrig af tyskerne forberedt tilbagetrukken linje over Verdun-Sedan-Charleroi-Rivieren, hvilken indtages 1uge før krigens ophør.

Maastricht [mæs'trict], by ved Maas, hovedstad i holl. prov. Limburg; 74 000 indb. (1947). Glas-, fajance-, porcelæn-, jern- og papirindustri. St. Servitius Katedralen er Holls. ældste kirke, grl. ca. 580. 1632 erobret fra Spán., hævdedes mod Belg. 1831. Maj 1940 ty. besætt., som første større holl. by befriet 14. 9. 1944 (1. armer. armé).

Ma'at el. Mät, Ma, ægypt. gudinde for sandhed og retfærdighed; afbildet som en kvinde med en strudsfej som hovedprydelse.

maatschappij [ma:sta'pæi] (holl., egl.: kammeratskab), det holl. navn for selskab, samfund, m op aandeeien, aktieselskab.

ma'belestorTer, afr. vævninger af rafia-bast.

Mabelestof fra Bakubafolket, Congo.
(Nat. Mus.).

Mabillon [mabi'jal], Jean (1632-1707), fr. Benediktiner, grl. diplomatkenn med *De re diplomatica* (1681).

mabinogion [mabi'nougi] (flert. af kymrisk *mabinogi* undervisning af de unge), en gruppe kymriske ridderromancer.

Mabuse [-byz], se Gossaert, Jan.

Mac [mak, makl], fork. Mc, M' (eng., aT gelisk *mac* són), foran familie- el. fornavn angiver afstamming (MacDonald, egl. Donalds són).

macabre [ma'ka:br] (fr.), dødningeagægtig, uhøggelig, Dance m, symfonisk digning af C. Saint-Saëns (1875).

Mac Adam [mak'ädam], John London (1756-1836), skotsk vejbygningsingenør, opfinner af den efter ham opkaldte vejbelægning, macadamising.

macadami 'se'ring, betegn. for den af MacAdam opfundne vejbelægning, som

af ligevegt; ustadic (mods. stabil) - kern. anv. udtrykket 1 især v. omtale af et stof, som i fys. el. kern. henseende kan eksistere i to forsk. former, hvoraf den ene er stabil, medens den anden er 1 og let omdannes den forste.

labioden'ta'l (lat. *iabium* læbe i *dental*), sproglid, udtalt med underlæbe mod overtænder, f. eks. 'f.

labiolo'gi (lat. *iabium* læbe i *-logi*), mundfænsning.

labio've'la'r (lat. *iabium* + *velar*), sproglid, som artikuleres med bagtungen, samtidig med at læberne rødes, f. eks. 'k*.

'iabium (lat.), læbe, bruges i med. om mundens læber og dels om de store og små skamblæber (*labia majora* et *minora*); *iabium* vo'cale, stemmebånd.

labo'ran't (lat: arbejende), (ufaglært) medhjælper ved laboratorium.

labora'to'rium (mlat: arbejdsværelse), lokale til udformelse af vidensk. arbejde.

labo'remu's pro patria (lat.), lad os arbejde for fædrelandet, brygger Carl Jacobsens valgsprog.

labo're're (lat. *laborare* arbejde), tilberede lægemidler; *labo'remu's*, lad os arbejde.

Labour Party j'teibz 'p'kti: det brit. arbejderparti, 1893 stiftedes det socialist. Indépendent L (ILP) af Keir Hardie og Mac Donald. Tidl. arbejderrepræsentanter havde stået sammen m. de liberale. 1900 dannedes The Labour Representation Committee (LRC) ved sammenslutn. ml. de socialist. partier og fagforeninger, fra 1906 kaldet L. ILP blev en venstreorienteret undergruppe. 1906 kom 29 L-kandidater ind i parlamentet, men først 1908 blev L uafhængigt af de lib., som det støttede til 1914, da ILPs pacifisme medførte spittelse, og A. Henderson (Fagforeningsgruppen), der ønskede kraftig krigsforsel, overtog fæderskabet efter Mac Donald og indtrådte i min. Asquith. Fra 1918 gik L mod reg., dannede reg. jan.-nov. 1924 (MacDonald). 1929 blev L det største parti, om end ikke majoritet (287 medl.), og MacDonald dannede sin 2. reg. (Henderson udenrigsmin.). 1931 gik største delen af L (under Henderson) mod MacDonalts nationalreg., men led valgmedtagelag s. a. (i alt 52 mændater); MacDonald og Snowdon dannede National L, mens Maxton 1932 udskilte et radikalt ILP; og Cripps dannede oppositionel Socialist League. 1935 blev Attlee partief. S. å. fil L ved valgene 154 mændater. 1937 ekskluderedes Socialist League for forsøg pa at danne enhedsfront m. kommunisterne, hvorefter Socialist League oplostes og gled ind i L (Cripps ekskluderedes 1939-45). L krævede fast holdn. over for fascismen, tilbage sept. 1939 reg. støtte, og maj 1940 indtrådte L-potitikere i min. Maj 1945 afviste L fortsættelse af koalitionen, og vandt en stor valgsejr juli 1945 (393 mændater). 26. 7. dannede Attlee reg. og påbegyndte 1946 omfattende socialisering. Dec. 1947 vendte L-s ledelse (generalsekret. Morgan Phillips) sig skarpt mod kommunisme og Kominform. Vigtigste avis: Daily Herald.

Labrador [låbradør] (da. [-'do'r]), canadisk halvø begrænset af Hudson Bugt, Hudson Strædet, Atlanterhavet, Belle Isle Strædet og St. Lawrence Bugten. N- og Ø-kysten er en fjord- og skærgårdskyst. Det indre er et lavt, isskuret plateau, der nær ca. 1675 m. Den kolde Labradorstrøm og det istyldte Hudson Stræde giver N- og Ø-kysten polarklima og tundra; det indre har temp. klima og er dækket af moser og skove af sortgrøn, hyldgran osv. Kornavl er umulig p. gr. af den korte sommer. De fåtalige indb. af hvide, indianere og eskimoer fisker torsk fra juli til oktober og sætter om vinteren fælder for mink, væsel, mår og ræv. Der er vældige reserver af vandrakraft og af træ egnet til papirfabrikation. 299 800 km² mod NØ (*Coast of L*) m. 5000 indb. tilhører Newfoundland, resten forbundssaten Quebec. Fra luftbasen Goose Bay flyvning til Gronl. (Kort se N-Amer.).

labra'dor, miner., plagioklas med 50-70% anortit og 50-30% albít.

labradorand (*Campot'ryynchus lahra'drius*), nordamer., nu uddød, m. eder fuglen beskrivet and.

labrador' se'rende kaldes feldspatter, der i bestemte retninger viser et kraftigt lysende, oftest blåligt skær.

labrador-strømmen, kold, isfyldt strøm fra Davis Strædet mod S langs Labradors kyst. Møder Golfstrømmen ud for Newfoundland.

La'bri, Professor (1863-1935), egl. M. D. Petersen, da. markedsgøgler. Vandt på markeder Dann. over popularitet ved vrølvemonologer og lancerede adsk. slagord, som kom i folkemund.

La Bruyére [la bry'je:r], *Jean de* (1645-96), fr. forfatter, berømt for sin bog *Les caractères*, der giver et levende billede af det 17. årh.s samfund.

labsalve (holl., egl: smøreplastre), *sø**, konservering af rigning med indsmøring med tjerебlanding, olie el. lign.

'Tabkov's, krydret levningeret af kød og kartofler, hvid el. brun.

Labuan [la'buisn], ø ved NV-kysten af Borneo, 90 km², 9250 indb. (1947), hvorfav hovedbyen Victoria (vigtig havn) 2000. Rig på stenkul. Brit. siden 1846.

La'bunum (lat.), *bol.*, gulregn.

laby'rín't (gr. *labyrinthos*, af førgr. *labrys* dobbeltbølle; måske opr. ^afyskv

af irlange. Den antikke ^ff^f^||f|y tradition omtaler 1 i Egypr-*23||f|r (Amenemhet 3.s min. "•MB") detempel i Fayim-oasen) opgårt Kreta. Den hist. baggrund f. saget om Minotauros og d. kretiske 1 er vel paladet i Knossos med dets uoverskelige kompleks af korridorer og gärde. (III. viser l-fig. på bagsiden af mont fra Knossos, 2. årh. f. Kr.).

labyrinten (*labyrinthus*), det indre øre omfattende snegleen (høreorgan) og buengene (ligevegtsorgan).

labyrintgælde (An'abantidae), benfisk af aborrefishenes orden. Oven over de små gæller findes et luftkammer m. krusede blodfyldte folder. Er i stand til at ånde i luften; I kan derfor krybge over land el. i tørtid grave sig ned i dynd. Trop. ferskvandsfisk. Hertil krybefisk og en række yndede akvariefisk som paradiisk, guramier, kampefisk **m. fl.**

labyrin'this (*labyrinthus* + *-itis*), betændelse i det indre øre, hyppigst efter mellemlørebetændelse; alvorlig lidelse, som kan medføre tab af hørelsen.

labyrintho'don'ter (gr. *labyrinthos* labyrint i *oditis* tand), gruppe af urpadder, hvis tænder havde labyrintagtig foldet dentin. Karbon til trias.

labyrintvamp (*Dae'dalea*), slægt af poresvampe, har korkagtige, konsolformede frugtlegemer, hvis underside er beklædt med labyrintisk bugtede gange. Vokser på traestød, f. eks. af eg og bøg.

lac, i fr. stednavne, so, indso.

La Calpenéde [-kalp'renæd], *Gautier de* (ca. 1610-63), fr. forfatter, han skrevet eventyrlyrige romaner som *Cassandra* (1642-45) og *Cleopatre* (1647-59).

laccá (nylat.), lak. spec. shellak.

Laccá di'verne, eng. *Laccadive Islands* [HUcadáv' allandz], gruppe af 14 koraller (9 beboede) V. f. det sydl. Forbindien; 1927 km²; 15 000 indb. (1941). Ekspart af kopra og kokosfiber. Hører til prov. Madras, Hindustan.

Lac de Constance [lak da k.5'st:s], fr. navn på Bodensee.

La Ceiba [la 'sæiøa], havneby på Honduras' caraibiske kyst; 12000 indb. (1945). Bananudførsel.

la Chaise [la 'je:z], pére, egl. *Francois d'Air de* (1624-1709), fr. jesuit, Ludvig 14.s skriftefader fra 1674. Bidrog til opfævelsen af huguenotternes rettigheder. Pa L-s tidl. gods oprettedes 1804 Pére Lachaise-kirkegården i Paris.

La Chaussée [la 'lo'se], *Pierre-Claude Nelle de* (1692-1754), fr. dramatiker; grl. »la comédie laromoyante».

Lachman' [lak'-], *Karen* (f. 1916), da. fægtsters (fleuret). Danmarksmedevinder ved olympiadene 1948.

lad, ved byggeri det stillads, der benyttes,

Lachmann's Fond, Clara, fond på l'/ mill. kr. til fremme af skand. samarb., oprettet af C. L. (1864-1920).

lac I.emán [lak le'md], fr. navn på Geneve Søen.

laclos [la'klo], *Pierre Choderlos de* (1741-1803), fr. officer og forfatter, kendt for den dristige roman *Les liaisons dangereuses* (1782; da. *De Farlige Bekendtskaber*, 1918).

La Condamine [-kjda'min], havneby i Monaco; 11 300 indb. (1939); kursted.

lacordaire [la'korde:r], Jean Baptiste (1802-61), fr. kat. præst; ville opr. adskillige ml. stat og kirke og øget åndsfrihed inden for romerkirken; da standpunktet fordømtes i Rom, boede han sig.

La Coruna, se Coruna, La.

lacoste [la'kost], *René* (1905), fr. tennis-spiller. Davis cup-indehaver 1927-32.

la Cour [la'ku:r], *Dan* (1876-1942), da. geofysiker. Direktør for Meteor. Institut 1923. Deltager i fl. vidensk. ekspeditioner. Konstruktor af en række jordmagntiske maleinstrumenter med hidtil ukendt nojagtighed, hvorfor de har vundet stor udbredelse.

la Cour [la'ku:r], *Janus* (1837-1909), da. maler, elev af P. C. Skovgaard; landskaber af jysk og itali. natur.

la Cour [la'ku:r], /ens Lassen (f. 1876), da. elektroingenør. Knyttet til store elektrotekn. virksomheder i udlandet, mest i Sverige. Videnskabeligt forfatterskab. Sammen med den norske elektroingenør Ole S. Bragstad (1868-1927) opfindt af kaskadeomformeren.

la Cour [la'ku:r], Jørgen Carl (1838-98), da. landøkonom. Stiftede 1867 landboskolen i Nærum, 1868 flyttet til Lyngby, hvis ledelse han varetog til sin død. President for Det Kgl. Da. Landhusholdingsselskab 1891-98.

la Cour [la'ku:r], Paul (f. 1902), da. forfatter. Dyrkede opr. malerkunsten. I Paris 1923-30. Foruden 2 romaner en lang række digtsaml., bl. a. *Den Tredie Da*? (1928), *Regn over Verden* (1933), *Dette er Vort Liv* (1936), *Alt Kræver Jeg* (1938) og *Levene Vande* (1946). Nævnes ofte som Danns betydeligste yngre lyriker. I hans udvikling, som vidnerom uafsladelig formyelse og sågen, spores en spænding ml. aktivt forhold til tidsens problemer og hengivelse til den rene poesi. (Portræt sp. 2636).

la Cour [la'ku:r], Poul (1846-1908), da. fysiker. Læret ved Askov Højskole fra 1878. Opfandt tonehujlet og arbejdede iser med udnyttelse af vindkraften. Har skrevet *Historisk Matematik* (1888, 3. udg. 1942) og, s. m. J. Appel. *Historisk Fysisk* (1896-97, 2. udg. 1906-09).

la Cour [la'ku:r], Vilhelm (f. 1883), da. historiker. Har bl. a. skrevet *Sjællands Åldste Bygder* (1927), afsnitset indtil 1241 i *Sønderjyllands Historie* (1930-43) Og *Danmarks Historie* 1-2 (1937-40). Har kæmpet utræteligt for danskernes i Sønderjylland, bl. a. gnm. tidsskriftet »Grænsevægten« (fra 1918). - Under den ty. besættelse af Danm. idømtes L for anity, virksomhed 80 dages hæfte i 1941 og 7 måneder fængsel i 1942; 1942 fik L sin afsked som lektor; afskedigelsen annuleredes 1948. (Portræt sp. 2636).

Lacretelleflakra'tæl, *Jacques de* (f. 1888), fr. romanforfatter, har givet sin sjæleskildring i bøger som *Silbermann* (1922; da. 1926) og *Amour nuptial* (1929).

lacri'malis (lat.), tåre-.

lacri'moso (ital. tårevædet), mus., vedmodig, klagende.

Lacrimae Christi [lakrimæ kri:] (lat. Kristi tårer), sød, lys, hed vin fra omegnen af Vesuv.

lacrosse [la'krss], opr. indiansk boldspil, beslægtet med hockey. Der benyttes et krumt boldtræ, hvis krumning er udfyldt af et netværk, hvori bolden grises. Møget udbredt i eng.-talende lande.

Lac'tantius, lat. apologet, o. 300 e. Kr., fin latinist (øden kristne Cicero).

'lacticum 'acidum (lat.), mælkesyre.

lacu'stri'ne (lat. *lacus* indso) kaldes afgangen, der er dannet i ferskvandssoer.

lad, ved byggeri det stillads, der benyttes,